

קובץ גליונות

פרשת וארא

ממרנן ורבנן גדולי ומאורי הדור

זקן המשגיחים בארה"ב מרן הגאון הצדיק רבי מתתיהו הי"ם סלומון זצוק"ל

משמאל לימין מרנן ורבנן, רבי יעקב אדלשטיין, רבי מתתיהו סלומון, רבי נסים קרליץ,
רבי אהרן יהודה לייב שטימן, רבי חיים קניבסקי זצוק"ל

לזכר ולעילוי נשמת

איש מידות ומחנך דגול
הרב ישראל לייב ב"ר שמואל זצ"ל
נולמן
דבק בתורה מגעוריו,
בנה ביתו וכיוון דרכיו
לאורם של חכמי ישראל
גלב"ע לשם טוב ובשיבה טובה
ראש חודש שבט תשס"ט
תנצב"ה

זמני השבת

עיר	הדלק"נ	מוצ"ש	ר"ת
ירושלים	4:20	5:35	6:12
בני ברק	4:33	5:36	6:08
קרית ספר	4:28	5:35	6:11
בית שמש	4:19	5:36	6:12
אופקים	4:29	5:38	6:11
חיפה	4:25	5:34	6:08

בחסות:

גילנות דוד

לגור בבני ברק, לחיות על הפארק!

03-900-9944

ניתן לשלם באשראי במכשירי קהילות ונדירים שבבתי הכנסת

להקדשות ע"ג הקובץ ניתן לפנות למס' 053-3145900 | k.gilyonot@gmail.com

לעילוי נשמת רבי מאיר מימון בן רבי אברהם ז"ל פרץ

שהשמה במעונו

עוד ישמע בערי יהודה ובחוצות ירושלים

ברכת מזל טוב לכ"ק מרן אדמו"ר רבי **סיני הלברשטאם** שליט"א גאב"ד שכון ג' בני ברק
לרגל שמחת נישואי נכדו הבחור **יהודה שמעון שמואל** נ"י בן לבנו רבי **חיים חכם צבי** שליט"א
יהי רצון שיזכו להקים בית נאמן בישראל

שהשמה במעונו

ברכת מזל טוב לידידנו
הרב **מנחם לנדו** נכדו ונאמן
ביתו של רבינו הגדול מרן
גאון ישראל **הגר"ד לנדו**
ומרבני ישיבת סלבודקה לצעירים
לרגל **הולדת בתו** תח"י

שהשמה במעונו

ברכת מזל טוב לידידנו
הרה"ג ר' **דב שפירא** שליט"א
נציגינו החשוב באלעד
לרגל שמחת
נישואי בנו **רפאל** נ"י

שהשמה במעונו

ברכת מזל טוב לידידנו
הרב **יוסף חיים וקסלר** שליט"א
לרגל הולדת בתו **"לאה גננדל"** תח"י בשעט"מ
ולע"נ זקנתו הצדקנית מרת **לאה גננדל** ע"ה
בת הגה"צ ר' שמואל זצ"ל **קלינרמן**
נלב"ע ר"ח שבט תש"ס, תנצב"ה

לעילוי נשמת

הבחור **אליהו אליה טולדנו** הי"ד
ב"ר משה שיבלחט"א
במלאת השלושים להרצחו על
קידוש השם בידי בני עוולה, תנצב"ה

לעילוי נשמת

הבחור **יצחק שטיינברגר** ז"ל
ב"ר **שמחה דוד** שיבלחט"א
נלב"ע כ"א טבת תשפ"ד, תנצב"ה

להקדשות/לפניות

להקדשות ע"ג הקובץ / למעוניינים לפתוח מוקד
הפצה באיזור מגוריהם / לשאר ענייני הקובץ -
ניתן לפנות למו"ל:

טל': 053-3145900 פקס: 077-2092005

מייל: k.gilyonot@gmail.com

כתובת: **רבי יהודה הנשיא 52 בני ברק**

לקבלת הקובץ במייל ניתן להצטרף

ע"י שליחת מייל לכתובת:

kovetz+subscribe@googlegroups.com

לתשלום/לתרומות

במכשירי "קהילות" ו"נדרים פלוס" בבהכ"נ:

יש לבחור בלחצן קופות נוספות.

חיפוש, ולכתוב קובץ גליונות.

בטלפון:

נדרים פלוס: 03-7630585 שלוחה 486

קהילות: 073-2757000 שלוחה 4311

בהעברה בנקאית:

מרכנתיל-17 | סניף: 745 | מס' חשבון: 71262

ע"ש קובץ גליונות

יו"ל בסיוע: יתדות תשמו להחדרת ערכי היהדות ע.ר.

גיליון מס' 546 פרשת וארא
תשפ"ד שנה שתיים עשרה

גליון זה יוצא
לזכות חתן הבר מצוה
הבחור **ברוך מאיר נ"י**
בן ידידנו החשוב
הרה"ג ר' **שמעון ויסברג** שליט"א
עורך המדור בעלי אסופות

דברי שי"ח

ממזן רשכבה"ג שר התורה הגר"ח קניבסקי זצוק"ל

בעלי אסופות - בעיני בר מצוה

הגר"ש אלישיב זצ"ל סב החתן אמר שהמנהג הוא שחתן הבר מצוה ממזן, (שיעור מן הגר"ש אלישיב מסכת ברכות מ"ב)

עמוד תקל"ב ועי' מש"כ מהרש"ל ביש"ש ב"ק פ"ז סי' ל"ז דהמנהג שהבר מצוה ממזן בסעודת הבר מצוה, וכ"כ ערוה"ש סי' קצ"ט ס"ד דהמנהג פשוט שנער הבר מצוה ממזן בלא בדיקה אם הביא ב"ש, ובכה"ח סי' קפ"ו סק"ב ב' בשם הזה"ק פרשת בלק קצ"א ע"א דמצוה לתת כוס של ברכה לבנו כדי לחנכו במצות, וכ' דנראה דהיינו כגון בבר מצוה שהגיע ל"ג שנים ויום אחד וכמש"כ סימן קצ"ט אות ל"ג שיש ליתן לו לזמן לחנכו במצות, וכן עי' קצוה"ש סי' מ"ה סוף סק"ט שכן המנהג, וכן בקי' עזרת אליעזר עמוד מ"ד מובא תשובת רבינו זצ"ל שנער בר מצוה יכול לזמן על הכוס, וכן בבית רבינו היה נותן לזמן, וכן העיד בנו הגר"ש שליט"א, ואפשר דהיינו כשראו שהביא ב"ש, או כשלא היו חייבים בזמן רק בצירוף זה הבר מצוה, וכמש"כ רבינו שם בשונה הלכות שם דדוקא כשיש ג' אוכלין בלעדי הקטן יש להחמיר, אבל אם הוא מכלל השלשה הרי כל עיקר החיוב הוא מחמתיה ובאופן כזה שפיר יכול לזמן, ועי' בקובץ שערי הוראה כ"ה עמוד י"ח דהוא משום דבכה"ג לכרע חיוב הזימון הוא מדרבנן.

אם האבות מגיע באים לשמחת בר מצוה

נשאל רבינו זצ"ל, האם באים האבות מדורות קודמים מג"ע, לשמחת בר מצוה של צאצאיהם, והשיב רבינו זצ"ל, כתוב רק בנישואין, (עזרת אליעזר עמוד ל"ט וכוונת רבינו דבחי"ל לא מצינו רק בנישואין, ועי' בדרך שיחה ח"א פ' יצא עמוד קנ"ג שאמר רבינו זצ"ל שהמקור שבאים האבות מעולם האמת לנישואין צאצאיהם הוא בזה"ק פ' פנחס ע"ש בח"ג ר"ט ב', וכן הביא רבינו מדרשות ר"י אבן שועיב תלמיד הרשב"א על הפסוק ויביאה אהלה שרה אמו שכתב ממדרש ששרה באה באהל לראות שמחת בנה, ושם אין מקור רק לנישואין, אמנם עי' בס' יסושה"ע שעה"כ פט"ו וכן יכבד אב ואם בזה, בבואם מג"ע לראות את פניו על ראש שמחתו, כגון בסעודת ברית מילה לבנו, או סעודת בר מצוה, וכיצא איזה שמחה של מצוה, באים אביו ואמו מג"ע לראות בשמחתו ולשמוח עמו. ובתנאי קודם למעשה צריך לשתף בשמחתו להקב"ה יתברך שמו ויתעלה, דהיינו שיהיו מהסעודה שעשה תלמיד חכמים ועניים ואביונים, ואז מוציא הקדוש ברוך הוא אביו ואמו מג"ע ע"ש, שבאים בכל סעודת מצוה, ועי' במג"א סי' רכ"ה סק"ד בשם ילקוט חדש סי' ל"ט דשמחת בר מצוה הוא כיום שנכנס לחופה).

ברכה מהזקנים קודם הבר מצוה

במש"כ במסכת סופרים (פ"ח ה"ה) וכן היה מנהג טוב בירושלים בן י"ג שנה מוליכו ומקרבו לפני כל זקן וזקן כדי לברכו לחזקו ולהתפלל עליו שיזכה בתורה ובמעשים טובים, אמר רבינו זצ"ל, דלא נהגו אצלנו כן מעולם בבר מצוה, לקחת הנער לזקנים להתברך, ומה שהובא זה ממ"ס אי"ז רק לגירסת הגר"א שם (אות ג') ע"ש, (עזרת אליעזר עניני שמחת בר מצוה עמוד ה'), ואמר רבינו כי לגי' שלפנינו במסכת סופרים זה קאי על גיל י"א כשמסתחיל גיל החינוך לתענית, (דרך שיחה ח"ב עמוד רס"ט, ובכל בו סימן ע"ד פי' דקאי על בן ה' שנים, וכן עי' בס' אורחות חיים בסדר מנהג רז"ל בת"ת אות א' והמנהג הזה היה מנהג הקדמונים כשמכניסים הבן לת"ת וכ' שהיו נוהגין אותו אנשי ירושלים ועוד היום נוהגין במקצת מקומות. ועי' במחזור ויטרי סימן תקכ"ז דקאי על סמוך לבר מצוה, וכ"כ בסידור רש"י סימן תנ"ו).

מדור זה נכתב לעילוי נשמת

אבי מורי הרב ברוך מאיר ב"ר יעקב ישעיהו ויסברג זצ"ל
ואמי מורתי מרת רבקה בת רבי פסח יעקב אנגל זצ"ל תנצב"ה

סעודת בר מצוה במוצ"ש

נשאל רבינו זצ"ל, נער שנהיה בר מצוה ביום ראשון, האם יכולים לעשות את סעודת הבר מצוה בשבת שלפני כן בסעודה שלישית, ולמשוך את הסעודה עד אחרי צאת השבת, דאז הוי כיום ראשון, ושפיר יצא יד"ח, והשיב רבינו זצ"ל, אין מערבין שמחה בשמחה, ונשאל הרי בשבת להרבה פוסקים לא נאמר דין שמחה רק בי"ט כמבואר בתוס' (מ"ק ח' ב') ובמג"א (סי' תקמ"ז ס"ד), וכן הרי נוהגים לעשות סעודות בר מצוה בשבת, והשיב רבינו זצ"ל, אם עושה סעודה מיוחדת עבור הבר מצוה טוב אבל במה שחייב עבור שבת א"א, (אוצרות של חינוך עמוד תת"ח סמ"ח מ"ט וכ' שם רבינו זצ"ל באות נ' דאי"ז שייך לנידון הבאר היטב סי' ש' בשם א"ז שהממשיך סעודה שלישית עד לאחר חשיכה דאין צריך לאכול עד סעודה רביעית מלוא מלכה דשם הכל בא לכבוד שבת, אבל לא מהני המשכת הסעודה לבר מצוה).

בר מצוה עם מלוה מלכה

נשאל רבינו זצ"ל בסעודת בר מצוה במוצ"ש, או סעודת פדיוה"ב וסיום, האם יוצאים בזה גם יד"ח סעודת מלוה מלכה, והשיב רבינו זצ"ל, דיכול לכוין גם למלוה מלכה, (עזרת אליעזר בר מצוה עמוד מ"ב ועי' באוצר בר מצוה עמוד תת"ל"ג שהשיב רבינו זצ"ל דבסעודת בר מצוה לא שמענו שיצטרכו דוקא עם פת וכן בבר מצוה שלו היה רק מזונות עי' בס' אלא ד"א של הלכה פ"ז ס"א וא"כ שפיר יכול להוסיף על החיוב עבור מלוה מלכה עי' במשנ"ב סי' תי"ט סק"ב ובאה"ט סי' ש').

נעשה בר מצוה במוצ"ש אם יכול להבדיל ולזמן

כתב לי רבינו זצ"ל במכתב, המגדיל במוצ"ש יכול להוציא בהבדלה, וכן יכול לזמן על מה שאכל בקטנותו, בסעודה שלישית, (מכתב מיום ב' פ' שלח תשע"ה שאלה י"א, ועי' מש"כ להלן בענין זימון לדעת החזו"א ממו רק בגוויני שידוע שהביא ב"ש או שרק עם הבר מצוה יש ג' לזימון).

תשלומין למנחה של קודם הבר מצוה

כתב לי רבינו זצ"ל במכתב, דקטן ששכח ולא התפלל מנחה שקודם הבר מצוה, והגדיל בערב, טוב שיתפלל תפילת תשלומין של תפילת מנחה שהיה קטן, (יום ד' בהעלותך שאלה א). וכמו כן אם שכח טו"מ במנחה, כתב לי רבינו זצ"ל במכתב, דקטן ששכח טו"מ במנחה קודם שהגדיל במעריב, שמגדיל יש לו חיוב להתפלל ב' פעמים כדין תשלומין בגדול, (מכתב מיום ח' מרחשון תשע"ו שאלה א').

על נהרות בבל בבר מצוה

נשאל רבנו איזה מזמור יאמרו לפני ברהמ"ז בבר מצוה שיר המעלות או על נהרות בבל, והשיב על נהרות (עלי שיה עמוד ק"ו).

מתי יכול הבר מצוה לזמן בבר מצוה

בסעודת בר מצוה של אחד מנכדי הגר"ש אלישיב זצ"ל כיבדו את חתן הבר מצוה לזמן וישב שם רבינו זצ"ל שהיה דוד החתן והעיר שלא כדאי שיזמן החתן כי עדיין אין לו רק חזקה דרבא, וכן מביא רבינו זצ"ל בשונה הלכות (סי' קצ"ט סי') דאין לתת לקטן לזמן על סמך החזקה לדעת מרן החזו"א (א"ח סי' ל"א סק"א) דחייב זימון מה"ת, וכן החמיר אביו מרן הקה"י זצ"ל עי' בארחות רבינו (ח"א עמוד פ"ו), וחמיו מרן

עורך: יצחק גולדשטוק

ליצירת קשר: ✉ ig0533145900@gmail.com

✉ רבי יהודה הנשיא 52 בני ברק ☎ 053-3145900

ניתן לתרום גם במכשירי "קהילות" ו"נדרים פלוס" בבתי הכנסת,

יש ללחוץ על לחצן 'קופות נוספות' ובחיפוש 'דברי שי"ח', או בטלפון:

נדרים פלוס 7630585-03 שלוחה-1586

קהילות 2757000-073 שלוחה-4310

שָׁנִים קָדְמוֹנִיּוֹת עַל גְּדוּלַּי הַדּוֹרוֹת

עובדות חדשות ונדרות מפי רבינו מו"ק זצ"ל!

מדור שָׁנִים קָדְמוֹנִיּוֹת - השבועות הבאים בעזה"י:

רבי ישיבת לומז'א בפתח תקוה

פרשת בא - האנן רבי משה עזר (ובנו הגיד אליעזר) | פרשת בשלה - הגמגמה האנן רבי אבא גרסברד

נשמח לקבל מקוראינו הנאמנים מסמכים, תמונות, עובדות ומעשיות הקשורים להנ"ל

דברי זכרון ועובדות מפעימות על זקן המשגיחים

הגה"צ רבי מותתיהו חיים סלומון זצ"ל (כ"ב טבת תשפ"ד)

בכלל איסור ייחור ואל יעבור!

ישיבות לא צריכים שמירה!

סיפר המשגיח הג"ר דוד גולד שליט"א (והובא בספרו תורתך חנני, על שבועות, עמוד ר"ז): כאשר ארצות הברית תקפה את עיראק, במה שמכונה "מלחמת המפרץ השנייה" מצאו במפקדה נטושה של ארגון הטרור 'אלקדעידא' תרשימים של העיר ליקוד ומוסדותיה. ההערכה של שירותי הבטחון האמריקאיים היתה, שארגון הטרור מתכנן פיגוע בליקוד, שנחשבת לאחד הסמלים היהודיים היותר בולטים בארצות הברית.

שלטונות הביטחון יצרו קשר עם הנהלת הישיבה בליקוד ודרשו מהם להציב שמירה בפתח כל המוסדות שבעיר, דבר הכרוך בהוצאה כספית גדולה מאוד.

נציג הישיבה, המשגיח הגה"צ רבי מותתיהו סלומון נסע לארץ ישראל לשאול את פיו של מן רבינו הגר"ח קניבסקי זצ"ל האם יש צורך להישמע להנחיית שלטונות הבטחון או שאין צורך לחשוש כל כך, ופסוורים מלהציב שמירה, נענה רבינו ואמר: ישיבה לא צריך שמירה.

אחרי שעזב המשגיח את בית רבינו, יצא אליו אחד מבני הבית ואמר שרבינו רוצה לומר לו משהו. המשגיח רבי מותתיהו חזר, ורבינו אמר לו "האם אצלכם בישיבה יש מכשירי פלאפון?"

ענה המשגיח: כן. יש מכשירי פלאפון לתלמידי הישיבה. ענה רבינו: אם כך צריך להציב שמירה! כלומר, מהותה של ישיבה היא בכך שהתלמידים מנותק מהעולם ויושבים ושקועים בתורה ומצוותיה, אבל כאשר הם מחוברים לעולם על ידי פלאפון, שוב חסירה במעלתה הגדולה של הישיבה.

דבריו של רבינו עוררו בקרבם של המשגיח סערה גדולה, והוא חזר לליקוד וקבע תקנה, כי אין לשוחח בפלאפון בתוככי בית המדרש, וכי העובר על כך נקרא גזלן! ואכן מאז ב"ה אין פרץ ואין צווחה בהיכלי התורה בעיר ליקוד (גל' קדושת בתי מקדש מעט, גליון 53, הובא במאסף קובץ גליונות תשפ"א פרשת דברים)

משמאל לימין: רבי מותתיהו סלומון, רבי משה

שמואל שפירא, רבי אהרן לייב שטיינמן זכר צדיקים לברכה

לב חכם לימינו

מסופר: פעם הגיע רבי מותתיהו אל רבינו וסיפר שעקב בעיה רפואית שהוא סובל ממנה קבעו הרופאים שיש להוציא אחת מכליותיו רחמנא ליצלן, ובא להתברך. שאלו רבינו האם מדובר בכליה השמאלית או הימנית, המשגיח השיב שמדובר בשמאלית, אך תהה מה זה משנה. השיבו רבינו: אם מדובר בכליה השמאלית אין זה נורא, שהלא הגמרא בברכות (ס"א ב') אומרת שתי כליות יש בו באדם, אחת יועצת לטובה ואחת יועצת לרעה, ומסתברא דטובה לימינו ורעה לשמאלו, דכתיב לב חכם לימינו ולב כסיל לשמאלו... (ספר ח"י תורה)

המשגיח רבי מותתיהו חיים סלומון זצ"ל

1. הערת המערכת: טרם הורדת המאמר לדפוס הבאנו קמיה חתנו הגדול של רבינו, הגאון רבי שרגא שטיינמן שליט"א לעבור על המאמר, והתפעל ביותר מעובדא זו, ואמר: אהא, סיפור זה נפלא ביותר. וכעת נתיישר לי תמיהה עתיקה שהיתה לי בענין המכתב של מורי חמי. וחזר על דבריו בשנית (א"ה, מקוצר מקום לא נוכל להרחיב, ואי"ה באחד השבועות הקרובים).

הגה"צ רבי מותתיהו סלומון זצ"ל נולד בחנוכה תרצ"ז בעיר גייטסהד שבאנגליה, בבחרותו למד מספר שנים בארץ ישראל, בישיבה בכפר חסידים ובדק מאוד ברבו מרן המשגיח הגה"צ רבי אליהו לאפיאן. לימים שב ללמוד בגייטסהד שם בנה את ביתו עם בתו של רבי אברהם צבי פאלק, מנכבדי וחשובי העיר, והמשיך את לימודיו בכולל הרבנים שבמסגרת הישיבה דשם. ובשנת תשכ"ט נתבקש ע"י המשגיח דגייטסהד הגה"צ רבי משה שוואב לכהן לצידו כמשגיח הישיבה, מאז החל פרק מיוחד של הנהגת הציבור החרדי באנגליה בפרט ואירופה בכלל,

כאשר הוא נושא את משא הציבור על כתפיו. בשנת תשנ"ח נתבקש לבוא לליקוד לכהן כמשגיח במקומו של הגה"צ רבי נתן ואכטפויגל שנחלש, ואכן הוא נשא את עול חינוך תלמידי הישיבה והעמיד בגאון את השקפת בני התורה וחינוכם המוסרי.

משמאל לימין: מרנן רבי יעקב אדלשטיין, רבי מותתיהו סלומון, רבי נסים קרליץ, רבי אהרן יהודה לייב שטיינמן, רבי חיים קניבסקי זצוק"ל

הביקור השנתי בארץ הקודש

במשך עשרות שנים היה מגיע המשגיח רבי מותתיהו בקביעות לארץ הקודש לשלוש שבועות ללמוד עם ידיד נעוריו הגאון הצדיק רבי דוב יפה זצ"ל. הערצתו והתבטלותו כלפי רבינו היתה מפעימה, כאשר פעמים רבות כשהיה לו שאלה שצריכה הכרעה של גדול בישראל, היה נכנס אל הקודש פנימה ושואל את שאלותיו ומקבל את התשובה בלא הרהור.

המלחמה נגד כלי האינטרנט

בחודש חשון תשע"ב הגיע ר' מותתיהו מליקוד מארצות הברית לארץ הקודש לביקור קצר בן חמש שעות, כדי לשוחח עם רבינו על נגע האינטרנט שחדר למחנותיו. אל הביקור התלווה אחד משמשיו, ומקורבו הגדול של רבינו הגאון רבי אליהו מן שליט"א, לפנינו בפרסום ראשון עיקרי הדו שיח שהיה אז ביניהם. רבי מותתיהו פתח ואמר שיש לו בקשה חשובה.

ואמר: "המצב עם האינטרנט נורא ואיום זה שואה של הדור, בזמנו החפץ חיים אמר היינו צריכין לצאת למלחמה על הדת כי זה היה גזרת שמד, היו נופלים קרבנות אבל ה' כדאי והיינו מנצחים, גם זה שעת השמד, ואני רועד לבקש לפני רבינו, אבל אני אקדים הקדמה: ידוע שהחזון איש פסק על גיוס בנות ש "יהרג ואל יעבור".

"וביאורו: עצם הדבר והעובדא שיש מצב שיכול להביא למכשול בעוון של גילוי עריות, אפי' שעכשיו אין שום איסור, זה עצמו אביזריהו דעריות ועל זה פסק שיעבור ואל ייהרג, ומה דעת רבינו כיום על האינטרנט שלכאורה גם זה מצב כזה?"

תשובה רבינו: "זה גרוע יותר!!"

ושאל ר' מותתיהו: "אם כן עכשיו אבקש דבר. היה אסיפה גדולה בארצות הברית והוחלט פה אחד, שהדבר האחרון שאפשר לעשות וזה יעורר מאוד את הציבור, לערוך אסיפת ענק עם כל החוגים והעדות בארצות הברית, ורבינו יבוא שם, לא צריך אפילו לדבר, אבל עצם ביאתו תעשה רושם עמוק, ונשיג מטוס מיוחד, ורבינו ישהה שם אפילו רק כמה רגעים".

אך רבינו לא אבה לשמוע על יציאה לחוץ לארץ ואמר מיד: אפשר לעשות את זה גם על ידי חתימה.

שאלה: מזה לא תהיה תועלת רבה כל כך, כי יגידו, כן חתם, לא חתם.

תשובה: זה אפשר לסדר, יהיה עדים שחתמתי... והוסיף רבינו: הנה רבי אליהו פה, הוא יכול להיות שליח תחת... הן אפילו לעיר עכו אני לא נוסע לברית כי לא ברור איזה חצי שם נחשב ארץ ישראל. והשיחה הסתיימה ונפרדו לחיים ולשלום. ולמחרת בבוקר ניגש רבינו ואמר רבי אליהו מן שליט"א, ואמר לו "אני מוכן לנסוע לאמריקה לצורך זה, אבל רק ביחד עם חמי". (אבל למעשה הדבר לא יצא אל הפועל). ואחרי כן רבינו כתב את המכתב הידוע נגד האינטרנט בו רשם שהוא

ארבעה צריכים חיזוק (ברכות לב:) - שיתחזק אדם בהם תמיד בכל כחו (רש"י)

644

משיחות רשכבה"ג מרן ראש הישיבה הגרי"ג אדלשטיין זללה"ה • וארא תשפ"ד

מה יעשה אדם ויחכם

אמרו חז"ל במסכת נדה (דף ע"ו) ששאלו את רבי יהושע בן חנניה, מה יעשה אדם ויחכם? והשיב ואמר עצה: ירבה בישיבה, והיינו ללמוד הרבה תורה בישיבה, בצבור, ועל ידי זה יחכם. ושאלוהו, שהרי הרבה עשו כך ולא כולם מצליחים. והוסיף להם רבי יהושע עוד דבר: שצריך גם לבקש רחמים ממי שהחכמה שלו, שנאמר, כי השם יתן חכמה מפיו דעת ותבונה. וצריכים את שני הדברים, גם להרבות בישיבה, וגם לבקש רחמים, כי צריכים סיעתא דשמיא.

ונשאלת השאלה, שהרי כולם רוצים להיות גדולי תורה, ויודעים שיש עצה: ירבה בישיבה ויבקש רחמים, ומה קשה בזה? מה חסר ומה לא מקיימים, האם את הייבוקש רחמים או את הייבה בישיבה?

ולכאורה הרי כולם מבקשים רחמים, ואומרים 'אהבה רבה' בכוונה גדולה, ובישיבות מאריכים בברכת אהבה רבה, וגם אומרים ברכות התורה ביישוב הדעת, ומקיימים את הייבוקש רחמים. ואם עדיין לא מצליחים, מסתבר שחסר בייבה בישיבה.

ובאמת רואים שיש כאלה שבאים מאוחר לסדרים, או שהולכים מאוחר לישון ולא לומדים, וחסר אצלם הריבוי בישיבה.

אבל הרי כולם רוצים להחכים ולהיות גדולי תורה, ומדוע זה קשה? הרי לכאורה זה קל ולא קשה, כי תורת השם תמימה משיבת נפש, ללמוד התורה משיב נפש, וזה כל כך נוח וכל כך טעים, טעמו וראו! פיקודי השם ישירים משמחי לב, ומתוקים מדבש, ומדוע קשה ללמוד? כנראה יש כאלה שזה לא מתוק מדבש אצלם, ויש להתבונן מדוע.

אימתי התורה משיבת נפש

וראיתי בילקוט (תהלים רמז תרע"ד) על הפסוק "תורת השם תמימה משיבת נפש", אימתי היא תמימה? בשעה שהיא יוצאה מפי תמים, היינו שאם האדם הולמד הוא יתמים, אזי התורה שלומד היא תמימה, ואז היא משיבת נפש. וכן אמרו שם בהמשך "עדות השם נאמנה מחכימת פתיו", אימתי היא נאמנה? בשעה שהיא יוצאה מפי נאמן. והיינו שזה תלוי במדרגת האדם הלומד, אם הוא במדרגת תמים ונאמן.

ולפי זה אפשר לפרש גם את ההמשך "פיקודי השם ישירים משמחי לב", אימתי הם ישירים? בשעה שהם יוצאים מפי ישרי, והיינו כמו שכתוב (קהלת ז, כט) האלוקים עשה את האדם ישר והמה ביקשו חשבונות רבים, וכל אדם נברא ישר בטבעו, אבל אם יש חשבונות של יצר הרע שמעקמים אותו הוא כבר לא ישר, ולכן דברי תורה לא משמחי לבי אצלו. ויתכן שזו הסיבה שיש כאלה שדברי תורה לא מתוקים מדבש אצלם, כי יש להם יצר הרע ואינם בדרגת ישר תמים ונאמן.

וכן האריך החפץ חיים בשמירת הלשון, שמי שהוא רשע ומדבר לשון הרע, אפילו אם אינו מדבר הרבה אלא רק קצת לשון הרע, כבר התורה שלו אינה תורה, ועליו נאמר (תהלים נ, טז) ולרשע אמר אלוקים מה לך לספר חוקי, שלא רוצים בשמים את התורה שלו. וזהו גם הענין שצריך להיות ישר תמים ונאמן.

ומה העצה לזה? כיצד להיות ישר תמים ונאמן? הרי באמת לכל אחד יש יצר הרע, ואין מי שאין לו יצר הרע, גם הצדיקים הכי גדולים יש להם יצר הרע, ואדרבה, היצר הרע שלהם יותר גדול, כמו שאמרו (סוכה נב, א) כל הגדול מחברו יצרו גדול ממנו, ולא כפי שחושבים שאין להם יצר הרע, אלא לכולם יש יצר הרע.

אבל יש עצה פשוטה כנגד היצר הרע, שאמרו חז"ל (קידושין ל, ב) בראתי לו תורה תבלין! וגם אם הלימוד קשה, אבל אם יודעים שזה התבלין והתרופה, מבינים שזה כדאי ואין ברירה, וכמו אדם שהוא חולה רח"ל ולוקח תרופות, כי כדאי לסבול את המרידות של התרופה בשביל להיות בריא, כך גם מי שהלימוד קשה לו, אבל זה כדאי, בשביל

רבינו היה מאריך הרבה בשיחותיו על יקר מעלת התורה, והשיבות העסק בה תמיד, שזו הזכות הגדולה ביותר.

בפרט בעתות צרה היה מעורר להוסיף חיזוק בלימוד התורה, והיה מביא דברי הגמרא במכות דף י' שבזכות שיערי ירושלים שהיו עוסקים בתורה היו מנצחים במלחמה. ובאחת השנים בימי מלחמת 'חומת מגן' (אייר תשס"ב) עורר בפתחת הזמן בישיבה:

בזמן הזה שהוא עת צרה ממש, צריכים לדעת שזה תלוי בנו. רבינו יונה מביא מחז"ל (סנהדרין צט, ב) שמי שאומר מאי אהנו לן 'רבנן', מה הועילו לנו לומדי התורה, הוא מגלה פנים בתורה שלא כהלכה, כי זה נגד מה שמפורש בתורה "ונשאתי לכל המקום בעבורם", שאם יש עשרה צדיקים הרי הם מצילים את כל המקום!

ולכן אמרו בגמרא (ב"ב ח, א) רבנן לא צריכי נטירותא, תלמידי חכמים שעוסקים בתורה פטורים מלשלם מס לשמירת העיר, כי התורה שלהם משמרת אותם, ומגינה גם על כל הכלל.

אבל לכך צריכים להיות כל הזמן בדרגת 'רבנן', בלי הפסקות ובלי בטלה, ואם יש זמנים של בטלה כבר אין זה נקרא רבנן, ועלינו להמשיך כל הזמן להיות 'רבנן', וגם ביום ששי ושבת, שלא יהיה הפסק מרציפות הדבקות בתורה, ואז זו הזכות לכל כלל ישראל להינצל מהמזב הקשה שנמצאים בו.

ונביא בזה שיחה שמסר רבינו בחודש טבת תש"ס, על השיבות עסק התורה ומעלת 'רבנן' השקועים בתורה תמיד.

שיחה 'בריא', ישר תמים ונאמן, ויתגבר על היצר הרע, ואז כבר תהיה לו התורה מתוקה מדבש! משמחי לב ומשיבת נפש!

תורה מגנא ומצלא כשאין בטלה

ואמנם יש להתבונן עוד, מדוע צריך ללמוד הרבה תורה, הרי אמרו חז"ל (סוטה כא, א) שתורה מגנא ומצלא גם בעידנא דלא עסיק בה. ואילו מצוה מגנא ומצלא רק בעידנא דעסיק בה, היינו שמצוה מצלת מהיצר הרע רק בשעה שהאדם עוסק במצוה, כי אז הוא מוקף בקדושת המצוה, והאור מקיף אותו, וניצל בזה מן היצר הרע [ואמנם זהו רק אם אין לו איזה מחשבות רעות שיכולות להיות בשעת מעשה, שאז הוא כבר עוסק גם בעבירה ולא רק עוסק במצוה, אבל כשעוסק במצוה אזי המצוה מצלתו מהיצר הרע, בעידנא דעסיק בה].

אבל תורה מגנא ומצלא מיצר הרע גם בעידנא דלא עסיק בה, ואם כן מה בכך שיש איזה בטלה, הרי אם לומדים קצת תורה זה כבר מגנא ומצלא גם בעידנא דלא עסיק בה, ומדוע לא מספיק מה שלומדים רק חלק מהזמן, ואף אם באים מאוחר לסדר, אבל הרי אחר כך לומדים, והתורה מגנא ומצלא גם בעידנא דלא עסיק בה.

התירוץ על זה פשוט מאד, כי 'לא עסיק בה' אין הכוונה שיש ביטול תורה, כי אם אדם מבטל תורה אזי כבר אמרו (ירושלמי סוף ברכות) אם תעובני יום יומיים אעזבך, וכל הרושם והמעלה של התורה יורד ונאבד מהר, כי על כל זמן של ביטול תורה צריך אחר כך זמן כפול לחזור למצבו הקודם, וכגון אם מתבטל שעה אחת צריך אחר כך ללמוד שעתיים, וכן אם מתבטל חצי שעה צריך ללמוד עוד שעה, וכן על זו הדרך, ולכן בזמן שיש ביטול תורה לא שייך שתהא התורה מגנא ומצלא, כי באותו הזמן שמתבטל אין לו קשר עם התורה והוא לא שייך לתורה, ורושם השפעת התורה כבר נסתלק ממנו.

ומה שהתורה מגנא ומצלא בעידנא דלא עסיק בה, היינו באופן שאינו ביטול תורה, ורק עושה דברים אחרים שצריך לעשות, כגון צרכי הגוף והמשפחה שאינם ביטול תורה, ואז אפילו שאינו עוסק בתורה, מכל

מוסר זה ה'דלק' שמשפיע על כל היום. יש הרבה סיפורים מה שהמוסר משפיע על האדם ונותן זכויות, ומביא לתוצאות נפלאות! מי שלומד מוסר בקביעות הוא אדם מאושר, וחי חיים מאושרים. (מתוך שיחה לכולל נר ישראל רכסים, טבת תשע"ה)

החזק
במוסר

מקום זכות התורה מגנא ומצלא, אבל אם יכול ללמוד ואינו לומד, אזי יומיים אעזבך, והשפעת התורה יורדת.

מדרגת 'רבנן' ששקועים בתורה

ומסתבר שגם מה שאמרו (ב"ב ח, א) "רבנן לא צריכי נטירותא", שתלמידי חכמים העוסקים בתורה פטורים ממיסים ומצרכי השמירה, כי התורה שלהם משמרת ומגינה עליהם ואינם צריכים לשמירה אחרת, זהו רק כשהם כל הזמן במדרגת 'רבנן' בלי ביטול תורה.

ודוגמא למדרגת 'רבנן' מצינו בגמרא (ברכות כא, א) הני בני בי רב דטעו ומדכרי דחול בשבת מהו שיגמרו, היינו שנסתפקו בדין 'בני בי רב' שטעו בתפילת שבת, והתחילו לומר אתה חונן במקום אתה קידשת, ולכאורה וכי רק 'בני בי רב' טועים בתפילה, ובעלי בתים אינם טועים? ופירש במעדני יום טוב על הרא"ש שם (אות י) שאצל בני בי רב מצוי שיטעו, כי הם לומדים כל הזמן וטרודים בגרסתם, ומחשבתם מונחת בלימוד, עד שאפילו באמצע התפילה נמשכים לחשוב על זה.

ומצינו עוד בגמרא (שם כד, ב) שתלמיד חכם אסור לו לעמוד במקום הטינופת "לפי שאי אפשר לו לעמוד בלי להרהר תורה", כי תלמיד חכם בעל כורחו מהרהר בדברי תורה, ואינו יכול שלא להרהר, ואמנם לאונסו מותר להרהר שם בדברי תורה (ובחים קב, ב), אבל אין היתר להכניס עצמו לאונס, ולכן אסור לו לעמוד במקום הטינופת, כי בעל כורחו ירהר בדברי תורה, ולא יוכל להפסיק את ההרהר.

וזוהו מעלת 'רבנן' שלא צריכי נטירותא, כי הם רבנן כל הזמן, וגם כשאינם יושבים ולומדים הם שקועים בלימוד, אבל מי שהוא רבנן רק בשעה שלומד ואחרי זה אינו לומד, אזי בזמן שאינו לומד הוא לא במדרגת רבנן, וצריך נטירותא! זה דבר נורא. [א"ה והביא בזה רבינו עוד מדברי הרא"ש בב"ב שם סימן ח' ונתבאר במקום אחר].

לכן למעשה כדאי מאד לקחת את ה'תרופה', התורה תבלין, ואפילו אם קשה זה כדאי, ואיני מדבר על הנמצאים כאן, שאצלם בודאי זה מתוקים מדבש, אבל צריך שגם אחרים ישמעו וידעו, שזה כדאי!

בענייני הפרשה / "וידעתם כי אני השם"

מדברי רבינו בשמחה משפחתית, מוצג"ק וארא תשס"ח

רצון שיהא מורא שמים עליכם כמורא בשר ודם, והם התפלאו ושאלו, עד כאן ולא יותר? ואמר להם: הלווא! תדעו, שהרי אדם עובר עבירה בסתר ואומר שלא יראני האדם, הרי שמאדם הוא מתבייש ואילו מהקב"ה אינו מתבייש, כי האמונה שעין רואה ואוזן שומעת וכו' אינה כמו אמונה בחוש, ואין זה בשלמות אצלו.

יש הרבה דרגות באמונה, וידוע מהחזון איש שאמר פעם על כמה גדולים: שאחד יש לו אמונה בלב, ולשני יש אמונה בראש, והשלישי יש לו אמונה בחוש, כזו דרגה של אמונה!

ובתחילת הפרשה נאמרו ארבעת הלשונות של גאולה: **והוצאתי, וגאלתי, ולקחתי**, ואחר כך כתוב גם **והבאתי**, ולכאורה הרי בני אותו הדור מתו במדבר ולא באו לארץ ישראל, ומדוע לא נתקיים בהם ה'והבאתי'? וביאר בזה הספורנו, כי בהמשך הפסוקים כתוב **וידבר משה כן אל בני ישראל**, שמשה רבינו אמר לבני ישראל את כל הלשונות של גאולה, ואמר להם גם את ה'והבאתי', אבל הם לא שמעו אל משה **מקוצר רוח ומעבודה קשה**, וביאר בספורנו כי 'לא שמעו' פירושו שהם לא האמינו, האמונה ב'והבאתי', הם לא האמינו עד כדי כך, מקוצר רוח ומעבודה קשה היה להם קושי באמונה, ואמנם הם היו בעלי אמונה, וראו בקריעת ים סוף, ויאמינו בהשם ובמשה עבדו, אבל זה היה באותו הזמן, והיו זמנים שדרגת האמונה הייתה חסרה.

האמונה היא דרגה גבוהה מאד ולא פשוטה, והיא הדרגה הגבוהה ביותר, ולמעשה רואים שמי עם אמונה הוא מאושר! ורבים אמרו לי את זה, שהתחילו ללמוד מוסר בכל יום, ועל ידי זה נהיו חיים מאושרים, וכל הבית מאושר, עם חיים אחרים לגמרי, על ידי שלומדים בכל יום קצת משהו מוסר, משהו אמונה.

חיזוק האמונה נותן חיים מאושרים, מפני שידעו שהכל בידי שמים, וכל דעביד רחמנא לטב עביד, וכיון שהכל בידי שמים והכל 'לטב' – אם כן מה הבעיה? ואם יש קושי הרי זה כמו תרופה, וכפי ששמעתי מאאמ"ר זללה"ה שהחפץ חיים לא היה אומר על דבר שהוא 'לא טוב', אלא 'דאס איז ביטער', היינו שזה 'מר', כי אי אפשר לומר שאינו טוב, שהרי כל דעביד רחמנא לטב עביד, ורק יכול להיות שזה מר, כמו תרופה מרה, שהיא רפואה לאדם. זהו הענין של שלמות האמונה, שיש בו הרבה דרגות, וכפי שהזכרנו שיש את האמונה בראש, והאמונה בלב, עד האמונה בחוש שהיא דרגה גבוהה מאד.

וזוהי הברכה הכי טובה לחתן ולכלה, וגם לכל אחד ואחד מאיתנו, כי הלוואי שהיינו בדרגת תלמידי רבי יוחנן בן זכאי, ואפילו אצלם גם כן היה חסר משהו, שעל זה אמר להם רבי יוחנן תדעו שאדם עובר עבירה וכו', ואמנם באמת זה קשה ולא מובן, שהרי מדברים בתלמידי רבי יוחנן בן זכאי התנאים הקדושים רבי אליעזר ורבי יהושע! וכי להם היה חסר משהו? עד שאמרו רבינו ברכנו ואמר להם הלווא! וכפי הנראה שיש עוד דרגות, כל יש הרבה דרגות באמונה, ואפילו הדרגה של האמונה בחוש יש בה עוד דרגות לאין שיעור, ועל זה ברכם רבי יוחנן.

והדרגות האלו של שלמות האמונה, זהו הדבר הטוב ביותר לכל אחד ואחד, ובוהו אנו מברכים את החתן והכלה ואת כל המחותנים ואת כל אחד ואחד מאיתנו, את כל אחד מכל כלל ישראל, שיתברכו בברכה הזאת של ה'וידעתם כי אני השם'!

העיקר אינו לומר שבחים, העיקר זה הברכה. ובשביל לתת ברכה לא צריך להיות בעל מדרגה, הרי כתוב שלא תהא ברכת הדיוט קלה בעיניך, ומה היא ברכת הדיוט? שמעתי בשם הבית הלוי שזה מוזכר בחז"ל על ברכה של אבימלך (מגילה טו, א), שהוא היה גוי, וגוי נקרא הדיוט, אבל יהודי אינו הדיוט.

ואמנם מצינו בגמרא (ברכות ז, א) שאמרו כן גם על רבי ישמעאל, שהקב"ה אמר לו ישמעאל בני ברכני, ואמרו על זה 'למדנו שלא תהי ברכת הדיוט קלה בעיניך'. וביאר הבית הלוי, כי שם מדובר ביחס להקב"ה, שרבי ישמעאל ברך את הקב"ה יהי רצון שיגולו רחמיו על מידותיך, וכשמדברים על אדם ביחס להקב"ה זה הדיוט. אבל סתם יהודי שמברך את חברו אינו נחשב הדיוט, וכל יהודי אפילו פשוט הוא בכלל מה שנאמר "והיה ברכה", ואין ברכתו ברכת הדיוט, ולכן אין זה משנה מי שמברך, והעיקר זה הברכה.

ומה היא הברכה הכי טובה שיכול להיות?

הנה בפרשת השבוע בעשרת המכות כתוב **וידעו מצרים כי אני השם**, וגם **וידעתם כי אני השם**, שכלל ישראל וגם המצרים יקבלו אמונה, 'כי אני השם', והאמונה זה דבר גדול מאד-מאד.

וענין וידעתם כי אני השם הוא מפני שכל הבריאה נבראה לכבוד שמים, כמו שכתוב (ישעיה מג, ז) כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתיו יצרתיו אף עשיתיו, עולם הבריאה, והיצירה, והעשייה, כל העולמות הם בשביל כבוד שמים, ולשם מה צריך כבוד שמים, הרי הקב"ה אינו צריך לזה, אלא זה כדי לזכות את הבריות, שמי שעושה כבוד שמים יש לו זכויות, וזוהי לעולם הבא עדן שאין לשער, כמו שכתוב (שם סד, ג) עין לא ראתה אלוקים וזולתך.

ומאחר שכל תכלית הבריאה הוא לכבוד שמים, וכבוד שמים הוא על ידי אמונה – כשיש אמונה יש כבוד שמים, לכן המטרה היא וידעתם כי אני השם, ואפילו המצרים, וידעו מצרים כי אני השם, כי גם המצרים אם הם מאמינים יש להם זכויות.

גוי שמאמין יש לו זכויות, כמו שמצינו בגמרא (קידושין לג, א) "רבי יוחנן הוה קאי מקמי סבי דארמאי אמר כמה הרפתקי עדו עליה", רבי יוחנן היה עומד לפני זקנים גויים, מפני שהם עברו הרבה צרות וקשיים, ואז מה? – אז הם בעלי אמונה! כי הקשיים נותנים אמונה, שהאמונה היא דבר טבעי, וכשיש קשיים מיד יש אמונה.

וכן אנשים חילוניים בזמן שיש להם קשיים הם מתחזקים ועושים מעשים טובים, כמו שזכרנו מעשה ברפואה אחת שהייתה מחללת שבת רח"ל, ואף על פי כן בזמן שבנה הילד היה חולה היא שלחה נרות לבית הכנסת לרפואתו, כי על ידי הקשיים יש אמונה.

ולכן תכלית המכות היה שגם פרעה והמצרים יקבלו אמונה, וידעו מצרים כי אני השם, ועל ידי האמונה יש להם זכויות, כי גם גוי בעל אמונה יש לו זכויות, וכמובן גם וידעתם כי אני השם, שגם עם ישראל שכבר מאמינים ויודעים, יתחזקו יותר באמונה!

אבל אמונה היא דרגה לא כל כך פשוטה, ואמנם אנו כולנו מאמינים, אבל יש הרבה מדרגות באמונה, כמו שמובא בגמרא (ברכות כח, ב) שתלמידיו של רבי יוחנן בן זכאי אמרו לו: רבינו ברכנו, ואמר להם יהי

לע"נ הר"ר אלכסנדר משה ז"ל
ב"ר אריה ליב הי"ד, נלב"ע ה' שט
חוג' מרת גיטל ע"ה ב"ר שמאי ז"ל הי"ד
נלב"ע ט' שט - תנצב"ה

לעילוי נשמת
הבה"ח יצחק דרחי זצ"ל
בן רבי זכריה דוד שיכלחט"א
נלב"ע ז' שבט תשע"א - תנצב"ה

לעילוי נשמת
הבה"ח חיים בן ציון טובי זצ"ל
בן רבי אברהם צבי שיכלחט"א
נלב"ע ב' שבט תשע"א - תנצב"ה

גיליון זה מוקדש
לעילוי נשמת
הרב ר' יוסף יהודה לוי ז"ל
נלב"ע ה' שבט תשע"ג - תנצב"ה

דרכי אורה

משולחנו של רבינו הגדול מרן ראש הישיבה הגאון רבי מאיר צבי ברגמן שליט"א

פרשת וארא תשפ"ד

קודשא בריך הוא ואורייתא וישראל חד הוא

ונתתי אתה לך מורשה אני ה' (שמות ו, ח)

וכתב בעל הטורים: כתיב 'מורשה' ולא אמר 'ירוש'ה', רמזו שמורישין ולא יורשין, שלא יכנסו לארץ עכ"ל, ויש להעיר לפי מש"כ הבעל הטורים בפר' וזאת הברכה (דברים לג) עה"פ 'תורה צוה לנו משה מורשה קהלת יעקב': זהו שאמרו חז"ל (אבות ב') 'התורה אינה ירושה לך', כמו התם 'ונתתי אותה לך מורשה אני ה'', 'מורשה' ולא 'ירוש'ה', אף הכא נמי עכ"ל. ומעתה צריך להבין, דהלא לגבי התורה א"א להסביר מורשה ולא 'ירוש'ה', דהיינו שרק בניהם קיבלו את התורה ולא הם, דאדרבה הם ואבותם וכל אותו הדור הם אלו שעמדו בהר סיני בשעת מתן תורה?

וכן צ"ב מ"ש בעל הטורים 'זהו שאמרו חז"ל התורה אינה ירושה לך', וכונתו למשנה באבות: 'התקן עצמך ללמוד תורה שאינה ירושה לך'. ובאמת משמעות דברי התנא באבות היא שאין התורה ירושה המגיעה מאליה אלא צריך לעמול עליה, וזו משמעות אחרת לגמרי ממש"כ הבעה"ט לגבי ארץ ישראל שהיא מורשה ולא ירושה.

ונראה בביאור הדבר, ע"פ מה שהסביר התומים את הדין שבעל חוב שבא לגבות את חובו מנכסים משועבדים אינו גובה משבח שהשביחו הנכסים אצל הלוקח, אך את השבח שהשביחו הנכסים אצל היתומים גובה הבע"ח, ובמסע הדבר כתבו הראשונים הוא משום ש'ברא כרעא דאבוה'. וגדר הדבר עפ"י דברי התוס' הידועים בטעם שהמוכר שטר חוב לחבירו וחזר ומחלו מחול, שיש שני סוגי שעבודים, שעבוד הגוף ושעבוד נכסים, ושעבוד נכסים לעולם תלוי בשעבוד הגוף, ורק שעבוד נכסים נמכר במכירת השט"ח אבל שעבוד הגוף אינו יכול לימכר כלל ועדיין נותר אצל בעל החוב, ולכן מועלת מחילתו ע"ז גם אחרי מכירת השט"ח וממילא פקע השעבוד נכסים. ולכאורה צ"ע, איך לאחר מיתת הלווה אפשר לגבות את חובו מהשבח שהשביחו נכסים אצל יורשיו, הרי כל החיובים נובעים מחמת שעבוד הגוף שהיה ללווה כלפי המלווה, וכיון שהלווה מת א"כ צריך השעבוד לפקוע, ומדוע גובים מן היורשים? וביאר התומים שיתומים עומדים במקום אביהם ויורשים גם את שעבוד הגוף. וזהו ההבדל בין יורשים לבין לקוחות: לקוחות מקבלים לידיהם רק את הנכסים ואת השעבוד הכרוך באותם נכסים, ולכן אין הבע"ח גובה מהשבח שהשביחו ברשותם, משא"כ יורשים הנחשבים כאביהם, ומקבלים על עצמם את השעבודים שהיו מוטלים על אביהם, נמצאים המה בנכסים שיוורשים ככרעא דאבוה ועומדים הם שם עם שעבוד הגוף במקום אביהם, ולכן גובה הבע"ח מהם את שבח הנכסים. כעין זה יש לבאר גם את היחס בין ישראל לתורה. וכך אומרים חז"ל (שמו"ר לג): יש לך מקח שמי שמכרו נמכר עמו. אמר הקב"ה לישראל מכרתי לך תורתך כביכול נמכרתי עמו וכו' מושל למלך שהיה לו בת יחידה, בא אחד מן המלכים ונטלה, ביקש לילך לו לארצו וליטול לאשתו. אמר לו בתי שנתתי לך יחידית היא, לפרוש ממנה איני יכול, לומר לך אל תטלה איני יכול לפי שהיא אשתך, אלא זו טובה עשה לי שכל מקום שאתה הולך קיטון אחד עשה לי שאדור אצלכם, שאיני

יכול להניח את בתי. כך אמר הקדוש ברוך הוא לישראל, נתתי לך את התורה, לפרוש הימנה איני יכול, לומר לך אל תטלה איני יכול, אלא בכל מקום שאתם הולכים בית אחד עשו לי שאדור בתוכו שנאמר 'ועשו לי מקדש'.

אם אדם רוצה לקבל את התורה, הוא צריך לקבל ביחד איתה את המלך, את המוריש. ברור איפוא שאמנם הפשט הרגיל הוא כפי שכתוב באבות, שהתורה אינה 'ירוש'ה' מצד זה שאם רוצה האדם לקבל את התורה עליו להתקין עצמו ללמוד תורה בכל כוחו כי אין התורה מגיעה ללא עמל כירוש'ה. אך מחדש כאן בעל הטורים ענין נוסף. בתורה יש בחינה של 'מורשה' לענין זה שהאדם צריך 'לקחת את הקב"ה' ביחד עם התורה. וכמו שמצינו אצל יורש שלוקח את שעבוד הגוף של המוריש, כלומר שחלק מהמוריש הולך אתו, כך גם לגבי התורה, כדי לזכות בתורה צריך האדם לקחת ביחד עם התורה חלק מה'מוריש', כלומר כביכול חלק מהקב"ה. זהו הוא ביאור הענין של קוב"ה ואורייתא וישראל חד הם.

וכן לענין ארץ ישראל, פשטות הכתוב ענין 'מורשה' שגם ארץ ישראל אינה נקנית בקלות, אלא צריך לעמול עליה ולכובשה ולשומרה כמו לגבי התורה הקדושה, הדרך לזכות בשתייה היא דוקא ע"י התגברות על הקשיים, והתעלות מעליהם. אך עוד צריך לדעת שארץ ישראל יש בה גם את הבחינה שעם ישראל 'לוקח את הקב"ה' יחד עמו, ארץ אשר עיני ה' אלוך בך מראשית השנה ועד אחרית שנה, יש עליה את כל התנאים שאומרים כל יום בק"ש בפר' והיה אם שמוע, ויש עליה את כל האזהרות שיש בפרשת עריות שלא לעשות ח"ו כמעשה ארץ מצרים וארץ כנען כדי שלא תקיא הארץ אתכם, צריך לשמור בה שמיטין ויובלות ולהתנהג בה כפי ציווי התורה 'כי לי הארץ', מזההרין בה ביותר על כל המצוות למען ירבו ימיכם וימי בניכם על האדמה וגו' אין זה מתנה ומכר שהמוכר נותן אותה ומסתלק, אלא כמו שאחז"ל מקח שמי שמכרו נמכר עמו, ה' יצילנו מכל גזירות רעות רח"ל ויגאלנו מהרה עם כל אחב"י הנתונים בצרה ובשביה.

בעל הטורים השווה לענין זה את התורה לארץ ישראל, וכמו שארץ ישראל היא מורשה ולא ירושה כך גם התורה, ויש ללמוד מכך יסוד גדול. לפעמים אדם באמת רוצה ללמוד תורה, ומוכן אף למסור את עצמו ללימוד התורה, ואז מגיעה לו פתאום איזו צרה או טירדה ח"ו, כגון מחלה ר"ל של אחד מבני המשפחה וכדו', ואז אומר הוא לעצמו שכנראה שהקב"ה אינו רוצה שהוא ילמד. עלינו ללמוד מכך שאדברבה, כאן טמון עיקר ה'וידעתם כי אני ה' – ונתתי אותה לכם מורשה'. דוקא כעת, בזמן הנסיון והקושי, זהו הזמן לזכות לתורה. דוקא בזמן שהקב"ה עושה לאדם כביכול 'דברים רעים', זהו הזמן להמנע מלחשוב 'למה הרעות' ולהסיק מכך שהתורה לא בשבילי כעת, אלא זה גופא סיבה לכך שהאדם יתגבר על הקשיים, כי כו'וידעתם כי אני ה'', ו'יקח אתו את הקב"ה' בזה יזכה לתורה.

מושא הספדו של רבינו שליט"א

אחר מיטתו של מרן הגה"צ רבי מתתיהו סלומון זצוק"ל משגיח דשיבת בית מדרש גבוה - לייקווד
בעת מסע הלוויה ברחבת ישיבת מיר בשכונת בית ישראל בירושלים
"ונשאתי לכל המקום בעבורם"

ברשות מורי ורבותי

בעמדי בהלוויתו של מרן רבינו הגאון הצדיק משגיח דשיבת לייקווד, למרות שהנני חולה וחלש, אבל הנני להזכיר כאן גמרא בסנהדרין, שאני חושב שמוכרחים להזכיר כאן, בריש פרק 'כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא', ושם 'ואלו שאין להם חלק לעולם הבא' ונמנים שם כמה, ואחד מהם הוא אפיקורס. ושם בגמ' (צ"ט ע"ב) 'ואפיקורס כגון מאן', מיהו האפיקורס המוזכר במשנה שאין לו חלק לעולם הבא, 'אמר רב יוסף כגון הני דאמרי מאי אהנו לן רבנן', האנשים שאומרים מה תועלת יש לנו מהתלמודי החכמים, 'לדידהו קרו לדידהו תנו'. ופרש"י 'והם אינן יודעין שהעולם מתקיים עליהם'. ואב"י שם אומר שזה עוד יותר גרוע מאפיקורס, 'אמר ליה אב"י האי מגלה פנים בתורה נמי הוא, דכתיב (ירמיהו לג, כה) אם לא בריתי יומם ולילה חוקות שמים וארץ לא שמתי', ומוסיף רב נחמן בר יצחק שזה פסוק מפורש בתורה, 'מהכא נמי שמע מינה שנאמר ונשאתי לכל המקום בעבורם'. שבעבור הצדיק הקב"ה מטיב לכל המקום, לכולם.

מורי ורבותי, אני רוצה להגיד, מי ששומע על הסתלקותו! על פטירתו! של המשגיח, הצדיק, המשגיח של ישיבת לייקווד, ולא מזדעזע, ולא מפחד מכך שנלקח המגן של המקום, ה"ונשאתי לכל המקום בעבורם", מי שלא תופס את עצמו וחושב שאם נלקחה מאיתו ההגנה הגדולה שהיתה עליו, אזי הוא מוכרח לשוב בתשובה, הרי האדם צריך לדאוג לעצמו מי יגן עליו. ומי שלא מזדעזע ומהרהר בתשובה, הרי הוא בחשש אפיקורסות, זאת אומרת שהוא לא מפחד, הוא לא מפחד מכך שההגנה של המקום הסתלקה, ההגנה של כל העולם, שהרי ה"ונשאתי לכל המקום בעבורם" נאמרה על הצדיק, וכשלקחו אותו, אזי האדם צריך לחשוב מה יהא עליי, איך אוכל לשרוד במקום, מי יכפר ומי יחזיק את המקום.

מורי ורבותי, שמענו כאן דברים על הגדלות של המשגיח, על הצדיק הגדול, מה הוא עשה ופעל, אבל אנחנו צריכים להתבונן ולהשיב אל לבנו מה שכתוב בתורה "ונשאתי לכל המקום בעבורם", וכשהוא לא נמצא אנו מוכרחים לעשות תשובה, כל אחד ואחד צריך לחשוב מה יהיה כאן. אין לי כח להאריך, אבל אני רק רוצה להוסיף, שאם כן חושבים ומהרהרים בתשובה, זה דבר גדול ומועיל גם לנפטר, זה גם עליו לנשמה הגדולה שעשתה כל כך הרבה בשבילנו, בואו ונחשוב יחד שאנו צריכים הצלה גדולה, ואם לא נחשוב זה בחינה של "מאי אהנו", ואם נחשוב, זה טובה גדולה למי שמסר נפשו כל כך בשבילנו.

ואבקש בזה את סליחתו של רבינו שלא הארכת בדברים עליו כפי כבודו הגדול, מפני מחלתי וחולשתי. אבל הנני להזכיר את הקשר עם מו"ח רבינו הגדול זצ"ל שזה היה ממש קשרי אהבה, וזה לבד כבר מהמעלות הכי גדולות.

ובזמנים אלו שדם ישראל נשפך כמים, נבקש מהנפטר הגדול שעולה עכשיו לשמים, והוא יודע את המצב של כלל ישראל, שיהיה שליח ציבור עבור כלל ישראל לפני בורא העולם על כל מה שכלל ישראל צריך, ויהיה ובלע המוות לנצח אמן.

(נכתב ע"י א' השומעים)

א.ה. קשר תורני מיוחד שרר במהלך השנים בין המשגיח דלייקווד זצ"ל לבין יב"חט"א רבינו מרן שליט"א. בשיעורי חומש אותם היה מוסר המשגיח דלייקווד זצ"ל, היה נוהג המשגיח זצ"ל להביא כסדר מספרו של יב"חט"א רבינו שליט"א, "שערי אורה" עה"ת. יהיו דה"ת בגיליון זה לעילוי נשמת הגה"צ רבי מתתיהו חיים ב"ד יעקב זצ"ל. הנעצב"ה.

מכתב עוז מרבינו שליט"א

למעמד סיום מס' נדרים וסוטה בכולל "נר ישראל" ברכסים – כ"ב טבת תשפ"ד
התורה הקדושה - היא ורק היא השומרת עלינו מכל פגע רע צרה וצוקה

בס"ד, כ"ב טבת תשפ"ד

לכבוד ידידי השי"ת, כולל "נר ישראל", בעיר רכסים. המפורסם לתהילה ולתפארת, בשקידת התורה בעומק עיונה, בתוקף שמירת סדרי הזמנים בהספק הנכון והראוי, כפי שהנחילנו רבותינו אדירי התורה ראשי הישיבות נ"ע.

עז חפצי להשתתף עמכם בזמא טבא לרבנן, חגיגת סיום מסכתות נדרים וסוטה, פרי עמלכם ויגיעכם. אשריכם בעולם הזה, וטוב לכם לעולם הבא. אך מפאת חולשתי והצינה נבצר הדבר ממני.

וידועים דברי היש"ש במס' בבא קמא שרצה לומר ש"השמחה במעונו" בברכת המזון של סיום המסכת, וקרה דבר ולא היה יכול לבצע זה למעשה, וכבר כתב בענין זה הערוך השולחן בהלכות קדושין סימן ס"ב. אמנם לענ"ד דוקא בשמחת נשואין, שהקב"ה מזווג זיווגים, אבל השמחה של הקב"ה כביכול הוא ברקיע מעון. עיין במסכת חגיגה. לכן שייך לומר שהשמחה של הקב"ה במעון. אבל בלימוד התורה שהקב"ה הוא המלמד תורה לעמו ישראל, ומשחרב בית המקדש אין לו להקב"ה בעולמו אלא ד"א של הלכה, א"כ הוא משתתף עמנו כל זמן הלימוד, והוא סיים עמנו את המסכתות, הוא משתתף עמנו כביכול בסיום כאן. ורציתי להוסיף שאשרי חלקכם שאתם קובעים כמידי יום סדר מיוחד ללימוד מוסר, והוא מסדרי הכולל. שזו הערובה להמשך העליה התמידית, בתורה וירא"ש ושלימות המידות.

והנני בברכה אליכם עמלי התורה, שתזכו לעלות מעלה מעלה במעלות התורה כשאיפתכם, ובייחוד בעת הזו, עת צרה היא ליעקב, שאין ידוע מה ילד יום ה"י, וזקוקים אנו לישועת ה' על עמו ונחלתו, חובה עלינו להוסיף אומץ בלימוד התורה הקדושה, שהיא ורק היא השומרת עלינו מכל פגע רע, צרה וצוקה ומומנה יוושע בס"ד.

הכו"ח לכבוד התורה ולומדיה ומצפה לרחמי השי"ת על עמו ונחלתו

(-)

הלכות והנהגות

ממרח פוסק הדור רבי משה שטרנבוך שליט"א

פרשת וארא תשפ"ד

בדין ספק אם קרא ק"ש וברכותיה

(מתוך שיעור שנמסר לחור כולל תשובות והנהגות)

ביאור דברי הרשב"א

אמנם דברי הרשב"א צריכים ביאור, דמדוע דווקא בברכות ק"ש תיקנו חז"ל שבספק חייב גם בברכותיה, ומאי שנא מכל הברכות שלא תיקנו כן, וביותר תמוה שהרי ברכות ק"ש אינם מעכבים כלל בק"ש, וא"כ למה תיקנו כן שבספק יחזור גם על ברכותיה.

ונראה בביאור הדברים, דמיירי שק"ש וברכות בחד ספק הוה, דברור לו שאם קרא ק"ש קרא גם הברכות, ואם לא קרא ק"ש לא קרא הברכות, ולכן לא נוכל לומר שיקרא רק את הק"ש שהיא דאורייתא והברכות לא יאמר, שזהו זלזול בחיוב דרבנן דברכות.

וכעין זה מצאנו בברכת המזון דבספק אם בירך, חוזר גם על ברכת הטוב והמטיב כדי שלא לזלזל בברכה רביעית דהוי דרבנן.

ביאור מחלוקת הרמב"ם והראב"ד בספק מצוה דאורייתא

ובעיקר הדבר מהו הדין אם יש חיוב ברכה ב'ספק מצוה דאורייתא', כבר נחלקו בזה הרמב"ם והראב"ד, דדעת הרמב"ם ד'אנדרוגינוס' אינו מברך על מצות סוכה כיון דהוי 'ספק', אבל הראב"ד כתב דכיון שחייב לקיים המצוה מדין 'ספיקא דאורייתא לחומרא', הרי הוא חייב לברך, וצריך ביאור מהו יסוד המחלוקת.

ונראה לבאר בזה עפ"י מה שיש לחקור בגדר החיוב לקיים 'ספיקא דאורייתא', אם זהו כגוף המצוה, שכן נתחייבנו מעיקרא לקיים את המצוה עד שיצא בודאי, או דזהו מדין 'ושמרתם ועשיתם' דמצוותו לצאת גם בספק, אבל בספק עדיין אינו גוף המצוה.

ונראה דבזה נחלקו הרמב"ם והראב"ד, דהרמב"ם ס"ל דזהו רק מכח מצות שמירה לצאת גם בספק אבל אין זה ודאי מצוה, ולכן לא תיקנו ע"י ברכה דאפשר שאין כאן מצוה. אבל הראב"ד סבירא ליה שחייב מעיקר המ"ע עד שיוצא ודאי וכיון שזהו מחיוב המ"ע שפיר מברך.

כתב השו"ע סי' ס"ז סעי' א': 'ספק אם קרא ק"ש, חוזר וקורא ומברך לפניו ולאחריה', ע"כ.

ומקור דין זה שחוזר ומברך, הוא מהרמב"ם פ"ב מהלכ' ק"ש הי"ג וכמו שהביא הב"י כאן.

לשכת הגזית

דברי מספד ממרח שליט"א בהלויית המשגיח דלייקווד הגה"צ רבי מתתיהו סלומון זצ"ל

"בצער שמעתי על פטירת הגאון הצדיק רבי מתתיהו סלומון זצ"ל. אוי לנו כי חטאנו מאוד, והקב"ה נעל השערים ולקח מאתנו מה שנשאר - שיור שבשיורים, הגאון הצדיק רבי מתתיהו סלומון זצ"ל.

הוא לא הניח כמותו. היה עניו בפשטות ממש, והאבידה גדולה מאוד, ובדורות קודמים היו מרגישים יותר בצער בשעת הסתלקות גדול כזה, אבל בדורינו אנחנו בדור עני ואין אנו מרגישים באבידה הגדולה הזאת שנלקח מאתנו אדם גדול בשעה שאנחנו צריכים מי שיחזק אותנו בצרות המתחדשות עלינו יום אחר יום.

הוא לא היה סתם קנאי אלא גם 'איש אמת'. קנאים בדרכי פוליטיקה ישנם הרבה, אבל יחידים הם הקנאים כמותו בלי פוליטיקה אלא הכל בפשטות ובתמימות.

הוא נשאר צדיק מראש ועד סוף, הוא היה מיחיד סגולה חשבו בכל עת מה ניתן לעשות למען כבוד שמים, כמו נגד חילול שבת או נגד פלאפונים פסולים.

והעצה היחידה שאפשר לעשות עכשיו הוא להחיות אחריו את אור התורה והיראה, וכל אחד יחשוב איך לשפר ולתקן עצמו, ובכל מחשבה של חיזוק האדם מקבל שכר על כך ויוצר בזה מלאכים סגורים עליו.

נעורר רחמי שמים בבכיות ודמעות וזה יהיה כפרה בשמים לבטל את המלאכי חבלה שמקטרגים על ישראל, ונתחזק כולנו באמונה ש'אין כאלוקינו ואין כאדוננו אין כמלכנו אין כמושיענו', ונזכה במהרה לגאולה ולביאת משיח צדקינו.

והרשב"א בתשובה (ה"א סי' ש"כ, והובא בכס"מ שם) הקשה שהרי הרמב"ם גופיה פסק שבכל מ"ע שיש לו עליה ספק, אף שצריך לקיים המצוה מספק מ"מ אינו מברך, [וכמו באנדרוגינוס דהוי ספק אי מחויב לשבת בסוכה, דדעת הרמב"ם דצריך לקיים המצוה אך אינו מברך], וא"כ מאי שנא בספק אם קרא קריאת שמע, דחוזר ומברך הברכות.

וכתב הרשב"א ליישב בזה וז"ל: "ואני אומר באולי לדעת הרב ז"ל שהוא סבור דמעיקרא כך היתה תקנה דכל שהוא חייב לקרות, קורא לכתחלה עם ברכותיה אלא אם יגרום לו סבה כענין קריאת מקדש שאינו מברך אלא ברכה אחת. אי נמי משום עסק תורה כדרך שהיה מעביר ידיו על גבי עיניו ומקבל עליו מלכות שמים בקריאת פסוק ראשון לבד. הא במקום אחר כשהוא קורא צריך הוא לקרות לכתחלה בברכותיה. וכענין שאמרו במאחר לקרות לאחר זמנו מכאן ואילך לא הפסיד כאדם שקורא בתורה. ופרישו מאי לא הפסיד בברכות. ואולי למדה עוד הרב ממה שאמר ר' אליעזר ספק קרא קרית שמע ספק לא קרא חוזר וקורא. ומדקאמר סתם חוזר וקורא משמע דכל פרשיותיה הוא קורא ואף על פי שאין דאורייתא אלא פסוק ראשון. ולא אמרו שיחזור ויקרא פסוק ראשון והשאר דהוי דרבנן לא. וטעמא דמלתא דכל שהוא חייב לקרות קורא הוא בעיקר תקנתו. ומדומה אני שטעם זה שמעתי מפי מורי הרב החסיד ז"ל בחוזר וקורא כל פרשיותיה ולא סגי לן בחוזר וקורא פסוק ראשון. ואולי מהסכמה זו כתב הרב ז"ל כן אפילו בברכות", עכ"ל.

והיינו דכשם שמצאנו שהחייב לחזור ולקרוא ק"ש מספק, אינו רק על פסוק ראשון דהוי דאורייתא אלא על כל ג' פרשיות, כך גם נכלל בחיוב זה לחזור ולקרוא גם הברכות, והטעם מפני 'שכך היתה התקנה' שכל שחייב לקרות, יקרא כדין את כל הפרשיות עם ברכותיה.

הנהגות מרן שליט"א מימי המלחמה בצעירותו (חלק ז')

(הועתק מתוך ספרו החדש של הרב יעקב ב. פרידמן הנמצא בשלבי עריכה ובו עובדות והנהגות שקיבל מרן שליט"א המשולב בפרקי חייו של מרן שליט"א).

ולמרות העניות המחפירה וההפגזות הבלתי פוסקות, והאימה התמידית - הייתה השקידה בישיבה עצומה. קשה לתאר את גודל מסירות הנפש. הדחקנו מקרבנו את ענייני השעה, היינו משכימים לפנות בוקר, ולומדים בביתו של רבי משה שניידר ללא הפסקה.

רבי משה דרש לא להסיח דעת מהלימוד גם בדקות המעברים בין בניין בית המדרש לחדר האוכל. פעמים רבות היה מתפתח וויכוח בין הבחורים בדרך לחדר האוכל בסוגיות הש"ס, עד שהיו שוכחים לפנות לחדר אוכל ולאכול ארוחת צהרים.

סדרי הישיבה בערב שבת קודש התנהלו כבכל יום, ללא שינוי. ורק זמן קצר לפני כניסת השבת הפסיקו את סדר הלימוד, לאפשר לבחורים לטהר עצמם במקווה לכבוד שבת. מיד אחר כך היו חוזרים להמשיך בסדרים כבכל יום.

גם בשבת קודש היה היום כולו מוקדש לסדרי הישיבה. הרב'ה תיקן שיערכו 'קידוש' עם מזונות לאחר התפילה, ומיד היו יושבים ולומדים עד שעה אחת בצהרים. ורק לאחר הסדר ותפילת מנחה סעדו את סעודת היום.

הרב'ה הקפיד הקפדה עצומה לא לאחר לסדרי הישיבה. האיחור לסדרי הישיבה היה כל כך נורא בעיניו, שבאחד הימים קם בעזות דקדושה, וביקש לעשות קונם על האוכל של הישיבה - שיהא אסור בהנאה לבחורים שמאחרים לתפילות ולסדרים...

כששמע זאת חתנו הגאון רבי זיידל סמיאטיצקי זצ"ל סירב לכך. וטען שגם לו יש זכויות בממון הישיבה, ויש בכוחו לעכב את עשיית הקונם.

מה היה הפחד הנורא ביותר של רבי משה שניידר?

מכתב מרן רבן של ישראל שליט"א לקהילות 'מנין אברכים' ו'פני שמואל' בבית וגן

בס"ד, טבת תשפ"ד. למע"כ מסיימי הש"ס בצוותא בשכונת בית וגן

שמחתי בשמועה טובה כי באה ע"י הגאון רבי אברהם נפתלי ויג שליט"א רב קהילות 'מנין אברכים' ו'פני שמואל', שעומדים כעת לסיים ש"ס בצוותא חדא בפעם העשירית, וכבר אמרו חז"ל (שבת ק"ח ב, קט א) "אמר אביי תיתי לי, דכי חזינא צורבא מרבנן דשלים מסכתיה עבידנא יומא טבא לרבנן", והרי שאפילו כשהיה אחד מבני הישיבה מסיים מסכתא, היו עושים "יום טוב" לכולם, וכ"ש כאן שזכו כ"כ הרבה ביחד לסיים בצוותא את הש"ס, הרי השמחה בלא שיעור וגבול.

ואנו זקוקים היום לזכויות רבות להשתיק את מידת הדין, ובפרט זקוקים אנו לכח התורה דמגנא ומצלא, ואשריכם שזכיתם להרבות את אור התורה דמגנא ומצלא מן הפורענות, וכל אחד יקבל על עצמו להמשיך ללמוד ולסיים עוד מסכתות, ובזה נזכה להשרות את השכינה הקדושה בתוכינו, ויה"ר שבמהרה נזכה לנחמה הגדולה בביאת משיח צדקינו בקרוב.

הנני המצפה לרחמי שמים מרובים משה שטרנבוך

דברי הדרכה וחיוזוק לילדי תשב"ר

בדרשה לילדי תשב"ר מאשדוד שבאו למעונו של מרן רבן של ישראל שליט"א במהלך שבוע שעבר, אמר מרן שליט"א: "כל ילד צריך לדעת שהוא יכול להיות תלמיד חכם גדול מאוד, אם רק ירצה להשיג זאת באמת! אתם צריכים לדעת, שהסטרא אחרא מנסה להפריע לכם להתקדם. הוא רואה ילדים טהורים, בחורים צדיקים שמקבלים חינוך טהור ואיכותי, ורוצים להצליח, ולכן הוא מכניס את כל הכוחות כדי למנוע זאת מכם. אבל אתם אל תתייאשו! אל תיכנעו, צריכים להיאבק בו. אסור להתייאש

בשום אופן, לא להתייאש, להמשיך ולהתאמץ עוד ועוד, ובעז"ה תהיה לכם הצלחה גדולה.

השמחה הכי גדולה שיש לנו הוא לשמוע עליכם - ילדי תשב"ר שאתם יושבים ולומדים ומקיימים את המשך נצחיות ישראל. ובפרט בזמן כזה שצריכים זכויות, שאויבי ישראל מכל הצדדים רוצים לעקור אותנו מהעולם, וזכות התורה היא שמחזיקה אותנו בעולם, ואתם זוכים בהבל פיהם להגן על כל בית ישראל, ונמצא שלימודכם הוא זכות גדולה לא רק עבורכם אלא לכל עם ישראל. ואני מברך אתכם "תתחזקו ותראו בעז"ה ברכות".

לילדי תלמוד תורה מירושלים הוסיף רבינו עוד הדרכה מפורטת יותר ואמר: "העבודה המרכזית של ילד בישראל שלא יחשוב 'מה כבר יוכל לצמוח ממני', אלא אדרבה ידע בבירור שהוא יכול לצמוח תלמיד חכם גדול. תדעו נאמנה שהיו הרבה תלמידי חכמים וגדולים שבשנות ילדותם היו יותר גרועים מכם... אבל כשגדלו הם נעשו גדולי תורה.

"כל ילד יידע שהוא יכול לצמוח רבי עקיבא אייגר או חתם סופר או נודע ביהודה, וגם הגרעק"א והחת"ס והנודע ביהודה היו בתחילה ילדי חידור כמותכם אלא עמלו ויגעו בתורה עד שלבסוף גדלו גדולי תורה, וכך גם יהא איתכם בעז"ה כשתשתוקקו לכך ותדעו שיש לכם האפשרות להיות גדול בתורה.

"אמנם כדי להיות גדול בתורה צריך לעמול, לפעמים קשה לקום בבוקר ורוצים לפעמים לחטוף כמה דקות לשינה וכדו', אבל תדעו שאם תעמלו ותתאמצו לנצל הזמן עוד ועוד ללימוד, הרי מכאן יוכל לצמוח גדולי תורה, ויהיה לכם נחת ושמחה מזה.

מיצד על ידי נשיאה בעול עם חבירו זכים להשגות רוחניות

רבינו מרן ראש הישיבה הגרמ"ה הירש שליט"א

נאמר (יב, כא) 'ויקרא משה לכל זקני ישראל ויאמר אלהם משכו וקחו לכם צאן למשפחתכם ושחטו הפסח', ופירשו חז"ל במדרש רבה (שמו"ר טז א) הטעם שהציווי נאמר לזקני ישראל, שבשעה שנגלה הקב"ה למשה בסנה ואמר לו 'לך ואספת את זקני ישראל' לבשר להם שהם עומדים להיגאל, וכשבאו משה ואהרן נאמר (ד, כט) 'וילך משה ואהרן ויאספו את כל זקני ישראל' ואחר כך נאמר (לא) 'ויאמן העם', אמר הקב"ה על שעשו את ישראל להאמין בשמי, שעל ידי שהזקנים הראו דוגמא שהם מקבלים את דברי משה, גם כל ישראל קבלו את דברי משה רבינו, אמר הקב"ה אף אני עושה להם כבוד, שתהיה גאולת ישראל על ידיהם, שיהיו ישראל שוחטים פסחיהם על ידיהם.

הרי שגם הזקנים עשו כבוד לקב"ה בכך שגרמו לכל ישראל להאמין בה', ובזכות זה הם קיבלו את השכר שקרבן הפסח של כל ישראל יעשה על ידם.

החילוק בין משה ואלדד ומידד לזקנים

ויש לתמוה, מדוע משה רבינו זכה על ידי כבוד ה' להשגות בתורה ונבואה, וכן אלדד ומידד זכו לרוח הקודש, ואילו זקני ישראל לא מצינו שזכו להשגות של נבואה וכיוצא בזה, אלא רק שהם לימדו את ישראל כיצד לעשות קרבן פסח.

ונראה לבאר, שאצל משה רבינו ואלדד ומידד, מלבד מה שמצינו אצלם את ההנהגה של כבוד ה', היה ענין נוסף של נשיאה בעול עם חבירו, וכפי שיתבאר שגם זה שייך לענין של כבוד ה', ועל ידי זה זכו להשגות הגבוהות הללו, מה שאין כן אצל זקני ישראל.

לגבי משה רבינו, נאמר בפרשת שמות (ב, יא) 'ויצא אל אחיו וירא בסבלותם', ובמדרש רבה (שמו"ר א כז), שהיה רואה בסבלותם ובוכה ואומר, חבל לי עליכם, מי יתן מותי עליהם, והיה נותן כתפיו לכל אחד ואחד מהם, אמר הקב"ה אתה הנחת עסקך שהיית שר גדול בארמון של פרעה לראות בצער של ישראל ונהגת בהם מנהג אחין, אני מניח את העליונים והתחתונים ואדבר עמך, שנאמר וירא ה' כי סר לראות.

משה רבינו לא רק עשה חסד עם אחיו, אלא הרגיש את הצער שלהם, והרגיש שכשחבירו בצער ובצרה הרי זה כצער וכצרה שלו, משה היה יכול שלא לראות את הצער שלהם כלל, היה יכול לישב בביתו בנחת ושלוח, אבל הוא הקריב את הנוחות שהיתה לו, כדי להרגיש

עומדים אנו בפרשיות העוסקות בגאולת מצרים, ונראה להתבונן בשני מאורעות שדרשו חז"ל במדרשים, כשאחד מהם נזכר בפרשה הקודמת פרשת שמות, ואחד בפרשה הבאה פרשת בא, ומצירוף שניהם יחד, נלמד את גודל מעלת הנשיאה בעול עם חבירו.

קבלת הנבואה כשכר על כבוד ה'

כשהקב"ה התגלה בפעם הראשונה למשה רבינו, במעמד הסנה, נאמר בפרשת שמות (ג, ו) 'ויאמר אנכי אלוקי אביך אלוקי אברהם אלוקי יצחק ואלוקי יעקב ויסתר משה פניו כי ירא מהביט אל האלהים', ואמרו חז"ל במדרש רבה (שמו"ר ג א) 'יפה עשה שהסתיר פניו, א"ל הקדוש ברוך הוא, אני באתי להראות לך פנים וחלקת לי כבוד והסתרת פניך, חייך שאתה עתיד להיות אצלי בהר מ' יום ומ' לילה, לא לאכול ולא לשתות, ואתה עתיד ליהנות מזיו השכינה, שנאמר (שמות לד) ומשה לא ידע כי קרן עור פניו. ע"כ. מבואר בדברי המדרש, שבזכות הכבוד שכיבד משה את ה', שהסתיר פניו ממנו, זכה להשגות הגבוהות של קבלת התורה וקבלת פני השכינה.

כמו כן אנו מוצאים בפרשת בהעלותך (במדבר יא כג-כו) לגבי אלדד ומידד, שה' ציוה את משה לאסוף שבעים מזקני ישראל, כדי שיזכו לנבואה, וכל שבעים הזקנים שהתכנסו התנבאו רק באותו היום, אבל היו שנים מהשבעים הזקנים שלא התייצבו יחד עם שאר הזקנים, והם אלדד ומידד שנשארו במחנה, והם זכו שנשאר להם רוח הקודש של נבואה גם לאחר מכן. וטעם הדבר שזכו יותר מהאחרים, פירשו רבינו בחיי ועוד, שהוא מפני שהיו בעלי ענוה ולא רצו ליטול עטרה אף שהיו ראויים לכך, לכך זכו לרוח הקודש, וכפי שנאמר (ישעיהו סא, א) 'ען משח ה' אתי לבשר ענוים' הרי שבזכות הענוה זוכה אדם לרוח הקודש.

אכן, לפי מה שנתבאר בדברי המדרש לענין משה רבינו, יש לפרש שזה הענין שהיה גם באלדד ומידד, שבכך שלא התייצבו יחד עם הזקנים להתנבאות, נתנו בזה כבוד לה', כמשה שאמר שאיננו ראוי למעלת הנבואה, ובזכות זה זכה להשגה של רוח הקודש.

לימוד הפסח לישראל כשכר על אמונת הזקנים

הענין השני הנזכר בפרשת בא הוא, שכשציוה משה את ישראל בראש חודש ניסן להכין לעצמם קרבן פסח,

את השני ולראות מה הוא יכול לסייע לו, בזכות זה הוא זכה לקבלת התורה ולקרני הוד.

גם אצל אלדד ומידד אנו מוצאים הנהגה זו, שהרי הם היו משבעים הזקנים שהיו שוטרים במצרים, שנאמר עליהם (שמות ה, יד) 'ויזכו שוטרי בני ישראל אשר שמו עליהם נגשי פרעה לאמר' וגו', ובמדרש (שמו"ר ה כ) שהיו כשרים ומסרו עצמם על ישראל וסבלו משאם כדי להקל מעליהם, ולכן הם זכו לרוח הקודש, שנאמר אספה לי שבעים איש. אמר הקב"ה הם לקו עליהם לפיכך יזכו לרוח הקודש.

מה שאין כן הזקנים שהיו במצרים, שהקב"ה אמר למשה שיבשר להם על הגאולה, אינם אותם הזקנים שהיו שוטרים ואחר כך זכו לנבואה, אלא הם היו זקנים אחרים, ואף שבתחילה אכן האמינו בבשורת הגאולה, ועל ידי זה גרמו לכל ישראל להאמין, אבל מצינו שה' ציוה שהזקנים ילכו עם משה ואהרן גם אל פרעה, ואילו כשבאו משה ואהרן אל פרעה נאמר (שמות ד כט) 'ואחר באו משה ואהרן', ואמרו חז"ל (שמו"ר ה יד) שמחמת הפחד מפרעה היו נשמטים אחד אחד שנים שנים, עד שכשהגיעו משה ואהרן אל פרעה, לא נשאר עמם אפילו זקן אחד. הרי שלא הסכימו לישא עם משה ואהרן בעול הפחד מפני פרעה.

נמצא, שזהו החילוק בין משה ואלדד ומידד לבין הזקנים, שאצל משה ואלדד ומידד, מלבד הענין של כבוד ה', היה להם גם את הענין של נושא בעול עם חבריו, לכן הם זכו למדרגות הגבוהות של השגת נבואה ורוח הקודש, מה שאין כן הזקנים שעשו כבוד ה', אבל לא נשאו בעול עם חברים בדרגה הראויה, לא זכו אלא ללמד את ישראל את עשיית קרבן הפסח.

חסד עם הנברא בצלם אלקים כנתינת כבוד לה'

אלא שיש להבין, מה השייכות בין ענין הנשיאה בעול עם חבריו לזכיה בנבואה ורוח הקודש, ובפשטות אפשר לבאר, שהנשיאה בעול עם חבריו מראה על ביטול העצמיות, וביטול העצמיות מסייע לזכות בנבואה.

אבל נראה שיש בזה עומק נוסף, והוא על פי דברי חז"ל (ב"ר מח י) שבשכר שאמר אברהם אבינו למלאכים 'השענו תחת העץ' זכו ישראל למצות סוכה, ובדרך ה' לרמח"ל (ח"ה פ"ח אות ב) מבואר, שבחג הסוכות זוכים ישראל להתעלות למדרגת ענני הכבוד, המובדלים מהעולם כולו וקשורים אל הקב"ה במדריגות גבוהות, הרי לנו שבזכות החסד שנהג אברהם עם המלאכים, זכו ישראל למדרגות נעלות של קירבת ה' במצות סוכה.

ביאור הענין הוא, על פי מה שנאמר בפרשת כי תצא (דברים כא, כג) 'ואיש כי יהיה בו חטא משפט מות והומת לא תלין ונבלתו על העץ כי קבור תקברנו ביום ההוא כי קללת אלהים תלוי', וברש"י, זלזולו של מלך הוא,

שאדם עשוי בדמות דיוקנו וישראל הם בניו. מבואר, שכשרואים אדם העשוי בצלם אלקים תלוי, אף שמדובר באדם שחטא והתחייב מיתה, הרי זה זלזול בקב"ה, כיון שזה מעורר בלב האדם הרגשה של חוסר חשיבות, מזה יש ללמוד בקל חומר גם להיפך, שכשמחשיבים בן אדם, ומכבדים את הצלם אלקים, הרי זה נתינת כבוד לה', כיון שמכבדו לפי שהוא נברא בצלם אלקים, נמצא שגם עשיית חסד עם חבריו הרי היא כנתינת כבוד לה', ולכן זכו ישראל להשגות הגבוהות במצות סוכה בזכות החסד שעשה אברהם עם המלאכים.

כמו כן מצינו בירושלמי (נדרים פ"ט ה"ד) 'רבי עקיבא אומר, 'ואהבת לרעך כמוך' זה כלל גדול בתורה, בן עזאי אומר 'זה ספר תולדות אדם' זה כלל גדול מזה'. וביאר הפני משה, שהכוונה לסוף הפסוק 'בדמות אלהים עשה אותו', שכשיתבונן האדם בזה שכשמבזה את חבריו, הרי זה כביכול בזיון לקב"ה, יזהר מאוד בכבוד חבריו. ולפי מה שנתבאר אפשר לומר, שהכלל הגדול שאמר בן עזאי שיש בפסוק זה יותר מ'ואהבת לרעך כמוך' הוא, שבפסוק זה מתבאר שעל ידי עשיית חסד האדם מתעלה ומתקרב יותר אל הקב"ה, וזוכה להשגות גבוהות יותר.

חסד כהליכה בדרכי ה'

רבינו ר' אייזיק שר זצ"ל היה רגיל לומר, שהדרך הנכונה לעשיית חסד בישיבה היא, שלא יעשה את פעולת החסד מפני שכך מנהג העולם, או מתוך רגש עליונות על חבריו, ורגש של גאווה שאני הנותן וחבירי המקבל, והיה אומר שלא זהו החסד שהקב"ה חפץ בו, וחסד כזה לא רק שאין בכוחו לרומם את האדם אלא אדרבה מוסיף לפתח בו את המידות המגונות המקננות בקרבו, אלא חובת האדם לגמול חסד מתוך רצון להידמות לבוראו, מה ה' עושה חסד גם אני עושה חסד.

לצאת מעצמו ולהרגיש את השני

על פי מה שדיברנו נראה לומר, שהדרך של חסד שצריכה להיות בין הבחורים היא כמו החסד של משה רבינו ושל אלדד ומידד, שאם רואה שחסר לחבירו משהו, או שהוא לא במצב רוח טוב כל כך, צריך שירגיש את הצער של השני, ויהיה מוכן להקריב משלו, ועל ידי זה זוכים להשגות גבוהות גם בלימוד תורה. אמנם ודאי הוא שמה שיושבים ועמלים בתורה, יש בזה כבוד ה' הגדול ביותר, אבל כפי שראינו, כדי להגיע להשגות גבוהות אין די בכבוד ה', אלא צריך גם שתהיה נשיאה בעול עם חבריו, להרגיש את הצער והחסרון של השני, ולבדוק כיצד הוא יכול לסייע לו, ועל ידי זה יזכו כולם לסייעתא דשמיא, להשיג דרגות גבוהות בלימוד התורה ובקירבת ה'.

ממדרן רבינו הגאון רבי יצחק זילברשטיין שליט"א

פרשת וארא תשפ"ד

• תורת חמד | מענייני הפרשה •

הוא אהרן ומשה אשר אמר ה' להם הוציאו את בני ישראל מארץ מצרים על צבאותם (שמות ז, כו). ופירש"י: 'יש מקומות שמקדים אהרן למשה, ויש מקומות שמקדים משה לאהרן, ולומר לך ששקולין כאחד', עכ"ל. והקשה מרן הגר"מ פיינשטיין זצ"ל (בספרו 'דרש משה' עה"ת, עמ' מא) שהוא דבר תמוה, שהרי משה היה אדון הנביאים ועל ידו ניתנה התורה, ואיך אמר שאהרן שקול אליו. וביאר שם דכיון שגם אהרן היה בשליחות ה' להוציא את ישראל, אף שכח משה היה גדול משל אהרן, מ"מ כיון שגם אהרן הוצרך להיות בזה, הן שווין בזה, שבחלק שהגדול צריך לקטן הא חולקין בריות. וכוונתו דכיון ששמה היה זקוק לאהרן שידבר לפני פרעה, וכדכתיב 'אתה תדבר את כל אשר אצווק, ואהרן אחיך ידבר על פרעה' (לקמן ז, ב), ופירש"י: 'אתה תדבר פעם אחת... ואהרן אחיך ימליצנו ויטעימו באזני פרעה', א"כ כדן הוא שיהיו שקולים. והרב אליעזר גרינבום שליט"א הביא ראיה לדבריו מהתוס' ביבמות (דף קג ע"ב ד"ה המסוליים) שהביאו דברי המדרש (שיה"ש א, ט) ג' דברים שקולים זה כזה, חכמה יראה ענוה, וכתבו ע"ז בשם ר"י דשקולים היינו דהא בלא הא לא סגי, אבל ענוה גדולה מכולם, עכ"ל. ומבואר דאע"פ שענוה גדולה מכולן, בכ"ז שקולים הם זה כזה, משום דהא בלא הא לא סגי, והוא ראיה לדברי האגרו"מ.

עוד ביאר הגר"מ פיינשטיין זצ"ל, דכיון דאהרן עשה כל ימיו בשלימות כל רצון השי"ת שהיה אפשר לו לעשות הוא שקול כמשה, אף שמשה היה גדול ממנו, ולכן היה מוטל עליו יותר דברים (למסור את התורה לישראל), מ"מ כיון ששניהם עשו מה שנצטוו ונשלחו כפי יכולתם, הן שווין במעלה. ולפי דבריו יש לבאר דברי הרמב"ם (פ"ה מהל' תשובה ה"ב) שכל אדם ראוי לו להיות צדיק כמשה רבינו וכו', וצ"ב איך יתכן לאדם להגיע לדרגה כזו של אבי הנביאים, ולהנ"ל אתי שפיר דאם ימצא את כל כוחו וכשרונותיו, הרי שלפי דרגתו יהיה כמו משה רבינו שעשה כל מה שנצטווה מהקב"ה.

ויאמר ה' אל משה אמור אל אהרן קח מטף ונטה ידך על מימי מצרים על נהרותם על יאוריהם ועל אגמיהם ועל כל מקה מימיהם ויהיו דם והיה דם בכל ארץ מצרים ובעצבים ובאבנים (שמות ז, ט). ופירש"י דהטעם שצווה הקב"ה לאהרן שיכה את היאור ולא משה: 'לפי שהגין היאור על משה כשנשלך בתוכו, לפיכך לא לקה על ידו לא בדם ולא בצפרדעים, ולקה על ידי אהרן'. וכן מצונו במכת כינים שלקה החול ע"י אהרן, ופירש"י (לקמן ח, יב) דהעפר הג' על משה כשהגה את המצרי והטמין בחול. וצ"ב מה שיצד הכרת הטוב כלפי דבר דומם שלא חש ולא מרגיש, וכי החול והיאור יבינו שמכירים להם טובה, וידוע מה שביאר במכתב מאלהו (ח"ג עמ' 101) דאה"נ ואף שמקבל הכרת הטוב לא ירגיש בהכרת הטובה, מ"מ אם לא יכיר טובה אז ישריש בעצמו טבע של כפיות טובה, ורצון ה' הוא שאדם יאה מכיר טובה, ולכן צווה הקב"ה למשה שלא יכה את היאור והחול כדי שלא יפגום במידת הכרת הטוב שטבעה בו. והנה בחובת הלבבות (תחילת שער עבודת האלוקים) כתב: 'זאם תגיע לנו שום טובה ע"י מי שלא כוון בה אליו, יסתלקו מעליו חיובי ההודאה לו, ואין אנו חייבים בה', וצ"ע מדברי חז"ל הנ"ל, דלכאורה צריך שיכיר לו טובה כדי שלא יפגום במידת הכרת הטוב שלו עצמו, ושלא יכנס בו טבע של כפיות טובה. ויש לומר, דשאני הכא דאם משה היה מכה העפר והיאור היה זה מעשה ביזוי לדברים שהטיבו לו ולכן דווקא התם אמר הקב"ה שאהרן יכה דאין ראוי לבזות את מי שנהנית על ידו, דבור ששתית ממנו מים אל תשליך בו אבן (שמו"ר כ, א), והיוו שעי"י שמבזה בקום ועשה את הדבר שנהנה ממנו מכנים בקרבן טבע של כפיות טובה, משא"כ בסתמא כשאדם מקבל טובה ממי שלא כיוון להטיב עמו, בזה קסבר החוה"ל דכשאינו מכיר לו טובה והוא בשב ואל תעשה, לא חשיב שמבזה אותו, ובהו אין חשש כ"כ שמשריש בעצמו טבע של כפיות טובה.

• ווי העמודים וחשוקיהם •

שאלה משולחני של מרן שליט"א

אמירת תפילת הדרך בנסיעה בתוך עזה

שאלה. אנחנו נוסעים בתוך עזה, וככל שהמקום יותר מיושב כך הסכנה יותר גדולה, השאלה היא האם בכל בוקר כשאנו מתחילים לנוע בתוך עזה צריך לומר 'תפילת הדרך', שהרי בין הבניינים ומקומות היישוב עלולים להתחבא יותר ויותר מחבלים המנסים להשמיד להרוג ולאבד רח"ל, והסכנה הקיימת שם הרבה יותר גדולה מאשר בנסיעה רגילה גם בדרך בינעירונית, וגם יותר ממה שחז"ל תקנו למהלך במדבר וכיו"ב.

תשובה. תפילת הדרך כשמה כן היא, היא נתקנה לאדם שנוסע בדרך, דהיינו מעיר לעיר, וכתב בשו"ע (או"ח סימן קי"ז) דאין לאומרה אלא אם כן יש לו לילך פרסה [ארבע מיל], אבל פחות מפרסה לא יחתום בברוך. והטעם כתב במשנ"ב (סק"ל) שפחות מפרסה בקירוב לעיר אינו מקום סכנה מן הסתם, אם לא שמוחזק לו באותו מקום שהוא מקום סכנה או יש לברך תפילת הדרך בכל גווני. וכתב שם עוד, דאין חילוק בין הולך בספינה להולך ביבשה, ושלפי"ז גם הנוסע על מסילת הברזל יש לו לברך תפילה"ד אפילו אם נוסע רק פרסה, ולפי"ז יש לזהר לכתחילה תיכף כשמתחיל לנסוע לברך ברכת תפילה"ד, וכמו שכתב הרמ"א בסמוך דלכתחילה יהיה תוך פרסה ראשונה, ובדיעבד יברך עד לבסוף כל זמן שיש לו עדיין פרסה אחת ליסע על המסילה, עכ"ד. ויעוין בתהלה לדוד (השמשות לסיומן קי) שכתב, שלגבי רכבת אין הבדל בין פרסה לפחות מפרסה, כי הסכנה שיש ברכבות גדולה, ולכן אין נפק"מ אם זה בתוך פרסה או מחוץ לפרסה, וסיים שגם בפחות מפרסה סמוך לעיר אפשר לברך, יעו"ש.

ובספר ארחות רבינו (ח"א עמוד סב) כתב, סיפר לי ת"ח אחד ממקורביו של מרן החוה"א זצוק"ל, שנסע עם מרן ועם עוד אנשים במונית לבית דין, וזה היה בשנת תש"י בערך, ושאל אחד מן הנוסעים את מרן, היום שיש הרבה מכוניות בדרך ויש סכנה אם אפשר לברך תפילה"ד בעיר. וענה מרן זצוק"ל המברך אין מזניחין אותו. ועוד שמעתי מאחד מבני ביתו ששאל את מרן בענין לברך תפילה"ד כשנוסע מב"ב לת"א, וענה לו הדרשות לברך משום שהנסיעה במונית היא סכנה, ע"כ.

ומרן הגרש"ז אויערבאך זצ"ל נהג, כמובא בספר הליכות שלמה (תפילה, פכ"א ס"א) כשהיה נוסע דרך ישובים של ערבים בזמנים שהיה חשש סכנה אמר תפילה"ד, וביארו שם כי אמר הואיל ועכשיו הם אויבים יש לחושבו כמקום לא מיושב. כלומר, הטעם שסמך למקום ישוב אין צריך לברך, כיון שסמוך לישוב אין סכנה, ואם הישוב עצמו הוא סכנה, נחשב למקום לא מיושב לענין תפילה"ד.

ולפי זה היה מקום לומר לכאורה שהנוסע בעזה, גם אם זה במקום מיושב, כיון שזהו מקום סכנה גדול, אולי אפשר לברך תפילה"ד, שאדרבה הישוב הוא עיקר הסכנה, וכל מה שאין מברכים במקום מיושב, כיון ששם אין סכנה. אלא שצ"ע אם אפשר לברך כשאדם נמצא במלחמה, כי ברכה זו היא תפילת הדרך, היינו לא כשאדם נמצא בסכנה אלא רק כשנוסע בדרך, והדרך יש בה סכנה וכאן אינו נוסע בדרך, אלא נמצא במקום סכנה בגלל המלחמה, ואין זה סכנת דרך אלא סכנת מלחמה, ולא מצונו שהנמצא במקום סכנה ללא דרך יברך ברכה זו. ולכן הטוב ביותר שיכלול תפילה זו בבוקר בתפילת שחרית בברכת 'שומע תפילה' ובה יוצא ידי כל הספיקות.

לברך 'הגומל' באמצע המלחמה

שאלה. הייתי בעזה ואירע לי נס עצום, כאשר שהייתי בבניין ממולכד שהתפוצץ וכניסי ניסים יצאתי בחיים כמעט ללא פגע, וברצוני לברך כעת 'הגומל' באמצע המלחמה, האם אפשר לברך כעת או דלמא רק לאחר שאצא מן המלחמה לגמרי ואשוב לביתי, כיון שהמלחמה עצמה היא מקום סכנה תמיד.

תשובה. באמצע המלחמה אי אפשר לברך 'הגומל' כי הוא עדיין באמצע הסכנה, וכמו שמצאנו בעטרת זקנים (סימן ר"ט סק"ב) שכתב בשם המהרש"ל, שאין מברכים עד שיצא מהצרה לגמרי, וכן בחולה עד שיחזור לבוריו לגמרי, שאין הטובה שלימה כל זמן שלא נגמר, וכן תקנו לומר גמלי כל טוב, שפירושו הטוב הוא כולה ולא חובה, יעו"ש מה שהביא מחז"ל (ב"ר ד, י) דלשון טוב מורה על טובה שלימה שנגמרה בטובה ובמלואה. ולכן חילל שנכנס למקום סכנה, ונעשו לו שם ניסים מברך 'הגומל' [יעוין מה שכתבנו בזה בחשוקי חמד עמ"ס בבא מציעא דף קו ע"א בארוכה], אולם אין מברך על כל נס ונס שקרה לו, אלא בסוף המלחמה לאחר שיצא מהסכנה לגמרי מברך על כל הניסים גם יחד. ויעוין בהעמק דבר (בראשית לה, א) שכתב ללמוד מהפסוקים שם, דמי שאירעה לו צרה ונמלט ממנה, ונצרך להביא תודה או לברך הגומל, ועד שלא הגיע לזה אירעה לו צרה אחרת, אין לו להביא תודה או לברך הגומל עד שיהיה ניצל גם מאותה צרה שהוא נכנס שנית, וכ"כ בהעמק דבר (שמות ב, כב) דאין לברך על הנס עד שיצא ממנו לגמרי.

ובכל זאת, אם מרגיש צורך דחוף להודות על הנס שקרה לו, יאסוף למחר עשרה אנשים ויברך בפניהם את הברכה של 'הגומל חסדים טובים לעמו ישראל', וכן אמר מרן הגרש"ז אויערבאך זצ"ל (הליכות שלמה פכ"ג ס"ח) שהמסופק אם צריך לברך 'הגומל' בברך את ברכת הגומל חסדים טובים בפני עשרה, כי יש ראשונים הסוברים שזהו נוסח הברכה, ולדידהו ודאי יוצא בזה, ולכן אף שאנו מברכים כגירסת הר"ף והרא"ש מ"מ בכה"ג ראוי לכוין בברכות השחר לשם הודאה, שהרי עכ"פ חוץ שזהו ג"כ נוסח הודאה.

בשב"ק פדרשת שמות נשא רבינו דברי חיזוק קודם לברכת החודש, בדבריו עורר על כך שבנוסף לכל הצרות שהתנגשו עלינו מיום שמחת תורה, ניכר גם המחסור בגשמים, 'נראה לי, אמר רבינו, שהדבר נובע מפני שאין אנחנו מקדישים ושמות לב מספקת לענין הנסים והעצומים שהשי"ת עושה אתנו כאן בא"י, שכ"כ הרבה טילים ופגזים משוגרים וברחמים ה' רובם ככולם אינם פוגעים בנפש, וגם הנזקים בממון מועטים מאד, וזהו נס עצום ונורא! ואנו איננו מרגישים וחשים מספיק את גודל הנס, וכוונתנו מכך איננו מודים להקב"ה כדבעי, וכאשר לא מודעים להקב"ה על הנסים, הקב"ה אינו ממשיך את שרשרת החסדים ואינו מוריד עלינו גשמים'. רבינו הזכיר את דברי הגר"א המבאר את פרשת דוד וגלית (שמואל א, פ"ז) שדוד המלך עשה לו בגד מעור השנה ולבשו כדי לזכור את הנסים שהיו לו שניצל מהארי והדוב, ובזכות זכירת הנס וההודאה להקב"ה זכה לנצח את גלית. וכך גם אנו נזכור את הנסים שעושה עמנו השי"ת ונודה לו, ועי"ז נזכה שיעשה לנו חסדים נוספים, ויוריד לנו שפע גשמים עד בלי די. [את הדברים כתב ופרסם תלמידו מקורבו הר"ה ג'ר' משה מיכאל צורן שליט"א].

בשיעורו של רבינו ביום ב', עורר רבינו כי כולם מחפשים בעידן דריתחא סגולה לאריכות ימים, ואמר שכעת כשהתחילו לקרוא חומש שמות, זו הזדמנות למי שחיסר בספר בראשית, להקפיד על קריאת שנים מקרא ואחד תרגום בקול נעים, וכמ"ש הבעל הטורים (שמות א, א) ע"פ ה' ואלה שמות בני ישראל, דזה ראשי תיבות: 'אדם אשר לומד הסדר שנים מקרא ואחד תרגום בקול נעים ישר יחיה שנים רבות ארוכות לעולם', ומקורו ממסכת ברכות (דף ח ע"ב). רבינו התבטא על חמיו מרן הגר"ש אלישיב זצ"ל שבכל בוקר לאחר התפילה היה מתיישב עם הטלית והתפילין וקורא שמות בקול טובה לב, ואכן האריך ימים למעלה ממאה שנה, וכנראה ענין זה היה אחד מהזכויות שעמדו לו, שהקפיד מאד להשלים פרשיותיו בקול נעים.

מעמד מרטיט ומורגש התקיים בשבוע שעבר בשיעור רופאים בביה"ח 'מעייני הישועה', כאשר מר ג'ונתן גולדברג, אביו של הירש [הערש בן פערל חנה] המוחזק בשבי החמאס בעזה משמחת תורה, הגיע לשיעור, להתברך ולהתחזק מרבינו. רבינו הפסיק מיד את שיעורו, באמרו כי הוא מפסיק באמצע השיעור לאמירת תהלים, והתבטא: "כולנו ערבים איש לאחיו, ואב שבנו נמצא בעזה, צריכים מיד על המקום להתפלל לישועתו". לאחר מכן ביקש רבינו ממקורבו ונאמן ביתו הרב מרדכי פורגס שילווה לו סכום של מאתיים ש"ח, ואמר: "אני נותן כעת צדקה, לוית"י כסף, שיהיה לזכות ולמצוות צדקה, ואתה [האב] תחלק את זה למי שאתה רוצה, למי שצריך כסף, ותגיד לו שיתפלל עבור הבן שלך". לאחר מכן אמר רבינו שני פרקי תהלים פסוק בפסוק עם כל הקהל, בעודו נחנק בקולו ברכי נרגש, כאשר הנוכחים מתרגשים לראות את רבינו נושא בעול עם צרתם של אחרים באופן מיוחד. בסיום המעמד, ערך רבינו מי שביקר להירש ולשאר החטופים השבויים בשבי החמאס, ואמר בצער רב "הקב"ה ירחם עלינו, אוי...", כשלאחר מכן סיים ואמר לאבי החטוף: "אנחנו התפללנו, וזה עושה רושם, בשמים זה יעשה רושם, מתאספים יהודים כעת ומתפללים בלב שבור, זה עושה רושם, אתה תראה בעזרת ה' ישועות, כל טוב לכם".

כמדי יום שיש, מגיע רבינו לתלמוד תורה 'אהל תורה' ברמת אלחנן אשר בנשיאותו, למסור שיעור לתלמידי הכיתות הגבוהות ולהתפלל עמם בלימוד ולבחון את ידיעותיהם, ביום שיש שיעור, בצאתו מהת"ת המתנין לו בהתרגשות רבה תלמידי כיתה ב', שהתחילו - לראשונה בחייהם - בלימוד המשניות. לאחר שהמנהל המסור הרב ישראל וולף שליט"א חתן אותם והתלמידים הפגינו בקיאות רבה, אמר רבינו: "נעת באו לכאן מלאכים ורשמו את הדברים, ומסרו את זה להקב"ה..."

מיד לאחר חנוכה, התקיים מעמד מרגש של הכנסת ס"ת לשיבת 'היכל מרדכי' ברמת אלחנן, כאשר מעמד סיום כתיבת האותיות ויצאת התהלוכה התקיימה בבית בנו של רבינו הגר"א זילברשטיין שליט"א, רבינו השתתף במעמד זמן רב, ומיד כשונס ציין בפניו בעל השמחה, ראש הישיבה הגר"י לבקוביץ שליט"א דבר פלא, כי לפני למעלה מחצי שנה כאשר אחזו באמצע כתיבת הס"ת, ובא לדבר עם רבינו אודות מעמד ההכנסת ס"ת, התבטא רבינו באופן פלאי ואמר לו: 'הם זורקים עלינו טילים, ואנחנו מרבים זכויות בכתיבת ספר תורה!', כאשר באמת מעמד ההכנסת ס"ת עצמו התקיים בשיאה של המלחמה. רבינו נשא מדרשותיו, והרחיב על כך כי תלמוד תורה כנגד כולם, ובזה אנו נוצחין במלחמה, לאחר מכן כתב רבינו אות בס"ת, ואף רקד ופיזז לכבוד של תורה יחד עם הס"ת ובעלי השמחה.

אחורה נא חידה

מתי קורה שאסור לאכול בסעודת ליל שבת 'דגים', כי אם בשר?

(התשובה לחידה, אליה בשבוע הבא, החידות באדיבות ידידנו הרב ארז חזני שליט"א)

תשובה לחידה משבוע שעבר: מעשה באדם שהפקיד כסף בבנק, והפקיד אמר לו שהשטר בן מאה שקל מזויף, והואיש שמח שמחה רבה. מדוע?

תשובה. הוציא השטר בשבת מרה"י לרה"י, וכיון ששמע שהשטר מזויף הרי שהוא פטור מחטאת, כמבואר במסכת שבת (דף ע"ב) דהוציא שטר חוב לאחר שפרעו פטור כיון דאסור להשהות בבית שטר פרע וגם לא לצור ע"פ צלוחיתו, והכ"נ להחזיק שטר מזויף בביתו אסור דה"ל בכלל 'אל תשכן באהלך עולה' (כתובות דף י"ט ע"א, ובשו"ע ח"ו סימן נז), וא"כ לא חזי למידי והמוציא בשבת מרשות לרשות פטור מחטאת [ובזה"ז פטור מליתן צדקה, ראה משנ"ב (סימן שלד סק"פ)] ולכן שמח, אך צריך כפרה דנתנון לאכל בשר חזיר ועלה בידו בשר טלה (קידושין דף פא ע"ב).

לקבלת העלון, פסקי הלכה, ועדכונים ממרן שליט"א, ניתן להרשם במייל a0527642209@gmail.com, ובפלאפון הג'ל, או בכתובת מייל 3126877@gmail.com ובפלאפון 0533126877.

היכן אפשר לכוון על הזיווג בתפילת שמונה עשרה

שאלה. כתב הרמב"ם (תפילה פ"א ה"ד), שעורא ובית דינו תקנו שמונה עשרה ברכות על הסדר, שלש ראשונות שבח לה', ושלש אחרונות הודיה, ואמצעיות יש בהן שאלת כל הדברים שהן כמו אבות לכל חפצי איש ואיש ולצרכי הציבור כולו. ונשאלתי, היכן נרמז בתוך תפילת שמו"ע בקשה על הזיווג.

תשובה. נראה שעל תפילה זו, אפשר לכוון בכמה מקומות, וכדלהלן:

ברכת שים שלום - הגמרא במסכת יבמות (דף סב ע"ב) אומרת 'כל אדם שאין לו אשה שרזי בלא שמחה, בלא ברכה, בלא טובה, רבא בר עולא אמר בלא שלום'. ואם כן כאשר אומר 'שים שלום טובה וברכה', יכול לכוון על הזיווג, כמו כן נאמר בתורה (בראשית ב, יח) 'לא טוב היות האדם לבדו אעשה לו עזר כנגדו', אם כן להיות בלא זיווג אין זה טוב.

אמנם יש להעיר על זה, שאין לבקש בקשות לא בשלש ראשונות ולא בשלש אחרונות, ורק צרכי ציבור כתבו התוס' במסכת ברכות (דף לד ע"א) בשם רבינו חננאל ורבינו האי, שמותר לשאול בשלש אחרונות, וז"ל שם: 'ותדע דדוקא יחיד קאמר, שהרי עיקר ברכות אחרונות צרכי צבור הם'. ואם כן לכאורה כשאדם מבקש על זיווג או שבני יגדלו לתורה לא שמענו.

ויש לומר שאף שאין להוסיף ולבקש להדיא בקשה פרטית בשלש אחרונות, מכל מקום כשאומר בסדר התפילה דברים שקבעו אנשי כנסת הגדולה, מותר לכוון גם דברים פרטיים, וסמך לכך, שבשבת אנו אומרים 'שבת היא מלועזק ורפואה קרובה לבא' כמבואר במסכת שבת (דף יב ע"א), ומה הטעם שבשבת הרפואה קרובה לבא יותר מבמאות החול, וביאר החיד"א [מובא בספר 'אלף כתב' להגרי"י וייס זצ"ל הי"ד אב"ד ווערבו (אות קל)] דבימות החול מבקשים על הרפואה בברכה שמינית שהיא 'רפאנו ה' ונרפא', ובשבת שאין מתפללים 'י"ח ברכות, מותר להרהר על הרפואה כבר בברכה השנייה: 'ורפא חולים', ולכן 'הרפואה' קרובה לבא. הרי שאף שאסור לבקש מפורש ברכה פרטית בברכות הראשונות ואחרונות, מכל מקום מותר להרהר במילים שאומר גם דברים פרטיים.

אמנם הרמב"ם (שם) כתב שבברכות האמצעיות יש את התפילות הנצרכות לאדם, ואם כן יש למצוא היכן כוונת אנשי כנסת הגדולה בקשות אלו בברכות האמצעיות.

ברכת השיבנו אבינו - אמרין בגמרא (שם) שבמערבא אמרי שהשרוי בלא אשה שרוי גם בלא תורה, ואם כן יכול גם לכוון על הזיווג בברכת 'השיבנו אבינו לתורתך'. [יעוין בזה הקדוש (פרשת ויצא דף קמט ע"ב), שלכן נגלה הקדוש ברוך הוא אל יעקב בחור האבות, ובמקום הקדוש הר המוריה, רק בחלום, משום שיעקב אבינו לא היה נשוי, ויצחק היה קיים].

ברכת בך עלינו - נאמר במסכת בבא מציעא (דף נט ע"א) 'לעולם יהא אדם זהיר בכבוד אשתו, שאין ברכה מצויה בתוך ביתו של אדם אלא בשביל אשתו, שנאמר 'ולאברהם הטיב בעבורה', והיינו דאמר להו רבא לבני מחווא אוקירו לנשייכו, כי היכי דתתעתרו'. אם כן יכול לכוון את הברכה גם בברכת בך עלינו, כשמתפללים על הפרנסה. והנצי"ב ב'העמק דבר' (בראשית כד, סג) על הפסוק 'ויצא יצחק לשוח בשדה', שפירשו חז"ל שלשוח הוא מלשון תפילה, והתפלל אז על הפרנסה שבכלל זה הוא השגת אשה שהיא צרכי האדם, ונקראת גם כן פרנסה כלשון הגמרא 'פרנסת נשואין' (ב"ב דף סה ע"א).

ברכת ראה נא - הרה"ק ר' דוד מדינב ז"ע (צמח דוד, עמוד קיח) בנו של ה'בני יששכר' כתב, שזה רמז בברכה, 'ראה נא בעינינו' כמו שנאמר בהגדה של פסח 'ורא את ענינו זו פרישות דרך ארץ', וכאשר אומר 'ראה נא בעינינו', יכול לכוון גם על זה. [ורמז לזה ממה שנאמר (בראשית כט, לב) 'ותהר לאה ותלד בן ותקרא שמו ראובן כי אמרה כי ראה ה' בעיני כי עתה יאהבני איש', וזה קאי על זיווגה, וכמבואר ברש"י (שם, יז) שהיא היתה סבורה לעלות בגורלו של עשו ובכחה, שהיו הכל אומרים שני בנים לרבקה ושתי בנות ללבן הגדולה לגדול והקטנה לקטון].

יש להוסיף למה באמת אנשי כנסת הגדולה לא בקשו מפורש על הזיווג, ויש לומר, שאנשי כנסת הגדולה אמרו בפירוש רק הדברים שצריכים לכלל, אבל זיווג, שאדם שנשא אשה, ושרוי עמה בטובה, לא ירגיש שייכות לתפילה זו, ולכן תפילה כגון זו, אמרו רק ברמז.

עוד נראה דגם אשה הזקוקה לזיווג יכולה לכוון בכל המקומות הנ"ל, ואם מועילים הם לאיש, מן הסתם יועילו גם לאשה [וכפרט שעל ידי הזיווג תזכה לשלום, שמחה, ברכה וטובה של בעלה, וכן תהיה שותפה בתורתו].

ניתן להאזין להקלטות ופסקי הלכה המתעדכנים מדי יום ממרן רבינו שליט"א, וכן שיעור יומי בהלכות שבת ועוד, בקו 'שיח יצחק', 0582-376-04, או 072-380-9348.

מדי ערש"ק יעודכן בקו האם ישנה מרן שליט"א בשבת הקרובה ברמת אלחנן

שיעור מדרן הגאון רבי אשר דייטש

כניסה ותפילה בבית עבודה זרה

בגופו אלא מתפללים בתוכו. וכעין זה חידש שאין להטיל ציצית בבגד ששימש לעבו"ז אבל מותר להתעטף בו בשעת התפילה ע"ש.

ונחלקו עליו האליה רבה והפמ"ג והדגול מרבה. הא"ר נקט דאסור לעשותו לבית כנסת קבוע, וכל כונת הרא"ם והמג"א אינה אלא להתיר להתפלל שם ארעי, והדג"מ העיר שמדברי התוס' במגילה משמע דאסור ע"ש. וכ"כ בשו"ת חת"ס (או"ח סימן מ"ב), ובשו"ת מהר"ם שיק (יו"ד סימן קנ"ד).

וכבר נחלקו בשאלה זו גדולי הדור לפני כמאה וששים שנה. בשו"ת שואל ומשיב (מהדורא א' חלק ג' סימן ע"ב - ע"ג) נשאל מניין יארק שבארה"ב לגבי כנסיה פרוטסטנטית שנמכרה ליהודים ורצו לעשותה בית כנסת. והשו"מ הביא את דברי המג"א הנ"ל ואת החולקים עליו והסיק להקל כיון שבני כת זו אינם משתחוים לצלם ואין בבתי הפולחן שלהם צורות ופסלים, ע"ש.

אך בשו"ת בני ציון (ח"א סימן ס"ג) החמיר בזה וכתב דכיון דכל המתפלל לאלהי נכר הוי כעובד עבו"ז מה לן אם יש בבית זה צלמים וצורות או אין, מ"מ בית עבודה זרה הוא. אך אף הוא היקל בזה בשעת הדחק לסמוך על דעת המג"א והרא"ם, ע"ש. ובמשנ"ב (שם ס"ק מ"ה וכן בבה"ל שם) הסיק כדעת השו"מ דאם אין צלמים וגוללים יש להקל בזה, אך אם יש צלמים וכדו' יש להחמיר אף שכתב דכמדומה שנחגו להקל בזה, ע"ש.

ואף לדעת המחמירים כתב בשו"ת אגרות משה (או"ח ח"א סימן מ"ט) דאם נהרס הבית ולא נשארו ממנו אלא יסודותיו, דמותר דעבר ובטל שמה דעבו"ז, ע"ש.

ולענ"ד כיון דדעת הרא"ם והמג"א להקל בזה, ואף לדעת המחמירים אין בזה אלא איסור דרבנן ולא איסור תורה וספיקו לקולא, בשעת הדחק והצורך יש להקל בזה על ידי שינוי הניכר דפנים חדשות באו לכאן, דהלא אף באיסור אתנן לגבוה דהוי איסור דאורייתא אמרו "הן ולא שינויהם", ודו"ק בכ"ז.

ושו"ר גם בשו"ת עין יצחק (או"ח סימן י"י) שכתב לצרף לקולא אם יעשו שינוי במבנה, ע"ש.

ועוד אבאר להלן (אות ז') בהלכה זו ואם יש חילוק בין מקום ע"ז למקום המיוחד לעבירה ופריצות.

ג. אם יש בזה נפ"מ בין כניסה למסגד

והנה ידועה דעת הרמב"ם דהנוצרים הרי הם כעובדי עבו"ז, אך בני דת האיסלאם אינם כעובדי עבו"ז.

כ"כ הרמב"ם בהלכות מאכלות אסורות (פ"א ה"ו):

"גר תושב והוא שקיבל עליו שבע מצוות כמו שביארנו יינו אסור בשתייה ומותר בהנייה ומיחדין אצלו יין ואין מפקדין אצלו יין. וכן כל גוי שאינו עובד ע"ז כגון אלו הישמעאלים יינו אסור בשתייה ומותר בהנייה וכן הורו כל הגאונים. אבל הנוצרים עובדי ע"ז הן וסתם יינם אסור בהנייה".

ולגבי דין הנוצרים כתב עוד בהלכות עבו"ז (פ"ט ה"ד):

"הנוצרים עובדי עבודה זרה הן ויום ראשון יום אידם הוא. לפיכך אסור לשאת ולתת עמיהן בארץ ישראל יום חמישי ויום ששי שבכל שבת ושבת. ואין צריך לומר יום ראשון עצמו שהוא אסור בכל מקום. וכן נוהגין עמיהן בכל אידיהן".

וכן כתב הרמב"ם בפירוש המשנה (בריש מסכת עבו"ז ובריש מסכת חולין) דהנוצרים הם עובדי עבו"ז ממש.

וכבר כתב בשו"ת עין יצחק (או"ח סימן י"י) דיש להקל טפי בבתי תפלה של המוסלמים מבכנסיות של הנוצרים, ע"ש.

"ויאמר אליו משה כצאתי את העיר אפרש את כפי אל ה' וכו'" (ט' כ"ט).

"כצאתי את העיר, מן העיר. אבל בתוך העיר משה לא התפלל לפי שהיתה מלאה גוללים" (רש"י, וכן כתב הרמב"ן בשם המכילתא).

א. האיסור להתפלל במקום עבו"ז

למדנו מדברי רש"י והרמב"ן אלו שאין להתפלל במקום שיש עבו"ז אף שאינו מתפלל ומשתחוה כנגד עבו"ז.

והנה בשו"ע (או"ח סימן צ"ד ס"ט) כתב הרמ"א:

"ומי שבא בדרך והוא סמוך למלון אם יכול להסתלק מן הדרך במקום שלא יפסיקוהו עובדי דרכים, יסתלק שם ולא יתפלל במלון של עובדי כוכבים שלא יבללוהו בני הבית, אבל אם אי אפשר לו להסתלק מן הדרך שלא יפסיקוהו, יתפלל במלון באיזה קרן זוית".

ומשמע מדבריו דאין לנו סיבה שלא יתפלל במלון אלא החשש שיבללוהו בני הבית. אך באמת מקור הלכה זו בתרומות הדשן (סימן ו') שדן במי שבא בדרך, האם עדיף שיתפלל בדרך או עדיף שימתין עד שיגיע למלון שבעיר. והשיב שעדיף להתפלל בדרך כיון שהעיר מלאה גוללים, וכו' במלון שמן הסתם יש בו גוללי עבו"ז, אך אם אינו יכול להתפלל בדרך שלא יפריעו לו עובדי דרכים, יתפלל במלון בקרן זוית במקום שלא יבללוהו בני הבית.

וכמקור שאין להתפלל במקום גילולים ועבו"ז הביא את הנ"ל שמשם רבינו לא התפלל אל ה' אלא בצאתו מן העיר כיון שהעיר היתה מלאה גילולים, ע"ש.

אך שוב כתב שאין אנו נוהרים בזה כיון שאנו דרים בין הגויים וכל מקומותינו מלאים גוללים, וכך הביא שם המגן אברהם (ס"ק י"ד), ע"ש.

ונראה פשוט דבמקומותינו שאין גוללים ועבו"ז מצויים בינינו, יותר יש להזהר שלא להתפלל במקום שיש בו עבו"ז וכדו'.

ב. להפוך כניסה לבית כנסת

הנה מבואר במגילה (ו' ע"א) דתראטריות וקרקסיות שבאדום עתידין שרי יהודה ללמד בהם תורה לרבים, ודרשו כן מן הכתובים. והתוס' (ד"ה טראטריות) הביאו מי שפירש טריטאות מקום שעובדים בו עבו"ז וקרקסאות הוי בית הכסא בל' ערב. והתוס' דחו פירוש זה וכתבו:

"וקשה לומר שאותן מקומות מטונפים יכול ללמוד שם תורה, אלא ודאי לשממה היא במהרה בימינו. ורוצה לומר בתים שמתאספים שם לועד של עובדי עבו"ז".

הרי דבית של עבו"ז אין לקבוע בו מקום תורה ותפלה.

והנה מבואר בשו"ע (או"ח סימן קנ"ד סעיף י"א):

"נרות של שעוה שנתנם כותי לעבודת אלילים וכיבן שמשן ונתנם או מכרן לישראל אסור להדליקם בבית הכנסת. הגה: אעפ"י שמוותרים להדיט".

ובמג"א (שם סק"ז) הביא בשם הרא"ם (ח"א סי' פ"א, ובמג"א נסמן סי' ע"ט והוא ט"ס) דאפילו נעבד בבית עבו"ז בקבע מותר להתפלל בתוכו, וביאר המג"א דטעם הרא"ם הוא משום שעצם הבית לא נעבד. וע"ש שכתב עוד דסובר הרא"ם דבית חשוב כמחומר לענין זה ולכן אינו נאסר [וע"י בבה"ל שכ' דא"ז עיקר טעם המג"א, ובאמת המעיין בתשובת הרא"ם יראה שאין כלל נפ"מ בין תלוש למחומר ולא כהבנת המג"א, אלא שכתב לחלק בין נרות שהודלקו לעבו"ז דאין להדליקם בביהכ"נ משום שאין לעשות מצוה בגופם דגוף הנרות נמאסו ונפסלו למצוה, משא"כ לביהכ"נ שאין עושים מצוה

מרת מלכה מוחלה בת הר"ר מרדכי זיסקינד ז"ל
גלב"ע ג' אייר תשס"ו

הרה"ח ר' משה בן משה'ר יוסף דוד ז"ל
גלב"ע כ"ז סיון תשמ"ז

הונצח ע"י בנם ידידנו עוז הר"ר דוד הגר הי"ו לזוס אנג'לס

ותמוה לכאורה מש"כ בשו"ת שבילי דוד (סימן קנ"ד) דיש בזה איסור דאורייתא, ולא הביא כל מקור לדבריו.

אך במקום שיש חשדא משמע מדברי הריטב"א דהוי כאבזריהו דעבדו? ואסור אפילו במקום סכנה וז"ל "וטעם נכון הוא דהא בגמ' אמרינן דחיישינן לחשדה ואפילו במקום סכנה כגון דחצי מיא דאי לא שתי מאית (עבדו? י"ב ע"א), והוא בכלל אבזרי ע"ז שיהרג ואל יעבור".

וכתב הטור (ביו"ד סימן קמ"ט) בשם הרשב"א כדברי רש"י והריטב"א דטעם האיסור משום חשדא והוסיף בזה:

"וכ"ש שאסור ליכנס לחצר עבודה זרה ואפילו לדבר עם אחד מהם ואפשר דאפילו על עסקי רבים ואפילו על פיקוח נפש אסור ליכנס לשם כדאמרינן גבי מעין המושך מים לפני עבדו? שלא ישתה אפילו אי מאית אי לא שת".

הרי שהרשב"א כתב בדרך אפשר דאסור במקום פיקוח נפש אך מאידך אפשר דמותר אף במקום צרכי רבים, ודו"ק בדבריו.

והר"ן בעבדו? (ג' ע"ב מדפי הר"ן) כתב להקל במקום פקו"נ, וכתב לחלק בין מי שנראה כמשתחוה לעבדו? דחמור טפי והחמירו בו אף במקום פקו"נ, למי שנראה כהולך לעבודה שודאי מותר במקום פקו"נ. ועוד כתב דאפשר שלא החמירו כלל במראית עין במקום פקו"נ, ומה שאמרו בעבדו? שם דאסור אע"ג דאי לא ישתה ימות, "לא מאית ודאי אמרינן, אלא שאפשר לבא ליד סכנה שאם לא ישתה עכשיו שמא ימות בצמא קודם שימצא מים, וכ"כ בשם ה"ר אשר ז"ל".

ומקור דברי הרא"ש הם בשו"ת (כלל י"ט סימן י"ז) וז"ל:

"ששאלת, על אשר ברח ונכנס ליסגר בבית עבודת כוכבים המוקפת חומה ודלתים וברח כדי לינצל, נראה לי שאין איסור ועון בדבר. ועוד יותר מזה אני אומר, כי בארצנו נהגו הכותים, אף מי שהיה חייב מיתה ונס את בית עבודת כוכבים, לא יקחוהו משם. ואם יהודי ברח שם לינצל, אין איסור בדבר. ולא דמי למתפא בעצי אשרה. דהתם היינו טעמא, משום דסבור הישראל שיש ממשות בעבודת כוכבים ואתי לממשך בתרה, כיון שהרפואה תלויה בעצי אשרה, ולא משום שנהנה מעבודת כוכבים. דגרסינן בירושלמי בפרק שמונה שריצים, בכל מתרפאין חוץ מעצי אשרה עד כדון שאמר לו הכותי הבא לי מעלין של עבודת כוכבים והביא לו אבל אמר מעלין סתם מביא לו אף מעלין של עבודת כוכבים. וכן אם עובדי כוכבים נהגו קלון בבתי עבודת כוכבים, להציל הבורח לתוכן בשביל זה לא אתי למימשך בתרה, דאין זו משום כח ועילוי שיש בעבודת כוכבים. ועוד, דלא אסור להתרפאות אלא מעצי אשרה הנעבדת, שהיא עצמה עבודת כוכבים ומשתחוין לה, אבל בית שמכניסין לתוכה עבודת כוכבים אינה נקרא עבודת כוכבים, כדתנן (ע"ג מ"ז ע"ב) ג' בתים הם וכו'".

ונראה מדבריו דמותר לברוח לבית עבדו? אף שלא במקום סכנה נפשית, שהרי כתב ועוד יותר מזה אני אומר דאפילו במקום שהחוביב מיתה יכול להינצל שם אין איסור, ק"ו בהצלה שאינה ממות לחיים שאין בו הנאה ותועלת כולי האי. ומבואר מזה דבנידון ידיה מי שברח לשם לא היה בסכנת נפשות ממש אלא בסכנת מומון או הכאה וכדו', ואעפ"כ כתב הרא"ש דכיון שאין כאן שום נדנד עבודה אין בזה איסור כלל, ע"ש ודו"ק. ועוד דמכל הסברות שכתב להתיי, והיינו דאין בזה כבוד ועילוי לעבדו? אלא בזיון, ועוד דאין הבית נקרא עבדו?, לא משמע שכונתו להתיי דוקא במקום פקו"נ וז"פ.

העולה מכל הנ"ל, דנחלקו הראשונים אם מותר להיכנס לבית עבדו? במקום הצורך. לדעת הריטב"א אף במקום סכנה נפשית אסור. לדעת הרשב"א ספק אם מותר לצורך רבים ואפשר דגם במקום סכנה אסור. לדעת הר"ן פשוט דמותר במקום סכנה, ולדעת הרא"ש אף שלא במקום סכנה מותר כגון לברוח לשם, כנ"ל. ובשולחן ערוך (יו"ד סימן קנ"ז ס"ג) איתא "מי שנתחייב מיתה מותר לברוח לבית עכו"ם ולהציל את עצמו". הרי שדעת השו"ע להקל בזה עכ"פ במקום פקו"נ.

והנה נשאלתי ברב אחד בארה"ב שהוזמן להשתתף בתפילה בכנסיה בהשתתפות נשיא ארצות הברית ואורחים נוספים, ונענה להזמנה, ואח"כ מהו בו על שנכנס לבית ע"ז, ולפי כל הנ"ל לכאורה יש מקום להקל בהנ"ל, שהרי כל עיקר שורש האיסור מבואר בדברי רש"י, הרשב"א, הריטב"א והטור, דהוי משום חשדא, וחזוין בטור שם בכמה גוני דכשאין חשדא יש להקל במקום הצורך, ובני"ד לכאורה פשוט שאין חשדא, דהלא הענין מפורסם מקצה העולם עד קצהו, ולטקס הוזמנו נציגי כל הדתות, ומלבד הנוצרים לכתותיהם ואמונותיהם השתתפו גם נציגי המוסלמים, ההינדים וכו', ופשוט בעיני כל עמי הארץ שאין כאן שום שמץ של קבלת הדת הנוצרית ע"י נציגי הדתות האחרות, אלא כל מעמד זה לכבוד הנשיא הוא, וא"כ אין כאן שום חשש חשדא.

ועוד דהרי יש מן הראשונים שהקילו במקום הפסד או צרכי רבים וכיון דמדובר באיסור דרבנן יש לכאורה לסמוך על שיטה זו, ובפרט במקום שאין בו חשד ומראית עין.

והנה עוד יש לעיין אם יש מקום להקל באיסור זה במקום שיש חשש איבה. דבני"ד שהוזמנו נציגי דתות רבות יש לכאורה חשש שאם נציגי היהדות האורתודוקסית יסרבו להופיע, עלול הדבר לפגוע במעמד היהודים שומרי הדת ולהציג אותם בעיני הממשל כגורם שולי וקיצוני שאינו מקבל על עצמו את כבוד המלכות.

וידוע שלא הקילו משום איבה אלא באיסור דרבנן אבל באיסור דאורייתא לא מצינו קולא משום איבה כמבואר בדברי התוס' והראשונים בעבדו? (י' ע"ב). אך כבר

[ועיין עוד בהלכות תשובה (פ"ג ח"ח - ה"י) "שלשה הם הכופרים בתורה... והאומר שהבורא החליף מצוה זו במצוה אחרת וכבר בטלה תורה זו אעפ"י שהיא היתה מעם ה', כגון הנוצרים וההגרים". הרי דאף שאין המוסלמים עובדי עבדו? מ"מ כופרים בתורה המה, וז"פ].

אמנם דעת הר"ן בחידושיו במס' סנהדרין (ס"א ע"ב) דגם המוסלמים דינם כעובדי עבדו? כיון שמשתחוים לנביאם דרך אלהות ולא רק דרך כבוד, ע"ש [ולא ידעתי כונתו, דבזמנינו ידוע שאין ביניהם לא פסל ולא תמונה ואינם משתחוים אלא לאלקים, וצ"ע].

והנה המאירי בעבדו? (דף ג"ז ע"א) בשם חכמי ספרד, וכך מובא בספר האשכול בשם אחד הגאונים הלכות יין נסך (ח"ג סימן נ"ח) הוכיחו דגם בני ישמעאל עובדי עבדו? הם, מהמבואר בעבדו? (י"א ע"ב) "חמשה בתי עבדו? קבועים הם ואלו הן, בית אל בבבל, נבו בכורסי, תרעתא שבמפג, צריפא שבאשקלון, נשרא שבערביא". הרי דגם הערביים עובדי עבדו? הם, ע"ש.

ויש לתמוה על דבריהם, הלא נביאם מוחמד היה הרבה שנים לאחר חתימת התלמוד ומה ראייה יש מבתי עבדו? שהיו בערביא לפני שדת האיסלאם באה לעולם.

ומ"מ מבואר בדברי הרמב"ם בהל' תשובה שבני דת זו אף שאינה עבדו? כופרים בתורה המה, וכיצא בדבריו כתב בשו"ת הרדב"ז (ח"ד סימן צ"ב) דמי שכוּפין אותו לקבל את דת האיסלאם יהרג ואל יעבור כיון שיש בזה כפירה גמורה, ע"ש.

ומ"מ לגבי בית תיפלה שלהם יש מקום להקל טפי כיון שאין זה בית עבדו? כמבואר. וראיתי שכך כתב בשו"ת עין יצחק להגר"א (או"ח סי' י"א) דבבית תפלה של המוסלמים יש להקל טפי, ע"ש.

ד. באיסור הכניסה לבית תיפלה של נוצרים

כתב הרמב"ם בפיה"מ (כפ"ק דעבודה זרה):

"ידוע לך שכל עיר של אומה שיהיה להם בית תפלה שהוא בית עכו"ם בלא ספק אותה העיר אסור לעבור בה בכונה, וכ"ש שאסור לדור בה... ואם העיר דינה כן ק"ו דין בית עבדו? עצמו שאסור לנו כמעט לראותו וכ"ש להכנס בו".

הרי לן להדיא שאסור ליכנס לבית עבדו?. והש"ך (ביו"ד סימן קמ"ט סק"א) הביא את דברי הרמב"ם ע"ש.

אך צ"ע בשורש איסור זה האם מזה"ת הוא או מדרבנן ומה ענינו. האם זה משום שהוא נהנה מעבדו? ואסור ליהנות ממנו, או שמא אין האיסור משום הנאתו, אלא שבכך הוא מייקר יראתם ונותן כבוד לעבודה זרה, או שמא משום חשד הוא שיחשדוהו שהוא עובד עבדו?.

והנה בעבדו? (י"ז ע"א-ע"ב) איתא:

"ר' חנינא ור' יונתן הוי קאזלי באורחא. מטו להנהו תרי שבילי. חד פצי אפיתחא דעבודת כוכבים וחד פצי אפיתחא דבי זונות. א"ל חד לחבריה גיזיל אפיתחא דעבדו? דנכיס יצריה. א"ל אידך גיזיל אפיתחא דבי זונות ונכפיה ליצרין ונקבל אגרא". וע"ש בהמשך הסוגיה שאכן הלכו אפיתחא דזונות ולא אפיתחא דעבדו?.

וכתבו שם התוס' (ד"ה גיזיל):

"מכאן יש ללמוד שדרך להרחיק מפתח עבודת כוכבים כל מה שיכול, משום דכתיב 'אל תקרב אל פתח ביתה' ומוקמי' לעיל בעבדו?, שהרי היה רוצה ללכת יותר אפיתחא דבי זונות".

ולכאורה צ"ב בדבריהם שהרי אמרו בגמ' שהסברא ללכת אפיתחא דבי זונות אינה אלא כי היכי דנכפיה יצריה ויקבלו אגרא. ונראה פשוט בבאור דבריהם, דרך משום דיש להתרחק מפתחי עבדו? ובין כך ובין כך יעשו איסור העדיף לעבור אפיתחא דבי זונות כי היכי דניכף יצריה, אבל אם לא היה כלל איסור לעבור אפיתחא דעבדו?, לא היו מכניסים עצמם לנסיון לעבור אפיתחא דזונות, ומזה הוכיחו התוס' דיש להתרחק מפתחי עבדו?.

ומ"מ משמע מדברי התוס' דאין בזה איסור גמור אלא הנהגה ראויה שלמדו מפסוק בספר משלי "ואל תקרב אל פתח ביתה", וזה שכתבו דמכאן יש ללמוד דיש להרחיק מפתחי עבדו?. אמנם י"ל דשאני דרך שיש בה פתחי עבדו? שאינו נכנס לבית עבדו? ממש למי שנכנס לבית עבדו? דחמור טפי.

ובעבדו? (י"א ע"ב) במה שאמרו דאסור לילך לעיר שיש בה עבדו? ביום אידם, כתב רש"י (ד"ה בזמן) דהאיסור משום חשד שנראה כמהלך לעבודה, וכתב הריטב"א שטעם נכון הוא, דמראית עין דעבדו? הוי כאבזריהו דעבדו?, "ולפי זה אסור ליכנס לבית עבדו? במקום שאין הגויים רגילין ליכנס לשם אלא לצורך עבדו? בלבד. אבל אם יש שם חצר לדון או שדרכן ליכנס שם לעשות צרכיהם, או לעבור שם דרך קפנדריא מותר. ואפילו במקום הפסד ממון בלבד, דהו"ל כהא דתנן שאם אין הדרך מיוחדת לאותו מקום מותר".

הרי לן מדבריו דאין בין עיר שיש בה עבדו? ביום אידם לבית עבדו? ממש, וכל האיסור משום חשדא, ובמקום דליכא חשדא כגון שדרך ליכנס שם לענין אחר מותר. ומ"מ מבואר גם מדבריו דאין איסור דאורייתא בעצם ליכנס לבית עבדו? וכשילך לו צורך מסוים כגון להציל ממנו יש להקל בענין שאין בו חשדא.

בחצר שאין עובדים שם עבדו ומשום כך אין כאן אלא חשד בלבד, אבל במקום עבודתו ממש אסור משום אסור הנאה ומשום דעצם הרצון ללכת שם הוי השחתה, ע"ש. ואף שמסכים אני בכל לב לעיקר דברי הגדולים הללו כיהודה ועוד לקרא, ובודאי אסור ליכנס לשם הנאה בעלמא, מ"מ כבר כתבתי לעיל דמדברי הרא"ש והטור מבואר דגם **לביט עבדו** ממש טעם האיסור משום חשד, וגם משמע מדברי הרא"ש דמותר לברוח לשם אף שלא במקום סכנה ממש [אמנם באמת מסתבר דאם בא ליהנות דיש אסור הנאה, אמנם יש לדון בסוגיא דקול מראה וריח אין בהם משום מעילה ואכמ"ל].

ג. ובשו"ת יביע אומר (ח"ב י"ד סימן י"א) כתב לדון בשאלה הדומה לני"ד. כשהיה רב בקהיר שבמצרים ומת קונסול אחד והזמינו את הרב הראשי לטקס אשכבה בכנסייה שלהם, והארץ בזה מאד, והסיק שאין להתיר כלל כיון שאין בזה משום פקול"נ, ושלא במקום פקול"נ לכונ"ע אסור, ע"ש.

אמנם בתוך דבריו מתבאר דלא חשש כ"כ לאיבה כיון שהשלטון היה שלטון מוסלמי והקונסול שמת היה נוצרי והשלטון המוסלמי לא כ"כ הקפיד בכבוד הנוצרים, ואפשר דני"ד שאני ואכמ"ל.

ד. ובשו"ת מנחת יצחק (ליקוטים סימן ע"א) דן בשאלה הדומה ביותר לשאלה דידן, במלכת אנגליה שבאה לבקר באחד מאזורי הממלכה ונערכה לה קבלת פנים בבית עבדו שלהם, האם מותר להשתתף בטקס קבלת פנים זה.

וכתב דשאלה זו חמורה ויש בה צדדים שונים, דמצד אחד החמירו עד למאד באיסור זה, ומאידך יש חשש איבה ופגיעה בכבוד מלכות, ובסוף דבריו הקצרים נמנע מלהורות בזה וביקש מן השואל לבקש חו"ד מרב אחר, ולא פרט מי היה אותו רב ושמו פלאי, ע"ש בדבריו.

ועוד יש לדון בזה אם בתי התפלה של הנוצרים עבודה זרה הם, וידוע מש"כ להקל בזה בשו"ת מהר"י אסאד (י"ד סימן ק"ע), ובשו"ת מנחת אלעזר (ח"א סימן נ"ג) חלק עליו ודנתי בזה במק"א, אך לני"ד אין בזה צורך וכבר הארכתי יותר מדי, ואכמ"ל.

סוף דבר כתבתי לעיל את הנראה לדעתי הענייה והדלה, אם הייתי נשאל בטרם מעשה הייתי משתמט מלהורות כדרך שעשה מרן בעל המנחת יצחק או שמא הייתי אומר שזאת עדיף ובפרט שיש מן הראשונים שאסרו אף במקום פקול"נ. אך בדיעבד גם קבה לא תקבנו גם ברח"ל לא תברכנו.

והקב"ה יצילנו משגיאות.

ו. גוי שהכניס עבדו לבית ישראל אם מצווין להוציאו

והנה לדאבון לבנו רבים מן העולים לארצנו הקדושה בשנים האחרונות בני דת הנוצרית המה ולא מבני עמנו. ונשאלתי הרבה פעמים איך יש לנהוג כאשר שמים אנו לב שיש מסביב לצוארם שרשרת עם צלב שהוא סמל נוצרי מובהק, כידוע. אם מצווים אנו לבקש מהם להסירו או להוציאו מביטנו וממקומותינו.

כך נשאלתי ממורים המלמדים בבתי ספר שונים, ממפקדים בצבא ומאנשים העוסקים בקירוב רחוקים וכדו'.

והנה כתב הרשב"א (ח"א סימן קע"ז) דגוי שנכנס לבית ישראל ועבדו בידו אין הישראל מצווה להוציאו ד"לא תביא תועבה אל ביתך" כתיב (דברים ז' כ"ו), אבל כשהגוי הביא את שלו אין הישראל מצווה בו, ע"ש.

אמנם בכנסת הגדולה יו"ד (סימן קנ"א) כתב דלא התיר הרשב"א אלא בדרך ארעי ולא בדרך קבע, ועוד כתב בשם רב אחד דאפשר שלא התיר הרשב"א אלא כשגוי הכניס שלא מדעת הישראל, אבל מדעת ישראל אסור, והביא דבריו בדרכי תשובה (סימן קנ"א ס"ק כ"ד), ע"ש.

ומ"מ בני"ד שלא מדובר בעבודה זרה שעובדין אותה אלא בסמל של עבדו והגוי עונדו על צוארו מדעתו דנפשיה ולא מדעת ישראל אין אנו מצווים למחות בו. ובפרט בזמננו דללא כל ספק יביא הדבר לאיבה גדולה, וכמה חששו חכמים מפני האיבה.

ז. תפילה במקום פריצות

עוד נשאלתי אם מותר להתפלל במקום המיוחד לפריצות והוללות, כגון מה שמצוי בימינו שמארגנים חופשות בבתי מלון וקובעים מקום תפלתם באולם שע"פ רוב מיועד להוללות והצגות ושאר עניני פריקת עול. ובשאלה זו יש צדדים לכאן ולכאן, ואבאר בזה את קט דעת.

כבר הבאתי לעיל (אות ב') את המבואר במגילה (ו' ע"א) דתראטריות וקרקסיות שבאדם עתידין שרי יהודה ללמד בהם תורה לרבים, ודרשו כן מן הכתובים. והתוס' (ד"ה טראטריות) דחו דברי מי שפירש דהיי"ק מקום ע"ז ומקום בית הכסא, דקשה לומר שבאותן מקומות מטונפים יכול ללמוד שם תורה, אלא ר"ל מקום הועד של עובדי ע"ז, ובאחרונים יש שדייקו מדבריהם דבית ע"ז אסור לקבוע בו מקום תורה ותפלה, ולעומת זה הבאתי דברי המג"א (בסימן קנ"ד ס"ק י"ז) בשם הרא"ם (ח"א סימן פ"א, ובמג"א וסמן בטעות סימן ע"ט) שמותר לקבוע בית כנסת במקום שעבדו בו עבדו, והמג"א כתב לחלק בין דבר התלוש כגון נרות שהדליקו לעבדו שאם כיבן אסור להדליקו בבית

נתבאר לעיל באריכות דאיסור זה מדרבנן הוא, ולכאורה יש להקל בו משום איבה. ומשום כך יש לדחות את מש"כ בשו"ת שבילי דוד (שם) דכיון דהוי איסור דאורייתא אין להקל בו משום איבה, ולהמבואר כיון דהוי דרבנן יש להקל בו משום איבה. ובשו"ת מנחת אשר (ח"א ס"ה) הארכתי בגדר מראית עין אם הוי דאורייתא והוכחתי מדברי הרא"ש בביצה (פ"א סימן י"ד) דהוי מדרבנן ואכמ"ל.

אך באמת יש מן הראשונים שנקטו דלא כל איסור דרבנן התירו משום איבה, עיין בריטב"א עבדו"ש שם דלא התירו את השבותים אלא את האיסור לישא וליתן עם הגויים לפני אידיהם ע"ש. ועי' בזה בפמ"ג (או"ח ס"י ש"ל א"א סק"ה) ומשנ"ב (שם ס"ק ח'). אמנם במנחת אשר לשביעית (סימן מ' אות ד') ביארתי עיקר דיש להקל בדרבנן משום איבה, ע"ש.

אמנם בשו"ת יביע אומר (ח"ב י"ד סימן י"א) ראיתי שהביא מכמה אחרונים שאין להקל משום איבה, אף שהקילו לישא וליתן עמהם בינים אידם ע"ש. וכך הביא בשם שו"ת פרי השדה ח"ב סימן ד' לגבי אנשים שנכנסו לבית עבדו לכבוד אחד משרי המדינה וכתב שעברו באיסור גמור ואף משום איבה אין להקל כיון דהוי אבזרייהו דעבדו ע"ש.

אך לענ"ד נראה דגדולים אלה לא ראו בשאלות שהוצגו בפניהם איבה גמורה. ואם אכן אין חשש גמור של איבה באמת יש להחמיר בזה עד מאד, דאף אם מעיקרא דדינא יש מקום להקל נהגו להחמיר עד מאד בכל קשר עם עבדו משום תוקף טומאת עבדו. ראה מש"כ בספר חסידים (אות תל"ה):

"כומר אחד היה חייב ליהודי כסף, וידע הכומר שלא ילך אחריו לבית התפלות. וכשהיה הולך לתבוע חובו, הלך הנכרי לבית התפלות, ולא רצה היהודי לילך אחריו שם. איש אחד הלך בבית עבודת אלילים ונתחרט. שאל לוקן להורות לו מה לעשות, אמר לו באיזה יום היה כך וכך, בכל שנה באותו יום תתענה, וכן עשה. יהודי אחד הלך בחצר בית עבודה זרה, כשיצא שמע בת קול שאמרו "ואותי השלכת אחרי גוך" (מלכים א' י"ד ט'). והתענה כל ימיו. אמרו לחכם למה לא תלך לקראת המלך, אמר מביאין פסל שלהם וקטורת עבודת אלילים תועבה לך לא אלך לשם".

וגם מדברי הרמב"ם הנ"ל בפיה"מ משמע שהחמיר אף שלא במקום חשד, שהרי כתב שכמעט אסור להסתכל בה, ועוד כתב שאיסור לדור בעיר שיש בה עבדו אף שפשוט שיש בעיר זו אף בתים וחנויות, ופשוט שדעתו שיש להתרחק כמטחווי קשת מכל שמץ עבודה זרה, וז"פ.

ובתפוצות ישראל נהגו אף שלא להסתכל על כנסיה של נכרים, והיו שנהגו כשהתקרבו לצד עבדו לעבור לצד השני של הרחוב משום "אל תקרב אל פתח ביתה". ונשאלתי פעמים רבות ע"י תיירים האם מותר ליכנס לכנסיות לראות את יופי האומנות שבהם, או אם מותר ללכת לקונצרטים הנוצריים בתוך כנסיות כאשר המוסיקה אין לה שום קשר לכנסיה או לנצרות, אלא ששכרו את האולם של הכנסיה משום טיב האקוסטיקה שבו, ואסרתי ליכנס לכנסיה מכל הטעמים הנ"ל וכל כה"ג הוי איסור גמור. אך כשיש חשש גמור של איבה נראה דיש מקום להקל.

[ויתירא מזו מצינו שהתירו אף איסור דאורייתא דחילול שבת משום איבה, לגבי רופא שהתירו לו לחלל שבת להצלת נכרי מסכנה, עיין שו"ת חת"ס (יו"ד ס"י קל"א וע"ע בהג"ה תו"מ ס"י קצ"ד) דברי חיים (ח"ב סימן כ"ה), אגרות משה (או"ח חלק ד' סימן ע"ט), צ"ץ אליעזר (ח"ח סט"ו וח"ט סימן י"ז), שמירת שבת כהלכתה (פרק מ' הערה מ"ז) בשם הגר"ש ועוד אחרונים. ויסוד הדברים דאם לא נחלל שבת להצלת הגוי בזמננו שהתקשורת הבינלאומית כ"כ מפותחת, יש חשש של סכנת נפשות ממש לבני ישראל, וקרוב הדבר שבמקום כלשהו יפגע אחד הנכרים בישראל כי הם לבבו, והארכתי בזה במק"א].

ובני"ד אין אני בקי בדבר אם היה בזה חשש גמור של התגברות שנאת ישראל או לא, אך לכאורה היה הדבר מתפרסם פרסום גדול ובודאי גורם להכפשת שמה של היהדות האורתודוקסית ולפגיעה בצרכי היהודים שומרי תו"מ בארצות הברית. אך לכאורה רחוק לומר דיש בזה סכנה. ונראה דאף דרחוק לדון בזה דין פקול"נ, מ"מ הוי בכלל צרכי רבים וחשש איבה.

אמנם בני"ד יש בזה תמיהה נוספת, דאף אם מותר ליכנס לבית עבדו במקום איבה וצורך רבים, מ"מ אסור להתפלל בבית שיש בו עבדו וגלולים (ע"י לעיל אות א') וק"ו שאסור להתפלל לה' אלקי ישראל בבית עבדו שלהם, וא"כ פשוט שאם יהודי הוזמן לשאת תפלה או לומר פרק תהלים בכנסיה ודאי שאסור לו לעשות כן, וז"פ.

ה. בדברי פוסקי דורינו בהנ"ל

והנה ראיתי בספריהם של גדולי הזמן שכבר דנו כל אחד בענינו ובסגנונו במעין שאלה זו.

א. בשו"ת דברי יציב למור"ר זצ"ל (חלק ז' ליקוטים סימן ע"ד) דן אם יש איסור ליכנס לבית עבדו של נוצרי והסיק לאיסור, וכתב דהרא"ש והרשב"א נחלקו אם מותר ליכנס במקום פקול"נ אבל שלא במקום פקול"נ לכונ"ע אסור ע"ש.

ב. באגרות משה (יו"ד חלק ג' סימן קכ"ט אות ו') כתב לאסור ליכנס לבית עבדו כאשר כוננו ליהנות מיצירות האומנות שם. ובתו"ד כתב דמה שאסרו משום חשד אינו אלא

היה זה מקום טומאה, משא"כ בני"ד דכאשר אנ"ש מתפללים ולומדים באולם נקי הוא מכל שמץ ורוב.

אמנם המקור הקרוב ביותר לני"ד הוא מש"כ בשו"ת דברי חיים (ח"ב בהשמות סימן א') במעשה שהיה בקהילת טארנא בביהכ"נ שבשוק שבילל שב"ק נשרף ארון הקודש וארבע ס"ת שבו, וכתב להם הד"ח תוכחה מגולה "ואולי בא להם זו כי מלפנים הבית הלז היה מושכר להם למנין קבוע ובינתיים נעשו בו קאסערען ואחרי כל התועבות הנעשו בביתם כאלו כידוע בחרו המה עוד הפעם הבית הלז לשפוך שמה שיח ותפלה לפני אדון כל ויוכל להיות שמוזה נתגולל עליהם סיבה הזאת". וכתב להם תיקוני תשובה, עי"ש.

הרי דנקט דלא כראוי עשו אנשי הקהילה כאשר קבעו תפילתם במקום המיוחד עי"הגויים לפריצות ועבירה.

אמנם נראה לכאורה דאין זה מעיקר הדין אלא לחומרא בעלמא משום קדושת ביהכ"נ וקדושת התורה והתפלה, אך בדליכא כו"ע לא פליגי, וכיון שהיהודים המתארחים במלון מעולם לא ראו ולא ידעו שמקום זה משמש להוללות בחדשי החורף והאביב, יש להקל בזה כיון דשעת הדחק הוא, משא"כ בהא דהד"ח שכנראה היה ידוע ומפורסם שהיה זה מקום הוללות ופריצות והיה זילות ביהכ"נ וכבוד התורה.

ולאחר כתבי כל הנ"ל חיפשתי בספרי גדולי הזמן וראיתי בשו"ת אגרות משה (או"ח ח"א סימן לא') שהאר"י ממש בענין נ"ד, בקהילת סט. לואיז שבה "צעדי ישראל" שכרו אולם של בית מלון לתפילות ימים נוראים, ורב הקהילה הגר"מ אייכנשטיין מחה בהם נמרוצות דמקום המשמש כל השנה לפריצות והוללות אין להתפלל בו. והגר"מ פ' הצדיק הוראה זו והוכיח כן מדברי הבאר היטב הנ"ל בשם הרא"ם, דרק משום שהעבירה נעשתה באקראי במקום שכבר שימש כבית כנסת מקדמת דנא לא נאסר, אך אילו היה מדובר במקום עבירה היה נפסל מלשמש כמקום תפילה, עי"ש.

ושוב עיינתי בגוף תשובת הרא"ם ומצאתי שמבואר בדבריו שאין כלל נפ"מ בין בית כנסת שעבר בו עבירה ובין מקום עבירה ועבודה זרה שרוצים להופכו לבית כנסת, שהרי הוכיח שיטתו ממעשים בכל יום ששוכרים וקונים בתי היוונים ומתפללים בהם אף ששימשו לעבו"ז ולעבירה, עיין היטב בדבריו. ושיטתו מבוארת דמותר לקנות או לשכור מקומות שיוחדו לעבירה ולקבוע בהם מקום תורה ותפילה, ובעקבותיו הלכו המג"א והמשנ"ב. ומשום כ"ז נראה דבשעת הדחק יש להקל בזה כמבואר.

הכנסת כמ"ש שם בשו"ע סעיף י"א, לדבר המחובר שלא נאסר, והמשנה ברורה (שם ס"ק מ"ה) כתב שמנהג העולם להקל בזה כדעת הרא"ם והמג"א.

ובדגול מרובה שם הוכיח מדברי התוס' הנ"ל דגם במחבר אסור, וכ"כ בשו"ת חת"ס או"ח סימן מ"ב עי"ש. אמנם שיטה זו שדחו התוס' הביא הרמב"ם א' בשם רש"י, והרשב"א הביאה בשם רבינו חננאל [אמנם ברש"י דידן והרמב"ם א' כתב בשם הר"ח כשיטת התוס']. הרי לן דיש מגדולי רבותינו הראשונים שנקטו דגם מקומות עבודה זרה היו למקומות תורה, ומנהג העולם בית אב יש לו ויש להם על מה לסמוך.

ואף לשיטת התוס' נראה דאין זה אלא בבית שעבדו בו עבודה זרה ממש, אך לא מסתבר כלל דכל מקום שנוהגים בו מנהג פריצות והוללות אסור לקבוע בו מקום תורה, דאי לא תימא הכי וכי יעלה על הדעת דכל מקום שהיו מיוחדים לפריצות ועבירה אסור לקנותו ולהפוך את פניו למקום תורה, והלא במגילה שם לא מדובר בשימוש ארעי לתורה במקום עבו"ז אלא בימות המשיח כאשר תמלא הארץ דעה את ה' ואעפ"כ כתבו התוס' דלא מסתבר דמקומות מטונפים היו מיוחדים לתורה. ועוד דהרי התוס' כתבו דטרטיות זה מקום הועד שמתקבצים בו עובדי עבודה זרה ובודאי לא היו מתקבצים כדי ללמוד מוסר ולקדש שם שמים, והלא פשוט שמקומות אלה מקום עבירה היו, ועיין עבו"ז (י"ח ע"ב) שדרשו חז"ל "אשרי האיש אשר לא הלך בעצת רשעים - שלא הלך לטרטיות ולקרקסאות של עובדי כוכבים" ופרש"י שמשדרים שם צרכי עבודת כוכבים, ואעפ"כ עתידים שרי יהודה ללמד בהם תורה. הרי לן שאין זה קפידא אלא במקום שעובדים בו עבודה זרה.

ועיין באר היטב (סימן קנ"א סק"א) שהביא גם הוא בשם הרא"ם דבית כנסת שעברו בו עבירה, ומצאו את השמש מתגולל עם נערה אחת מ"מ לא נפקה ממנו קדושת ביהכ"נ, הרי דמשום גילוי עריות אין ביהכ"נ נפסל.

אך באמת אין כל ראייה מדברי הבאר היטב, ואדרבה לכאורה משמע מדבריו דכיון דמדובר בביהכ"נ אין קדושת ביהכ"נ נפקת משום עבירה שנעשה בו באקראי, אבל אילו היה מקום מיוחד לגילוי עריות אכן לא היה ראוי לקבוע בו מקום תפלה. אך אפשר דאין זה אלא במקום שנעשו בו איסורי ביאה ממש משא"כ בני"ד דאף שמקום זה קבוע להוללות ופריצות מ"מ מסתבר שבדאי לא מדובר בבית זונות וכדו'.

ואף דמצנינו (שבת קכ"ז ע"ב) מעשה ברבי יהושע שחלץ את תפיליו לפני שנכנס לביתו של המטרוניטא ואמר תלמידי "לא יכנסו דברי קדושה במקום טומאה", אך אין זה ענין לני"ד, דשאני התם דבאותה שעה שרבי יהושע נכנס לביתו עדיין

דברי אגדה

במדת אמתות שלי

כאשר אנו מזכירים שם זה מזכירים אותו בשם הוי"ו. והנה שם הוי"ו יש בה אותיות היה הוה ויהיה, וכמ"ש (ישעיהו מ"ד ו') "כה אמר ה' מלך ישראל וגאלו ה' צבאות אני ראשון ואני אחרון ומבלעדי אין אלהים", וקוב"ה אין בו לעולם שום שינוי ושום חסרון.

וכך גם שם אהי"ה לפי פירושו של הרמב"ם (ח"א פרק ס"ג): "והושם השם הראשון, והוא המתואר אהיה והשם השני אשר תארו בו אהיה, והוא הוא בעצמו, וכאלו הוא הראה שהמתואר הוא התאר בעצמו, והיה זה באור ענין שהוא נמצא לא במציאות, ובא באור הענין ההוא ופירושו כן הנמצא אשר הוא הנמצא, כלומר המחוייב המציאות". וכך פירש גם הרמב"ן (ג' י"ג) בשם הרמב"ם ובשם רבינו סעדיה גאון שקדם לו:

"והגאון רב סעדיה כתב כי ביאורו אשר לא עבר ולא יעבור כי הוא ראשון והוא אחרון. קרובים דבריו לדברי רבי יצחק. והרב אמר במורה הנבוכים הנמצא אשר הוא נמצא, כלומר ראוי המציאות יבאר להם כי יש נמצא ראוי להנמצא שלא היה נעדר ולא יהיה נעדר".

הרי שגם שם זה עומק פירושו אין בו בהקב"ה שום שינוי ולא התחלה וסוף ומעולם ועד עולם אתה אל, והקב"ה נמצא כי חייב הוא להימצא ואי אפשר שלא ימצא.

וראה את לשונו המופלא של הרמב"ם בהלכה הראשונה שבמשנה תורה (הל' יסודי התורה פ"א ה"א):

"יסוד היסודות ועמוד החכמות לידע שיש שם מצוי ראשון, והוא ממציא כל נמצא, וכל הנמצאים משמים וארץ ומה שביניהם לא נמצאו אלא מאמות המצאו".

הרי שכל הבריאה כולה, העליונים והתחתונים מצבא השמים ועד עפר הארץ אינן נמצאים אלא מאמיתת המצאו, וזה מש"כ רש"י "לא נודעתי לא נכרתי להם במדת אמתות שלי".

"וידבר אלהים אל משה ויאמר אליו אני ה'. וארא אל אברהם אל יצחק ואל יעקב באל שדי ושמי ה' לא נודעתי להם" (פרק ו' פסוק ב' - ג').

"ושמי ה' לא נודעתי להם - לא הודעתי אין כתיב כאן אלא לא נודעתי לא נכרתי להם במדת אמתות שלי שעליה נקרא שמי ה' נאמן לאמת דברי, שהרי הבטחות ולא קיימת" (רש"י שם פסוק ג').

בפסוקים אלה משמע שהקב"ה נגלה למשה רבינו בגלות מצרים בשם הוי"ה ב"ה, אך בפרשת שמות (ג' א') כתיב:

"ויאמר משה אל האלקים הנה אנכי בא אל בני ישראל ואמרת להם אלקי אבותיכם שלחני אליכם ואמרו לי מה שמו מה אומר אליהם, ויאמר אלקים אל משה אהי אשר אהי ויאמר כה תאמר לבני ישראל אהיה שלחני אליכם". הרי שלא בשם הוי"ה נגלה הקב"ה למשה ולישראל אלא בשם אהיה.

ועוד צריך ביאור בעומק כונת הדברים דשם הוי"ה היא מדת אמתות של קוב"ה, והרגשת הלב דסוד עמוק טמון בעניין זה, ויש להתבונן בעומקו ורומו. ונראה בזה דבאמת שם אהי"ה ושם הוי"ה שם אחד המה, ושני צדדים של אותו המטבע.

וכבר כתב הרשב"ם (ג' י"ג):

"זה שמי לעולם אהיה האמור בפסוק ראשון, וזה זכרי האמור בפסוק שני שהוא לשון מלכות ובענין הזה מזכירין את המלכים ולא בשמים, ומה שכתב בי"ה אפרש בא"ת ב"ש: צפת דפנ"ן וזה"ף תצמ"ץ פתט"ף דפגמ"י תפא"ף מעמ"ץ פמ"ף שידפ"י ל"ף ל"ם י"ץ צפ"ץ כתק"י זהו עיקר עומק פשוטו של מקראות הללו ואין מגלים אותם אלא צנועים".

וכונתו פשוטה וברורה לכשנפענח את צופן א"ת ב"ש.

"הוא קורא עצמו אהי ואנו קורין אותו יהיה וא"ו במקום יו"ד כמו כ"י מה הוא לאדם". וכונתו בזאת כי שם אהי שם הוי"ה הוא, וניחא לפי זה מה שלא מצאנו שם זה בשום מקום מלבד בפרשה זו כי רק כאן נתבקש הקב"ה להגות את שמו ולגלותו לבשר ודם ולכן אמר אהי אשר אהי. אבל בכל מקום אחר

מערכי תורה

וארא

משיעורי מרן הגאון רבי חיים פיינשטיין שליט"א ראש ישיבת עטרת שלמה

והיה דם בכל ארץ מצרים ובעצי ובאבנים

במכת דם כתוב (ז', י"ט) ונטה ידך על מימי מצרים על נהרותם וגו' ויהיו דם והיה דם בכל ארץ מצרים ובעצים וגו'. איתא במדרש דכשהיו המצרים יושבים ע"ג המיטה או האבן היו מפסידים את בגדיהם בדם. ועוד איתא בחז"ל דכשהיתה אשה לשה עיסתה ומכניסותה לתנור היה הדם מבצבץ ויורד מן העצים ומן האבנים ומכבה את האור ומתים ברעב. וכשהיה פרעה נכנס לפלטיץ שלו היה הדם מבצבץ מעצי הבנין, ונפשו מטרפת עליו, ואפילו ע"ז שלהם מעצים ואבנים היו מבצבצים דם. הרי דמלבד המכה שכל המים נהפכו לדם, עוד היה מכה בפ"ע שהיה דם מבצבץ מהעצים והאבנים. מעתה יש לומר דזהו ביאור הפסוק דנקט הכא תרתי, חדא 'נטה ידך על מימי מצרים ויהיו דם', שזהו המכה על המים, ועוד 'והיה דם בכל ארץ מצרים ובעצים ובאבנים' שזה דבר בפ"ע שיהיה דם מבצבץ מעצים ואבנים בלא שייכות להמכה על המים.

'ותעל הצפרדע'

במכת צפרדע מבואר בגמ' בסנהדרין דף ס"ז ע"ב שנחלקו בזה תנאים, רבי עקיבא אומר, צפרדע אחת היתה שרקו להם והם באו. לוי רבי אלעזר בן עזריה, עקיבא, מה לך אצל הגדה וכו', צפרדע אחת היתה שרקו להם והם באו. ויש לבאר במה דהמכה הייתה באופן זה שמהצפרדע עצמה הוא דנתמלאה כל מצרים, ולא שמשה רבנו יביא את כל הצפרדעים, על פי המבואר בגמ' שם, גבי מעשה שדים, אם יש בכוח השדים לברוא בריה, דרבי אלעזר סובר דבריה גדולה אפשר, אבל בריה קטנה אי אפשר, ואמר רב פפא עלה, האלוקים אפילו כגמלא נמי לא מצי, האי מיכניף והאי לא מיכניף, ופירש רש"י, דבריות גדולות נוחים להתאסף יחד אליו, אבל בריה קטנה אינה נאספת, שאין בה כח לבוא ממקום רחוק, וכל כח השדים הוא רק לאוספן. ולפי"ז יש לומר, דמשום הכי לא נעשתה המכה באופן שמשה רבנו יביא את כל הצפרדעים, דאז היה מקום ופתח לטענה דמשה רבנו עשה זאת ע"י מעשה שדים שמכניף להם והם באים, אבל כשהיה זה צפרדע אחת, והיא זו שהשריצה או ששרקה והם באו מאליהן, ע"ז לא שייך שיטענו ויאמרו שמעשה שדים הוא זה. ויש להוסיף דכן הוא מדוקדק בכתוב, דבמעשה החרטומים כתוב 'ויעשו כן החרטומים בלטיהם ויעלו את הצפרדעים על ארץ מצרים', דהעלו צפרדעים לשון רבים, דהם עשו כן ע"י דמיכנפי להו, אבל אצל משה כתוב ותעל הצפרדע, לשון יחיד, וזה לא יכלו החרטומים לעשות.

'והפליתי ביום ההוא את ארץ גושן'

במכת ערוב כתוב (ח', י"ח) 'והפליתי ביום ההוא את ארץ גושן אשר עמי עומד עליה לבלתי היות בה ערוב'. צריך להבין אמאי לא נאמרה הפלאה זו רק במכת ערוב ולא בשאר המכות קודם לכן, והרי במדרש איתא דכל המכות לא היו בישראל. ונראה לומר על פי דברי הגמ' בתענית דף כב. ת"ר על אלו מתריעין בכל מקום על השדפון וכו' על חיה רעה. ובמשנה שם תנן דחיה רעה מתריעין עליה, מפני שהיא מכה מהלכת. והיינו דמכה זו מחמת טבעה יכולה היא להגיע לכל מקום, ועל כן צריך להתריע עליה בכל מקום. ולפי"ז יש לומר דכל המכות שקודם לכן, לא היה מחוייב מטבע המכה שיהיה כן אף לישראל, ועל כן לא היה בזה שינוי טבע והפלאה, אבל במכת ערוב שהיא מכה מהלכת, א"כ מצד טבעה ראוייה היא להלך גם אצל ישראל, הרי שיש בזה שינוי טבע והפלאה במה שאינה אצל ישראל. ויש להוסיף בזה עוד, דבפסוק כתיב 'הנני משליח בך' והיינו דהיא מכה משולחת, וזה הוא כמו דאמרינן שם בגמ' חיה רעה שאמרו בזמן שהיא משולחת, איזהו משולחת נראית בעיר משולחת, בשדה אינה משולחת מן השמים. והיינו דאיכא אופנים שעל ידי זה ניכר שהיא משולחת מן השמים. ויש לבאר דזהו שאמר הכתוב הנני משליח בך, כלומר דיהא זה באופן שהיא משולחת, שעל כהאי גונא אמרינן דמתריעין עליה בכל מקום, ומשו"ה נאמרה הפלאה זו, דאף דהיה זה מכה המשולחת, מ"מ היה פדות והפלאה בישראל. והנה במכת דבר גם כתוב בה הפלאה, ויש לבאר משום דבגמ' שם דף כב: איתא דשמעון התימני אומר דמתריעין אף על הדבר, והיינו דגם בזה שייך שתהא מכה מהלכת, ולזה בעיא הפלאה מיוחדת להצלח ישראל.

ויוציאנו ה' ממצרים באותות - זה המטה

ענין המטה נזכר בפרשה כמה פעמים לעשות בו את האותות והמכות. ובהגדש"פ דרשו חז"ל המקרא בפ' כי תבא 'ויוציאנו ה' ממצרים וגו' ובאותות', ד'באותות זה המטה', כמו שנאמר 'ואת המטה הזה תקח בידך אשר תעשה בו את האותות', והיינו דפירוש הפסוק הוא דה' הוציאנו ממצרים ע"י המטה. ולכאורה אינו מובן דבפשוטו המטה לא היה אלא היכי תימצא לעשות בו את המכות, אבל היציאה עצמה הייתה ע"י המכות, אכן בפסוק מבואר דהיציאה עצמה נחשבת שהייתה ע"י המטה. ונראה בביאור הדברים דהנה איתא בחז"ל (פדר"א פ"מ, ובת"י בשלח י"ד, כ"א) דעל המטה היו

כתובים עשר המכות, ולרבי יהודה היה כתוב דצ"ך עד"ש באח"ב, וביאור הענין דהמכות היו כתובים על המטה, היינו שכח המכות מונח ונמצא במטה. אשר לפי"ז מבואר דמה שהמכות נעשו ע"י המטה, לא היה זה רק היכא תימצא בעלמא שההכאה במטה, אלא כל כח המכות בא מכח המטה, דכח המכות עצמם היה מונח במטה, ולכן צריך את ההכאה במטה, שרק ע"י ההכאה במטה שבה מונח כח המכות, היה אפשר שיבואו המכות. והנה איתא בחז"ל (פרקי דר"א שם, ונרמז בדברי הת"י) שהמטה היה בגינתו של יתרו, ולא הצליח שום אדם להוציאו, עד שמסרו הקב"ה למשה. וביאור הדבר דכיון דהמטה היה מיוחד שיש בו כח לעשות המכות, לכן לא שייך ליטלו זולת מי שנתייחד לזה שבידו ימסר כח ההכאה. ונראה לבאר בזה עוד, דהנה באבות תנן י' דברים נבראו בע"ש בין השמשות, ואחד מהם הוא המטה. וכלל בדינו דכל הנבראים בע"ש בין השמשות, הם בריאות ודברים רוחניים, וכמובן בענין הלוחות והמכתב. ויש ללמוד מזה שהמטה מלבד היותו מטה כפשוטו, היה בו ענין רוחני. והנה בתרגום יונתן עה"פ בפר' שמות ויקח משה את מטה האלוקים בידו' כתב ונסיב משה ית חוטרא דנסב מן גנוניא דחמוי והוא מספיר כורסי יקרא וכו' ועלו חקוק ומפרש שמא רבא ויקרא וביה אתעבידו ניסין מן קדם ה'. מבואר דשם המפורש היה חקוק במטה. עוד איתא במדרש דהים לא רצה ליבקע, ואמר הקב"ה למשה ואתה הרם את מטהך ונטה את ירך, שהראה לו שם המפורש החקוק במטה, ואז גיאות ליבקע. ואיתא במדרש דהמטה הוא שרביטו של הקב"ה שנמסר למשה. והביאור הוא דכיון דשם המפורש חקוק בו הרי זה ממש כשרביט המלך.

וכיון דנתבאר דהמטה היה מטה מיוחד שיש בו כח ההכאה והוא בריאה רוחנית שחקוק בו שם המפורש, ונחשב שרביטו של הקב"ה, והקב"ה מסרו למשה רבנו, אז יש לומר דבהכאה ע"י המטה נחשב זאת שהקב"ה בעצמו הוא המכה את מצרים ע"י המטה, דבזה שמכה במטה שהוא שרביטו של הקב"ה, חשיב שהקב"ה בעצמו הוא המכה. ולשבר את האוזן אפשר לדמות ענין זה דכשחותמים בטבעת המלך הרי זה כדבר המלך ממש, כן עד"ז הוא ג"כ ענין המטה שהוא שרביטו של מלך ושם המפורש בו לעשות את המכות, שע"י זה חשיב שהמכות נעשות ע"י הקב"ה.

וסמך לדברים דע"י דשם המפורש חקוק על המטה, הרי זה נחשב שהקב"ה בכבודו ובעצמו הוא המכה את מצרים, נראה ללמוד מדברי אא"ז מרן הגרי"ז זצ"ל בהא דמשה הרג את האיש המכה את רעהו בשם המפורש כדאיתא ברש"י בפר' שמות, וביאר דהיה זה דין מיתה בידי שמים. למדנו מדבריו דהריגה בשם המפורש, חשיב מיתה בידי שמים, וא"כ ה"נ בענין המטה י"ל דע"י דשם המפורש חקוק בו, חשיב זה הכאה בידי שמים.

והא דהוצרך להיות שההכאה תחשב שנעשית ע"י הקב"ה בכבודו ובעצמו, ולכן הוצרך שההכאה תיעשה ע"י המטה דווקא, נראה לבאר עפ"י המבואר בחידושי מרן רי"ז הלוי בפרשת שמות שכתב דיציאת מצרים היתה צריכה להעשות דוקא ע"י הקב"ה בעצמו, והביא כן מדברי המדרש דמשה אמר להקב"ה וכי כך הבטחת לאבותם שביד בשר ודם אתה מוציא את בניהם. ובזה ביאר דברי רבנו הגר"ח זיע"א דפירש הפסוק ד'ולא קם נביא עוד בישראל כמשה וגו' לכל האותות והמופתים וגו' לעשות בארץ מצרים, והקשה הגר"ח דאע"פ דלעתיד לבא גם יהיו נעשים אותות ומופתים כמו שנעשו במצרים, וכדכתיב 'כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות', וביאר הגר"ח דאמנם כן דלעתיד לבא יהיו נעשים אותות ומופתים כמו שהיה במצרים, אבל במצרים היה זה ע"י נבואת משה, ולעתיד לבא יהיו נעשים ע"י נבואה סתם. וביאר מרן הגרי"ז זצ"ל דבמצרים היה זה ע"י נבואת משה דשכינה מדברת מתוך גרונו, והיו צריכין לזה דע"ז יהא נחשב שזה נעשה ע"י הקב"ה בכבודו ובעצמו, אבל לעתיד לבא אין צריך שהנפלאות יהיו נעשים ע"י הקב"ה בכבודו ובעצמו, וע"כ אפשר להעשות גם ע"י נבואת שאר נביאים.

ועפ"ז נראה לבאר הא דהוצרך שהמכות יהיו ע"י המטה בדווקא, דלפי המבואר שבמסירת המטה שהוא שרביטו וחקוק בו שם המפורש והמכות כתובין בו, חשוב שהקב"ה בכבודו ובעצמו הוא המכה את מצרים, הרי נמצא דההכאה עצמה נמי חשיב שנעשה ע"י הקב"ה בכבודו ובעצמו, וממילא חשיב דגאולת מצרים נעשתה ע"י הקב"ה בכבודו ובעצמו, וכמש"כ מרן הגרי"ז זצ"ל דמוכרח הוא להיות כן דהגאולה תיעשה ע"י הקב"ה בכבודו ובעצמו, ולכן צריך דההכאה תיעשה ע"י המטה דווקא, דע"י זה חשיב שזה נעשה ע"י הקב"ה בעצמו.

גדולת תורתו של הגאון בעל 'אמרי משה' זצוק"ל

דברי זכרון בפתח משא חיזוק בהיכל ישיבת אמרי משה ירושלים

היה עכשיו היארצייט של הגאון בעל האמרי משה זכר צדיק לברכה לחיי העולם הבא, שהוא היה כח התורה עצום, עמוד חזק מאד של תורה, כל מי שרואה את הספרים שלו רואה את הכח החזק, רב גובריה ורב חיליה, עוקר הרי הרים וטוחנן בסברא, מקיף את הענין מכל הצדדים, כל ענין כמה וכמה דפים, מפלפל כל הסוגיות מה שנוגע לזה, מוציא דרך, גדול מאד ועצום מאד, הוא היה גם מקים עולה של תורה, מרביץ תורה גדול, כשאוברים סברא של האמרי משה מיד יודעים שזה צריך להיות סברא חזקה, דבר גדול ועצום זה צריך להיות, עם תקיפות של סברא שבאה מכח הפלפול העצום שלו, גם רואים מזה קצת את העמל והיגיעת התורה שלו, להיות מונח בכל הסוגיות בש"ס ולפלפל מפה לשם ומשם לפה, זה משהו עצום הספר הקדוש הזה, ובאמת הוא זכה ששמעתיה מתבדרין בבי מדרשא, שבהרבה מקומות לומדים סברא ויסוד ותירוצי של האמרי משה, כשרבנו חיים הלוי היה הרב בבריסק, היה האמרי משה ראש הישיבה בישיבת תורת חסד, והוא היה תחת השפעת רבנו הגר"ח, כמו שרואים בספר שמביא כמה דברים בשם אדמו"ר הגר"ח, שמעתי מעד שישב אצל זקני מרן הרב זצ"ל והיו מונחים שם שני ספרים אחד ליד השני, אמרי משה, ועוד ספר חשוב ומפורסם של אחד מגדולי ראשי הישיבות, והוא אמר שספר אמרי משה הרבה הרבה יותר חשוב מהספר השני, מכאן אני למד כמה החזיק מעוצמת הספר אמרי משה, ומכוחו העצום בתורה, מדובר כאן על עמוד התורה, דבר גדול מה שמרן הגר"ח זצ"ל הקים ישיבה על שמו כי זכר אותו ועוד למד אצלו בבריסק, וזה כבוד התורה גדול מאד, שזוכרים ויודעים ומקימים ישיבה לזכר נשמתו הטהורה, וזכותו תעמוד לישיבה, לכל עמלי התורה כאן, ללומדים שיגדלו בתורה להבין ולהשכיל ולהיות תלמידי חכמים אמיתיים בישראל, ולכל רבני הישיבה שיזכו להגדיל תורה ולהאדירה.

בענין חובתינו בשעה זו - לא עת לחשות

שים בלי רגליים בלי ידיים. ולמה אנו מחשיים?

לל לאחר שלמד כל היום במסי"נ – פרק תהילים.

ותתפו בצער של כלל ישראל.

היה והיו להם ישיבות בתוך כל הגלות והחושך של מצרים ולא

הם עומדים על דבר אחד: שיש להם זכות להגות ולעבוד בלתי תלויה. וזוהי זכותם.

ת עם המתים ולא עם החיים. אבל חסדך באמת הוא מחיים.

דרכי הקב"ה. וכמו שאמרו חז"ל מה יעשה אדם וינצל מחבלי

ה. יפוח "ויש להבינו יותר ע"ד שאמר הכתוב יצו כי וגש העם

מה הכוונה דבריד מעצים דהיינו שתהא המחשבה בזה מרובה

ס בשלומדים צריך להיות דבקות בתורה. אבל בזמן התפילה

מכתבי הרבנים להסרת מכשול

בס"ד ח"י מר חשון תשפ"ד

לתשומת לב!

קיימות בשוק אבקות איפור, שיש המכשירים אותם לשימוש בשבת ויו"ט, אך בבדיקות שנעשו התברר שגם אם מסירים את האבקה ביבש נשאר עדיין רושם של צבע על העור, ואם כן יש בשימוש באבקות אלו משום איסור צובע.

שריאל רוזנברג

שריאל רוזנברג

שאול קרליץ

שאול קרליץ

ז. פערלשטיין

ז. פערלשטיין

נאמנים עלי כל הרבנים הגאונים הנ"ל.

אברהם דוב הלוי ליטמאנאוויץ

אברהם דוב הלוי ליטמאנאוויץ

צובע אעפ"י שאינו מתקיים אסור, ולכך כל סוגי האיפור אסורים בשבת.

מנחם מנדל לובין

מנחם מנדל לובין

נפתלי הכהן קופשיץ

נפתלי הכהן קופשיץ

ודאי שאיסור גמור בכל מיני איפור בשבת כמובא בשו"ע ופוסקים, והשומר שבת ינצל מכל נזק וכדאי השבת לשמור מכל צרה.

נתן הכהן קופשיץ

נתן הכהן קופשיץ

כ"ב במר חשון תשפ"ד לפ"ק

מאחר שנבדק והתברר שכל סוגי האיפור אינם יורדים לגמרי ונשאר רושם צבע, על כן אסור להשתמש בכל סוגי האיפור בשבת.

משה שאול קליין

משה שאול קליין

נ"ב ואפילו אם ימצא אחד דבר שאין נשאר רושם כלל, מקובלני ממרן הגר"ש ואזנר זצ"ל, שאסור להתיר, מפני שקרוב הדבר למכשול.

משה שאול קליין

משה שאול קליין

שמואל אליעזר שטרן

שמואל אליעזר שטרן

בעת הזו שראינו כמה ששמירת שבת שמרה על אחינו שבדרום, יש להתחזק ולהזהר בשמירתה כהלכה. ובזכותה נגאלו, ובשמירתה נזכה להגאל.

יהודה צארום

יהודה צארום

ד' כסלו תשפ"ד

כל מיני איפורים הנמצאים בשוק כיום, אין לסמוך על התרם בשבת בשום אופן. ולמזהיר ולנזהר שלומים תן כמי נהר'.

יהושע יודלביץ

יהושע יודלביץ

ט' כסלו פ"ד

אחר שהרבנים הנ"ל אוסרים, ופשוט שאם נשאר משהו מהאיפור, ויש בהחלט לחשוש, ובפרט בימים אלו שקרה אסון גדול ביום ש"ק יש להתחזק בשמירת ש"ק. ותחזנה עינינו בשוכך לציון ברחמים' בקרוב.

אברהם כהן

אברהם כהן

ועד ליל שבת

דברי מוסר והשקפה על פרק קנין תורה

מראש הישיבה הגאון הגדול רבי ישראל בונם שרייבר שליט"א

שנאמרו בישיה"ק

כח התורה - 'מכשרתו' ו'מקרבנו'

מה בין 'צדיק', 'חסיד' ו'ישר'?

על כח זה של 'הכשר' באה המשנה ומונה את כל המשך דבריה, 'צדיק וחסיד וישר ונאמן', ועל זה הקשינו בפתח דברינו מה נשתנה זה מזה ואיזו מעלה יתירה יש בכל אחד שאין בחבירו.

ופירושם של דברים, ש'צדיק' הוא מלשון 'צדק', כל מעשיו מתנהלים על פי אמות המידה הצודקות והאמיתיות. הולך תמים ופועל צדק, לא רגל על לשונו ולא עשה לרעהו רעה. בין בעיניו בין אדם למקום ובין בעיניו בין אדם לחבירו, לא ניתן למצוא במעשיו דופי שסוטה מדרכה של הצדקות.

כל זה היא המידה הראשונה, מידת ה'צדיק', אך מעליה יש את מידת ה'חסיד' - שהוא זה שעושה לפניו משורת הדין, יותר ממה שהוא חייב ויותר ממה שנדרש ממנו, ועוד לפני שהוא מתקרב אל האיסור - הוא שם לעצמו גדר לפניו מגדר, לפרוש משבעים פנים של היתר ולהרחיק סחור סחור כדי שלא להתקרב מלכתחילה למקום האסור לו.

בין המידה הראשונה של ה'צדיק', ובין המידה השנייה של ה'חסיד' - מגיעות שתייהן על ידי כוחה העליון של התורה - ש'מכשרתו' להיות צדיק וחסיד. אחרי שהתורה מסירה מעל האדם את כל נגעו, מטרתו אותו ומוציאה את דפיו ממנו, שוב אין לו מניעה להיות מתהלך בתומו צדיק, ואף להוסיף עוד ולהיות חסיד, כיון שכעת הוא לא נמצא עוד בארץ מלאה גילולים של טומאת וטינופת היצר הרע.

עם זאת, הא ודאי שלא די בעסק התורה, אלא האדם צריך להוסיף מעצמו ולעלות ממדרגה למדרגה כדי להיות 'צדיק' ולאחר מכן 'חסיד'. כל מה שהתורה עושה הוא רק 'להכשיר' לו את הדרך, להסיר את כל המניעות המונעות אותו מלהטות ומלהתקדש, ואחרי אותה 'הכשרה' - יש את הדרך לפניו, והוא היחיד שקובע עד היכן יגיעו מעשיו ועד כמה יתמלאון כליו, אם להיות 'צדיק' ואם להיות 'חסיד'.

על גבי שתי מדרגות אלו של 'צדיק' ו'חסיד' מגיעה המדרגה הבאה של 'ישר'. ובביאור החילוק בין 'צדיק' ל'ישר', כבר האריך הרמב"ם לבאר בחיבורו שמונה פרקים, ש'צדיק' הוא מי שיש לו נטיות לרע ולתאוות העולם, שכן סוף כל סוף שוכן בתוכו יצר חומרי שמושך אותו אל הצד השני, אלא שהוא מתגבר וכופה את יצרו כדי להדבק בדרך הטוב.

מה שאין כן 'ישר' הוא אדם זך וטהור, שזכה לזכות את עצמו בלי שבכלל תהיה לו משיכה אל הרע. כבר מצד טבעו, כל תשוקותיו ומאוויו נכספים למלא את רצון אדונו, אין לו גוף שמושך אחור ולא שכל שאומר להפך, וגם החומריות שבתוכו בטלה ומבוטלת כשאין על גבה אלא את הנשמה הטהורה שהולכת ישר כמו שעשאה האלוקים.

ממילא, בעוד שה'צדיק' ואפילו ה'חסיד' זקוקים לכח מיוחד של הכשר טהרה כדי להסיר הצידה את היצר האורב בקרבם, האדם ה'ישר' קרוב יותר לטבע המלאכים, הוא עשה את רצונו כרצון אלוקיו ואך לשם הוא משיית את פניו.

גם ב'ישר' שייכת 'הכשרה':

ושם ממשיך הרמב"ם ומחלק שישנן שני מיני מצוות, 'מצוות שמעיות' ו'מצוות שכליות'. ה'מצוות השמעיות' הן מצוות שגם על פי השכל לא היינו יכולים להבינם, כגון איסור שעטנז או איסור דם וכדומה, שאף אם יהיה האדם 'ישר' וינהג את כל מעשיו על פי הישרות האמיתית - הוא לא יוכל להגיע מצד עצמו לרצון התורה, מדוע לא ללבוש שעטנז ומדוע לא לאכול דם. 'שלא יאמר אדם אי אפשר לאכול בשר חזיר ואי אפשר ללבוש כלאים', כיון שבאמת - מצד השכל האנושי, איזה טעם יש שלא לעשות כגון כל אלו. 'אלא יאמר אפשר, אבל מה אעשה ואבי שבשמים גזר עלי' - כל הסיבה היחידה שלא לעבור על חוקות התורה היא מחמת גזירתו של מלך שהוא אמר ותהי.

"ומכשרתו להיות צדיק וחסיד וישר ונאמן, ומרחקתו מן החטא, ומקרבנו ליד זכות" (משנה א').

'על ידי אש התורה תוציא בליעת האיסור':

המשנה מונה לפנינו ששה דברים להיכן התורה מובילה את האדם. ארבעת הדברים הראשונים הם 'ומכשרתו להיות צדיק וחסיד וישר ונאמן', ויש להבין מה הם אותם ד' דברים ומה ההבדל ביניהם, מה בין 'צדיק' ל'חסיד', בין 'ישר' לבין 'נאמן'.

ושני הדברים האחרונים שמונה המשנה הם: 'ומרחקתו מן החטא ומקרבנו ליד זכות', ולכאורה הדברים תמוהים, לאחר שהאדם נהיה כבר 'צדיק וחסיד וישר ונאמן' מדוע הוא זקוק לכח מיוחד שירחק אותו מן החטא, ויתירה מזו יקשה על המשך המילים שהתורה 'מקרבנו ליד זכות', וכי אדם כזה צריך שיקרבו אותו לעבודתו של מקום.

וביאר הדברים מיוסד על דברי הרוח חיים בפירושו על המשנה, שראשית דבר יש להבחין שלשון התנא אינו שהתורה 'מביאתו' להיות צדיק וחסיד וישר ונאמן, אלא 'מכשרתו', מלשון 'הכשר', והיינו כפשוטו, כשם שכלי טמא שנבלע בו בליעתו של איסור יש להגעילו ברותחין, מי במים ומי באש, ורק כך הוא פולט את איסורו וחוזר להיות כשר, כך התורה היא כעין 'הגעלה' - היא לוקחת את האדם ו'מכשירה' אותו להגיע לכל המעלות האמורות.

בפסוק בפרשת מטות אומרת התורה (במדבר ל"א, כ"א - כ"ג): "זאת חוקת התורה אשר צוה ה' את משה וגו', כל דבר אשר יבוא באש תעבירו באש וטהר אך במי נדה יתחטא, וכל אשר לא יבוא באש תעבירו במים", והקשה מרן בעל החפץ חיים, ש'חוקה' פירושה דבר בלתי מובן שאינו מושג לשכל האנושי, 'חוקה' חקקתי וגזירה גזרתי ואין לך רשות להרהר אחריה, ואם כן מדוע קוראת התורה לדיני טהרת הכלים בשם 'חוקת התורה', והלא הלכה היא בידוע שכבולעו כן פולטו, איסור שנבלע בכלי על ידי האש יוצא על ידי האש, ואיסור שנבלע על ידי המים יוצא על ידי המים, ומאיזה טעם נחשב הדבר ל'חוק' דהוי מילתא בלא טעמא.

וביאר החפץ חיים, שאף אם לא נבוא לבאר את המקרא על פי פשוטו, על כל פנים רמז יש בדבר, 'זאת חוקת התורה' - שהתורה עצמה לוקחת את מי שדבק בה ומטהרת אותו. גם מי שמלא בטינופת של רוע, סיאוב וזוהמת העולם הזה, במידות רעות ובתאוות מגונות, כאשר אך יביא את עצמו במי הדעת - יטהר, ובזה לא אמרין ש'כבולעו כן פולטו'. די לטבול ראשו ורובו במים בלא חציצה כדי לפלוט את כל שפלות העולם החומרי.

זהו פירוש המשנה שהתורה 'מכשירה' את האדם להיות צדיק וחסיד, ישר ונאמן. כי התורה לא רק מביאה את האדם למעלות עליונות, אלא 'מכשירה' אותו, היא פולטת מתוכו את כל הרוע, החומר והגשם, וזהו חלק מ'חוקת התורה' שיש בסגולתה כדי לטהר את האדם בטהרה העליונה, כל עוד מדובר ב'כל העוסק בתורה לשמה'.

כבר לעיל בתחילת המשנה הבאנו את דבריו של בעל האור החיים הק' בספרו ראשון לציון על משלי (פרק ב'), שאש התורה מסייעת ללבן את גוף האדם כמו שעושה האש אל הכלי, 'והליבון הוא עסק התורה בתמידות ביגיעה שהיא אש, על ידי אש התורה תוציא בליעת האיסור שנבלע בגוף האדם בעבירה... ותמצא כי יש צדיקים אשר הרבו ללבן גופם בתורה עד שהוציאו דופיו ממנו'.

לתורה יש כח לשנות את האדם מן הקצה אל הקצה, להפוך אותו מרע לטוב, מטמא לטהור, מתכלית התוהו לתכלית היש, עד ש'על ידי אש התורה תוציא בליעת האיסור שנבלע בגוף האדם', ועל כן כח התורה נקרא דוקא בשם 'הכשר', כמו הכשר הכלים וכפליטתם את איסורם, שמוציאים מתוך הכלי את כל מה שחדר אליו מבחוץ.

אך מן הצד השני יש את המצוות השכליות, שהן מצוות שכל אדם יכול להבין בשכלו, לו רק יהיה לו שכל 'ישר' שלא יקלקל את עצמו. הלא המה כל המצוות הנוגעות לבין אדם לחבירו, כגון גזל, גניבה ועריות, ועוד כל כיוצא באלו, שאם האדם יתאווה אליהן ויחמוד אותן - לא זו בלבד שהוא לא יהיה 'צדיק' אלא שהוא לא יהיה 'ישר', משום שגם מבלי ציווי הקב"ה, כל בעל שכל נכון יבין בודאי שיש כאן חוסר המידות והיפוך הטבע הישר.

יעוין עוד שם ברמב"ם שהאריך בארוכה לבאר את כל העניינים הנוגעים באלו, ויש רבים שהתקשו בהבנת דבריו מה עדיף ממה, מחד גיסא משמע ברמב"ם שמעלת ה'ישר' עדיפה על מעלת ה'צדיק' מצד זכות טבעו, אך מצד שני משתמע שיפה אחת בצער של הצדיק שלוחם ביצרו ועומד בקשרי המלחמה החזקה, וכפי שמתבאר ברבים ממאמרי חכמינו ז"ל.

ואם כי אין להאריך, מכל מקום זה ברור שכוונת הרמב"ם לא היתה למי שנוגד מלכתחילה משולל כל תאוות ורצונות חומריים. אדם כזה, אילו היה, נח לו שלא נברא, ולשם מה הושם בעולם אלמלי שיהיה לו את כח הבחירה... כל כוונת הרמב"ם היא למי שעבד על עצמו כדי להיות 'ישר'. יש אדם שכל חייו נלחם, אבל יש אדם שהצליח להלחם בצורה עליונה כזו עד שהמלחמה תפסיק, הוא הזדכך והתקדש כל כך, עד שטבעו עצמו השתנה, וכעת אין לו שום משיכה מלבד משיכת הנשמה, למלא את רצון אלוהים.

אי לכך יובן מדוע לשון המשנה 'מכשרתו' נופלת אף על 'ישר'. כי לא רק צדיק וחסידי יכולים להגיע למדרגתם על ידי התורה, אלא אפילו מעלת ה'ישרות', שעוקרת מן האדם כל משיכה אחרת, מושגת רק על ידי כח מוקדם של 'הכשר', שפולט מן האדם את כל הטבע החומרי, עד שהוא מציידו יכול להגיע לרום המעלה, שכל ליבו יהיה מכוון אך ורק כלפי מעלה.

בגמרא בתענית סוף פרק ראשון (ט"ו, א'): "אמר רב נחמן בר יצחק אף אני אומר לא הכל לאורה ולא הכל לשמחה, צדיקים לאורה וישרים לשמחה, צדיקים לאורה דכתיב (תהלים צ"ז, י"א) אור זרוע לצדיק, ולישרים שמחה דכתיב ולישרי לב שמחה".

ולכאורה דברי הגמרא נוגעים לעניינים גבוהים העומדים בכבשוננו של עולם: מהו החילוק בין 'אורה' ל'שמחה', שעליו אומר רב נחמן בר יצחק ש'לא הכל לאורה ולא הכל לשמחה', ומדוע דוקא ה'צדיקים' זוכים 'לאורה' ואילו דוקא ה'ישרים' זוכים ל'שמחה'.

אולם ניתן לדרוש את הדברים על פי פשוטן: העולם הזה דומה לחושך, וכולו מלא בעפריות החומריות גם שממלאות את האדם בהבל. 'לא הכל לאורה' - לא כולם יכולים להאיר את החושך בצורה שתוציא אותם החוצה מתעתועי העולם. מה שאין כן הצדיקים, לאחר שיעלו למעלה יזכו 'לאורה', כי אמנם בעולם בעולם הם שרויים בתוך החושך, יש בתוכם מלחמה בין הטוב ובין הרע, אך מכיון שהם עמדם במלחמה החזקה וכבשו את 'צירם' - בסופו של דבר הם יזכו להאיר מתוך חשכה, לראות את האור המזומן להם לעתיד לבוא.

הפסוק של 'אור זרוע לצדיק' לא מדבר על העולם הזה, כי אם על העולם המתוקן לעתיד, ומקומו מוכיח עליו, שהוא נמצא בפרק של 'ה' מלך תגל הארץ' - עת אשר ישוב העולם אל מתכונתו, הגידו השמים צדקו וראו כל העמים כבודו, יבשו כל עובדי פסל המתהללים באלילים וישתחוו לו כל אלוהים. אז, בשעה הזו, ייצאו הצדיקים מתוך החושך ויגלו את האור, כיצד כל המלחמה שבה היו שרויים היתה כולה דמיון, והיצר רק היה נדמה להם כהר גבוה. אך כל זה רק לבסוף, בימים ההם, כי כל עוד הם נמצאים בתוך העולם - הרי אור וחושך משמשים בערבובייה, והתפקיד המוטל עליהם הוא לדבוק באור למרות כל החושך השורר מסביב.

זהו השכר הצפון לצדיקים, שיזכו 'לאורה', אבל הישרים - זוכים ל'שמחה'. משום שהישרים לא צוקים את האורה. כבר בעולם הזה הם זכו להכניע ולבטל את היצר הרע עד כלותו, ולא היה לפניהם שום 'חושך' שיטעה אותם מדרך הטוב. היה להם רק טבע אחד ויחיד, לב אחד לאביהם שבשמים, ואצלם לילה כיום יאיר, בלי שום חושך ואפילה שיחלק את ליבם. לכן שכרם יהיה דוקא ה'שמחה', שהיא תוספת של שכר על ה'אורה', שלא זו בלבד שימשיכו לשכון בתוך האור, אלא שגם ישמחו בו, שמחו בה' והרגינו כל ישרי לב.

אלו הן שלושת המדרגות שיכולות לבוא על ידי עסק התורה, שכולן הן מעלות של 'מכשרתו': צדיק, וחסידי וישר. עד היכן האדם יגיע - תלוי אך ורק בו, אם יזכה להיות רק 'חסידי', רק 'צדיק', או שיזכך את ליבו עד למדרגת ה'ישר', אבל בין אם כך ובין אם כך - הכל יכול לבוא רק אחרי השלב המוקדם של 'מכשרתו', שמסיר מעל האדם את כל הטומאה הבלועה בתוכו. לאחר

מכן הרי דרכו לפניו, להדבק בטוב ולבחור בטוב, מבלי שיהיה שום מעצור העומד לנגדו.

מעלת ה'נאמן':

על המעלה האחרונה מתוך הארבעה, מעלת ה'נאמן', ביאר הגר"ח מוואלוז'ין שהוא על שם הכתוב בישיעיהו (כ"ב, כ"ג): "ותקעתיו יתד במקום נאמן", ופירושו של דברים, ש'נאמן' הוא מלשון 'קבוע'. הוא תקוע באותו מקום, כיתד בל ימוט, ושום דבר אחר לא יזיזו ממקומו. יש 'נאמן' שפירושו 'איש אמת', אדם שניתן להאמין את דבריו, אולם כאן הכוונה ב'נאמן' היא למי שנאמן לצדקת דרכו. הוא לא חי לפרקים פרקים ואין אצלו פסקי פסקי. יש לפניו רק דרך אחת, קבועה, ברורה, שרירה וקיימת, שהיא דרכו היחידה.

גם לאדם 'צדיק', גם לאדם 'חסידי' ואפילו לאדם 'ישר', יתכנו מקרים של נפילות שיסטו מהדרך הקבועה. גם אם הצדיק עומד בצדקו, וגם אם הוא ישר שאין לו טבע חומרי, סוף סוף לא ימלט שיהיו פעמים בהם אפילו לא יבחין במה שנקרה בדרכו. מה שאין כן ה'נאמן', הוא האדם שקבוע יותר מכולם, לאו דוקא שהוא לא נכשל בחטא, אלא שהוא מונח עמוק בתוך השורש, בלי שיהיה מה שיצליח לשנות אותו. הרי הוא כאילו העומד במקום טהרה, שאפילו כל רוחות שבעולם באות אינן יכולות לו.

בפסוק בתהלים (כ"ד, ג') נאמר 'מי יעלה בהר ה' ומי יקום במקום קדשו', וידוע לדרוש שיש כאן שתי מדרגות, יש מדרגה של 'עלה' - שהאדם עולה בהר ה' כפי המידה שידו מגעת, והן אמנם שהוא יכול להגיע עד רום המדרגה, אולם בכל זאת יש מעלה נוספת של 'מי יקום' - שהאדם נשאר לעמוד במקום שהגיע אליו בלי ליפול ממנו, וזו היא מדרגה גדולה יותר, הגוברת על 'מי יעלה'...

'כי הטוב ידבק בטוב':

על גבי כל ארבעת מדרגות אלו, של צדיק וחסידי, ישר ונאמן, באים המשך דברי המשנה: 'ומרחקתו מן החטא'. אין הכוונה רק לגבי המציאות בפועל, שהאדם מתרחק מן החטא, אלא יש כאן הגדרה על עצם עצמותו של האדם: שהחטא אינו שייך אליו. כל מציאות החטא היא מציאות של טומאה, וכאשר האדם נדבק בקדושת התורה - לא זו בלבד שהוא מרוחק מן החטא, אלא החטא לא שייך אליו. יש כאן שני הפכים קוטביים שמתנגדים זה לזה, ואין אורו מדבק בברור. עצם מציאות החטא לא שייכת לאדם שכל גופו תורה.

'ואם היתה הידיעה רחבה ועומדת על לב בני האדם לא היו חוטאים לעולם, אך לא היה אפילו היצר קרוב אליהם ושולט עליהם, כמו שאינו שולט במלאכים' (לשון הרמח"ל בחיבורו דרך עץ חיים), וזוהי הבחינה הנוספת שמגלה המשנה על העוסק בתורה לשמה: לא רק שהוא לא חוטא, שזה כבר נכלל במעלות הקודמות, אלא שאפילו אין היצר קרוב אליו ושולט עליו, 'כמו שאינו שולט במלאכים'. הוא שייך אל התורה, תכלית הקדושה ועצם הטהרה שקיימת בעולם, והתורה מעצם טבעה לא אמורה לאפשר כל מציאות אחרת. לא רק שאין כאן סיבה להכשל, אלא עצם המכשול כבר אינו קיים, זו צרה לזו וזו צרה לזו, ואין מקום לקיים את שניהם.

על כך באה המשנה וחותרת במדרגה העליונה ביותר עלי אדמות: 'ומקרבתו לידי זכות'. וגם כאן, 'זכות' אין הכוונה רק לעצם מעשי המצוות, אלא למציאות האמיתית שקיימת בעולם. האדם נהיה כל כך טוב, עם מציאות של טוב, עד שהטוב גם הוא - הולך ונדבק אליו מצד עצמו. מלבד זאת שהאדם שריו בתוך עולם של טוב, גם הטוב שמבחוץ מתקרב אליו ונהפך לחלק ממנו.

הלא 'קודשא בריך הוא וישראל ואורייתא חד' - לאחר שהאדם נדבק במציאות העליונה של 'קודשא בריך הוא ואורייתא', הוא שייך לעולם נצחי ואין סופי של תכלית ההטבה. הבריאה נבראה על פי התורה, והתורה מקיימת את כל העולם. ממילא, מי שהפך את עצמו למציאות אחת יחד עם התורה ונותן התורה, כעת הוא מחובר לכל העולם וכל העולם מחובר אליו. מציאות הטוב של התורה שייכת אליו, כל המצוות משתייכות אליו, ואין דבר טוב בבריאה שלא קשור אליו ונדבק בו מאליו. ככל שהוא יותר שריו באותו עולם של טוב, כך הוא נמצא בתוך ה'זכות' המציאותית שממלא את הבריאה, ואין גבול עד כמה הוא מתקרב אל הטוב ושריו בתוך הטוב.

זוהי המדרגה האחרונה, שמסיימת את כל המדרגות הקודמות שמנתה המשנה. ראשית כל התורה 'מכשירה' את האדם ומסירה מעליו את כל הרוע וההעדר, ולאחר מכן הוא עולה ממדרגה למדרגה להפוך את עצמו לטבע של טוב ולהתדבק בתורה. לבסוף, בא כח התורה ומקדש אותו עד כדי כך שהוא בגופו 'קרוב לידי זכות', הוא נהיה טוב שנדבק בטוב, והטוב בחזרה בא ונדבק בו, טוב שלם שממלא את הכל בטובו.

דעת ואמונה

מתורתו של

הגאון רבי עמנואל טולידאנו שליט"א

גיליון מס' 134

כל מציאות הבריאה מתחדשת – מכח רצון השם באותו רגע!

פרשת וארא
תשפ"ד

מזון והוא מתעכל בגופה, והיא נושמת אור, ויש לה את כל מה שנצרך בכדי לחיות, ואיך כל היצירה הזו באה מעפר?!

ואמנם ההסבר לזה הוא, שכאשר הקב"ה ברא את העפר בעולם, הוא לא עשה רק את הבריאה שלו, ואז הוא קיבל כח לעמוד ולהתקיים מעצמו, אלא שכמו שבששת ימי בראשית הקב"ה ברא את העפר, כך הקב"ה ממשיך לברוא את העפר מחדש בכל יום, והוא מחדש אותו בכל רגע, ואילו רגע אחד לא יחדש הקב"ה את בריאתו, אז כל העפר יעלם מן העולם ברגע אחד, שהבריאה הראשונה שביום שלישי לא היתה בריאה לעתיד, אלא בריאה לאותו הרגע, וכך הקב"ה ממשיך לברוא ולחדש את בריאת העפר בכל רגע ורגע.

וזהו תשובת הקב"ה למשה, כשאני הופך את העפר לכינים, לא הכוונה שהעפר שהיה קודם – הוא עצמו נהפך לכינים, אלא שבריאת העפר נגמרה, ובמקומה אני בורא בריאה חדשה של כינים, כיון שאם לרגע אחד פסק רצון השם שיהיה בריאה של עפר, אז הוא בטל מעצמו, ובמקום הבריאה הזו, הקב"ה יצר בריאה חדשה של כינים.

וזה מונח בדברי הקב"ה למשה, הרי בריאת העפר לא קיימת מבלעדי רצון השם, וכמו שלא היתה קיימת לפני שש ימי הבריאה, כך גם עכשיו אין לה קיום מבלי רצון השם, וכיון שרצון השם היה כעת שתחדול מלהיברא, אז מתבטלת בריאת העפר, ובמקומה ברא השם את הכינים.

וזהו התשובה ג"כ על מה שהקשה הרב שך, כיון שמציאות המים אינו דבר המוכרח להיות, שבלא רצון השם המתחדש בכל רגע, לא יהיו עוד מים בעולם, אלא שהקב"ה מחדש בטובו בכל יום מעשה בראשית, ומחדש את בריאת המים בכל רגע, ומחמת זה הם קיימים, ולכן כשבא הקב"ה להפוך את המים לדם, אז היה רצון השם שתיפסק בריאת המים, ובמקומם יצר בריאה חדשה של דם.

ולפי המבואר, אכן לא היה דבר כזה, שהמים נהפכו לדם, והעפר נהפך לכינים, שזה דבר שלא יתכן, שהרי הם שני בריות שונות, אלא שהקב"ה ביטל את בריית המים, ובמקומם ברא דם, וכמו"כ הוא ביטל את בריאת העפר וברא כינים תחתיהם.

לעולם ה' דברך ניצב בשמים

למדנו במשנה בבבלי "בעשרה מאמרות נברא העולם" ומה הם אותם מאמרות, כל מה שאמר השם בששת ימי הבריאה, שמכוחם נברא העולם, כמו המאמר של "יהי אור" שמכח זה נוצר בריית האור "ויהי אור" וכמו שאמר השם "יהי רקיע" ומכח זה נברא הרקיע.

צריך לדעת שאין כוונת המשנה שאותם המאמרות היו רק בזמן שש ימי הבריאה, שאז העולם נברא, אלא הכוונה היא, שגם כיום, בכל רגע נתון, ישנם עשרה מאמרות שמכוחם העולם עומד, שהקב"ה אמר באותם מאמרות מה הוא רוצה שיברא בעולם, ומכח זה העולם נברא, ואילו יפסק לרגע אחד מאמר השם, אז לא יהיה בריאה, שרק המאמר של רצון השם הוא מחייה ומקיים את העולם בכל רגע.

וזהו מה שנאמר בנחמיה (ו, ט) "אתה עשית את השמים ושמי השמים וכל צבאם, הארץ וכל אשר עליה, הימים וכל אשר בהם, ואתה מחייה את כולם" שבכל רגע ורגע, המאמר של השם מחייה ומקיים את העולם, ואין לעולם כח לעמוד ולהתקיים מעצמו ללא מאמר רצון השם.

וזהו כוונת אדונינו דוד בתהילים שאמר "לעושה אורים גדולים כי לעולם חסדו" הרי דוד המלך עומד לאחר 3,000 שנה מבריאת העולם, והיה לו לומר "לעושה אורים גדולים" בלשון עבר, שהמאורות נבראו לפני הרבה מאד שנים?

אלא שדוד המלך בא ללמדנו שגם היום ובכל זמן, הקב"ה הוא 'עושה אורים גדולים' שאותו מאמר שאמר השם "יהי מאורות ברקיע השמים" הוא זה שקיים גם היום, ומכחו מתחדש בריאת המאורות בכל רגע, גם אחרי 3,000 שנה, וגם היום אחרי כ-5,800 שנה, עדיין ישנו מאמר של השם לברוא את השמש והירח והכוכבים ברקיע השמים, ומכוחו הם קיימים ועומדים, ולכן אמר לעושה אורים גדולים בלשון הווה, שגם הרגע הוא מהווה ומחדש את בריאתו.

וכמו שנאמר בפסוק "לעולם ה' דברך ניצב בשמים" ומה הכוונה 'דברך' איזה דבר השם ניצב בשמים? והכוונה היא על מאמר השם ביום השני שאמר "יהי רקיע" שהמאמר הזה ברא את המציאות של השמים, ואותו דבר השם, עדיין ניצב ועומד, ומכחו יש לנו שמים, ואילו לא היה דבר השם קיים, לא היו שמים, וזהו הכוונה "לעולם ה' דברך ניצב בשמים" שדבר השם ניצב וקיים, ומכחו מתקיימים השמים!

מה התכלית של מכות מצרים?

אנחנו קוראים כעת בפרשיות של מכות מצרים, והם פרשיות האמונה, שמהמכות שנתן השם במצרים, אנו רואים מיהו הבעלים של העולם, ומי מנהל אותו, כפי שראינו בכל המכות, שהב"ע שידד את כל מערכות הטבע, ועשה בהם כרצונו, עשה מהמים דם, ומהדם מים, עשה צפרדעים יש מאין, והפך את העפר לכינים, וכן הלאה על זה הדרך, כל חוקי הטבע נשברו.

וכל זה נועד למטרה אחת, כפי שאומרת התורה "למען תדע כי אין כמוני בקרב הארץ" התכלית של כל המכות היו, להראות לנו מיהו הבעלים של כל כוחות הטבע בעולם! מי מפעיל אותם בכל רגע, ועושה בהם כרצונו, הלא הוא בורא עולם, שלא הניח את עולמו להתנהל מעצמו חלילה, אלא הוא משגיח בכל רגע על עולמו ומושל עליו, והוא הבלעדי שקובע מה יהיה בכל רגע בכל מקום.

איך חתיכת בשר יכולה לחשוב?

בחיי חיותו של הרבי הרב שך, הייתי רגיל לעלות אליו מדי שבת בשבת בשעות אחר הצהריים, וחוזר בפניו על השיעור כללי שאמרת בישיבה באותו שבוע, ושומע ממנו את דעתו, והייתי רגיל אז באותו זמן, לשמוע ממנו בדרי תורה, וזכרתי שבעשרים שנותיו האחרונות היה מרבה לדבר בעיקר בענייני אמונה, שזה היה הדבר שהכי בער אצלו, בשנים הללו.

באחד הפעמים פנה אליי מרן הרב שך, ואמר לי, תגיד לי עמנואל! זאגט מיר! וכי יתכן שחתיכת בשר תוכל לחשוב? [אשטיקל פלייש קען טראכטן?!] הרי מה זה המוח? חתיכת בשר שנמצאת במרכז הראש של האדם, איך יתכן שיש לה כח של מחשבה? עוד הוא שאל אותי, וכי יתכן שחתיכת בשר בצורת עין תוכל לראות? [אשטיקל פלייש קען זען?!] הדבר הזה כאב לו מאד, להרב שך, איך יתכן שחתיכה של בשר ודם יכולה לחשוב, ולראות.

המשיך הרב שך ואמר לי, אני יגיד לך מה הפשט! המוח של האדם, אכן הוא חתיכת בשר, וכמו"כ העין והאוזן, ואינם יכולים לחשוב, לראות, או לשמוע, אלא שבזמן שהאדם משתמש במוח, אז הקב"ה נותן בו מחשבות, וכשהוא משתמש בעין או באוזן שלו, הקב"ה נותן לו את הראייה והשמיעה. וסיים הרב שך, שוהי אכן תופעה אלוקית! שלמרות שהאבר עצמו הוא בשר ודם ואין בו את כח המחשבה, הראייה והשמיעה, בכל זאת השם נותן לאדם באופן קבוע מדי רגע, את כח המחשבה, הראייה והשמיעה, כשמשמש באברים הללו.

ועל ידי ההתבוננות הזו ניתן לראות את הקב"ה במוחש, שהרי בלעדי הכח האלוקי שהוא משפיע עלינו, לא היה לנו יכולת של מחשבה ראייה ושמיעה, ורק כשהקב"ה מנהל אותנו בכל רגע, הוא משפיע עלינו את כל החושים הנעלים הללו.

איך יתכן שמים נהפכים לדם?

כאשר היינו נמצאים בפרשיות הללו, היה הרבי הרב שך מתקשה מאד איך יתכן שנהפכו המים לדם? הרי המים הם בריאה שונה מדם, הדם הוא לא מים בצבע אדום, אלא הוא בריאה אחרת לגמרי, בדם יש מרכיבים אחרים, וחומרים שונים, שמרכיבים את הנוזל שנקרא דם, ואיך יתכן שהנוזל של מים משתנה מבריותו ונהפך לדם? הרי אין שום שייכות ביניהם?! כך היה מתקשה הרב שך, והיה מרבה להתפעל מכך, איך הקב"ה שידד את מערכות הטבע, עד כדי כך, שהפך את החומר הנוזלי של מים, לחומר אחר שנקרא דם.

ואכן מצאתי שכעין הקושיא הזו, כבר הקדימוהו להרב שך, ומי שהקשה זאת הוא משה רבינו בעצמו, שכן מובא במדרש הגדול שהקשה משה רבינו לפני הקב"ה לאחר שאמר לו השם, לומר לאהרן, להכות את כל עפר מצרים ויהיה לכינים, והקשה משה רבינו להקב"ה, איך יהפך העפר לכינים? הרי עפר הוא בריאה אחרת, ואיך יהיה ממנו כינים?

ענה לו הקב"ה, וכי מי עשה את העפר בעולם? הלא אנכי השם! שקודם ששט ימי בראשית היה העולם כולו מלא מים, ובהגיע יום שלישי מששת ימי בראשית אז בראתי את העפר, וכיון שאני השם בראתי אותו בתחילה, כך אני מצווה עליו עכשיו - שיהפוך לכינים. וזו התשובה גם על קושיית הרב שך, הרי מי ברא את המים בעולם? הלא הוא הקב"ה, וא"כ כעת הוא יכול לצוות על המים - להתהפך לדם!

בריאת המים נגמרה – ונברא דם תחתיה!

צריך לבאר מה ענה הקב"ה למשה, הרי משה רבינו הטיב להקשות איך העפר נעשה לכינים? הרי כינה יש לה מערכות של חיים, והיא אוכלת

היסוד הזה נלמד ממכות מצרים, שבו אנחנו רואים, שלמרות שיש כאן חומר יציב וקיים שנקרא מים, וישנו חומר מוחשי שנקרא עפר, ולענין בשר נדמה, שהוא יציב וקיים בזכות עצמו, לא כך הוא הדבר, שכשנפך השם את המים לדם, ואת העפר לכינים, אנחנו רואים מזה, שכל מציאותו של העפר תלוי ברצון השם, שהוא מהווה אותו בכל רגע, וכך גם מציאות המים שאין להם קיום עצמי, אלא מכח רצונו ויתברך, ולכן כאשר רצונו הוא שיפסיקו להיות מים ועפר, ותחתיהם הוא בורא דם, וכינים, אז הבריאה שלפנינו נעלמת, ובאה במקומה בריאה אחרת. זו הלימוד שלנו ממכות מצרים לראות בחוש את מאמר השם, שהוא מהווה ומחדש בכל רגע את הבריאה כולה, וכמש"כ הרמב"ם (הלכות יסודי התורה) על הפסוק **ה' אלוקים אמת'** מפני מה נקרא השם אמת, כי הבורא עולם אינו תלוי בשום נברא, והאמת שלו מחוייבת מצד עצמה, משא"כ שאר כל הנבראים, שהמציאות שלהם תלויה בהשם, ואין אמיתתם קיימת בלעדי רצון השם, הרי לנו שהבריאה כולה אין לה

איך ניתן לחזק את תאי המוח?

הרבי היה רגיל להגיד בידידיו **'מדארפ שטארקן די מוח! צריך לחזק את המוח!'** מה הכוונה לחזק את המוח? ואיך עושים את זה? התשובה היא, ע"י שהאדם מרגיל את עצמו לחשוב בע"פ! אם למדת גמרא, תשנן אותה בע"פ, למדת תוס' או סוגיא, תשנן את הדברים במוח בע"פ, וכך תרגיל את המוח לחשוב על הדברים, להתבונן בסוגיא, כך האדם מחזק את יכולות החשיבה של המוח שלו, שהוא חושב יותר, ומבין יותר. וכמו בשרירים של הגוף, שאם האדם עושה כושר וספורט, אז הוא מאמץ ומפתח את היכולות שלו, נהיה לו שרירים חזקים, ויש לו יותר יכולות, כך הוא הדבר גם במוח של האדם, שאם האדם מתרגל להרהר בסוגיא שלמד ולחזור על הדברים במוחו, אז הוא מאמץ את המוח שלו לחשיבה, ותאי המוח מתחזקים, וככל שמרבה בזה, כך המוח שלו נהיה חזק ורחב יותר, ויכול לחשוב ולהבין טוב יותר.

יתירה מזו, המומחים באמרים, שישנם הרבה תאים במוח שהם רדומים, והאדם לא מפעיל אותם בכלל בכל חייו, ומה הסיבה לזה, מחמת שאנחנו לא נפגשים עם הצורך בהם, בחיינו, ואנחנו לא מפעילים אותם, אבל כשהאדם מרבה לחשוב ולהתבונן, אז הוא מעיר ומפעיל במוחו עוד תאים חדשים שלא פעלו עד עכשיו, וזוהי כוונת הרבי, לחזק את המוח, שהמוח הוא כלי יקר ויש לנו את היכולת לפתח אותו ולהגיע לחשיבה והבנה שלא היה לנו קודם. ולמלשל כח הריכוז, כאשר האדם מרגיל את עצמו להיות מרוכז באיזה סוגיא, או באיזה ענין, אז הוא יכול להגיע להספק רב, ולהתקדמות עצומה, גם בזמן קצר, מפני שאנחנו בתכונתנו הטבעית, רוב הזמן מוסחים מעניינים אחרים, וזה מעכב אותנו מלהתקדם ולהספיק, אבל כאשר האדם מרגיל את עצמו לריכוז, אז הוא מעורר עוד תאים שיש לו במוח, שיהיו פעילים, והם נותנים לו את כח הריכוז, להיות שקוע במה שהוא עושה ללא הסחות דעת, וכל זה מגיע מהרבה עבודה של הרגל, שכך האדם מחזק את הכח והיכולת של המוח שלו, ומגלה בעצמו כוחות ויכולות שלא הכיר בעצמו. וכפי ששמעתי בזמן היותי בישיבה מהגאון ר' נח ברמן זצ"ל [היה אח של ראש הישיבה ר' שלומקיה ברמן] שהוא היה נקרא הבקי של הישיבה, והיה דרכו ללמוד בכל יום כעשר דפי גמרא, והיה עושה זאת תוך שעתיים וחצי, בכל רבע שעה היה מסיים דף גמרא, וכך היה מספיק לחזור על השי"ס, ונעשה לבקי עצום.

יום אחד ניגשתי אליו ושאלתי אותו, מה הסוד שלך? איך אתה מצליח ללמוד דף גמרא ברבע שעה? הלא זה נראה דבר לא הגיוני? ענה לי ר' נח, תראה, המוח שלנו חושב בכל רגע נתון הרבה מחשבות, וכאשר האדם לומד, חוץ ממה שהמוח שלו עוסק בלימוד, הוא מתעסק במחשבתו בעוד הרבה דברים, ולכן לא ניתן להספיק כ"כ הרבה בזמן קצר, אבל אם האדם מרגיל את עצמו לרכז את כח המחשבה שלו רק בדבר אחד, אז הוא יכול להתקדם ולהספיק כמות עצומה, וכך הוא סיים ואמר, כשאני מתיישב ללמוד, אני מסיח דעת מכל העניינים כולם, ומרכז את המחשבה שלי רק בלימוד הדף, ובאופן כזה ניתן להספיק הרבה מאד!

גם לרבי הרב שך היה כח ריכוז גדול, וכאשר הוא היה גר בירושלים, הוא היה רגיל ללכת לדואר, שהיה רחוק מביתו, והוצרך לשם זה ללכת את כל רחוב יפו, ופעם הוא הסביר, שבדרך הזו הוא מנצל את הזמן להכין את השיעור לישיבה! זה כח ריכוז עצום! ללכת בדרכים הומים בבני אדם, ולרכז את המחשבה רק בלימוד!

הפנץ הבורא בעליונים ותחתונים – שיאמרו לפניו ברייתך אנחנו!

ואיך ניתן להגיע לתחושה הזו? ע"י שיחשוב האדם ויתבונן על ימי חייו שכבר עברו עליו, ומזה יראה שהוא נברא, אם האדם בן 50 יתבונן לאחור, לפני כ 30 שנה התחתנתי, וכמה שנים לפני זה היה לי בר מצוה, ואז הוא יזכר בתקופת היותו ילד, וקודם לכן היה עולל שיושב על ברכי אימו, קודם לכן היה יונק, ולפני כן היה עובר בבטן אימו, ומה היה לפני זה? הוא לא היה קיים!

אכן נשמת האדם היתה קיימת עוד קודם לכן, ומקומה היה למעלה, במקום שנקרא גוף, וכמ"ש בגמ' בחלק **"אין בן דוד בא עד שיכלו כל נשמות שבגוף"** ופירש"י שמקום הנשמות הוא בעולם שנקרא גוף. אבל גוף האדם לא היה קיים עדיין, והיכן הוא היה אז? בהכרח שהאדם הוא נברא, והיה צריך בריאה מיוחדת מאת השם כדי שהוא יבוא לעולם! אחר שהאדם מבין ומרגיש כך שהוא נברא, ולא קיים כאן מעצמו, אז הוא מגיע להודיה להשם, על שבראו, ובא לפניו ואומר לו ברייתך אני! וזו תכלית הבריאה כמש"כ הרמב"ם הנ"ל, שבני האדם יגיעו להבנה שיש בורא עולם, והם נבראים, ויודו לו על כך שבראם!

כהן שנסע במכונית והרג אדם בשגגה – האם יכול לישא את כפיו?

ואמנם באופן שהמכונית נוסעת במסלול ישר, ואין צורך להחזיק בהגה כדי שלא תזוז ממסלולה, אז ההשפעה שלו על הנסיעה היא, רק ע"י שהוא לוחץ על דוושת הגז, ובאופן זה ההבערה של הבנזין שמניעה את הרכב היא כח שני, ובכח שני אין דין איש משום חיצו.

ולא מבעיא אם ע"י הלחיצה על הדוושה הוא פותח את פקק מיכל הבנזין, וכך יוצאים ממנו טיפות והם בוערות ומניעות את הבוכנה, שאין זה אלא כבידקא דמאי, שהוא מפנה מקום לבנזין לצאת, ובזוודאי שסיבוב הבוכנה הנגרם ע"י, לא מתייחס אליו מדין חיצו.

אלא אפילו אם ע"י לחיצת הדוושה הרי הוא דוחף ממש את הבנזין וזורקו לתוך הבערה, ומייצר גז הפועל לחץ על הבוכנה, למרות שזריקת הבנזין הוא מעשה שלו ממש, מ"מ הגז שמסובב את הבוכנה אינו חיצו, כיון שהפעיל אותו ע"י כחו ולא ע"י מעשיו ממש, וכמו בזורק לפיד לתוך מקום של רוח מצויה שאין זה אלא כח שני, ולא הוא חיצו. [והר"י דומה ממש לזורק אבן למעלה וחזרה ונפלה ישר למטה, דהוי כח שני ופטור, כיון שלא הניח בידיו את האבן אלא ע"י זריקתו].

ולפ"י עולה נפקא מינה, בכהן שהרג ע"י מכוניתו, שאם היה במסלול ישר, יוכל לישא את כפיו, כיון שלא הרג את הנפש בידיים.

ואמנם בעיקר הדבר יש לדון, לפי"מ שמשמע מלשון הרמב"ם (פ"ג מהל' רוצח) דגם רוצח בגרמא יש לו שם רוצח, ולפ"י יתכן, שלמרות שרוצח בגרמא פטור מגלות, ואין מכניסין אותו לכיפה, כמו שנה' ברי"מ (שם ד, ח-ט) מ"מ יש לו שם רוצח לענין זה שאינו נושא כפיו.

[ועיין בכל זה בהרחבה בספר עוטה אור שבת סי' לג]

יש לדון במי שנסע במכונית והרג אדם בשוגג, האם הוא רוצח בידיים, או שאינו אלא גרמא. ונפקא מינה בזה אם חייב גלות או לא, עוד נ"מ אם כהן הוא אם יכול לישא את כפיו, שאם הרג את הנפש בידיים לא ישא את כפיו, ואם אין זה אלא גרמא, לכא"י יכול לישא את כפיו.

שורש הנידון בזה הוא, מאחר שקיימא לן **"אשו משום חיצו"** וכל מה שנעשה מכח האדם ברוח מצויה חשיב מעשיו גם לענין רציחה, וא"כ כאשר הוא מניע את המכונית, הרי היא נוסעת מהבערת הבנזין שנעשה על ידו, ולכאורה הריא כאשו משום חיצו והוי רוצח.

ואמנם נראה שיש להבחין בזה באיזה אופן היתה המכונית, שאם היא נסעה במסלול ישר, בלא הנעת ההגה, אז לא הוי אלא גרמא, ואילו אם הוא סובב את המכונית ע"י ההגה לצד ימין או שמאל, ותוך כדי סיבובו הרג אדם, חשיב רוצח בידיים.

ויסוד החילוק הוא עפ"י מש"כ התוס' בסנהדרין (עז, ב) שלא נאמר אשו משום חיצו אלא בכח ראשון ולא בכח שני, וכתב החזו"א בב"ק (סי' ב) שכך קיי"ל לדניא, ומה"ט כ"י החזו"א שמי שזרק לפיד בוער לתוך רוח מצויה והלכה והזיקה, דלא חשיב אשו משום חיצו, כיון שהלפיד הגיע למקום הרוח ע"י כחו, והלכית האש היא כח שני, כ"ל"ה חיצו, ואינו חייב אלא כשהניח בידיו הלפיד בתוך הרוח, דהוי כח אחד. ולפ"י טעם הדבר הוא פשוט, שאם מסיט את המכונית לימין או לשמאל ותוך כדי פעולתו הוא הרג, אז הוי מעשיו ממש, וכמו בידקא דמאי בכח ראשון, וכ"ש הוא, דשם אינו נוגע במים עצמם, אלא רק מפנה להם מקום, וכ"ש כאן שנוגע ברכב עצמו ומסיט אותו לצד אחר.

מלחמות אני עשיתי

אדם משוכנע כי אם יפתור את הבעיה הזו, ואת חברתה, בא לציון גואל. מאמין שבידו להתמודד עם הקושי ושובח כי רק מי שנתן את המכה, יכול לייצר עבורה את הרפואה היחידה; התבוננות על פרעה וטיטוס

כבר הקדמנו שאין בדברי חז"ל וכל שכן בתורה שבכתב, שום ייתור או סיפור דברים בעלמא, לכל עניין יש מטרה ותכלית. ובכן, מה מועיל לענוש את המצרים בסדר הזה, ומה אנו מרוויחים מהעובדה שכך קדמה המכה או כך התאחרה, למה חשוב לנו הסדר ומה נפקותא יש בזה.

ובכלל, מה כבר ההבנה שיש לנו בשידוד מערכות המבע שכאלה, מה ידענו על 'אגרוף רשע' שבהם לקו המצרים, מה ידענו על 'אצבע אלקים' ומה שלקו על הים ומה יכולים אנו להבין בחקר אלוק ממעל.

ויסר הצפרדעים ממני ומעמי

ומתוך כל זאת נגיע לשאלה המרכזית, אליה אנו מבקשים להגיע;

מכת דם חלפה כעבור שבוע ימים. פרעה לא ביקש זאת, לא התחנן על נפשו, ולבסוף סרה המכה כאשר נקצב זמנה מראש.

מכת צפרדע, לעומתה, סרה כאשר פרעה מבקש 'ויסר הצפרדעים ממני ומעמי'. כאמור, איננו שואלים על המכה עצמה, כי מה לנו להבין בהדין בבשי. מה שאותנו מעניין, למה פרעה לא מבקש במכת דם שהמכה תסור ממנו?

הלא להיפך. מכת דם תלויה בחיי נפש, אין מים בכל ארץ מצרים. מכת צפרדע לעומתה היא ערוב הדעת בצווחת הצפרדעים, לא פיקוח נפש.

מדוע אפוא, במכת צפרדע פרעה מבקש 'הסר מעלי', ובמכת דם נמנע מלבקש?

לך ועשה עמו מלחמה

נמשיך ונשאל כהאי גוונא גם על מיטום שעשה מה שעשה ויורד לים. כמדומה, אין מי שהתרים כל כך כנגד בורא עולם, ובכל זאת קיבל מענה מהבורא, 'בריה קלה יש לי בעולמי ויתוש שמו, לך ועשה עמו מלחמה'.

מיסודות אומתנו, כי כל התורה כולה נדרשת בהווה ובעתיד. נאמרה לשעתה ונאמרה לדורות, ממנה יראו ויתבוננו לכל מצב ולכל עת לחיים.

צא וראה את מנין הנביאים שעמדו להם לישראל, כפלים כיוצאי מצרים, ובכל זאת לא נכתבו נבואותיהם לדורות, כי אם רק נבואה שנצרכה לדורות נכתבה, שאינה צריכה לדורות לא נכתבה (מגילה יד.).

כי כלל מוסד בדינו, אשר אין בתורה סיפור דברים בעלמא, ואם היה זה רק דברי הימים בעלמא, אין מקומם להיכתב בדברי אלקים חיים, באשר מאי דהוה הוה ואין לנו עניין בו.

ובכל זאת, עשרת מכות מצרים נכתבו בפרוטרום, הגם שאין בה שייכות לדורות הבאים, כי את אשר עשה ה' במצרים, הבטיח שלא יעלה ה' עלינו, ולו בגלל ההבטחה של כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות, הבטחה שימי הגאולה הבאים עלינו לשלום, יהיו רוויי ניסים כל כך גדולים עד שלא יאמר עוד 'חי ה' אשר העלה את בני ישראל מארץ מצרים' (ירמיהו כג, ז), מאחר שירבו ניסי קיבוץ הגלויות והגאולה השלמה.

ולו בשביל זאת, יש להתבונן היטב על פרטי מכות מצרים, את אשר התעלה ה' במצרים, וללמוד להבין היכן יתחילו אותן מכות ופלאות חדשות העתידות להיות.

כדרך טכסיסי מלכים

ולא באנו אלא להתבונן היום בסדר נתינת המכות. רבותינו נתנו טעם מדוע קדמה מכת דם ולאחריה צפרדע, כדרך טכסיסי מלחמות מלכים הצרים על עיר. בתחילה מקלקלין את המעיינות (מכת דם), ואחר כך תוקעין ומריעין בשופרות ליראם ולבהלם (מכת צפרדע) וכו' (רש"י ח, יז בשם תנחומא פרשת בא. ואגב להעיר יש, כי רש"י הזכיר זאת באמצע סדר המכות – מכת ערוב ברוקא ומעמא בעי האם עד שם יש סדר, או לא בהכרח, ואז יש לתת טעם למה לא הזכיר זאת בתחילה).

סדר המכות הללו טעון ביאור.

אחרי פתיחה כזו, אנו מצפים לשמוע איך טיטוס נכנע ונשבר. אבל עד יום מותו ביסורים, וגם כאשר נידון בשאול לייסורי נצח, עמד בעקשותו.

ואנו מנסים להבין את הלכי רוחו של האיש, אותו מרבים חז"ל לתאר. האמנם אינך רואה כי אתה כחומר ביד היוצר ואינך יכול לשלוט על עצמך, עד מתי תהיה לעצמך למוקש?!

סר צלם מעליהם

והתשובה נוראה. היא נוראה בגלל שזה אנחנו בכל האספקטים בחיים. יש לנו יראה מהבורא, מבינים שהוא כל יכול, ובכל זאת 'עוזרים' לו להבין ולעשות ולהצליח, מילא. אנחנו מבינים את הטעות ומכוונים לשם את העבודה שלנו לא לבטוח בשום כוח זולתו.

הבעיה הגדולה היא, תחושת הרווחה שפושה בנו כאשר הסתלקה צרה, כביכול הצרה היא העומדת בדרכנו ולא מי שהניח אותה לפתחנו. התייראנו מהקורונה, הסתגרנו ושמונו מחסום לפינו, שלושה או ארבעה חודשים היינו עם ספר חובות הלבבות פתוח מול העיניים. עד שחבר סיפר בגרמניה מעבדה שפיתחה חיסון לנגיף. אחת רווחה. סר הפחד, אפשר להמשיך בסדר יום הרגיל!

פחדנו מהמנהרות היוצאות משכונות האויבים, חששנו שמא יצוצו עלינו כפתע פתאום, הוספנו מזמורי תהלים נרגשים, ואז הודיעו שיש פתרון למנהרות. יציפו את הכל במי ים וחסל מנהרות. ברוך השם התמודדנו עם הבעיה הזו, שוב אין לנו חששות.

משל, זו הבעיה ולא אחת מתוצאות הלואי שלה.

פרעה וטיטוס

פרעה ידע שאת המים יוכל לקנות בכסף, הוא לא נדחק לפינה. יש לו פתרון ובסוף יוכל לצאת מהמשבר, עדיין אין סיבה לברוע בך. אבל לצפרדע הנוראית אין פתרון, היא באה בתנורים ובעיסות, אין מוצא כנגדם. שם נדחק לפינה ושם קרא בשם ה'.

טיטוס מותח את עצמו עד הגבול, כי הוא מצא פתרון. נפח ירקע בנחושת והיתוש ישתתק, צריך רק להביא נפח טוב ולשלם לו משכורת, את זה הוא יכול, הוא עדיין לא נדחק לפינה. ובינתיים הוא מסתדר. אוי לה לאותה הסתדרות.

זו הסיבה שהדיבר 'לא תחמוד' המדבר על חמדת הלבבות, שפלות הנפש הבהמית, נמצא בחדא מחתא עם 'אנכי ה' אלוךך' ועם 'לא תשא שמע שוא', מהמקום הגבוה למקום הנמוך, כי 'לא תחמוד', לאינשי בלא דמי משמע להו.

אדם סבור שעם הכסף שלו יוכל להשיג את כל מאוויו לבבו, ופתאום מגיע לאותו לאו שאוסר עליו לחמוד בלב את בית חברו, והלב הזה מגלה עד כמה הוא קטן. יכול אתה להיות עשיר בקורח, לשלוט על כל מפעלי תבל, אבל אין לך יכולת לחמוד סוכריה קטנה מאחך.

ופתאום יהודי מגלה שהוא לא מנהל את חייו לפי חשקו שלו, אלא לפי רצונו של מקום!

ממך אליך אברה

העולם מלא תרמיות שמשכיחים מאיתנו במי תלויה הישועה. אשור לא יושיענו, על סוס לא נרכב. הנפח גרם לטיטוס להאמין שיש לו פתרון להתחמק מרצון ה', והנה הרחיק אותו עוד יותר. פרעה חשב שהכסף יציע לו פתרון להתחמק ממכת ה', הנה קיבל עוד תשע מכות נוספות.

ואנחנו חיים בדור מוקף בתקשורת שמזוינה ומפממת, והדעת מתמלאת בכסלי נקלה, מאמצת אל חיקה כל פרשן וכל דברן, משוכנעים שהלבנונים ייבהלו והתימנים יתקפלו, ואם יעשו כך ושר החוץ יאמר כך, אז הכל ייראה אחרת.

והקדוש ברוך הוא, איש מלחמות. ומלחמות אני עשיתי, וחיסונים אני עשיתי, ממך אליך אברה.

אין אנו רוצים לגנוז את ספר רפואות גרידא, רצונו לראות את מלכנו בתוך כל אותן מאורעות!

אחינו כל בית ישראל הנתונים בצרה ובשביה העומדים בין בים ובין ביבשה המקום ירחם עליהם ויוציאם מצרה לרוחה ומאפלה לאורה ומשעבוד לנאילה השתא בעגלא ובזמן קריב

לעילוי נשמת
האשה הצנועה והכבודה
אשת חיל עטרת בעלה
מעלותיה ומידותיה הטובות
נודעות לכל מכיריה
מרת רות בת הרב יהודה ארצי
ע"ה
אשת הר"ר עזרא שליט"א
אלעד
נפשה בטוב תלין חורעה יירש ארץ

לעילוי נשמת
האשה הצדקת
רבת פעלים לתורה וחסד
מרת רותי לוי בת סעידה
ע"ה
נלב"ע בלא זש"ק
נדבת אחיה הר"ר מאיר
לוי הי"ו
חיפה

לעילוי נשמת
אבינו היקר
מעלותיו ומידותיו הטובות נודעות
לכל מכיריו
האדון יוסף גינדי הכהן בן לטיפה
ז"ל
נלב"ע ג שבט תשנ"ו
נפשו בטוב תלין חורעו יירש ארץ
נדבת בניו אהרן וגמליאל גינדי הי"ו
ניו יורק

לעילוי נשמת
אמנו הורטנו אשת חיל
מרת פרידה גינדי בת ג'מילה ע"ה
ג שבט תש"פ
ת.נ.צ.ב.ה.
נפשה בטוב תלין חורעה יירש ארץ
נדבת בניה שמואל ואליהו גינדי
הכהן הי"ו
פנמה

מישפטי התורה

מסרים ורעיונות על פרשת השבוע

איוב

"הירא את דבר ה' - הנס את עבדיו ואת מקנהו" וגו' (ט, כ).

מי היה אותו "ירא את דבר ה'?"

מבואר בתרגום יונתן בן עוזיאל [ט, כ] שהירא את דבר ה' - הוא איוב, שהכניס את מקנהו לביתו כדי שלא ייהרגו במכת הברד.

וכך גם מבואר בירושלמי [סוטה פ"ה, הל"ו]: "תנא ר' ישמעאל, איוב מעבדי פרעה היה... הדא הוא דכתיב: 'הירא את דבר ה'', וכתב באיוב [א, א]: 'והיה האיש ההוא תם וישר - וירא אלוקים'."

והנה מפורסמת שאלתו של רש"י בפרשת בשלח (ד, ט): "ומהיכן היו הבהמות הללו שעליהם רכבו המצריים, כדי להרוג את בני ישראל שיצאו ממצרים? אם תאמר משל מצרים, הרי נאמר [שמות ט]: 'זימת כל מקנה מצרים'. ואם תאמר משל ישראל, והלא נאמר [שם י, כו]: 'וגם מקננו ילך עמנו'. משל מי היו? - מהירא את דבר ה'." מכאן היה רבי שמעון אומר: כשר שבמצרים - הרוג. טוב שבנחשים - רצוץ את מוחו.

נמצאנו למדים, שאיוב שהיה במצרים באותו זמן היה ירא את ה', והכניס את מקנהו לביתו בשעת מכת ברד כדי שלא ינזק. ואת אותו מקנה שהציל ממכת ברד - נתן לפרעה כדי שישתמש בבהמות אלו לרדוף אחר ישראל על מנת להרגם. וכמבואר בחז"ל, שהענין קלט את החיצים והבליסטראות שזרקו המצרים על ישראל כדי להורגם, וכפי שהובא ברש"י (שמות יד, טו). הרי שעל דעת להורגם יצאו פרעה וחילותיו - ולהם נתן איוב את בהמותיו, לצורך הריגת בני ישראל. ועל איוב זה שהיה "ירא את ה'" אמר רבי שמעון בר יוחאי "כשר שבמצרים - הרוג" - שדינו למיתה.

ואין לטעון, אולי היו במצרים אנשים נוספים בגדר יראי ה', ואחד מהם שאינו איוב - הוא זה שנתן למצרים את הבהמות. א - כי התרגום יונתן ב"ע מציין רק את איוב שהיה במצרים ירא ה', ולא כתב שהיו שם אנשים נוספים. ב - יתבאר בס"ד להלן, שאיוב כינה את בני ישראל לפני ה' - כרשעים, וביקש ממנו שיטביעם בים סוף. וא"כ מי שמעוניין במיתת ישראל - יעשה הכל לסייע לקיום הדבר.

הקשיים בהבנת מעשי איוב

התמיהות עולות מאליהן לאור הדברים הנ"ל:

א. הן על איוב נאמר: "תם וישר וירא אלוקים וסר מרע", ואיך אפשר להכלילו בכלל "כשר שבמצרים הרוג"?

ב. ומאידך, אותה תמיהה גופא משמשת לצד שני, איך יתכן שאדם שנאמר עליו בכתובים שהוא: "תם וישר וירא אלוקים וסר מרע", יתן למצרים את סוסיו במטרה לצאת ולהרוג את עם ישראל, שהיו באותו הזמן, למעלה משלושה מליון איש. שלא עוללו לו כל רע. הלזה יקרא סר מרע?

הליכות חיים

בס"ד

ב"ק - פרק מרובה

מסירת גנב חולה לב למשטרה

שאלה

אדם חולה לב נכשל מספר פעמים בגניבה, ולמרות שדיברו אתו, והזהירוהו פעמים רבות, המשיך לגנוב. הפתרון היחידי שניתן לעשות עמו הוא למסרו לידי המשטרה, אלא שקיים חשש גדול כי המסירה למשטרה ושיבתו בתא המעצר, תגרום לו לסכנת נפשות בגלל היותו חולה לב. האם מותר למסרו למשטרה?

תשובה

א. אם כל נסיונות הדיבור להחזירו למוטב לא עזרו - מותר למסור אותו למשטרה אע"פ שהיא תושיב אותו במאסר וכו'. לפיכך אם כתוצאה מעונש זה הגנב יחלה או שיקרה לו דבר חמור, האחריות מוטלת על הגנב בלבד, ומוסרי התלונה - נקיים מכל אשמה.

מקורות

מבואר בגמ' ב"ק (כז:) שמותר לאדם לעשות דין לעצמו כדי להציל את ממונו מאנשים הבאים לגנוב את ממונו שלא כדין. ומבואר שם בגמ', שהיתר זה כולל גם להכות ולחבול בגנב בעוצמה, עד אשר יסלק את ידו מהגניבה. כלומר, מותר לעשות פעולות כדי למנוע מהגנב לגנוב, אפילו אם כתוצאה מכך תגרם לגנב חבלה חמורה בגופו.

כמו כן, פסק הרמ"א (ח"מ סי' שפח, ז) שאדם המוכה ע"י חבירו - רשאי לקבול עליו בפני עכו"ם (וה"ה המשטרה בנידון דנן), אע"פ שע"י כך הוא גורם לאדם המכה נזק גדול וע"ש. וכן אפשר להביא ראיה מהגמ' ב"ק (כח.) גבי עבד נרצע שהוחזק לגנב ולא רוצה לצאת מבית אדונו, שמותר לחבול בו בגופו עד שיצא משם, אע"פ שבשעת החבלה העבד לא בא לגנוב, כיון שהוחזק לגנוב ובודאי ימשיך במעשיו.

והנה, בנידון דנן הגנב הוחזק לגנוב ג' פעמים, ולמרות שדיברו עמו והתרו בו וכו' לא הפסיק לגנוב, והוא עדיין ממשיך לעמוד בסורו. נמצא שדינו מכאן ואילך הוא - כרודף להפסיד ממון ישראל, ונחשב הדבר, כאילו בכל רגע הוא הולך לגנוב, ומדין השבת אבידה צריך להרחיקו מהאפשרות שיוזיק לממון ישראל. ומאחר וכעת הפתרון היחיד שניתן בעזרתו להציל את ממון ישראל מהפסד מחמתו הוא - רק ע"י מסירתו למשטרה שתכלא אותו ותבודד אותו מהציבור, א"כ אע"פ שיתכן שע"י כך יגרם לגנב נזק ועונש גדול יותר וכו', בכל זאת נחשב הדבר שהוא הזיק לעצמו ע"י מעשיו, שמחמתם חייב הציבור מדין השבת אבידה להרחיקו מהם באמצעים העומדים לרשותו.

יתירה מזאת, הן איוב זכה להיות נביא לה', כמבואר בגמ' בבא בתרא [טו:] שאיוב היה משבעה הנביאים שהתנבאו לאומות העולם. וכמפורש בספר איוב [לח, א. מ, א. מ, ו ועוד] שהקב"ה התגלה אליו, ואף קרא לו "עבדי איוב" [שם א, ח. מ"ב, ז-ט], תואר לו זכו רק בודדים מנבחרי הנביאים והצדיקים, כגון: משה רבינו, כלב בן יפונה, דוד המלך, ואיך נבין מעשים אלו המתייחסים אליו? ליישוב תמיהות אלו עלינו לחזור לשורשו של איוב, ולנסות להגדיר את מהותו לאור דברי חז"ל.

מי היה איוב?

על איוב ותקופתו הובאו דעות שונות בחז"ל (עיין בבא בתרא טו; ירושלמי סוטה פ"ה ה"ו, ילקו"ש איוב). במאמר זה נקטנו כדעת רוב רבותינו שבש"ס, וכדעת רוב מפרשי התנ"ך, שאיוב היה גוי מנביאי אומות העולם. ותקופת חייו היתה - מאתיים ועשר שנים, שחפפו לזמן שיעבוד ישראל במצרים וגאולתם. כמובא בגמ' שם בבבא בתרא, ששנותיו של איוב היו - משיעבוד ישראל במצרים ועד צאתם, איוב נולד כשהשבטים ומשפחותיהם ירדו למצרים, ומת בשנה השנייה לצאת בני ישראל ממצרים, בזמן שהמרגלים סיירו בארץ ישראל.

והנה לפי המובא ברבינו גרשום [בבא בתרא טו: בד"ה אימא כמשעה] קיבל איוב את ייסוריו בשנת הע"א לחייו, וכך גם כתב רש"י [שם ד"ה אימא וכו']. וכך גם מובא בהגהות הגר"א לסדר עולם, ובחת"ס בחידושי לבבא בתרא.

ארבעת הנידונים ביחס לאיוב

- הבנת מהותו של איוב לאור דברי חז"ל, מצריכה חלוקה לארבעה נושאים, שכל אחד מהן טעון בירור בפני עצמו:
- דרגתו של איוב ביחס לבין אדם למקום.
 - דרגתו ביחס לבין אדם לחבירו.
 - יחסו של איוב לעם ישראל.
 - ספר איוב.

א. דרגתו של איוב ביחס לבין אדם למקום.

באיוב [א, א] נאמר: "איש היה בארץ עוץ איוב שמו, והיה האיש ההוא תם וישר וירא אלוקים וסר מרע".

ומתוך כך אמר רבי יוחנן [בבא בתרא טו:]: "גדול הנאמר באיוב, יותר ממה שנאמר באברהם. דאילו באברהם כתיב [בראשית כב, יב]: "כי עתה ידעתי כי ירא אלוקים אתה". ובאיוב כתיב: "איש תם וישר ירא אלוקים וסר מרע".

והנה, הקב"ה בעצמו מעיד כך על איוב [א, ח]: "וידמר ה' אל השטן, השמת לבך על עבדי איוב, כי אין כמוהו בארץ, איש תם וישר, ירא אלוקים וסר מרע".

"עבדי איוב" כתוב כאן. תואר המעיד על איוב שחי בדורו של משה ואהרן, שכל מהותו עבדות לה'. שאין לו מעצמו כלום, בלתי לה' לבדו. ירא אלוקים וסר מרע. הרי שדרגתו של איוב גבוהה הייתה לאין ערוך.

ואם לא די בכך, אפשר לראות את דרגתו הגבוהה גם מעמידתו בסאת הייסורים ובקבלתם באהבה. "ה' נתן, וה' לקח, יהי שם ה' מבורך" [א, כא], הוא אומר לאחר כל הייסורים הקשים שפקדו אותו ללא סיבה לכאורה. הוא אינו מתרעם ואינו כופר במלכות שמים. יסוריו הקשים מתוארים בתחילת הספר בהרחבה, ובסופם נאמר [ב, י]: "בכל זאת

לא חטא איוב, ולא נתן תפלה לאלוקים" (פירוש - תרעומת) דרגה שקשה לבן אנוש להגיע אליה.

גם כאשר הייסורים מתגברים, והשטן מגביר את כוחו על איוב, ואשתו אומרת לו (איוב ב, ט): "ברך אלוקים ומות". הוא משיב לה בנחרצות: "כדבר אחת הנבלות תדברי, גם את הטוב נקבל מאת האלוקים, ואת הרע לא נקבל". ואמרו על כך חז"ל ב"ב (טו:) - בכל זאת לא חטא איוב בשפתיו. ואף שכאן ירד בדרגה, משום שנאמר עליו - שלא חטא בשפתיו, אבל בלבו אמרו חז"ל - שכן חטא. עם כל זאת אין הקב"ה בא בטרוניה על בריותיו, ובוודאי לא עם אדם שהשטן מנסהו מעבר לכח סבלו של בן אנוש. וכך מפורש גם בסופו של ספר איוב [מב, ז-ח] שהקב"ה מוכיח את רעי איוב על שלא דברו דברים הגונים כפי שדיבר איוב, עיי"ש.

מכל האמור - משתקפת דמותו של איוב, שהיה בעל דרגה גבוהה מאד ביראת ה' ובקרבתו להקב"ה.

ב. דרגתו ביחס לבין אדם לחבירו.

גם הנהגתו של איוב ביחס שבין אדם לחבירו, היא הנהגה מרוממת ומופלאה. [אמנם הדברים אמורים - רק ביחסו אל הגויים. ולא כך הייתה הנהגתו ביחסו אל ישראל, וכפי שיתבאר להלן]. איוב נוהג בחסידות בממונו, ופועל בכל מגעיו עם הבריות לפנים משורת הדין, וכפי שהדברים מופיעים בספר איוב, ובכמה מקומות בחז"ל.

בגמ' בבא בתרא [טז:] מובא: "מאי 'וסר מרע'? א"ר אבא בר שמואל, איוב וותין בממונו היה. עוד מובא שם [טז:] דרש רבא, מאי דכתיב "ברכת אובד עלי תבא, ולב אלמנה ארנין". "ברכת אובד עלי תבא" - מלמד שהיה גוזל שדה מיתומים ומשביחה ומחזירה להן". [נציין רק, שעל פי דין תורה אסור ליהודי לעשות דבר זה, אף כשגוזל מתוך מטרה לשלם לעני תשלומי כפל, כמבואר בשו"ע (ח"מ שמוח, א)]. "ולב אלמנה ארנין" - שכאשר נודע לאיוב על אלמנה שאין מי שישאנה, היה מפרסם כי היא קרובת משפחתו, או שהיה מתעסק בעצמו בשידוכיה, כדי שירצו לישא אותה.

כמו כן מבואר שם בגמ', על עוד מעשי חסד רבים שהיה איוב דבק בהם, ומיטיב עם כל נזקק ועובר אורח, עד שהיה מדמה בלבו, כי הגיע במעשי החסד שלו לדרגתו הגבוהה של אברהם אבינו. וכלשון רש"י בספר איוב (ל, יט) על הפסוק "הורני לחומר - ואתמשל כעפר ואפר", וז"ל: "ובמדד רבי תנחומא אמר ר' ברכיה, סרס את המקרא, אני נמשלתי לאברהם בצדקתי שקרא על עצמו "עפר ואפר" [בראשית יא, א], והוא [פ' הקב"ה] דנני כרשעי דור הפלגה שכתוב בהם "והחמר היה להם לחומר" [בראשית יא].

ג. יחסו של איוב לעם ישראל

הנושא הקשה והמקומם ביותר בסוגייתו של איוב הוא - יחסו כלפי עם ישראל.

לא לשווא חרץ רשב"י את דינו למיתתו, לאחר שהגיע לשפל המדרגה ביחס לעם ישראל, כאשר רצה להביא למותם, וסייע לכך כפי יכולתו. ונבאר זאת בס"ד בהרחבה.

מבואר במסכת סוטה (יא), וכן במסכת סנהדרין (קו): "א"ר חייא בר אבא א"ר סימאי, שלשה היו באותה עצה [רש"י - שגזר פרעה כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו], בלעם, איוב ויתרו. בלעם שיעץ - נהרג. איוב ששתק - נידון ביסורין. יתרו שברח - זכו מבני בניו שישבו בלשכת הגזית. ונציין שבספר הישר בפ' שמות כתוב - שאיוב הוא זה שיעץ לפרעה להרוג את הזכרים מבני ישראל.

וגם מדברי חז"ל בגמ' שם מתבאר, שאף שאיוב לא יעץ בפועל להרוג את בני ישראל, בכל זאת היה בכוחו למנוע את שפיכות דמים של ילדי ישראל אילו היה מצטרף ליתרו בהתנגדותו. שבמקרה כזה - או שהייתה דעתם של שני היועצים מכרעת מול דעתו של בלעם. או עכ"פ מחמת שיקולי הדעת שלו עם יתרו מצד אחד, לעומת פרעה ובלעם מהצד השני, פרעה היה נוקט ב"שב ואל תעשה" ומניח לישראל. או שהיה מענישם בעונשים קלים יותר, שאינם קשורים לשפיכת דמים של ילדי ישראל. אולם איוב לא עשה כך - אלא שתק, ואף עודד את פרעה בדבריו לעשות כהבנתו. לפיכך הדבר נחשב לו - כאילו הוא עצמו יעץ להשמיד את תינוקות ישראל. ואם נראה את דברי ספר הישר כפשוטם שאיוב יעץ בפועל להשמידם, הרי שדינו כרודף ומוסר בפועל, וברור שחייב מיתה.

שנאת איוב לעם ישראל

כמו כן לאחר שראה איוב את כל ניסי ה' בהכותו את מצרים במכות קשות ומופלאות, לא פגה שנאתו לישראל. יראתו את ה' הביאה אותו להניס את מקנהו אל הבית בעת מכת ברד. ולמרות זאת, איוב לא ראה כי כל האותות והמופתים הללו נעשו אך ורק למען עם ישראל, באהבת ה' אותם וברצותו להוציאם ממצרים ולהסיר מעליהם את עולו של פרעה. ומחמת רצונו של איוב בהשמדת עם ישראל מהעולם - נתן לפרעה את כל מקנהו כדי שיוכל לרדוף אחר ישראל ולהורגם, דבר שלא היה מתאפשר כלל ללא בהמותיו של איוב.

בנתינת בהמותיו להריגת כלל ישראל - גדלה רשעותו אפילו יותר מבלעם. משום שבלעם יעץ להמית רק את הזכרים, ואילו איוב סייע בפועל לצורך השמדת כל כלל ישראל אנשים, נשים וטף, ר"ל.

וכדי להמחיש את עוצמת רשעותו ואכזריותו של איוב כלפי עם ישראל נצייר לעצמנו, אדם שעקב היותו אדם נכבד לא בודקים את יושבי מכוניתו [אח"מ בלע"ז], והוא מנצל זאת ומחזיר במכוניתו מחבל מתאבד החמוש בחומרי נפץ רבים לתוך אזורים הומי יהודים, כדי להתפוצץ שם ולהרגם. כלומר, למרות שבפועל הוא אישית לא פוגע בהם, אולם הוא מסייע לרוצח שבא להורגם שיוכל להורגם, כשבועדי סיוע זה לא יכול הרוצח לבצע את זממו.

כך גם המצרים לא היה באפשרותם לרדוף אחר ישראל אלמלא איוב שנתן להם את בהמותיו. נמצא שבמעשיו סייע איוב לאויבי ישראל לרדוף אחריהם, על מנת לנסות להורגם, ואלמלא שהקב"ה סייע בעדם - היה הדבר חלילה יוצא לפועל בעזרתו של איוב.

ועדיין לא נחה דעתו של איוב. וגם אחרי שרואה שהמצריים לא מצליחים להרוג את בני ע"י חיציהם, שעשה הקב"ה נס שעמוד הענן קיבל את חיצו המצרים. ולמרות שנוכח לראות, שהקב"ה עושה להם נס על טבעי בקריעת ים סוף, ושהמצרים טובעים בים. עדיין איוב, בשנאתו התהומית את ישראל, מנסה להפעיל את כוחו הרוחני. ומזכיר לפני הקב"ה את זכויותיו הרבות בהיותו קרוי "עבדי איוב" ונביא ה', כדי שזכויות אלו יעמדו לו לקטרג על בני ישראל בשעה שהם עוברים בים סוף, כדי שגם הם יטבעו בים סוף כמו המצרים וכפי שיבואר להלן.

קטרוגו של איוב על ישראל

במדרש בראשית רבה [נב, ד] מובא הפסוק באיוב [טז, יא] "יסגירני אל - אל עויל, ועל ידי רשעים ירטני", ונתבאר שם שמקרא זה נאמר על ידי איוב בשעה שעברו ישראל בים סוף.

ביאורם של דברים על פי המדרש שם הוא - שבשעה שעברו ישראל בים סוף, ביקש הקב"ה להסיר את קטרוגו של איוב מישראל, ולכן ביקש מהשטן שיטפל באיוב לבל יקטרג. ועל כך אמר איוב שהוא נענש על לא עוול בכפו, וזאת כדי להציל רשעים מידי השטן. "רשעים" הוא מכנה את ישראל, ובכך הוא מצטרף למקטרגים על ישראל שאומרים: הללו עובדי ע"ז, והללו עובדי ע"ז, ועליהם לטבוע בים יחד עם המצרים, וכך מפרשים שם מפרשי המדרש, וע"ש.

וכך גם מבואר יותר מפורש במדרש שמות רבה [כא, ז]: "והוא שאמר איוב [שם טז] "שליו הייתי - ויפרפני", אמר איוב, שליו הייתי בעולם ויפרפני, ואחז בערפי ויפצפצני כדי לעשות אותי לעמו למטרה, שנאמר [שם] "יקימיני לו למטרה" וכתוב [שם] "יסגירני אל - אל עויל". כלומר, מסרני ביד השטן. וכדי שלא יצאו ישראל רשעים בדין בגלל קטרוגי עליהם - שהם עבדו ע"ז במצרים כמו המצרים, לכך הרטה אותי בידו, [פי' לכן הקב"ה מסרו לשטן שיטפל בו ויעזוב את ישראל], הוי זע"ר רשעים ירטני, ע"כ.

בקשת איוב מה', לבחור בו במקום באברהם

יתירה מזו, איוב מבקש להמיר את אהבת ה' לישראל, לאהבה חדשה אל אומות העולם, ושיעזוב ה' את ישראל.

"ואתמשל לעפר ואפר", אומר איוב, ומדמה את עצמו לאברהם שאמר: "ואנכי עפר ואפר", וטוען כי הייסורים ניתנו לו שלא בצדק. והנה כשנתבונן יותר נראה, שאיוב בטענה זו, בא לקטרג על זכות אבות המגינה על ישראל. שטוען כלפי הקב"ה, מאחר שאין לישראל כל זכות עצמית מלבד זכות אברהם אביהם המגינה עליהם, לכן הוא מציע להקב"ה לכלות את ישראל הדומים בהתנהגותם למצרים, משום שגם הם עובדי עבודה זרה. ותחת זאת, לבחור באומות העולם [או באחת מהן] והוא - איוב, יגן עליהם בצדקותו ובמעשיו הטובים למרות רשעותם - כמו שאברהם אבינו מגן על ישראל. כי לטענת איוב, הוא שקול כמו אברהם אבינו. ורבי יוחנן עוד אמר עליו בגמ' ב"ב [טו:]: גדול הנאמר באיוב יותר ממה שנאמר באברהם.

סגוריה של השטן להצלת ישראל

אלא שהקב"ה ברחמיו ובאהבתו את ישראל, לא קיבל את קטרוגו של איוב, ומינה דווקא את השטן להיות הסניגור על כלל ישראל, כדי שישתיק את הקטרוג. ולפיכך פונה הקב"ה אל השטן בשאלה תמימה כביכול (איוב א, ח): "השמת לבך על עבדי איוב, כי אין כמוהו בארץ". וזאת במטרה להביא את השטן לקטרג על איוב, ולהעלות את צדקותו של אברהם על פני איוב, ושרק עליו אפשר לומר "כי אין כמוהו בכל הארץ".

וכך גם מבואר בגמ' בבא בתרא [טו:]: שהשטן הבין את רצון ה', ונעשה סגורם של ישראל - מול קטרוגו של איוב עליהם. ולכן הוא ענה להקב"ה: "שטתי בכל העולם כולו, ולא מצאתי נאמן כעבדך אברהם". כלומר למרות שמאז פטירתו של אברהם חלפו מאות שנים - עדיין לא קם בעולם אדם כאברהם שהיה נאמן לה' בכל לבו ומאודו. בדברים אלו חזק השטן את זכות אברהם שהגינה על ישראל. כך שלמרות טענת איוב "הללו עובדי עבודה זרה, והללו עובדי עבודה זרה", נשארים ישראל ראויים בזכות אברהם אבינו להנצל מהמצרים. ובדברים אלו מנע השטן כל אפשרות שזכותו של איוב תגן על עם אחר, אם חלילה יבחר בו הקב"ה כדי להמיר את אהבתו לישראל.

ואפשר שזה תורף ועומק דברי רבי לוי בגמ' בבא בתרא [טז]. שהשטן נתכווין לשם שמים. לפי שראה השטן שקטרוגו של איוב

עלול להתקבל חלילה - הוא בא ושיבח את אברהם אביהם של ישראל, שזכותו תעמוד לישראל להצילם מיד מצרים, ולהשאירם בחיים כעמו הנבחר של הקב"ה.

אם נסכם את הדברים עד כה, הרי שאיוב ביחסו אל ישראל - נהג בשנאה תהומית, וביקש לכלותם מן העולם בכל דרך. ולשם כך סייע ביד פרעה הן בעצה, והן בפועל בנתינת הבהמות לשם רדיפה אחר ישראל. ובגין כך גם קטרג עליהם, והסכים לתת את כל זכויותיו הרבות לשאר אומות העולם - אך ורק כדי לכלות את ישראל.

תרח ואיוב

נקודה נוספת ומעניינת בעניינו של איוב היא - ההשוואה בינו לבין תרח אבי אברהם. וזאת עפ"י דברי האריז"ל בשער הפסוקים לספר איוב, שכתב - שאיוב הוא גלגולו של תרח אבי אברהם.

ולכאורה ראוי להבין, מדוע הוצרך תרח לשוב ולהתגלגל בעולם פעם נוספת, הרי הוא חזר בתשובה שלמה טרם מותו, כמבואר ברש"י בפרשת לך לך (טו, טו)? והתשובה לכך היא - משום שתרח אמנם חזר בתשובה בכל הנוגע לבין אדם למקום, על עובדו עבודה זרה וסגידתו לנמרוד וכו'. אך על מה שחטא בבין אדם לחבירו, במסירת אברהם בנו לנמרוד כדי שיהרגנו מחמת שכפר בעבודה זרה, ולבסוף מחמת מעשה זה, נשרף בנו השני הרן [כמבואר ברש"י (בראשית יא, כח) בביאורו את הפסוק: "וימות הרן על פני תרח אביו", וע"ש], עבור חטאים אלו - לא חזר תרח בתשובה. ולכן שב בגלגול בדמותו של איוב כדי לתקן זאת.

אלא שאיוב - לא תיקן את חטאיו הראשוניים. וגם בגלגולו השני, בכל הנוגע לבין אדם למקום - היה מושלם ביראת אלוקים ובסור מרע. [כי הרי גם תרח חזר בתשובה שלמה לפני מותו על חטאים אלו]. אך לעומת זאת בכל הקשור לחטאים שבין אדם לחבירו, כלפי ישראל זרע אברהם - המשיך איוב לפגום, ולא תיקן את מה שקלקל תרח בגלגולו הראשון.

ואדרבה, נוכחנו לראות, שאיוב נוהג באותה דרך שעשה תרח להרוג את אברהם, אביהם של ישראל. דהיינו, כשם שתרח מסר את אברהם לנמרוד כדי שיהרגו, אע"פ שהוא עצמו לא הרגו. כך גם איוב מקטרג על ישראל לפני פרעה, ולפני הקב"ה, ומבקש לאבד את זרעו של אברהם. ואף על פי שבפועל לא הרגם, מכל מקום - הוא עשה הכל כדי להביא למצב של כליון עם ישראל. "והצליח" להביא להמתת רבים מבניהם של עם ישראל בעצתו לפרעה, או עכ"פ בשתיקתו, ע"י שהשליכו עבדי פרעה רבים מילדי ישראל ליאור. ואפשר שגם "בהצלחתו החלקית" של איוב - דומה הוא לתרח. שגם תרח נחל "הצלחה חלקית" משאיפותיו, "והצליח" להרוג רק את הרן בנו שדבק באלוקי אברהם.

ד. ספר איוב

ברור שאין בכל האמור לעיל, לגרוע כי הוא זה מקדושתו הנשגבה של ספר איוב, שנכלל בתוך כ"ד כתבי הקודש, וקדושתו ככל כתבי הקודש שמטרתם ללמד את ישראל את הדרך ילכו בה, ואת המעשה אשר יעשו.

אדרבה, העובדה שמשנה רבינו שעל ידו נכתבו חומשי תורה, הוא זה שנצטווה ע"י הקב"ה לכתוב את ספר איוב, כמובא בגמ' בבא בתרא [טו.], מעידה על חשיבותו וקדושתו הרבה של הספר.

ספר איוב בכללותו, נועד ללמד את ההשקפה הישרה אודות הנהגת ה' את עולמו, משפטי ה' הישרים, וחובת קבלת יסורי שמים באהבה וצידיק הדין. סוגיית צדיק ורע לו רשע וטוב לו בה עוסק ספר איוב בהרחבה, מלמדת את האדם את ההשקפה הנכונה אודות מעשי ה' ומשפטי הישרים.

רבים מיסודות ההשקפה והאמונה מונחים בספר זה. העובדה שאיוב זוכה לתואר "ירא אלוקים", מצריכה לימוד על דרכיו והנהגותיו של איוב בקיום המצוות, שהקב"ה בעצמו משבח אותם, וזאת - כדי שגם אנו נוכל ללכת בדרכים אלו ולהתדבק בה'. וכך גם פירוש נפלאות הבריאה המנויים בספר - מלמדים רבות על מעשה בראשית, ומחזקים את האמונה בקב"ה ובנפלאות בריאת העולם.

כמו כן על פי דברי המקובלים, ניתן ללמוד מסוף ספר איוב, מתוך דברי אליהוא לאיוב ותשובת הקב"ה לאיוב, את "סוד הגלגול" וכפי שהובא בזהר פרשת משפטים, וכן בספרי רבי חיים ויטאל תלמידו של האר"י הקדוש בהרחבה.

כך שאין ערוך לקדושתו וערכו של ספר איוב, ללא כל קשר למעשיו של איוב עצמו ביחס להנהגתו עם ישראל. ומצאנו גם במסכת ברכות [יז.], שרבי יוחנן סיים ללמוד בעיון רב ספר איוב, וע"ש.

שכרו ועונשו של איוב

שכר גדול קיבל איוב על מעשיו הטובים - משום שאין הקב"ה מקפח שכר כל בריה על מעשיה הטובים, ובפרט מי שזכה לתואר "עבדי איוב", ונביא ה'.

אמרו חז"ל, כי בזכות עמידתו של איוב בנסיונות בהם ניסהו השטן והעמידו בכור המבחן, זכה איוב לדרגת נבואה, להיות נביא ה', ולהתנבא לאומות העולם. נאמנותו לה' שלא להתרעם על הנהגתו ולא לחטוא בשפתיו, עמדה לו שיוזכה להתגלות רוח ה' עליו, ולגילוי סודות בראשית. כמו כן גם בתחום הגשמי קיבל איוב את שכרו, כאשר נוספו לחייו מאה וארבעים שנה. ונולדו לו שבעה בנים ושלוש בנות שהיו היפות בתבל, ואף זכה לעושר רב תחת העושר שאבד לו בתחילה.

אולם מעשיו ומחשבותיו נגד עם ישראל - עמדו לו לרועץ, ואת השכר האמיתי לא קיבל, ונטרד מן העולם הבא. וכך אמרו בגמרא בבא בתרא [טו.]: "חסיד היה באומות העולם ואיוב שמו... כפל לו הקב"ה שכרו בעולם הזה - כדי לטורדו [פי' לסלקו] מן העולם הבא". ללמדך אהבתו הגדולה של הקב"ה לישראל, שאף שזכה איוב לתואר עבד ה', לא עמדה לו זכות זו כאשר הציק והרע לישראל בני אברהם יצחק ויעקב, ועל כך נטרד מן העולם, ואיבד מחמת רשעותו את החיים האמיתיים - חיי הנצח לעולמי עד, שנביא גדול כאיוב ידע היטב את ערכם הרב. נמצא שבעונש הזה - קיים הקב"ה את פסקו הנחרץ של התנא הקדוש רבי שמעון בר יוחאי כלפי איוב - שהינו חייב מיתה, וכלשונו: כשר שבמצרים - הרוג. ואכן איוב הומת בידי שמים - ונגזרה עליו כליה מארץ החיים, שזהו מקום החיים הבלעדי שניתן לעם ישראל ולצדיקים מאומות העולם, המסתפחים אליהם.

חקירות הרה"ג אלחנן פרץ

עיקרי העניין: הרב מאיר שולביץ

זימון

מפורסמת אורחא של מנח הגר"מ פיינשטיין זצ"ל, כי מי שלא רוצה להצטרף לזימון, ואדעתא דהכי ישב עם המסובין, לא ראי לרחוק, אכן, ממנו"ר הגר"מ פיינשטיין זצ"ל שמעתי לא כן, ומענהו, אם ישב אדם עם חבירו ושמחו זה עם זה באוכל ומשקה וטעויה ושיחה, מה מהגי מחשבתו, והרי היו יחדיו בשמחה, ואין מחשבה לא להצטרף תוהו מדי מעשה, ובפרט כי מתא רבנא תאזרו"א סובר כי זימון יאורו מה"ת.

שבע ברכות

דעת מו"ר זצ"ל, כי הושב בסעודה, לא יוכל להימלט, כנ"ל דור"ס ישב עמם, ואם היה בסעודה חתונה, חייב להמתין גם לברכת שבע ברכות בעבור שגם הוא חלק מברכת הגזון, ואף ברכת האורח היא חלק מברכת הגזון, ומעשה עליו להיות נוכח זימון דבא"ז אורח ושבע ברכות.

שוטה

המ"ב טוחב צביה"ל סימן נ"ה וכן במ"ב סימן רצ"ט סקע"ב, כי אפשר ללכת מי ששוטה קלה לזימון ולא ברור מהו שוטה קלה.

והנה ידוע כי דעת רבינו שמהו ורבינו אביגדור [ב"י אבה"ט] ס' ק"כ כי שוטה הוא רק מי שיש לו אחד מד' סימנים הנחוצים בגמ' חגיגה, ויש לשאול והלא על דוד המלך ע"ה אמר אכיש מלך גת "החסר משוגעים" וכו' אשר נראה מזה כי גם לל"א ד' סימנים נחשב שוטה, כי במעשה דוד, שום סימן לא היה מד' סימנים, שהרי לא לו בבית קבוצה.

ואשר נ"ל, דמי שהוא שוטה מוצהק ל"א סימנים כלל, וכל ענין ד' סימנים הוא רק לצורך מי שאינו ברור שהוא שוטה, ולגידול, מסתבר כי כל הג"ל פסולים לזימון, וגדל קלה היונו פתי ביותר המצוה ברמב"ם פ"ט מעדות ה"ט ופתי ביותר אף כי פסול לעדות כשר לזימון.

אנדרוניס

דעת הטור לאנדרוניס היינו אש, ובודאי מטעם לזימון. השו"ע ברג' שופר ובזו"ר סימן א' ואבה"ט מ"ד וחז"מ רל"ב, ס"ל דהוא ספק, וידוע כי י"א דהוא חודש זכר וחודש נקבה, והראב"ד ס"ל דהוא צריה צפ"ע, ונ"מ כל זה לזימון, ונלע"ד ללא מטעם כיון שהוא ספק חסר צריחף שלו. וראה סימן קל"ט ס"ח דאין מטעם ראה מ"ב פס.

וכן נראה דעת השאלות פ יתרו. ולא קשה ממה שאמרו לקמן מז רב ושמואל וכו' עיין הגר"א והעמק שאלה, וכן היא דעת הסמ"ג רבינו יונה תניא רבתי ועוד פוסקים. ודעת הרא"ש שאפילו לא בירכו המוציא יחד אלא שאח"כ נקבעו באכילה ביחד נתחייבו לזימון, וכן היא דעת המאירי, וכן נראה דעת התוס' לעיל מב ד"ה עשרה. ודעת הרמב"ם כתב הצ"ח דבעינן שיאכלו כולם יחד דוקא אבל אם לא אכלו יחד לא בתחילה ולא בסוף רק כל אחד לעצמו מכבר אין עליהם חובת זימון רק רשות, וכדעת המצאתי כתוב' שהביא הב"י סימן קצג, ועיי"ש מג"א סק"ח וראה מעובדא דרב ושמואל לקמן שם, ועיי"ש במ"מ ובהגהות מיימוני בהלכה יא בשם הירושלמי, והטור הביא דעת רבינו יונה ואח"כ דעת הרא"ש וכן הוא בשו"ע כהרא"ש ועיין שלטי הגבורים דאף לדעת הסמ"ג ורבינו יונה אם רצו מזמנין. [וכתב העינים למשפט, (שם) ואפשר שכל זה תלוי בדרשות המקראות דמקרא דתורה כי שם ה אקרא משמע שברכת המוציא היה ביחיד, אבל קרא דגדלו משמע שגם בתחילה ברכו יחד ואתי שפיר ש' אבהו לא דרש מקרא דתורה, וכן נראה פשוט לשון המשנה שאכלו כאחד ולא אמר ביחד וכמה רבוותא בהם הבה"ג רי"ף מחזור ויטרי סמ"ג רב"ה הרא"ה שבלי הלכת תניא ועוד פוסקים תפסו רק קרא דגדלו וקרא דתורה כתבו לדרשה אחרת, עיין לקמן אולם גם הרא"ש כתב רק קרא דגדלו ואולי לא היה בגירסתם רק מימרא דר אבהו].

ה באיה דבר לא מצטרפים לחובת זימון. א חובת זימון זהו רק בפת ולא בדברים אחרים, והאם מזמנין גם על שבעת המינים, דעת הרמב"ם שאין מזמנין אלא לפת, וכן היא דעת השאלות פרשת יתרו ופרשת עקב ועיי"ש העמק שאלה, הרא"ה לעיל מב הריטב"א בהלכות ברכות שלו ריב"א הביאו רבינו יונה לעיל שם, הרא"ש שם ובחולין קו וכו' בתוס' שם וכן נראה ברשב"א וכו' ב"י שכן נראה בפוסקים והטעם משום דקביעותא דפירי לאו קביעותא היא וכמש"כ השאלות ושאר פוסקים שלמדו ממש"כ בחולין שם שמע מינה דאין מזמנין על הפירות על הא דכלכלה דפירי וסתם כלכלה של תאנים וכמפורש ברא"ש. והראב"ה בשם רב האי גאון כתב דלשבעת מינים מזמנין והא דאמר רב הונא על הפירות בשאר פירות וכן הוא במרדכי משמיה דראב"ה וי"א שאף דעת הרא"ש ועיין צ"ח לקמן מח. ובדרישה כתב שתלוי בפלוגתא דרבוותא אם ברכה מעין ג הוא מן התורה והוי כפת או רק מדרבנן עיי"ש, ואם שאפשר לומר כן לדעת הרמב"ם דס"ל שהוא דרבנן ולאידך גיסא לדעת רב"ה דס"ל שהוא מן התורה אבל הרי הרא"ה והריטב"א והרשב"א וכן הרא"ש והמרדכי וכן נראה גם דעת השאלות. ובהעמק שאלה כתב דתליא אם במעין ג צריך במקומן דוקא וכדעת הרמב"ם ריש פ"ד דברכות והרשב"ם פסחים קא או שאין צריך וכדעת הרי"ף ותוס' פסחים שם וכיוון בזה לדעת רבוותא הרא"ה והריטב"א שכתבו בטעם דאין מזמנין על הפירות לפי שאין הצריך הוכחה ועושה חיבור אלא לפני האכילה שהחבורה קיימת אבל לאחר שאכלו וכל אחד יכול לילך למקום שירצה ולברך בטל השיתוף ונתפרדה חבילה ואין קביעותן קביעות שאחד יברך לכולן משא"כ פת וכו', וכן נראה בתוס' חולין שם ועיי"ש בחידושי הריטב"א ומש"כ להלן בזה ואפשר שזהו מה שאמרו אין קבע לפירות.

המשך בעמוד האחרון

א מקור העניין. בגמ' ברכות דף מה ע"א במשנה שלשה שאכלו כאחת חייבין לזמן. ושם כל הסוגיא. וברמב"ם הלכות ברכות פרק ה הלכה ב, שלשה שאכלו פת כאחד חייבין לברך ברכת הזימון קודם ברכת המזון, ואי זו היא ברכת הזימון אם היו האוכלים משלשה עד עשרה מברך אחד מהם ואומר נברך שאכלנו משלו והכל עונין ברוך שאכלנו משלו ובטובו חיינו, והוא חוזר ומברך ברוך שאכלנו משלו ובטובו חיינו. וראה הדינים בשו"ע מסימן קצב עד סימן ר"ב.

ב גדר עניין הזימון. כתב בחידושי הריטב"א (שם) בברכות, וכו' בשיטמ"ק שלשה שאכלו כאחת חייבין לזמן. פירוש שרוצים להתחבר יחד לסעודה וכגון דאמרי ניזיל וניכול נהמא בדוכתא פלן או כשהסבו דהויא קביעותא כדאמרינן לעיל. חייבין להצטרף ולזמן יחד וחובת זימון הוא מפני כבוד הבורא כשהן מתחברין ומתריין זה לזה לברכו משום ברב עם הדרת מלך ע"כ. ובמאירי כתב באופן אחר, וז"ל: (שם בבית הבחירה למאירי ברכות) וענין הזמון הוא דרך אוהרה והתראה להתעורר לברכה מתוך כונה ומתוך כך לא הוזכרה בו אזכרה ולא מלכות הואיל ולא הותקנה אלא לאזהרה אלא שבעשרה הותקנה הזכרת השם כמו שיתבאר הואיל ומינים דבר שבקדושה ואף על פי שברכת המזון מן התורה אין הזמון מן התורה ומ"מ דרשוהו דרך סמך ממה שנ' גדלו לה' אתי ונרוממה שמו יחדיו שנמצא אחד מתורה את השנים להוועד עמו לרומם את האל עכ"ל.

ג יסוד חיוב מה"ת או מדרבנן. הנה הפני יהושע כתב בפשיטות שהוא מן התורה, וכו' הלבוש וכן הברכת ראש היתר בזה ומסיק שאפילו בשלשה מזמנין זה מה"ת, והצ"ח לקמן מח הסתפק בזה, ויע"ב בפרמ"ג במש"ב קצ"ב א' שס"ל דרוב הפוסקים סבירי דזימון חיובו מדרבנן, וכו' השאגת אריה סימן כד דהכי מסתבר דודאי לאו מה"ת. ועי' בטור קפ"ח שבמביא בשם הראב"ד דחיוב זימון דאורייתא, וכן דעת הלבוש. ואפילו שבגמ' למדו מפוסקים אפ"ל שאינו מן התורה וזהו רק אסמכתא בעלמא. והנה החיי אדם לא הכריע בעניין זה, והקריט ספר כתב שבעשרה הוא מה"ת כדדרשו מקרא דאת ה אלוך לקמן שם ובשלשה אינו אלא מדרבנן ואתי שפיר בזה קושיית הפנ"י למה לי תרי קראי גדלו ואת ה אלוך. ולפי דברי הקריט ספר אתי שפיר דברכת הזימון לא הוי בל תוסיף דבעשרה הוי מה"ת ובשלושה לא הוי ברכה כלל רק הכנה לזימון לברכה, וכו' המאירי. והנפקא מינה בכל זה כתב מרן הגר"ש אלישיב זצ"ל (בספר הערות שם) מי שנסתפק להם אם זימנו או לא וכבר בירכו ברהמ"ז אין להם לחזור ולזמן מספק אף להסוברים שיזמון דינו מן התורה כיון שמאחר שכבר בירכו פריחה להם זימון כמב' בגמ' להלן. אך אם קודם שבירכו נסתפקו להם אם כבר זימנו איז בשלושה שאכלו אף למ"ד שחיוב זימון הוא מדרבנן יכולים הם לחזור ולזמן מספק כיון שאין הם מזמנים בשם, אך עשרה שנסתפקו להם אם זימנו כיון שבזימנם מזכירים הם את השם אין להם לחזור ולזמן. ואנן נקטינן להלכה כהסוברים שיזמון דינו מדרבנן.

ד אימתי חל חיוב זימון. הנה דעת בה"ג דדוקא בקבעו עצמם בתחילת ברכת המוציא חייבין לזמן,

בגדר חובת ברכת הזימון

הנה בדין אם איכא חובה לחזור אחר זימון, כתב הרא"ש בפרק שלשה שאכלו סו"ס ג' דמצוה לחזור אחר זימון משום ברוב עם, וצ"ב למה הוצרך לטעמא דברוב עם, ונימא שחייב לחזור אחרינו כמו שחייב לחזור אחר כל מצוה. עוד צ"ב, דהרא"ש גופיה בפרק ערבי פסחים ס' לב כתב דכוס של ברכת הזמון אינו בהכרח כל השנה, כי ביחיד הא א"צ כוס ואינו חייב לחזור אחר זימון, ולכא' סתנן דבריו אהדדי.

והנה המ"ב בריש ס' קצג כתב דב' שאכלו מצוה לחזור אחר ג' כשהוא בביתם, ולפ"ז י"ל דזהו כוונת הרא"ש בפסחים שא"צ לחזור בכל השנה אחר זימון, דהיינו כשאין לו שלישי בביתו, ומיושב סתירת הרא"ש.

אולם גוף החילוק של המשנ"ב שרק כשיש לו שלישי בביתו צריך לחזור אחרינו לזימון צ"ב, דמה החילוק בזה. והרי אם זימון הוא ככל המצות, הרי קי"ל דאינו חייב להביא עצמו בשום מקום לידי חיוב, ורק דבעידנא דריתחא ענשי' עלה, ובעידנא דריתחא לכא' אין ג"מ בין ישנו בביתו לאינו בביתו, ומ"ש הכא דמחלקים בזה.

עוד צ"ב, דהנה ע"ב מ"ב ס' קצג סקל"א שכ' דלצורך הפסד ממון או אונס אחר רשאי לזמן שלא בשלשה. וזה צ"ב דמ"ש זימון מכל המצוות שאין היתר דהפסד ממון, אא"כ הוא עד חומש.

והנה קי"ל דנשים אין מצטרפות משום דאין חברתן נאה משום פריצותא, אכן נשים לעצמם, דעת כמה ראשונים וכ"פ הגר"א דחייבות בזימון בג'. ומיהו כשהיו עם האנשים חל עליהם חיובא, ובכה"ג יכולות אח"כ ליפרד מהאנשים ולזמן בפנ"ע לדעת הגר"ז כי כבר חל עליהם חיוב, וע"ש בשעה"צ באורך בסק"ט דדעתו נוטה לזה להלכה. אך דזה צ"ב דאטו הטילו עליהם חיובא לחצאין, ואם למעשה לא חייבום, מהיכ"ת יחויבו כשהם עם הנאשים, ומהו טענת מ"ג.

עוד צ"ב בהא דקי"ל דג' שבאו מג' חבורות של ג' ולא זימנו שם, הנשואים חייבים הם לזמן כיון שכבר נתחייבו בזימון, ואפילו לא אכלו יחד משנתחברו חייבים לזמן שכבר חל עליהם חובת זימון. והדברים צ"ב דאטו איכא חובת זימון בעצם, דנימא שיתחייבו במצות זימון והא לא נתחייבו אלא לזמן זמן עם זה, וכיון שנפרדו איזה ענין יש לחייבם לזמן עם אחרים.

והנראה בזה בס"ד, דזימון ענינו הוא ברכת רבים שמברכים יחד [וכמש"נ בהרחבה במק"א], והחיוב של ברכת רבים הוא כשיש אכילה של רבים, דאכילה של יחיד מחייבת ברכת יחיד ואכילה של רבים מחייבת ברכה של רבים, ולהכי כשאכלו ג' הרי אכלו אכילת רבים, וממילא נתחייבו בברכת רבים, ולא אכפ"ל עם איזה רבים יברכו.

ולהכי מעיקר הדין גם בהחליטו לאכול יחד אין חייב ואינו דומה לאקום ואשנה פרק זה, לפי שכאן כל זמן שעדיין לא אכלו אין כאן עדיין את האכילה המחייבת, וה"ז כמי שהחליט לאכול דלא נימא דאינו יכול לחזור בו לפי שהיה כאן קבלה לברך ברכת המזון, לפי שאם אינו אוכל אינו חייב כלל בברכה, וה"נ הכא שכ"ז שלא אכל אכילת רבים עדיין לא חילל עלי' חיובא דברכת רבים. ולפ"ז מעיקר הדין אין שום חובה לחזור אחר ג' כדי לזמן, כמו שאין חובה לילך לאכול כדי לקיים מצות ברכת המזון, ורק משום מעלייתא דברוב עם אם ישנו בבית מצוה לחזור אחרינו, ונמצא דאינו חייב מעיקר דין הברכת המזון, כ"א מצוה כללית של ברוב עם, דבזה מצוה להכניס את עצמו למצב של ברוב עם כמבואר ביומא דס"ט גבי כה"ג עש"ה, אבל אינו מדיני הברכה. ולהכי כ' הרא"ש דכל השנה אין מצוה בזימון.

ולפ"ז י"ל דכשם דהיכא שלא קבעו יחד לאכול יחד אין זימון, כי אין כאן אכילת רבים, כך ג"כ אם הקביעות היה באופן שאינם יכולים לזמן יחד הרי מעיקר אין כאן רבים לגבי הברכה, ובעיני צירוף לגבי הברכה כמו דבעיני צירוף לגבי האכילה. ולהכי בגוונא שהוא הפסד ממון חשיב כלא הוקבעו לברכה, כי אינם יכולים יחד.

וכאשר קבעו חז"ל שנשים אין מצטרפות עם האנשים לפי שאין חברתם נאה, היינו דממילא אינו נחשב רבים לגבי הברכה, דכיון שאין חברתם נאה, אינם נחשבים לציבור אחד באופן שאין חברתם נאה, אבל באופן שחברתם נאה דאינו ניכר צירופם, אזי שוב הוי ציבור אחד ומצטרפות ונתחייבו. ולסוברים דנשים בפנ"ע גם אין מזמנות, היינו משום דסברי שנשים אין נחשבות צבור, אם משום הטעמים המבוארים במ"ב שענינם דממילא אין כאן אפשרות לברכת רבים, או מהטעם שכתב האו"ש דנשים חשיבי כחד כמבואר בר"פ שלשה שאכלו ובעוד דוכת', אבל להצטרף לציבור קיים שפיר מצטרפות, ושוב ממילא חילל עליהו חיובא אם יתפרדו לעצמן.

(ע"פ נתיב בינה ברכות ס' נז)

מצות זימון וטעמיה

מובא בגמ' ברכות מ"ה ע"א "שלושה שאכלו סעודה של פת ביחד חייבים לזמן קודם שיברכו ברכת המזון", דהיינו אחד מהם אומר נברך שאכלנו משלו והם עונים אחרינו ברוך שאכלנו משלו ובטובו חיינו והוא חוזר ואומר ברוך שאכלנו משלו ובטובו חיינו. וזהו מהות הזימון להזמין עצמם באמירה לברך כאחת. בחידושי המאירי ברכות (שם) כתב טעם לזימון כדי שיהיה ויתעוררו לברך ברכת המזון בכוונה. וכן משמע בערוך (ערך זמן) וז"ל "חייבים לזמן תרגום 'היו נכונים', בס' ארחות חיים (הלכות ברכת המזון) סימן ל"ח והכל בו בסימן כ"ט כתבו שהוא ריבוי שבח לגדולה להשי"ת שזמנים ומתרים זה את זה ומתועדים יחד להודות לו ולשבחו על שפע טובתו כמו שנאמר "ונרוממה שמו יחדיו" והוא מפני כבוד הבורא כשהם מתחברים זה לזה לברכו, ומשום "ברוב עם הדרת מלך", וכ"כ בחידושי הריטב"א ברכות מ"ח ע"א. מדברי רש"י משמע בגמ' (שם) "להזדמן יחד לצירוף ברכה בלשון רבים כגון נברך", ומשמע בבזה לבד שאומרים נברך מתקיים מצות זימון אף שאין מוציא המזמן לחבריו בכל ברהמ"ז. בס' אהל מועד (שער הברכות דרך שביעי) כתב "פירוש הזימון היינו להזדמן יחד לצירוף ברכה בלשון רבים". משמע שאין הזימון חלק מההודאה על המזון אלא עניני שבח על הידור המברכים ביחד, ועוד שהוא כהכנה לברך יחד אך אינו עצם הברכה (ע"י שו"ת גינת ורדים כלל א' סימן י').

ולעצם ברכת הזימון האם הוא מדאורייתא או מדרבנן, בחידושי המאירי שלמד גדר זימון "דרך אזהרה והתראה להתעורר לברכה מתוך כוונה ולכן לא הוזכרה בו אזהרה ולא מלכות אלא שבעשרה הותקנה הזכרת השם הואיל ומנינם דבר שבקדושה, אעפ"י שברכת המזון מן התורה אין הזימון מן התורה ומ"מ דרשוהו דרך סמך ממה שנאמר "גדלו לה' אתי ונרוממה שמו יחדיו". והיוצא מדבריו שענין הזימון הוא רק להזהיר ולהתעורר לברך ברכת המזון בכוונה הגם שאת ברכת המזון כל אחד מהמסובים יברך לבדו. יעוין בפרי מגדים סימן קצ"ב במשב"ז ס"ק א' ובסימן קצ"ג בא"א סק"י דלרוב הפוסקים הוא מדרבנן וכך פסק המשנ"ב בסימן קצ"ז בשער הציון ס"ק ט"ז. אולם דעת הראב"ד שברכת הזימון מדאורייתא, וכך לכאורה משמע מדברי רבי אבהו בברכות מ"ה שלומד חובת הזימון מהפסוק "כי שם ה' אקרא הבו גודל לאלוקינו" (דברים ל"ב ג'), ומשמע שהיחיד אומר לשנים כשאקרא את שם ה' אתם הבו גודל לאלוקינו, הרי ששלשה ראויים להגדיל שמו יתברך ולומר ברכת הזימון, ומשמע שלומדים זאת מן התורה שהפסוק שממנו למד הוא מן התורה, וכן הובא בטור סימן קפ"ח דעת הראב"ד וכן דעת הלבוש בסימן קצ"ד ובישועות יעקב סימן קצ"ס ס"ק א' וכן מביא בס' פתח הדביר סימן קצ"ב שבעת היראים מצוה רנ"ג מן התורה ובדרישה סימן קצ"ב והפנ"י ברכות מ"ה, ראוי לציין שבס' קרית ספר ברכות פ"ה כתב "ברכת הזימון ילפינן מדכת"ב "וברכת את ה' אלוך"י" זו ברכת הזימון כמובא בברכות מ"ו ע"א, ונראה דהיינו ברכת הזימון בעשרה או יותר דמזכירין שם ה', וכך משמע מהפסוק "וברכת את ה' אלוך"י", אבל זימון בשלשה לא הוי אלא מדרבנן (ע"י בחידושי מהרש"א ברכות מ"ח ע"ב).

במשנ"ב סימן קפ"ג מבואר לעיקר דין זימון הוא שיצטרפו יחד בכל ברהמ"ז ע"י שישמעו כל ברהמ"ז מהמברך והוא יוציאם בברכתו מדינא דגדלו לה' אתי ונרוממה, אולם כבר כתב הט"ז בסימן קפ"ג סק"ו דבעונות הרבים הם נרוממים דעתם ואינם מכוונים לדברי המברך ונמצא שחסר להם ברכת המזון דאורייתא, לכן נכון יותר מסובין יאמרו בעצמן בלחש עם המברך. הנצי"ב בפירושו העמק שאלה על השאלות שאלת קמ"ו כתב להעיר דמסוגיא בדף מ"ח משמע שלמדו מצות הזימון מ"גדלו לה' אתי ונרוממה שמו יחדיו" ואילו בברכות מ"ח ע"ב למדו מהפסוק "את ה' אלוך"י" זו ברכת הזימון. ומתוך ד"ל דמש"כ בדף מ"ח מנח"מ שחייבין בזימון לא בברכת הזימון מדובר שאומר נברך שאכלנו משלו אלא הכוונה דעיקר מצות זימון שאחד מברך וכולם יוצאים ידי חובת ברהמ"ז ובכל ברכת המזון מדובר וזהו עיקר מצות זימון, וכפי שכתב הגר"א בסימן קצ"ה (ע"י בשעה"צ סימן קצ"ג ס"ק כ"ב) שיהא אחד מברך וכולם שומעים ועונים אמן, ודבר זה נלמד מ"גדלו לה' אתי ונרוממה שמו יחדיו" שאגודים זה בזה זה מברך וזה עונה אמן והאמן הוא מגוף הברכה כמו שפירש"י ברכות מ"ז ע"א דאף עניית אמן מן הברכה היא, אולם הסוגיא בברכות מ"ח מדובר בברכת הזימון היינו נברך שאכלנו משלו משו"כ מובא הדרשה את ה' אלוך"י עכ"ד. וכ"כ בהרחבה בס' רשימות שיעורים (סולוביצ'ק) ריש פרק שביעי.

ועצם דברי הט"ז הנ"ל שבזה"ז עדיף שכל אחד יברך לעצמו ברהמ"ז, כן כתב כתב הב"י בסימן קכ"ג ס"ז וז"ל "כתוב בשבלי הלקט בשם הר' אביגדור "כל אחד מהמסובין חייב לומר בלחש עם המברך כל ברכה וברכה עם החתימות", וכן יש ללמוד דמה שכתב הרא"ש בתשובה כלל ד' סימן י"ט וז"ל "ברכת יוצר וערבית אם אומרים עם שליח ציבור בנחת כי אין אדם יכול לכוון תדיר עם שליח ציבור בשתיקה וגם אם היה מכוון לדברי שליח צבור ובאמצע הברכה היה פונה לדברים אחרים הרי הפסיד הכוונה כי הפסיק אמצעיתה, אבל כשאדם קורא בפיו אם קורא מקצתה בלא כוונה יצא".

המשך בעמוד האחרון

צריך עיון הרה"ג מרדכי קרליבך

בגדר דין זימון 'ברכת המזון דרבים'

הר"מ [פ"ה ברכות ה"ב] כתב, שלשה שאכלו פת כאחד חייבין לברך ברכת הזימון קודם ברכת המזון, ואי זו היא ברכת הזימון וכי מברך אחד מהם ואומר נברך וכו', ואח"כ אומר ברוך אתה ה' וכו', והן עונים אתה אחר כל ברכה וברכה, ע"כ, וצ"ע מה נתחדש בזה שהן צריכין לענות אמן, והרי עניית אמן אינה מעכבת [שו"ע סי ר"ג סי"ב וסי ר"ט ס"ה], ולדברי שיטת הצידה לדרך שבברכהמ"ז יש חיוב מה"ט לענות אמן ניהא.

ובכס"מ עמד בזה וז"ל, לאו למימרא שאם שמעו כל הברכות מתחילה ועד סוף ולא ענו אמן שלא יצאו, אלא לומר שמצוה עליהם לענות אמן כדי שיטלו שכר כמברך וכמו שכתבתי [פ"א ברכות ה"א], עכ"ל, ושם מבואר בדברי הר"מ ובכס"מ דגדול העונה אמן יותר מן המברך, ובמגילת ספר על הסמ"ג [ענין כ"ז (ע י.)] האריך דכל שזונה אמן יוצא ידי חובתו אף שאין כוונת שומע ומשמיע, יעוי"ש. מה שהאריך בזה.

ויסוד הדברים נתבאר לעיל ובפרשת עקב לענין 'ברכת הזימון' דבתורת ברכת המזון אינא תרת"י, א. יחיד המברך הו"ל ברכת המזון דייחיד, ב. ג' שאכלו כאחד נתחייבו בברכת המזון דרבים, וכשהאחד מזמן ומברך ומוציא את כולם ידי חובתם, הרי שאין הם יוצאים ידי חובתם מדין שומע כעונה, כי אם שברכת המזון זו היא ברהמ"ז דרבים, וכך הוא טבעה של ברכת המזון דרבים, שהאחד מברך וכולם שומעין ועונים אמן.

והוא מוכרח ומבואר בדברי הברכת אברהם, דהנה כתב בשו"ע [סי קצ"ג ס"א], דאין האחד מוציא את חבריו [בברכת המזון] אם אין השומע מבין את הלשון, וכתב בביתאיה"ל שם [ד"ה אינו] ח"ל, דעת ברכת אברהם, דבזימון שלשה שאחד מוציא לשנים, או בעשרה שאחד מוציא לתשעה, אפילו אינם מבינים יחיד מוציא את הרבים, והעתיקוהו הרבה אחרונים, ומב"ח בסיומן זה ולבוש בסיומן קצ"ט משמע שלא כדבריו, ע"כ.

אשר ע"כ מבואר מדברי הברכת אברהם, דכל מה שצריך השומע להבין הדברים, היינו כדי לאשוויי שומעל כעונה, אך בשלשה שאכלו כאחד סגי לן במה שהמברך מבין, וכל שכלפי המברך חשיבא ברכה, נתקיימה הברכה בציבור. ומעתה ניהא דברי הר"מ, דאף בדיוצא מדין שומע כעונה אין עניית אמן מעכבת, מ"מ בזימון שדינו להיות חפצא של ברהמ"ז דרבים, בזה צריך לעיכובא שהאחד יהא מברך וכולם שומעין ועונים אמן.

הגרע"א הביא הא דאיתא בחולין [דף פז.] דמי שעמד לברך ברכת המזון לכל המסובים ובא אחר וחטפה הימנו חייב לשלם ארבעים זהובים, י זהובים לכל ברכה, והקשה דע"כ שזימון משום שומע כעונה הוא כמברך ממש, והיה לו לענות אמן, ואם לא ענה אמן איהו דאפסידא נאפשיה, וביותר שבידו לברך עם המזון, כמש"כ הרמ"א [או"ח סי קפ"ג ס"ז] שנכון לעשות, וא"כ לא הפסיד הנחטף, והניח בצ"ע.

הלא למש"נ מיושבק קושיית הגרע"א, ד"ל דמייירשלא נתכון להוציא את הנחטף ידי חובתו, ואין לא נתכון לצרפו ברכת הזימון, באופן דבזה הוצרך הנחטף לברך לעצמו, ומה שיש חיוב עשרה זהובים, הוא לפי דברכת המזון של המזמן קובעת תורת ברכת המזון לעצמה בתורת ברכת הציבור, והפסיד את מעלת ברכת הציבור, ומצאצא שחטף מחבירו ד' ברכות של ציבור, ולכן שפיר חייב לשלם מ' זהובים על ארבעה ברכות אלו.

כתב הר"מ [פ"א ברכות ה"ב] ח"ל, רבים שנתוועדו לאכול פת או לשתות יין ובירך אחד מזן וענו כולם אמן הרי אלו מותרין לאכול ולשתות, ע"כ, והקשו האחרונים דהלא דעת הרא"י [שם ה"א] דעניית אמן אינה מעכבת, ובמגילת ספר שם כתב ליישב עפ"י הכס"מ הנ"ל, דלאו למימרא שאם שמעו את כל הברכות מתחילת ועד סוף ולא ענו אמן שלא יצאו, אלא לומר שמצוה עליהם לענות אמן כדי שיטלו שכר כמברך.

ובחיודושי רבי אריה לייב [ח"א סי ה'] תירץ דבברכת הנהנין לא מועיל כלל דין שומע כעונה, אא"כ הברכה בעצמה היא גם עבור חבריו, זה חייל על ידי מה שהסבו לאכול יחד, דבברכת הנהנין אינו יכול לברך עבור חבריו אא"כ הסבו כולם כאחד [ברכות מג.], דעל ידי זה נחשב כאכילה אחת ושפיר יכול האחד לברך על אכילה משותפת זו, ומאחר שעיקר הברכה בעצמה היא גם ברכת חבריו, דין עניית אמן בזה הוא הולכיבא, וסמך לזה הביא מדברי הגרע"א בהגהותיו לשו"ע [או"ח סי ר"ט ס"ד] שכתב לחדש, דכל שכבר יצא ידי חובתו ובא לברך עבור חבריו מדינא דאע"פ שיצא מוציא [ר"ה כט.], בזה עניית אמן מעכבת, והוציא כן מדברי השיטמ"ק בברכות [דף נד.]. וביאור הדברים בדין ערבות נתחדש שיכול האחד לברך עבור חבריו, אך מהני רק משום שברכה זו שמברך היא ברכת חבריו, וממילא זה חייל רק מכח מה שחבירו עונה אמן.

כתב הר"מ [פ"ג שופר ה"י] ח"ל, המנהג הפשוט בסדר התקיעות של ראש השנה בצבור כך הוא וכו', אחד עומד ומברך ברוך אתה ה' אמ"ה אשר קדשנו במצוותיו וציוונו לשמוע קול שופר וכל העם עונים אמן, וחוזר ומברך שהחיינו וכל העם עונים אחריו אמן, ותוקע שלשים תקיעות שאמרנו מפני הספק על הסדר, ואומר קדיש ועומדין ומתפללין תפילת מוסף וכו' תוקע וכו', ואף בזה צ"ב מה הוצרך הר"מ לכך שעונים אמן.

והנראה בזה עפ"י מה שנתבאר בארוכה בעניני ראש השנה, דבמצות התקיעות אינא תרת"י, א. דין תקיעות המוטל על כל יחיד ויחיד מדאורייתא, ב. דין תקיעות של ציבור על סדר מלכויות וזכרונות ושופרות מדברי סופרים, והחפצא של התקיעות דמיעומד היה הוא חפצא של תקיעות הציבור, ונפ"מ בזה דאין השי"ץ מוציא את השומעים בזה ככל התוקע לחבירו, אלא שהבעל תוקע הוא כמאחד מן הציבור שתוקע את תקיעות הציבור.

אשר ע"כ דהברכות שמברכין על התקיעות המה ברכות של ציבור [עבור התקיעות דמיעומד שהם תקיעת הציבור], ככל המצות שעיקרן מצוות של ציבור דבעיל ברכה של ציבור, וכן נתבאר בדין ברכת התורה שהברכות צריכין להיות בציבור דוקא, וא"כ דין עניית אמן באלו המצוות המה מעיקר דין הברכה עצמה, כי רק ע"י עניית אמן חילא ביה בהברכה שהיא ברכת הציבור, ואפשר גם שמעכב בדין ברכה זו, כמש"נ. [והרה"ג ר"ד גלעד"י העירני לבאר את דברי הראשונים ב"רה (דף כז.) ותוס' (ד"ה ושמן) וכן בתוס' סוטה (דף לט. ד"ה מחיצה) שדנו בדין מי ששמע שופר כשהוא מחוץ לביהמ"כ האם צ"ד חובתו, דנראה דדין שי"ץ התוקע לציבור אינו ככל תוקע לחבירו, אלא כדיו שי"ץ לתפילה, ובזה גם יש מקום גדול לדברי הרמ"ז דצריכין הקהל לשמוע הברכות שבתפילת השי"ץ כי היכי דלהווי התקיעות על סדר ברכות, ע"כ, והוא לפי שהמטבע של 'תקיעות הציבור' חייל ע"י מה שהציבור הם שומעים חזרת השי"ץ, ויל"ן].

פניני העמוד

הרב מאיר סגל

בגדר דין הזימון בשלשה ובעשרה

א. יש להסתפק בגדר דין "זימון של עשרה", אם זימון של עשרה הוא חפצא של זימון בפנ"ע, וב' עניני זימון נתחדשו "זימון של שלשה" ו"זימון של עשרה", או דגדר זימון של עשרה אף הוא יסודו "זימון של שלשה", ורק כשעשרה עונים לזימון של שלשה, מזכירים את ה'. ונ"מ בזה לגבי הדין דעשרה שאכלו אינם רשאים להחלק שלשה [קצ"א א.], ויל"ד אם באופן שאינם רשאי להזכיר את השם, [כגון ששיש ספק אם הצטרפו לזימון, ע"י משנ"ב קצג סקצ"ו], אם אעפ"כ יש ענין לזימון של עשרה ואינם רשאים להחלק, או שבכה"ג רשאים לכתחילה להחלק להבורות של שלש שלש. ועיי' בקרי"ס בהל' ברכות פ"ה שרק זימון בעשרה הוא דאז, אבל זימון בשלשה הוא דרבנן, ומשמע שהם ב' עניני זימון נפרדים, אבל מכמה דוכתי נראה, דאף זימון של עשרה יסודו הוא "זימון של שלשה", אלא דבאופן שעשרה עונים לזימון של שלשה מזכירים את ה', וככ"ב שו"ת שבט הלוי ח"א סי' רה לסימן קצ"ט], ולפנינו יתבאר כמה מקורות כצד זה.

ב. דהנה מצינו כמה סתירות אם צירוף לזימון של שלשה חמור יותר מזימון של עשרה, או להיפך. דמחד בב' מקומות מצינו שצירוף לזימון של עשרה חמור מזימון של שלשה, וכמו שמצינו בדין יצא לשוק, דמבואר בגמ' בברכות מה ע"ב, ונפסק להלכה בס"י קצ"ד ס"ב, שכשישבו שלשה ויצא אחד לשוק מודיעים לו שרוצים לזמן, ויוצאים ידי"ח אע"פ שאינו בא ויושב עמהם, אבל בעשרה פ"ה מועיל עד שישב עמהם, ומשמע שזימון בעשרה חמיר טפי. וכן מצינו לענין נשים, שמבואר בגמ' בברכות מה ע"ב שרשאות לזמן בעצמם, וכתב הרמב"ם בפ"ה מהל' ברכות ה"ז דהוא רק בזימון של שלשה, אבל אינם רשאות לעשות זימון של עשרה, והובא להלכה בשו"ע סי' קצ"ז ס"ו.

אכן מאידך גיסא מצינו ג' מקומות שזימון של עשרה קיל טפי מזימון של שלשה, הא' לענין אוכל ירק, שמבואר בגמ' ברכות מ"ח ע"א, שמצטרף לעשרה, וכתב הר"ף שם שהיינו רק לזימון של עשרה ולא לזימון שלשה, וכן הובא להלכה בשו"ע סי' קצ"ז ס"ז. הב' לענין אכילה בפחות כזית, שכתב השעה"צ סי' קצז ס"ק יד, שאפ"י לחולקים על הר"ף ג"ה וסוברים שאוכל ירק מצטרף לשלשה, היינו רק באכל כזית ונתחייב בברכה אחרונה, אבל במצטרף לעשרה א"צ שיאכל אפי' כזית. הג', לענין קטן, דמבואר בגמ' ברכות מ"ח ע"א שמצטרף לעשרה, והטור בס"י קצט הב"א שדעת רב האי גאון ורבינו פרץ, שהיינו רק לזימון של עשרה, אבל לזימון של שלשה אינו מצטרף, וכן מבואר בב"ר פ' צא. וצ"ב גדר זימון בעשרה.

ג. ויסוד הקושיא כבר מצינו בראשונים, בד' הרא"ש בברכות פ"ז סי' כא ורבינו יונה בברכות מ"ח ע"א, שהק' על דברי הר"ף שאוכל ירק מצטרף רק לזימון בעשרה, שהרי לענין יצא לשוק, זימון בעשרה חמיר מזימון בשלשה, וצריך שיבא ויישב עמהם. ות"י הרא"ש דלגבי יצא לשוק, אינו מצטרף לעשרה, כיון שצריך שישבו עשרה כאחד ובענין אחר לא לחוץ שהנידון הוא כלפי עצם עשיית הזימון, ובזה י"ל דאדרבה זימון בעשרה חמיר, כיון שהענין שיאכלו כולם כזית דגן. ובביאור דבריו כתב במאמ"ר סי' קצ"ז ס"ק ח שהרא"ש מחלק בין צירוף הישיבה לצירוף האכילה, ובצירוף האכילה זימון בשלשה חמיר טפי.

ונראה בביאור דבריו, שזימון בעשרה אינו חפצא של זימון בפני עצמו, אלא יסודו הוא זימון בשלשה, ורק כשעשרה עונים על זימון בעשרה צריך להזכיר את השם. ומעתה י"ל דבאמת כלפי מעשה האכילה, קל יותר להצטרף בעשרה מאשר בשלשה, שרק אכילה של שלשה יחד היא המחייבת בזימן, אבל בעשרה אי"צ אלא צירוף להזכיר את השם, וכל שמשויך לאכילתם באיזה דרגא, ממילא רשאי להזכיר את השם, ולכן אף אוכל ירק מצטרף. אבל לגבי יצא לחוץ שהנידון הוא כלפי עצם עשיית הזימון, ובזה י"ל דאדרבה זימון בעשרה חמיר, כיון שהענין בהזכרת השם בעשרה משום שכל בי עשרה שכונתא שריא, ולכן צריך שיהיו עשרה יחד באותו המקום, אבל בזימון בשלשה, כלפי עשיית הזימון, א"צ שיישבו יחד. [ועי' במשנ"ב סי' קצ"ז ס"ק יז, שכתב לבאר בטעם שאוכל ירק מצטרף, וז"ל, דבלאו ידידה יש חיוב זימון מן האוכלים פת, ולא בעינן ליה אלא להזכרת השם, ונראה כוונתו כמש"נ].

ד. ועפ"י זיתבארו היטב גם יתר החילוקים שהובאו לעיל בין זימון בשלשה לזימון בעשרה. דהטעם שנשים אינם מצטרפות לזימון עשרה, כתב המשנ"ב בס"י קצ"ז ס"ק טז [ומקורו מהכס"מ], שכיון שצריך הזכרת השם, הוי כדבר שבקדושה שאינו נוהא אלא בזכרים. והיינו שאינו סרוחן בהצטרפותם להתחייב בזימון, אלא באופן שעשית הזימון של הזכרת השם, ולכן רק בשלשה יכולות לזמן ובעשרה לא. אבל מאידך לענין פחות מכזית ירק, חמיר טפי שלשה, שהתם אין הנידון אלא אימתי חשיבא אכילתם הראשונה כקביעות להתחייב בזימון, ובזה אדרבה יותר חומרא יש בשלשה, שצריך לקבעם לאכילה, יותר מעשרה שאינו אלא צירוף להזכרת השם.

וכן י"ל בקטן, שאינו מצטרף לזימון של שלשה, דבעינן שלשה בני חיובא, כדי שאכילתם תחייבו בזימון, אבל לענין זימון בעשרה שכבר יש חיוב של זימון ע"י שלשה, ואינו אלא צירוף של קטן כדי להזכיר את השם, בזה סגי גם בקטן. וכ"מ ברש"י על המדרש בב"ר פ' צא, שהטעם שמצטרף לעשרה, כיון שיש שם ט' שהם ג' חבורות שראויין לזימון אלא בקטן, וא"כ קטן יאם להזכרת השם, לפיכך עושין אותו סניף ל"י, עכ"ל. והיינו כמש"נ.

ה. ונראה לבאר לפ"י עוד חילוקים דאשכחן בין זימון בשלשה לזימון בעשרה, דהנה לענין עד אימתי צריכים העונים לשמוע את המזמן, כתב הטור בס"י ר' שהמפסיק באמצע הסעודה לענות לזימון, צריך לשמוע עד סוף ברכת הזן, אבל כששומע לעשרה, א"צ רק עד ברוך שאכלנו ותו לא, והובא להלכה במ"ב שם ס"ק ח.

ולמש"נ מבואר היטב, דענייה לזימון של שלשה עניניה הוא להזדמן לברכת המזון, ובזה ודאי צריך לשמוע עד סוף ברכת הזן, אבל המפסיק לזימון של עשרה, אינו אלא עונה על זימון ומצטרף בענייתו כדי שיכולו להזכיר את השם ולכן א"צ לשמוע אלא עד ברוך לאלוקינו. [ולפ"י לכאז הא דא"צ לשמוע עד הזן את הכל, אינו אלא באותם שאינם מצטרפים אלא להזכרת השם, אבל שלשה מינייהו יצטרכו לשמוע עד הזן, כיון שהם העושים את הזימון. וכן משמע בערוך השלחן סי' ר אות ו, וכן הביא בשו"ת אבני ישפה ח"ד סי' כו אות י בשם הגריש"א].

וכן יתבאר את דמציני חילוק כשהפסיק באמצע הסעודה לענות לזימון, אם יכול לחזור ולזמן, שדעת הרא"ש שבזימון של שלשה אינם יכולים לחזור ולזמן, כיון שכבר פרח זימון מניניהו, וכתב המג"א בס"י ר ס"ק ג, שהיינו רק בהפסיק לענות לזימון של שלשה, אבל כשהפסיק לענות לזימון של עשרה, יכולים לחזור ולזמן ואף בעשרה, והובא להלכה במ"ב שם. ובמג"א שם ביאר, דלא שייך פרח זימון דאמירת אלוקינו דאכל בי עשרה שכונתא שריא, עכ"ל. ונראה הביאר כנ"ל, שמתחילה לא הצטרפו לעצם חיוב הזימון אלא רק כעונים לזימון להזכיר את השם, ולכן יכולים לחזור ולזמן [ודעת המג"א שיכולים אפי' לחזור ולזמן בעשרה, משום שלא יצאו כלל יד"ח זימון], משא"כ כשנצטרפו לזימון של שלשה שקיימו את חיוב הזימון. ועיי' במ"ב שם שביאר, שלא נצטרפו מעיקרא רק להזכרת ה', עכ"ל, והיינו כנ"ל.

ו. ונראה לבאר עוד לפי"ז דהנה במג"א סי' קצב ס"ק ז, והובא במשנ"ב ס"ק טז, מבואר שבמקום מצוה רשאי להפסיד זימון של עשרה ולהחלק לשלשה, ומשמע שזימון של שלשה, אינו רשאי להפסיד גם במקום מצוה, וצ"ב מ"ש זימון של עשרה שרשאי להפסידו במקום מצוה, מיזימן של שלשה שאינו רשאי להפסידו אף במקום מצוה.

ולמש"נ נראה דיש לדון שהמחייב של זימון בשלשה הוא משום עצם מה שנקבעו באכילתם, ואף במקום מצוה כיון שנקבעו באכילתם, אינם רשאים להפסיד את חיוב הזימון. אבל המחייב של זימון בעשרה, אינו אלא בשעת עשיית הזימון, שכיון שעשרה ענו לזימון, ממילא צריך להזכיר את ה', וא"כ אף שלכתחילה ודאי יש מצוה לחזר אחר זימון של עשרה [כמבואר בשו"ע קצג א.], מ"מ אכתי אין כאן חיוב גמור קודם שעה שמזמנים בפועל, ולכן במקום מצוה יהא רשאי לצאת קודם הזימון של העשרה.

זימון בהלכה

בגמ' ברכות: 'שלשה שאכלו כאחת אחד מפסיק לשנים ואין שנים מפסיקין לאחד' מפרש רש"י: אם גמרו השנים סעודתן ורוצים לזמן דרך ארץ הוא שיהא האחד מפסיק את סעודתו עד שיזמנו עליו.. אבל שנים אין עליהם להפסיק בשביל היחיד וימתין עד שיגמרו.

שואלת הגמ': ולא והא רב פפא אפסיק ליה לאבא מר בריה איהו וחד'. עונה הגמ': 'שאני רב פפא דלפנים משורת הדין הוא דעבד'. רש"י מוסיף מילה אחת להסביר מדוע רב פפא עשה כאן 'לפנים משורת הדין' וכותב: 'לאחשוביה'.

בכל פעם שאנו זוכים לעשות 'סיום' או להשתתף ב'סיום' אנחנו תמהים מדוע בתחילת נוסח ה'הדרן עלך', אחרי הדרן עלך מסכת.. אנחנו אומרים 'הי רצון... שתהא תורתך אומנותנו בעולם הזה ותהא עמנו לעולם הבא' ואנחנו מונים את שמונתיהם של עשרת בניו של רב פפא?

ביניהם נמצא גם אבא מרי בר פפא בעל העובדה שהביאה הגמ' שאביו רב פפא הפסיק בסעודתו, הוא והאוכל עימו, כדי שאבא מרי יוכל לברך ברכת המזון בזימון ומעשה זה היה 'לפנים משורת הדין'.

רש"י מלמדנו שרב פפא עשה זאת 'לאחשוביה'. להראות לאבא מאי בנו ולסועד איתם עד כמה הוא מחשיב ומרומם את בנו. איננו יודעים באיזה גיל היה אבא מרי באותו זמן ומדוע לא המתין לסיום הסעודה. מן הסתם הוא מיהר לתלמודו.

הנהגתו של רב פפא 'לאחשביה' את בנו. זיכתה אותו בעשרה בנים הראויים שעם ישראל יזכיר אותם בכל 'סיום' סמוך לתפילה ולבקשה: 'שתהא תורתך אומנותנו בעולם הזה ותהא עמנו לעולם הבא'.

המחנך הרב וולף זצ"ל היה רגיל לדרוש מהכתוב: 'בניכם אשר יקומו מאחריכם' את החובה שיש להורים לשמש דוגמה אישית לילדיהם. באומרו כי על ההורים לדעת שהילדים שלהם עומדים מאחוריהם, מביטים ועוקבים אחריהם ולומדים מכל מה שהם עושים.

'ושנתם לבניך ודברת בס' אתה רוצה שבנך ילמדו תורה?' ודברת בס' תלמד אתה בביתך בעצמך, בניך ילמדו שמה חשוב לאבא לעשות זה ללמוד תורה.

הרש"ד הירש זצ"ל מציב את הדוגמה האישית כדרך מרכזית בחינוך. הוא כותב: 'כיצד יצליח אב בישראל בחינוך? כיצד מכינים את הילד לחיים של עבודת ד', וכיצד אפשר לעורר אותו לקראת תכלית זו משחר ילדותו'.

'התשובה לזה: בדיוק כמו שמלמדים אותו ללכת ברגליו. שהרי האב לא ידגים לפני בנו את פרטי ההליכה ולא ינאם לפניו על ערכה הרב של ההליכה ברגלים. אלא ילמד את ההליכה על ידי הליכה. באותה שיטה ילמד אותו האב גם את כל המידות הטובות ואת כל המצוות על ידי עשייתם ורק על ידי עשייתם'.

'השומר שבת הבן עם הבת לקל ירצו כמנחה על מחבת'. אתה רוצה ששולחן השבת בביתך יהיה מקור של גיבוש וחיזוק המשפחה תדאג שהוא יהיה 'כמנחה על מחבת'.

רש"י מפרש את 'יחודה של 'מנחת מחבת', שמעשיה של 'מנחת מחבת' קשים ואינם נוטים להתפורר כמו מיני מאפה של 'מנחת מרחשת' או של 'מנחת תנור'. מפני שהמחבת אין לה שוליים והאור שולט במאפה המתקשה ונעשה גוף אחד.

אין זוכים לכך, על ידי יצירת אווירת שבת קודש שכולה השפעת חוס ואהבה לבן ולבת. ללמדנו כי הורדת המחיצות מאפשרת לחוס ולאהבה ליצור את הלכידות והגיבוש שכל כך חשובים.

על הבן והבת להיות שותפים במצוות החינוך לסייע להוריהם לחנך אותם להיות כלי ראוי לקבל את חינוכם. בנוסף למה שמוטל עלינו חוב גדול כלפי הוריהם היקרים, לזכות אותם במעשינו הטובים. 'ברא מזכה אבא' זה לא רק אחרי מאה ועשרים.

בכל לימוד תורה שלנו, בכל עשיית מצווה ובכל התנהגות שלנו בדרך ארץ אנחנו מעניקים זכות עצומה להורינו היקרים. אין הנאה גדולה יותר שיכול בן לתת לאביו ולאמו מעלייה בתורה ויראת שמים.

כולנו רוצים לקיים מצוות כיבוד אב ואם. מתי יוצא לנו 'להאכילו', להשקותו, להלבישו'. עלינו לדעת כי ההידור הגדול ביותר בו אנו יכולים לקיים את מצוות כיבוד אב ואם הוא אם נשמע לציווים, אם ניישם את החינוך לתורה ויראת שמים שהם נותנים לנו.

ועיין ב"י סימן ריג אם בשבעת מינים צריך לשוב למקומו, וביד מלאכי כתב בשם מהר"ק שכל זה לכתחילה אבל בדיעבד שומע כעונה בכל. ובספר הערות להגר"ש"א כ' ולמ"ד שזימון הוא מדאורייתא י"א שלשיטתם אף אחר אכילה מז' מינים צריך לזמן. ב] כל הצירוף זה רק באכל דבר שמותר לאכול, אבל דבר שאסור לאכול אין צירוף לזימון וזהו המשנה בברכות מה ע"א, ונפסק בשולחן ערוך סימן קצו סעיף א, אכל דבר אסור, אף על פי שאינו אסור אלא מדרבנן, אין מזמנין עליו ואין מברכין עליו לא בתחלה ולא בסוף.

ו] צורת הזימון למעשה. עיקר הזימון שאחד יברך ברכת המזון ויוציא את האחרים בשמיעתם וכן פסקו הרבה מהראשונים והאחרונים (ב"ח קצג, ע"פ ברכות מה ב חילוק ברכות עדיף הרי שבזימון אין חילוק ברכות, וע"פ רמב"ם ברכות פ"ה ה"ג ורא"ש פ"ז ס' כז וטור קפג וקצג, וע"פ מהר"ם בתשב"ץ סי' שו ובארחות חיים ברכת המזון סי' יא וכלבו שם, וכ"ד שו"ת פנים מאירות ח"א סי' נז, וכ"ד באור הגר"א סי' קצה ס"ק ה. ועי' חזון איש אור"ח סי' ו ס"ק ב וד), ועכ"פ לעשות כמש"כ בשו"ע (סימן קפג סעיף ז) נכון הדבר שכל אחד מהמסובין יאמר בלחש עם המברך כל ברכה וברכה, ואפילו החתימות. הגה: ויקדים לסיים קצת קודם המברך, כדי שיענה אמן, ומ"מ כתב המשנה ברורה (בס"ק כז) בד"ה נכון הדבר - היינו אף דמדינא היה יותר נכון שישמעו המסובין כל הבהמ"ז מפי המזמן והוא יוציאם בברכתו ובעצמן לא יברכו כלל מ"מ בעבור שמצוי בעו"ה שהמסובין מסיחין דעתם ואינם מכוונים לדברי המברך כלל ונמצא שחסר להם בהמ"ז לגמרי ומבטלין עשה דאורייתא בידים לכך נכון כהיום יותר שהמסובין יאמרו בעצמן בלחש כל מלה ומלה עם המברך כדי שיברכו יחדו ונקרא עי"ז ברכת זימון ומתקיים מה שאמר הכתוב גדלו לה' אתי וגרוממה שמו יחדו דמה ילפין ברכת זימון וכמ"ש לקמן [בסימן קצ"ב במ"ב]: וראה עוד דברים חוצבים להבות בשולחן ערוך הרב, (אורח חיים סימן קפג סעיף י) וזת": ושערוריה זו מצויה בין ההמון שבשעה שהמברך בזימון מברך אין שומעים לו ומדברים דברים אחרים ועוברים על עשה של תורה בשאט נפש וטוב מאד היה שלא לברך כלל בזימון שאז היה כל אחד מברך לעצמו משא"כ עכשיו שטועים לומר שיוציאם בברכת המברך והם אינם שומעים מה הוא אומר וגם לכל אדם נכון שיאמר בלחש מלה במלה עם המברך כל ברכה וברכה ואפילו החתימות לפי שאין כל אדם יכול לכוין לשמוע כל תיבה ותיבה מפי המברך ואם באמצע יפנה לבבו ולא ישמע איזו תיבה המעכבת לא יצא ידי חובתו ובחתימות ימחר לסיים קודם שסיים המברך כדי שיוכל לענות אמן אחריו כמו שנתבאר בס"י נ"א ונ"ט.

מנהגים - המשך

וכן נפסק בסימן קפ"ג ס"ז "יאמר בלחש עם המברך כל ברכה וברכה", במשנ"ב ס"ק פ' ז' כותב "נכון הדבר והיינו אף דמדינא היה יותר נכון שישמעו המסובין כל ברהמ"ז מפי המזמן והוא יוצא בברכתו ובעצמן לא יברכו כלל, מ"מ בעבור שמצוי בעו"ה שהמסובין מסיחים דעתם ואינם מכוונים לדברי המברך כלל ונמצא שחסר להם ברהמ"ז לגמרי ומבטלין עשה דאורייתא בידים, אמרו בעצמם בלחש כל מילה ומילה עם המברך כדי שיברכו יחדו ומתקיים מה שאמר הכתוב "גדלו לה' אתי וגרוממה שמו יחדו" דמזה לומדים ברכת זימון, ומשמע מדבריו שעיקר מצות הזימון הוא ששלשתם מצטרפים לברהמ"ז כששומעים את המזמן מברך את ברהמ"ז מתקיימת בזון ברכת הזימון.

מדברי המאירי הנ"ל מבואר שזימון לא נקרא ברכה דלא כמבואר בדברי הראב"ד שנקט שברכת הזימון הוא אחת מן הברכות של ברהמ"ז והטעם שאין בה שם ומלכות משום שהוא לא ברכה קבועה. וכן מבואר מדברי האבודרהם (הלכות ברכות סוף שער ח') שכתב "ועוד הביא הראב"ד ראייה מברכת הזימון שאין בה הזכרה ומלכות, וז"ל שגם זו אינה ראייה דברכת המזון לא חשבינן לה ברכה דא"כ הו"ל חמש ברכות ואנן ארבע תנן", מבואר שברכת הזימון אינה נחשבת לברכה (עי' ב"י סוף סימן ר' והפמ"ג בא"א סימן קצ"ו ס"ק ב').

מסביב לשולחן העמוד היומי

לקבלת גיליון מסביב לשולחן באימייל

אנא שלחו אימייל לכתובת: misaviv1000@gmail.com

הנושאים הבאים:

- וארא- זימון בהלכה (ברכת מה א)
- בא- ברכת הטוב והמטיב (ברכות מט א)
- בשלח- ברכת היין בקידוש והבדלה (ברכות נא ב)
- יתרו- החלום בהלכה (ברכות נה ב)
- משפטים- ברכות השחר (ברכות ס ב)
- תרומה- קפנדריא וכבוד ביהכ"נ (ברכות סב ב)

פנינים משולחן רבינו הגאון רבי אברהם גנחובסקי זללה"ה

פרשת וארא תשפ"ד ❖ גליון תקס"א

לע"נ הרבנית הצדקנית מרת אסתר הדסה בת הר"ר רפאל יונה זצ"ל

המקנה כבר היה מחוץ לעיר. וכך הקשה בחתם סופר (על התורה) שמביא לפרש כהאי תירוץ והקשה מרש"י הנ"ל.

ובדוחק גדול יש לומר דהתם לאחר מכת ארבה נאכלו השדות והוצרכו להכניס הבהמות לתוך הבית. עוד יש לומר, דכשהביאו יראי השם בהמותם לתוך ביתם הלכו אחריהם בהמות אחרות ומתו בברד ברחוב ולא פינו אותם. וכל זה דוחק.

תירוץ ג' - ביקש שיתפלל מיד

בשפתי חכמים תירץ דבשלמא במכות הקודמות, משה רבינו התפלל למחרת, ואם כן היה זמן למשה רבינו ע"ה לצאת מן העיר, משא"כ בברד שפרעה ביקש שיתפלל עליו מיד, ולכן היה צריך לומר לפרעה שיתפלל רק "כצאתי את העיר" כדי שפרעה לא יתפלא שהתפילה לא נענתה מיד ואע"פ שאחר כך יענה. [ולדעת שפתי חכמים אתי שפיר מרש"י בפרשת בא הנ"ל, דלדבריו העבודה זרה היה תמיד בתוך העיר].

תירוץ ד' - בחוץ לעיר יטרידוהו

הנה ילפינן מהאי קרא דכצאתי מן העיר, דאין להתפלל כשיש עבודה זרה. ולפי זה כתב בתרומת הדשן (סי' י') דאע"ג דאמרינן (ברכות ל"ד ב') דאין להתפלל בשדה, [והא דיצחק התפלל בשדה, כבר הקשו תוספות (שם ד"ה חצוף) וכתבו ב' תירוצים, ועיין באורך במשנה ברורה (סי' צ' ס"ק י"א)], מכל מקום מי שנמצא באמצע הדרך, ויכול להתפלל או בשדה באמצע הדרך או במלון שיש בו עבודה זרה, עדיף להתפלל בשדה מאשר להתפלל בבית שיש בו עבודה זרה.

אך כל זה אם יכול להתפלל בדרך בשוב הדעת, אך אם אינו יכול להתפלל באמצע הדרך בשוב הדעת כי יפסיקוהו עובדי דרכים, מוטב שיתפלל בבית אף שיש שם עבודה זרה. וכך קיימא לן (סי' צ"ד סעי' ט'). [וכתב במשנה ברורה (שם ס"ק ל') דאע"פ שיש שם עבודה זרה, מכל מקום לא יחוש לגילולים שהרי כל תפלותינו בעיירות מלאים גילולים. והנה בתרומת הדשן גם כן כתב כך בסוף דבריו, אך משמע שם דגם בלא זה היה מכריע כן].

מעשה כתב בחתם סופר (שם) דלפי זה תתיישב קושיא דידן, דבמכות הקודמות משה לא יצא מהעיר כיון שיטרידוהו עובדי דרכים, והרי כהאי גוונא עדיף להתפלל אפילו במקום של עבודה זרה, משא"כ במכת ברד שלא היו עובדי דרכים מחמת הברד, אם כן היה עדיף לצאת חוץ לעיר מחמת הגלולים.

עוד כמה גווני

הנה חזינו מדברי התרומת הדשן הנ"ל דעדיף להתפלל בבית שיש שם עבודה זרה, מלהתפלל במקום שאולי יפסיקוהו עובדי דרכים. ויש לעיין בזה בעוד כמה גווני:

א. להתפלל בעמידה

יש לדון מהו עם מעלת תפילה בעמידה, דהנה תיקשי על דינא

כצאתי את העיר

וַיֹּאמֶר אֵלָיו מֹשֶׁה כִּצְאֹתִי אֶת הָעִיר אֶפְרַשׁ אֶת כָּפִי אֶל ה' וְגו' (ט' כ"ט) פירש רש"י שמשה רבינו התפלל "כצאתי את העיר", אבל בתוך העיר לא התפלל, לפי שהיתה מלאה גלולים. [ומקורו במדרש רבה]. והקשו דאמאי לא אמר "כצאתי את העיר" גם במכות הקודמות כגון במכת צפרדע.

ומצאנו בזה כמה תירוצים:

תירוץ א' - ברוך טעם

הנה מתירץ הברוך טעם (ברוך שאמר למסכת ר"ה י"ג, הובא בברכת שמעון עה"ת פרשת בא) דגם במכות הראשונות יצא מן העיר, אלא בכל המכות ידע פרעה שמשה יצא מן העיר לפי שהעיר היתה מלאה גלולים, משא"כ במכת ברד חשב פרעה דכיון דאמר "ה' הצדיק" ביטל את כל העבודה זרה ומעתה משה יכול להתפלל בתוך העיר, אבל משה סבר דהביטול לא היה בלב שלם רק מפני היראה ולא מהני, כמו שאמר משה לפרעה "וְאַתָּה וְעַבְדְּךָ יֵדְעֵתִי כִּי טָרִם תִּירָאוֹן מִפְּנֵי ה' אֱלֹקִים (שם ל') ואכתי היה אסור להתפלל בתוך העיר.

והנה עיקר הדין דביטול לא מהני באופן שמבטל ולבו בל עמו, מבואר הכי בשולחן ערוך (ור"ד סי' קמ"ו סעי' ז') לענין ביטול עבודה זרה, שאם נכרי מבטל עבודה זרה באמירה בעלמא מכוח אונס, ואין פיו וליבו שוין, אינה מבטלת. [והא דמהני הביטול אף על עבודה זרה שאינו שלו, דהא נכרי מבטל אף עבודה זרה של חבריו].

וכעין זה מצאנו בדברי הגרע"א (קמא סי' כ"ג) לענין ביטול חמץ, שאם ביטול חמץ היינו משום דמשוי ליה כעפרא דארעא, אם אינו חושב כך בלבו, לא מהני הביטול, דבמילי דכוונה לא שייך לומר דברים שבלב אינם דברים, דהרי סוף סוף אינו מכוי. [משא"כ להסוברים דביטול חמץ הוה הפקר]. ואם כן הכי נמי דכוותה.

תירוץ ב' - המקנה היה בתוך העיר

הנה כתבו בבעלי התוספות דבמכת ברד הרי הירא את ד' הניס את המקנה אל הבתים, והמקנה היתה העבודה זרה של מצרים, ולכן משה היה צריך לצאת מן העיר, משא"כ במכות הקודמות היה המקנה מחוץ לעיר ואם כן היה יכול להתפלל בעיר. [וכך איתא בפנים יפות]. [והא דמשה רבינו יצא בברד מחוץ לעיר, והרי גם שם היה המקנה של אלו שלא היו יראים מה', יש לומר דהלך למקום אחר חוץ לעיר].

והנה איתא בקרא בפרשת בא (י"ב א' ב') וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אֶהֱרֹן בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם לֵאמֹר הַחֲדָשׁ הַזֶּה לָכֶם רֹאשׁ חֲדָשִׁים וְגו'. וכתב רש"י, שהדיבור היה חוץ להעיר, קל וחומר מתפילה, מה בתפילה קלה מצאנו בקרא דידן "כצאתי את העיר", שמשה רבינו לא התפלל בתוך הכרך לפי שהיתה מלאה גלולים, דיבור חמור לא כל שכן. [ומקורו במכילתא].

מעשה תיקשי הרי התם בפרשת בא איירי לאחר מכת חושך ואם כן

דתרומת הדשן, אמאי עדיף להתפלל בבית שיש בו עבודה זרה כדי שלא יפסיקוהו, הרי יכול להתפלל בשיבה בהעגלה וכך לא יפסיקוהו דרך כשעומד העוברים מפסיקים. [וכן יכול להתפלל בהליכה]. אלא משמע דגם מעלת תפילה בעמידה עדיפה ממעלת תפילה במקום שאין עבודה זרה. והנה לפום החילוק דלקמן, הא דמוכחא דעמידה עדיפה על בית שיש בו עבודה זרה, אולי היינו דוקא בודאי עמידה, אבל אם לא בטוח שיצטרך לישב חוץ לבית עבודה זרה אולי לא שרינן.

ב. להתפלל ותיקין

כעין זה יש לעיין אם יכול להתפלל ותיקין בבית שיש עבודה זרה, או לאחר ותיקין במקום שאין בו עבודה זרה.

ג. להתפלל בציבור

כעין זה לענין מעלת תפילה בציבור, או מעלת תפילה עם תפילין, באופן שיש הני מעלות רק בבית שיש בו עבודה זרה. ואין ראייה ממעלת עמידה דעדיף.

ואם נימא דמעלת תפילה בציבור עדיפה על בית בלא עבודה זרה, יש לדון מהו באופן שספק אולי יהא לו ציבור בחוץ. [נא"ה. ולמה שהבאנו לקמן מבואר דודאי מעלה בבית שאין בו עבודה זרה עדיפה].

ספק מעלה דעדיפא

הנה יש לדון במעלה שעדיף ממעלה אחרת, מהו כשהאי מעלה הוא רק ספק מעלה, משא"כ המעלה הפחותה הוא ודאי מעלה, האם גם ככהאי גוונא אמרינן דעדיפא אע"פ שהוא רק ספק.

א. ספק מעלה עדיף

הנה לחד גיסא לכאורה מבואר דספק מעלה עדיף, דהנה בתרומת הדשן הנ"ל מבואר שאם יש גילולים בהבית, עדיף להתפלל בדרך. אבל היינו דוקא באופן שמשער שודאי לא יטרידוהו עוברי דרכים, אמנם אם מסתפק שמא יטרידוהו עוברי דרכים, אז עדיף להתפלל בהבית אע"פ שיש בתוכו גילולים.

חזינן דמבטלינן ודאי מעלת בית שאין בו עבודה זרה מחמת ספק מעלה דשמא יטרידוהו עוברי דרכים.

ולפי זה גם באופן שודאי יטרידוהו בדרך, וספק אם יטרידוהו בבית שיש שם עבודה זרה, יתפלל בהבית.

[ויש לעיין מהו בתפילה בתפילין וספק יטרידוהו ותפילה בלא תפילין וודאי לא יטרידוהו].

ב. ודאי מעלה עדיף

אמנם לאידך גיסא לכאורה מסברא אינו כן, והרי בכגון הא דכתב במגן אברהם (סי' ס"ו ס"ק י"ב, מובא במשנה ברורה שם ס"ק מ') דמעלת תפילה עם תפילין עדיפה ממעלת תפילה בציבור, מכל מקום אם יהא רק ספק מעלת דתפילין, אם כן הדעת נותנת שהודאי מעלה דתפילה בציבור עדיפה אע"פ שהוא מעלה פחותה ממעלת תפילה עם תפילין.

[והנה איתא במשנה בהוריות (י"ג א') כהן קודם ללוי לענין פדיון שבוים. ובתשובות יד אליהו מלובלין דן כשאצל הכהן רק ספק פיקוח נפש ואצל הישראלי ודאי פיקוח נפש מהו, וצידד דספק פיקוח נפש אצל כהן עדיף, דקביעת המעלה דעדיפא הוה אף בספק. והדבר צריך עיון גדול מסברא וכמו שכתבנו].

ג. תיקשי הך דתרומת הדשן

מעלת הרי בספק אם יתפלל בלא כוונה, אע"פ שמעלת תפילה בכוונה עדיפה על מעלת בית שאין בו עבודה זרה, מכל מקום אמאי יתפלל בבית שיש בו עבודה זרה ויפסיד ודאי האי מעלה של בית בלי עבודה זרה, בשביל ספק מעלה של תפילה בכוונה דהא יתכן שגם מחוץ לעיר לא יפסיקוהו ויהא לו כוונה.

א. וכי תימא דבמסופק אם יפסיקוהו כבר אינו מכוין בתורת ודאי, אך אין הדבר מוכרח.

ב. אלא נצטרך לומר דמעלת כוונה בתפילה אלימא כולו האי, שמחמתה דחינן להא דמתפלל בבית שיש בו עבודה זרה.

ובמהדורה אחרת כתב רבינו, יש לומר דתפילה שיטרידוהו לא רק שחסר במעלה אלא גרע טפי.

ג. היה מקום לומר דטעמא דתרומת הדשן לא מחמת גודל מעלת שלא יפסיקוהו, אלא דמעלת בית של עבודה זרה שכתוב כך במדרש רבה ובשאר דוכתי קליש טפי. אך אינו מוכרח.

ד. כוונה עדיף על מעומד

הנה כמו כן חזינן במשנה ברורה (סי' צ"ד ס"ק ל') דמעלת כוונה בתפילה דוחה מעלת תפילה במעומד, דאם יתפלל במעומד יבלבלוהו אבל בשיבה או בהליכה לא יבלבלוהו, יתפלל בהליכה או בשיבה. וכן מתבאר מדברי השולחן ערוך (סי' צ"ד סעי' ז'). והביאור הוא כהנ"ל דתפילה כשמפסיקים עוברי דרכים אינו רק חסרון מעלה אלא הוה הפסד בעצם התפילה.

ה. יפסיד התפילה לגמרי

אלא אכתי יש לעיין בנמצא בסוף זמן תפילה ויכול להתפלל רק כשיפסיקוהו עוברי דרכים, האם נימא שיניח מלהתפלל עכשיו ויתפלל תשלומין, דאם יפסיקוהו באמצע הוא חסרון בעצם התפילה, או דילמא יתפלל עכשיו אע"פ שיפסיקוהו.

ו. ספק אולי לא יתפלל כלל

הנה יש לדון באופן שיכול להתפלל עכשיו בלא תפילין או ביחידות, ויש לו ספק אם יוכל להתפלל אחר כך, ואם יוכל להתפלל אחר כך, זה יהא עם תפילין ועם מנין.

מי נימא דכיון דיתכן שיתפלל כהוגן, לא יתפלל עכשיו שלא כהוגן דבזה ודאי מפסיד והרי יתכן שלא יפסיד מאומה.

אך אין הדבר כן, דהרי אם לא יתפלל כלל, חמירא טפי האי צד הספק מצד הודאי שיתפלל ביחידות ובלא תפילין.

והרי זה כעין מה שכתבנו דחמירא טפי הצד שיבלבלוהו עוברי דרכים. אך אם נימא דטעם התרומת הדשן דאיסור בית שיש בו עבודה זרה קליש טפי, אין ראייה, אך מכל מקום יש לומר כהנ"ל.

תפילה עם תפילין עדיף מתפילה בציבור

הנה הבאנו בסימן הקודם (אות ב') דברי המגן אברהם לענין תפילה עם תפילין, ונבאר הדברים,

דהנה אשכחן מעלה בתפילה שיתפלל בציבור, וגם שיתפלל עם תפילין. ודן במגן אברהם (סי' ס"ז ס"ק י"ב, מובא במשנה ברורה שם ס"ק מ') איזה מעלה עדיף, תפילה בציבור בלא תפילין או ביחידות עם תפילין. והכריע במגן אברהם שיתפלל ביחידות.

א. היכי תמצא

כגון מי שאין לו תפילין וצריך לשאול מאחד המתפללים שיתן לו תפילין שלו לאחר התפילה, מי אמרינן שיתפלל עם הציבור בלא תפילין ואחר כך יניח תפילין בשאלה לצאת ידי המצוה דאורייתא, או דילמא ימתין עד שהציבור יגמרו להתפלל ואחר כך ישאל תפילין מאחר ויתפלל ביחידות עם תפילין. [ואו שישאל קודם שהציבור יתפללו]. והכרעת המגן אברהם כהצד השני.

[ושאלוני הרי יכול להתפלל עמם עד שמונה עשרה בלחש ואחר כך ישאל מאחד מהם ויתפלל עם השליח ציבור וחשיבא תפילה בציבור, ולענין הברכה על התפילין יברך אחר התפילה וכמו בנזמנו לו תפילין בין גאולה לתפילה, או שיניחם לפני גאל ישראל. ויפה שאל. ויש לומר דנפקא מינה באופן שהשליח ציבור כבר לאחר זמן תפילה ושלא כדיון, והא דאמרינן דיתפלל ביחידות היינו קודם לציבור, או דהשליח ציבור מתפלל במהירות ואינו יכול להתפלל עמו ביחד. ואין לשאול דיהא הוא עצמו הש"י, דהרי עדיין לא התפלל דלחש].

ב. עכשיו יש ספק כשירות

מעלתה יש לעיין ביש לו עכשיו תפילין שהם ספק כשירות, ולאחר התפילה יהא לו תפילין שודאי כשירות, האם יתפלל ביחידות עם הודאי תפילין לאחר התפילה, או דילמא יתפלל עם הציבור עם ספק תפילין ואחר התפילה יניח ודאי תפילין מאדם אחר.

ושורש הנידון, דהא שהכריע במגן אברהם דתפילה עם תפילין עדיף מתפילה בציבור, מהו לענין שיהא תפילה עם ודאי תפילין, מי אמרינן דגם שיהא תפילה עם ודאי תפילין עדיף מתפילה בציבור, או דילמא אינו כן, דהרי עכשיו בתפילה בציבור יש לו עכ"פ ספק תפילין, אם כן ככהאי גוונא עדיף תפילה בציבור.

והדעת נותנת כהצד השני, דיתפלל בציבור עם ספק תפילין, דאי אפשר לבטל ודאי מעלת תפילה בציבור מחמת ספק מעלת תפילה בתפילין, דהרי יתכן דהתפילין שיש לו בתפילה הם כשרים.

ג. מסופק אם אחר כך יהא תפילין

כעין זה במסופק אם יתנו לו תפילין לאחר שיגמרו להתפלל, אם כן לא נימא דמתין ויתפלל ביחידות בשביל ספק תפילין, דהרי דוקא תפילין ודאי עדיפה מתפילה בציבור ולא תפילין ספק, וכן הסברא נוטה.

עניני שבת - מלאכת בורר

ספק ספיקא

ב) עוד סניף אמר רבינו זצ"ל שהבה"ל [סוף סעיף ג' ד"ה שבייר שחרית] כתב דיש אחרונים והמגן אברהם מכללם שכתבו שלענין שני מיני אוכלים ההגדרה של לאלתר הוא מסעודה לסעודה. [ואמר רבינו דלענין זה אוכל שאינו מבושל בגווט דא"א לאוכלו חי אע"פ שנחשב לאוכל לענין טומאה, לענין בורר הרי זה כפסולת ולא כב' מיני אוכלין], והיינו שלאחר גמר הסעודה יכול לברור לצורך סעודה אחרת אף שהוא זמן מופלג קודם לכן, ואסיק הבה"ל דיש לזהר בזה דנוגע באיסור דאורייתא. ומשמע דאם הוא נידון בדבר אפסר להקל כוותיהו וכ"כ להדיא באגלי טל [בסוף מלאכת בורר]. וה"ה כאשר הנדון בדא"ו ויש עוד סניפים נמי משמע דאפסר להקל. [והיינו דאף אי נימא דגם בחלות גדולות נסתפק התה"ד ודלא כצידוד הגאון מטשעבין, מ"מ מסעודה לסעודה יש להתיר מטעם ספק ספיקא, א. ספיקא דהתה"ד, ב. דעת המג"א ושי"א].

הזמן הנצרך להפשרת החלה חשיב לאלתר

ג) עוד טעם אמר רבינו זצ"ל שהוצאת החלה מהמקפיא לצורך הפשרתה אע"פ שעושה כן כמה שעות קודם הסעודה כיון שזה דרך הכנתו לסעודה יש לומר שזה נקרא לאלתר [ודן רבינו זצ"ל עם מרן הגר"ד לנדו שליט"א אם אפשר להוכיח סברא זו מדעת הרשב"א דמלאכת בורר אסירא ביו"ט מדא"ו, והא דשרינן ביצה י"ד לברור קטניות ביו"ט רק ע"מ לאוכלם לאלתר [כ"כ במג"א סי' תקנ"י], ותיקשי הא קודם האכילה צריך לבשלם זמן מרובה, ואין בזכרוננו מה אמרו בזה. ובעצם סברת רבינו זצ"ל ראיתי בספר שבות יצחק [בורר פרק כ"א עמוד רט"ו] שכ"כ בשם מרן הגר"י אלישיב זצ"ל (מיהו בספר אורחות שבת פ"ג אות נ"ה כתב בשמו איפכא וצ"ב), וכן ראיתי בקובץ גליונות לחג השבועות תשפ"ב קובץ זכרון למרן הגר"ח קניבסקי זצ"ל [עמ' 71] בתוך רשימת פסקים מהגר"ח שגרשמו ע"י חכ"א שליט"א מבאי ביתו בזה"ל: מוצ"ש צו ניסן ס"ו. "לכאורה אפשר להחשיב הזמן שנצרך להפסיר מאכל קפוא לענין שלא יהא בורר בשבת שיחשב סמוך לסעודה".

[והנה במ"ב סי' שכ"א ס"ק מ"ח כתב "דהנהגין לחתוך הבצלים והצנון דק דק אין למחות בידם וכו' ועכ"פ אסור לעשות עד יציאת בה"כ דבעינן סמוך לסעודה ממש כמ"ש בסי' ש"ט לענין בורר, והחזקתם הבצלים והצנון דק דק שעה או שתיים קודם הסעודה קרוב הדבר לומר שחייב חטאת וכו' וגם דאז אסור משום בורר" [היינו מפאת קילוף הבצלים] עכ"ד. ולכא"ו סתרי רישא לסיפא, ויש מחכמי הדור שפירשו דשעה או שתיים שהזכיר המ"ב איירי בסעודה גדולה דצריך זמן גדול להכנתה, ולמדו מזה דאף לסעודה גדולה לא שרינן לברור ביותר משעה או שתיים, ולדבריהם נמצא דבחלה קפואה אם להפשירה לוקח זמן של יותר מב' שעות יהא אסור לבוררה מן המקפיא, אבל רבינו זצ"ל אמר שאין הדבר כן, כדמוכח מדהתירו ביוה"כ קניבת ירק ופציעת אגוזים מן המנחה ולמעלה [כמבואר בשו"ע סי' תרי"א] הרי כאשר יש צורך לסעודה יש להתיר אפילו יותר משעתיים קודם לכן, ומש"כ המשנ"ב שעה או שתיים פ"י רבינו כוונתו שלענין חיוב חטאת [באופן שאינו מוכרח להתחיל קודם] אין לנו לחייבו אלא בשעה או שתיים כיון שבפחות מזה יתכן שעדיין נחשב לאלתר [כיון שבגמ' נתפרש שההיפך מלאכת בורר לאסור לאסור א"כ לא נתפרש לך כמה השיעור, ועל זה כתב המ"ב שבשעה או שתיים קרוב הדבר דמיקרי לאסור] אבל לענין להתיר למעשה צריך סמוך לסעודה ממש. וזו"ק היטב בלשון המ"ב שנראה כדברי רבינו זצ"ל, שוב נמצא שכן מבואר באגלי טל סוס"ק י"א].

ואחר כל זה אמר רבינו זצ"ל שאע"פ שמעיקר הדין רשאי לברור החלות אע"פ שהם מעורבות כדי להפשיר, מכל מקום היות והסניף השני אינו נמצא בכל האופנים מפאת שפעמים נמצאים במקפיא גם מאכלים שאינם מבושלים שא"א לאוכלן חיים, ובתערובת כזו לכו"ע בעינן לאלתר ממש, וגם הסניף השלישי אינו נמצא בכל האופנים מכיון שהרבה פעמים קשה לזהר שתיכף בגמר ההפסיר יאכלנו, ואם לא יאכלנו תיכף הרי נמצא שלא היה לאלתר [וגם קשה לאמוד שיעור זמן זה בהיות שתלוי בגודל החלה, בצפיפות העיסה, ובאקלים], על כן ביקש רבינו שלכתחילה לא להכנס לזה ולהניחם במקום מיוחד. כל הנ"ל שמעתי מבנו של רבינו זצ"ל הגאון רבי שלמה יוסף שליט"א.

אם איכא איסור בורר בחתיכות גדולות ואם הזמן שנצרך להפשיר מאכל קפוא נחשב סמוך לסעודה

[נרשם ע"י ג"א שליט"א מתלמידיו]

רבינו זצ"ל הורה בביתו שבעת שמכניסים את החלות לפני שבת למקפיא [כדי שתישארה טריות לשבת], שישמרו אותן במקום מיוחד או לכל הפחות ניכר ומובדל שלא יהיה מעורב עם שאר הדברים שבמקפיא. ונימוקו היה מטעם איסור בורר, והיינו שהיות וצריך להוציאן מהמקפיא כמה שעות לפני סעודת שבת כדי שתופשרנה, אם הן יהיו מעורבות במאכלים אחרים שבמקפיא יש כאן חשש בורר. והדגיש רבינו זצ"ל שאע"פ שמעיקר הדין יש לומר שאין בזה משום מלאכת בורר, מכל מקום לצאת מכל חשש ראוי להניח מערב שבת במקום מיוחד בפני עצמו.

ובטעם הדבר שמעיקר הדין מותר, פירש את דבריו מפאת שיש כאן שלושה צירופים להקל.

יסוד הדברים

וביסוד הדברים יש להקדים שבדברי הרמ"א [בסי' ש"ט סעיף ג'] שיש בורר בשני מיני דגים אע"פ שהחתיכות גדולות וכל אחת ניכרת בפני עצמה, מקורו בתרומת הדשן [ח"א סי' נ"ז]. ושם איתא שמאד היה נראה מסברת הלב לומר שאין בזה משום בורר אלא שמסיים התה"ד שקשה להקל בדבר שיש בו חשש חיוב חטאת.

ובדברי הפמ"ג [במשב"ז סוס"ק ב'] מבואר שהדבר אסור רק מכח ספק, ועל כן כתב להקל לענין דיעבד אם בירר שני מיני חתיכות דגים שמותר באכילה, דלענין מעשה שבת שהוא רק מדרבנן יש להקל. וכמו"כ כתב הבה"ל [סוד"ה לאכול מיד] גבי תערובת שכבות, וז"ל מ"מ נראה דבענינו אין להחמיר בזה דהתה"ד גופא מצדד מתחלה להקל אפילו כשנתערבו יחד היטב וכו' דלא שייך שם בורר היכא דכל מין ניכר בפ"ע ולא החמיר בזה בסוף רק מטעם חשש חיוב, וכיון שבררנו בענינו דלית בזה חיובא נראה דאין להחמיר בדבר עכ"ל.

[והוסיף רבינו שיש מן החכמים שסבורים דמזה שהמ"ב [ס"ק ט"ו] החמיר שלא לברור חתיכות דגים שמקצתם נקדחו בבישולם אף שהן ממין אחד, ואע"פ שבאופן זה אין איסור הברירה אלא מדרבנן כמבואר במ"ב שם, ותיקשי אי נימא כהפמ"ג דבחתיכות גדולות האיסור רק מכח ספק, א"כ אמאי לא נימא הכא ספיקא דרבנן לקולא ויהא מותר להוציא אף את חתיכות הדגים שנקדחו, ולמדו מזה שדעת המ"ב שגם בחתיכות גדולות זה איסור ודאי ולא איסור ספק, [והא דהיקל הבה"ל בתערובת שכבות הוא רק בצירוף דמספק"ל שמה אף איסור דרבנן אין בזה עניין].

וקאמר רבינו דאין הדבר כן, דיש לפרש טעם המ"ב שמחמיר בזה על פי מש"כ הפוסקים שבדבר שהוא לאו מילתא דטירחא כלל יש להחמיר ולא להסתמך על ספיקא דרבנן לקולא, והכי נמי הרי יכול בקלות ליטול את הדגים שלא נקדחו מהדגים שנקדחו].

דברי הגאון מטשעבין אי בחתיכות הגדולות מחתיכות דג נמי נסתפק התה"ד

א) רבינו זצ"ל אמר ששמע ממרן הגאון מטשעבין [בעל הדובב מישרים זצ"ל] כאשר דיברו יחדיו בעניני בורר [והדגיש רבינו שאמר לו כן בדרך לימוד ולא בדרך הוראה למעשה] שיתכן שכל חומרת התה"ד שיש בורר גם בחתיכות הניכרות זה רק כאשר החתיכות הן בגודל של חתיכות דג, אבל בחתיכות גדולות במיוחד בזה יתכן שאף התה"ד לא היה מחמיר, [והיינו שאין לנו מקור להחמיר יותר מהאופן של התה"ד]. וממילא בחלות רגילות שהן גדולות הרבה יותר מחתיכות דג, בזה יתכן שאין את הוראת התה"ד להחמיר.

והוסיף רבינו שכאשר אמר את הדברים ששמע ממרן הגאון מטשעבין למרן הגר"ד לנדו שליט"א, אמר הגר"ד שלפי דבריו לא יהיה בורר בתערובת של אבטיחים במילונים לרב גודלם.

ענינים שונים [א']

זה לבד אלא בעי גם שידע מתחילת השם, דיש לצרף הני שיטות דסגי בידיעה לקידוש השם ולא בעיין כוונה, [נדבקות הסופר בחקירה ט' כתב כך בדעת הרמב"ם, ומביא דמסתפק בזה בברכי יוסף בשם מחנה אפרים], מעלתה יועיל העברת הקולמוס, בדפסק מהני העברת הקולמוס, כמו שכתב הגרע"א בתשובות (קמא סי' ע').

ג. שלא כסדרן

אך יש לדון דלא מהני העברת הקולמוס בתפילין, דאם כן הוה שלא כסדרן, ואע"ג דכתב בתרומת הדשן (סי' מ"ח) דבכתב על גבי כתב מהני לאידך כתב, ואף כשנמחק אחר כך הכתב התחתון, אך הכא שאני דכל הכתב דמהני הוא העליון. וצריך עיון.

ומהאי טעמא יש לעיין בהא דיש תקנתא דיעבה האות שכבר כתב ובוה יכוין לשם קדושת השם, אך להאמור הרי לענין שלא כסדרן צריך עיון.

ובגוונא דהיה כשר ועיבה ואחר כך נמחק הישן שבצידו לכאורה דמי לתרומת הדשן. וצריך תלמוד.

ענינים שונים [ב']

להצד שיהא לו ציבור. וצריך עיון.

ב. נפקא מינה בספק תפילין

הנה נפקא מינה נמי בזה, ביש לו ספק תפילין אם נימא דיתפלל עם הציבור על תנאי, דאם התפילין כשירין יהא חובה, ואם לאו יהא נדבה. אמנם היאך יתפלל נדבה בין גאולה לתפילה. אך העירונא דהא חזינן דמבואר בדברי רבינו יונה (ברכות פרק קמא בסוגיא של גאולה לתפילה) שאפשר לקיים גאולה לתפילה גם בנדבה.

ג. ספק שמא ישיג תפילין

ואגב, הנה מבואר במשנה ברורה הנ"ל דאף אם רק ספק שמא ישיג אחר כך מנין, מכל מקום לא יתפלל השתא להפסיד ודאי גאולה לתפילה. וטעמא, דהפסד גאולה לתפילה במעריב הוא ודאי והמנין רק ספק דיתכן שיהא לו אחר כך.

והנה זה כמו שכתבנו לעיל (עמוד 2 של הגליון) דספק מעלת עדיפא לא דוחה ודאי מעלה שתחתיה. [וכתבנו דלא תיקשי מהא דהתרומת הדשן דצריך לומר דהא שיפסיקוהו עוברי דרכים חמירא טפיל].

ענינים שונים [ג']

שהיה מתענה בראש השנה.

ג. האם תליא בנידון דערוגת הבשם

הנה דן בתשובות ערוגת הבשם (או"ח סי' ב') בשמיני של סוכות, שמצוות סוכה רק מדרבנן, ויש לו רק סוכת נסרים דפסולה מדרבנן וכשירה רק מן התורה, האם חייב לשבת בהאי סוכה.

דבשלמא כשחייב במצוה מדאורייתא, אם אינו יכול לקיים המצוה באופן שייצא מדרבנן, עכ"פ יקיימו באופן שייצא מדאורייתא, אמנם היכא דבין כך אינו חייב אלא מדרבנן, אם כן נימא דאינו חייב, דהרי מדאורייתא אין כאן שום מצוה, ומדרבנן הרי לא מצי לקיימו כתקנת חז"ל. ואסיק דבאמת אינו חייב. [והביא ראיה מריטב"א בסוכה (י"ד ב') דלא מחייבין. ויש לדון בראייתו].

אך יש לחלק בין הנושאים, דיש לומר דאף אם נימא התם דמחייבין, מכל מקום בנידון דידן לא יקדש, דהתקנה דקדושה רבא רק במקום סעודה, וכמו כן יש לדון לאידך גיסא, דאף אם נימא כהריטב"א דהתם לא מחייבין, מכל מקום יש לדון דהכא יקדש שלא במקום סעודה, דנימא דחשיבא שפיר קידוש גם בלא סעודה.

קידוש השמות הקדושים

הנה כתב בקסת הסופר (סי' י"ט סע' ח', ובחקירה ט') לענין קידוש השמות הקדושים, שאם כותב את השם והוא יודע שזהו שמו של הקב"ה אלא ששכח לקדשו בתחילה וזכר קודם שהשלימו, נראה דיכול לקדשו קודם גמרו ושפיר דמי, אבל היינו דוקא כאשר ידע מתחילה שכותב שם רק לא התכוון לקדשו, אבל אם התחיל לכתוב בסתם שלא ידע כלל שזה שם קודש, תו לא מצי לקדשו.

א. תחילת האות

הנה שמעתי דנים דאע"פ דבעינן שידע מתחילת כתיבת השם שכותב שם, מכל מקום כאשר כתב תחילת האות וסבר שאינו שם קדוש, יש לומר דמודה קסת הסופר כיון דתחילת אות לאו כלום.

אך יש לומר דאינו כן, כיון דבלעדי זה אין כאן אות, אם כן בעינן שיחול כאן קידוש וליכא.

ב. העברת הקולמוס

אך מכל מקום יש לדון דקיימא לן [בני יונה הלכות ספר תורה סי' רע"ו סוף סע' ג'] דמהני קידוש בסוף השם, אלא דהקסת הסופר לא סמך על

גאולה לתפילה

הנה איתא בשולחן ערוך (או"ח סי' רל"ו סע' ג') אם הגיע לבית הכנסת להתפלל מעריב ומצא צבור שכבר קראו קריאת שמע ורוצים להתפלל שמונה עשרה, יתפלל עמהם ואחר כך יקרא קריאת שמע עם ברכותיה, ואע"פ שאינו סומך גאולה לתפילה, מכל מקום תפילה בציבור עדיפא ממסמך גאולה לתפילה דעריבית.

וכתב במשנה ברורה (שם ס"ק י"ב) דהיינו דוקא כשהוא משער שלא יוכל להשיג אחר כך מנין להתפלל עמהם, דאם לא כן אין לו לבטל מצות סמיכת גאולה לתפילה. ומשמע דאף אם רק ספק שמא ישיג אחר כך מנין, לא יתפלל השתא להפסיד ודאי גאולה לתפילה.

ותיקשי דלכאורה בספק נמי יש לו תקנתא להתפלל עמם השתא על תנאי, דאם יהא לו ציבור אחר כך יהא השתא תפילת נדבה, ואם לא יהא לו ציבור יהא חובה.

א. לא מחייבין למיעבד הכי

הנה יש לומר דאין הכי נמי יכול למיעבד הכי, אך לא מחייבין להתפלל פעמיים בשביל שיהא לו תפילה בציבור, אע"ג דכל הטורח רק

קידוש במתענה בשבת

הנה אמרינן (שבת י"א א') אמר רבי יוסף מתענין תענית חלום אפילו בשבת.

ויש לעיין לענין קידוש דקיימא לן אין קידוש אלא במקום סעודה אלא דאמרינן דשרינן ליה להתענות, והשתא יש לעיין אם חייב מיהת לשמוע קידוש מאחר בלא סעודה.

א. קידוש לילה חייב אף בלא סעודה

הנה לענין קידוש הלילה אם אין לו סעודה אם מקדש מיהת בברכה, הנה ברא"ש (פסחים פ"י סי' ה') כתב בשם רבינו יונה דהמקדש בבית הכנסת מוציא את האורחים אף שהאורחים אינם אוכלין, מפאת שמוציאם בקדוש דאורייתא, שמעינן מזה דמקדש בברכה. [והראיתי שהמוציא לאור של ספר תלמיד הרשב"א לפסחים אייתי באורח מדברי קמאי בהאי נידון].

ב. מהו לענין קידוש בבוקר

אלא יש לעיין לענין קדושה רבה מהו, מי נימא דכל דתקון רבנן כעין דאורייתא תקון, והלכך אם אי אפשר לקדש במקום סעודה יעשה קדוש שלא במקום סעודה. [ויש לעיין לענין הך דמהר"ם מרוטנברג

זאת למודעי הדברים אינם תמיד בלשונו של רבינו זצ"ל, מפאת שלפעמים דרכו היתה לכתוב בקצרה, ולתועלת המעיינים היה מן הצורך להוסיף תיבות קישור והסבר. הרבה פעמים האריך רבינו בכמה דרכים ואופנים באותו ענין, ולפעמים עשר ידות על הנדפס כאן, ע"כ במקום שהאריך העתקנו רק חלק מהדברים.

לקבל הגליון לתרומות ולהערות L5703949@gmail.com

לעילוי נשמת

האברך הרה"ח

ר' יחיאל יהושע זצ"ל

בן יבלחט"א יוסף דוד חי"ו
נלב"ע י"ג אב תשס"ב תנצב"ה

לעילוי נשמת

רבי עזרא ב"ר שמחה

זצ"ל

נלב"ה י"ז שבט

תיקוני עירובין

גליון שאלות הלכתיות

המתחדשות מידי שבוע בבדיקת העירובים השכונתיים

גליון מס' 389
טבת תשס"ד

עירובין למעשה
עיון | שימוש | כשרות

מוקד העירובין
בארץ הקודש
054-84-833-20

בעירוב הנ"ל פנה אלינו הרב האחראי, ואמר שכואב לו מאוד שהעירוב של העיר שלו נראה כה מוזנח, העמודים עקומים [אמנם לא עקומים מאוד, אבל זה ניכר בכל מקום, ויותר מג' טפחים], וגם כשמיישרים אותם הם חוזרים ומתעקמים, בגלל שאינם עשויים עם יציקת בטון באדמה, אלא רק חפירה בלבד. כמו כן החוטים אינם מתוחים, כי קשה למתוח במצב שהעמוד רפוי. ובמיוחד שהעיר הסמוכה אליו עשו שיפוץ בעירוב וכל העמודים נראים ישרים וחוטמים מתוחים, למרות שהיא עיר פחות חדירה, א"כ דאי שגם העיר שלו צריכה להגיע לדרגת העירוב ההוא. וביקש שנעשה מאמץ להביא את העירוב של העיר לדרגת העירוב הסמוך.

במשך השבועות האלו, החליפו וחיידשו בעיר יותר משישים עמודים, וכן מתוחו והחליפו עשרות חוטים, אך עדיין זה לא משנה את כל העיר, ואי"ה עם שאיפות טובות, נזכה גם להשלים את ההידור.

עירוב עם עמוד עקום לעומת עמודים ישרים שכוללים שדות

בתוך כדי מלאכת המצוה, פגשנו את העוסקים בעירוב של העיר הסמוכה המחודשת, ושאלנו אותם על כשרות העירוב שלהם, ואז התברר שאמנם הם הקפידו על עמודים ישרים, ועוד הוסיפו להדר שיהיה רוב ההיקף ע"י מחיצות ממש [ולא רק צורת הפתח], אבל בשביל להגיע אל המחיצות, הם הרחיבו את העירוב במאות מטרים מחוץ לבתים, והכניסו בתוכו יותר מקילומטר שדות זריעה. והנה כיצד דבר כזה פוסל כמעט לגמרי את העירוב, כיון שמבואר בש"ע (סי' שני"ח ס"ו) שאם יש בתוך העירוב מקום זרוע בגודל יותר מבית סאתיים, שהוא במידות של זמנינו 1450 מ"ר לשיעור רח"ל, 1600 מ"ר לשיעור חז"ל, זה אוסר את כל העירוב, מחמת שהוא "פרץ לקרפף". ואף שהבה"ל שם (סי' ד"ה אבל) הביא את דברי הדבר שמואל להקל בעירוב של עיר שאינו נאסר, כבר כתב שם הבה"ל שהוא היתר דחוק מאוד, ועוד כתב בספר ארוחות שבת שבמצאות שבזמנינו אינו דומה אפילו למקרה של הדבר שמואל אלא יותר גרוע ממנו, כי זה מקום עבד עומד להיבנות ולהשתמש בו לדור, וכן כתבנו כמה פעמים בגליונות קודמים, א"כ כמה שמהדדים לעשות עמודים ישרים, אינו שווה אם מוותרים על הדברים החשובים המעכבים את הכשרות מעיקר הדין.

לא נשפוט לפי מראה חיצוני, אלא ע"י כשרות מוסמכות

לגבי הכשרות של העיר ההיא, נדון אותם לכך זכות, ונאמר שכנראה באותה עיר לא היה ברירה כ"כ לעשות עירוב בלי שיהיו שדות בתוכו, ולכן הם כנראה עשו מה שהם יכולים, ותיקנו את העמודים בלי להקפיד על הכשרות מצד דיני קרפף. אבל מה שחשוב לנו לדעת מזה, שאין לאמוד את רמת הכשרות של העירוב לפי המראה של העמודים החדישים והישרים, או לפי החוטים הישרים, כי יתכן שהם מספרים שהעירוב מושפץ עם "עמודים ישרים", ועם "הידור של רוב מחיצות", ובאמת הוא אינו עומד אפילו בדרגת כשרות נמוכה, ואין אפשרות לטלטל בו.

בשביל שנדע באמת שהעירוב כשר, צריך לברר במקום מוסמך שמכיר את כל תוואי העירוב, ושיהיה מידע אמין של מכלול ההלכות, כולל דיני קרפף, ודיני רשות הרבים, עמוד מוקף ברשות היחיד, ורמת הפיקות, והקפדה על עוד הרבה הלכות שנדרש מהבודק להשגות. ואם נגיע לשוב שהמשכיר אומר שיש להם בודק מסור שעובר כל שבוע, וגם נראה עמודים חדשים בכניסה לשוב, עדיין לא נסמוך על כך, נדע שאפשר ג"כ לבדוק גם עירוב שאינו ברמת כשרות מספיקה, ולא נטלטל בעירוב במצב כזה.

מה יותר דחוף להקין כשניתן שלושים עמודים לישוב שלם

בשבוע האחרון התחלנו בעבודות של שיפוץ עירוב בישוב נוסף, לאחר שהתברר בתקופה האחרונה שבעירוב שלו היו דברים שהעמידו את הכשרות בספק גדול, מחמת ריבוי הבעיות שהתגלו בו. לאחר חודשים ארוכים שעמדנו על הצורך הגדול להקין עשרות עמודים בישוב, אושר בס"ד תקציב מסוים עבור התקנת 30 עמודים חדשים. המועצה שאישרה את התקציב, חשבה שעכשיו יהיה עירוב מהדר שכולו עמודים חדשים. אבל הסברנו שאמנם יפה מאוד שהם נותנים שלושים עמודים, אבל זה עדיין רחוק משיהיה עירוב חדש. העירוב של המושב כולל כמאה וחמישים עמודים, שכולם ישנים וחלודים,

יש עירובים עירוניים שמשקיעים בעמודים שיהיו ישרים

בשבועות האחרונים מוקד העירוב פעל בשיפוץ העירוב באחת מהערים במרכז הארץ, יחד עם הרב האחראי על העירוב, עברנו ביסודיות לאורך כל גבולות העירוב, לבדוק איזה דברים כדאי לשנות ולתקן, החל בדברים של הרחבת העירוב או שינוי מסלול, וכן בדברים שיש בהם מחלוקת בהלכה כגון עמודים עקומים וחוטמים רפויים, למרות שבנושאים אלו יש הרבה עירובים עירוניים שמקילים ללא הסתייגות ומסתמכים על השיטות המקילות, וזאת משום שאין כ"כ ברירה אחרת, כי מצוי שהעמודים נפגעים מטרקטורים ומשאיות ועבודות תשתית וכדומה, ואין לעוסקים בעירובים אפשרות להתמודד עם כל התיקונים האלו, [כמובן בשילוב הבעיה של צמצום התקציב], וממילא זה כבר הפך לנורמה מסוימת בעירובים שברמה הפשוטה שאינם מקפידים על עמוד שאינו ישר [עד גבול מסוים שאינו חריג מדי, ואכמ"ל].

אבל יש כיום גם הרבה עירובים עירוניים שמשתדלים להקפיד שהעמודים יהיו ישרים [עד רמה מסוימת], ואמנם אם אירע שעמוד התעקם ואין באותו זמן אמצעים לתקנו, לא יתעקבו עליו עד כניסת השבת לתקנו, ורק יצינו כאתגר לסידרת התיקונים שיבוצעו בהמשך. מ"מ הם שמים דגש על כך, וזוכרים לתקן אותו כשאפשר.

דרגות שונות ברמת העקמימות של העמודים

במסגרת שיעורי העירובין למעשה המתקיימים בתקופה זו, למדנו לדרג את גודל העקמימות בחמש דרגות, א. הדרגה המהדורת היא להקפיד שהעמוד יהיה ישר עד כדי שהחוט שמחובר למעלה מכוון כנגד החלק התחתון של העמוד. כגון בעמודים של זמנינו שרוחב העמוד הוא 9 ס"מ, והחוט בראשו במרכז העמוד, א"כ בסטייה של 5 ס"מ בכל גובה העמוד, יוצא שהחוט אינו מכוון מעל החלק התחתון של העמוד ואינו כשר לשיטה זו, משום שנחשב שאינו "על גבי" עיקר העמוד שהוא הי' טפחים התחתונים, שהם נחשבים למחיצה. כן נראה בדברי החכמת שלמה (סי' שס"ב ס"א), וכ"מ בדברי החז"ל (סי' ע"א ס"ק י"א), וכך מקפידים בכל העירובים שבדרגת "עירוב שכונתי".

ב. יש מקפידים רק שיהיה ישר למראה עין, [וצ"ל שבצורה כזו עדיין נחשב על גבי כל העמוד]. וכך מודים בעירוב של הבד"ץ. ג. במנחת שלמה (חלק א' סי' ס"ב) כתב הגרש"ז אויערבאך צ"ל להכשיר עד ג' טפחים, דהיינו עקמימות קטנה, שאם ניקח קו ישר [אנך, מטולטלת] מהחוט עד למטה, זה יהיה תוך ג' טפחים לתחתית העמוד. אבל יותר מג' טפחים אינו טוב. ד. ברוב העירובים העירוניים יש עמודים עקומים כאמור, והעקמימות יותר מג' טפחים, וזה דאי נכנס לבעיה של עמוד עקום, אבל בכל זאת יש להקפיד לפחות שלא יהיה עקום בצורה חריגה מדי, שלא יאבד את הצורה של פתח. ה. עקמימות שכבר נראית כפתח הרוס, יש למנוע גם בעירובים עירוניים ברמה נמוכה ומ"מ גם בזה אינו פסול לכ"ע.

בשנים האחרונות יש הרבה מקומות שמשקיעים יותר לעשות עמודים חדשים וישרים, ובאמת דאי שזה דבר נכון, שכל מקום ישקיע עוד כמה אלפי שקלים בעירוב, כמו שמשקיעים בכל התשתיות שבעיר שיתחדשו וייראו טובים יותר. במיוחד בעירוב שהוא כבוד מצות השבת, וגם יש בזה הידור הלכתי.

מה העניין לעשות עמודים ישרים כשנשאיר אחד עקום

יש מהקוראים שישאלו, מה העניין לתקן שיהיו רוב העמודים, הרי כל זמן שנשאיר באיזה מקום אחד בעירוב עמוד אחד עקום, בהכרח צריכים להסתמך על השיטות המקילות בעמוד עקום, ואין הבדל בין שיש עמוד אחד עקום או מאה עמודים. והתשובה היא שהדין באמת כך, אם יש אחד עקום אין הבדל כמה עמודים עקומים, אבל מי שמשתדל שהעמודים יהיו ישרים מרויח דבר ראשון שיש זמנים שבהם כל העמודים ישרים ברמה מסוימת, דבר שני שיש כמה שיטות בשיעור העקמימות מאיזה עקמימות הוא פוסל, וכשלא מקפידים שיהיה ישר מגיעים למצב של עקמימות גדולה, משא"כ כשמקפידים על כך מצליחים שגם העמודים העקומים לא יהיו בעקמימות גדולה, שיש יותר שיטות שמתירות את העירוב.

והרבה מהם עקומים, וא"כ גם אחרי שנתקן שלושים עמודים עדיין יהיו עשרות עמודים שלא נראים כ"כ טוב. והתיקון הוא רק הדברים היותר דחופים.

א"כ נשאלת השאלה איך אנחנו בוחרים את מה לתקן. ובעצם מה מעכב יותר בכשרות מעמוד עקום ושאינו נראה טוב. התשובה היא, שיכול להיות בעירוב הרבה בעיות שפוסלות או יותר חמורות, ואי אפשר לכתוב הכל בקצרה, אלא צריך לביא מומחה לבדיקה שידע לשים עין על הפרטים הנכונים. ואע"פ שלא נכתוב הכל, נביא כאן כמה דברים שהיו במושב זה והוגדרו כדברים שמעכבים יותר, ונלמד מהם שני דברים, דבר ראשון מדוע הם יותר מעכבים, ודבר שני עד כמה יכול להיות עירוב שנבדק ובכל זאת אי אפשר להכשירו כך.

חומרת הבעיה בעירוב הסמוך לעצים עם פתרון מתחת לשטח

בקטע מסוים בעירוב היה שני רחובות שהעירוב עבר סמוך לכביש, כי לא היו בתים באותו צד, אלא השדה הגיעה עד סמוך לכביש. במקומות כאלו מצוי שנוטעים עצים לאורך צידי הכביש לנוי, והחוט של העירוב מוכרח לעבור ג"כ באותו מסלול, כי הוא צריך להכניס את הכביש ולא להכניס את השדה כנ"ל. ממילא במקומות אלו ידוע שיש התמודדות קשה עם העצים, שבמשך הזמן גדלים ופוגעים בחוטים. בענין זה הוראת הרבנים שאם הענפים גורמים לחוט שינוי זווית לצד, זה יותר חמור מחוט רפוי ושוקע, כי בחוט שוקע הוא מוגדר פתח ישר, אלא שנחלקו הפוסקים האם החלק השוקע מוגדר יורד למטה מראשי העמודים ויש לו את הפסול של "מן הצד". משא"כ כשהענף דוחף את החוט לצד וניכר כעין קימות בחוט, זה לא רק

"יוצא מבין העמודים", אלא זה הופך להיות כמו שתי צלעות של פתח, שאי אפשר להתיר אותם בתור פתח אחד. וחייבים שהחוט ילך ישר מעמוד לעמוד. בעיה כזו קשה מאוד לפתור, כי אין להיכנע להעביר את העמודים, ואי אפשר לעקור את העצים, וגם לגזום את העצים זה השקעה ומאמץ גדול שמתחדש כל כמה חודשים או שבועות, כאשר העץ חוזר וצומח. במקרה זה מצאנו בס"ד פתרון מתחת לשטח. העצים כבר גדלו לגובה רב, ואז בחלק התחתון שלהם לא מתרבים ענפים כ"כ, לכן השתמשנו בפתרון שידוע אצל המומחים למקרים אלו, לעשות שורה חדשה של עמודים נמוכים, שהעירוב יעבור נמוך מתחת לעצים. כמובן גם בזה צריך לקחת בחשבון הרבה פרטים טכניים, כגון, זה צריך להיות מעל גובה אדם, כדי שהחוט לא יקרע ע"י אדם שעובר שם ויתקע בחוט. ובמקומות שיש מקום לטרקטור לרדת לשדה, שוב חייבים שהיו עמודים גבוהים כדי שהחוט לא יקרע מהטרקטורים. ועוד פרטים שאכמ"ל. ועל"פ במקרה זה היה אפשר לתמרון עם הפתרון הזה, שהעירוב לא יפסל. וכך עשינו בס"ד.

קשיירת דבר גדול לחוט כדי לראותו פוגמת בכשרותו

במקום אחר היה חוט ארוך מאוד, שמישהו קשר לו שק גדול כדי לראות מהכביש את שלמות החוט, אבל השק הזה הכביד על החוט, וגרם לו לשקוע בצורה שניכר בה שינוי זווית בחוט. [ובזה השינוי הוא רק למטה, ואינו כמו ענפים שמזיזים את החוט גם לצדדים, שזה יותר חמור]. והנה מצד בעיה זו

לבד היה אפשר להוריד את החוט מהעמוד, ולהסיר את השק, ולקשור דבר אחר כמו סרט סימון שרגילים לקשור. אבל באותו פתח היתה בעיה גם בעמוד, שהתושב בחצר הסמוכה חיבר מעליו מגוון מצלמות אבטחה, לאבטח את החצר שלו, והאחראי חשש מאוד שלא יוכל להחזיר את החוט אל המקום שמעל העמוד, כי זה בין

המצלמות ממש. וגם כך הוא הסתפק אם כעת החוט יושב ישר על העמוד, או שמא המצלמות מזיזות אותו לצד. מחמת כל הסיבות האלו, גם כאן הוספנו עמוד חדש, שגם זה דבר שיכול לפסול לגמרי את העירוב, כאשר החוט נתפס למצלמה ואינו מעל העמוד.

מה הדין בדיעבד בעמוד שנמצא בתוך חצר מוקפת

דבר נוסף שהיו מקומות שהעמוד היה בתוך שטח פרטי המוקף בגדר, ובעל המקום היה מוכן שהבדק יכנס ויבדוק ויתקן, ובכל זאת ע"פ הלכה העירוב אינו כשר, משום שמבואר במשנ"ב (סי' שס"ג ס"ק ק"ג) שאם אחד מהעמודים עומד בתוך חצר המוקפת בגדר, לא עשה כלום. והביאור הוא כי העמוד שנמצא ברשות אחרת, אינו יכול לשמש כפתח למקום שמחוץ לרשות. [ואמנם החת"ס סבר להתיר באופן שהעמוד ניכר לחוץ, אך המשנ"ב פסק בצורה ברורה כדעת המקור חיים לפסול, א"כ לא שייך להכשיר עירוב שהמשנ"ב פוסל אותו]. דבר זה חמור יותר, והוא היה ביישוב בכמה מקומות, והוספנו בהם עמוד מחוץ לגדר.

עמוד שעובר בתוך גגון ויוצא מעליו

לעומת זאת היה מקום אחר שהיתה סככה שאין מסביב לה גדר, אלא רק גג בלבד, והעמוד של העירוב היה מושחל בתוך חור בגג, והחוט עבר בגובה

מעל הגג במבט ראשון העירו המשתתפים שיש כאן בעיה שהחוט עובר על הגג. אבל לאחר בדיקה והתבוננות הוחלט שאין בו בעיה הלכתית, ויש בו כמה נושאים. א. מצד ההלכה שלא יהיה גג המפסיק מתחת החוט, אינו שייך לענייננו, כי זה רק בלחי שיש רווח בינו לבין החוט, והגג נמצא ביניהם, אבל כאן שמדובר בעמוד שעובר בגג ומגיע עד החוט, אין הגג מפסיק ביניהם, והוא כשר. ב. מצד ההלכה ה"ל שלא יעבור על רשות אחרת, י"ל שאין לגג או למקום שתחתיו דין רשות נפרדת, כי אין תחת הגג מחיצות. וגם דין פי תקרה אין בגג כזה שפתוח מכל הצדדים. ג. מצד הגג שנמצא תחת החוט בחלל של הפתח, י"ל שמבואר בס"ז ובמשנ"ב (סי' שס"ג ס"ק ק"ג) שאם עשה נקב בגג שלא יפסיק בין הלחי לחוט כשר, אע"פ שהגג ממשיך אחרי החור לתוך חלל הפתח, בכל זאת אין בעיה בזה. והטעם, משום שאין חסרון שיש סתם דברים בחלל הפתח, אלא רק כשרה עושים "רשות אחרת" או "מחיצה המחלקת את הפתח", אבל גגון שאינו יוצר רשות אינו פוסל.

[בשיעורי העירובין בשבוע זה למדנו דין דומה, והוספנו שאם הגגון מכסה מעל כל הפתח, מעמוד לעמוד, יתכן שיש לפסול, כי הגג יוצר קרקע חדשה לכל הפתח, וזה נחשב פתח בקומה העליונה, שאינו יכול להתיר את הקומה התחתונה, כי זה חלל אחר, למרות שבהלכות רשויות זה לא רשות אחרת. וכעין מה שמצינו באחרונים (הובא במשנ"ב שם ס"ק קכ"ג) שקרקע של גשר, מונעת את המחיצות שלמטה לגדור למעלה, ואכמ"ל.]

העמדת הבית שנופלת כל שבוע מחדש

עוד היו כמה מקומות שהחוט היה קשור לגדר של רפת, או לעמודים של סככה, שהחוט אינו יושב מעל עמוד כלל, ואינו צורת פתח. אלא שהאחראי המסור שלא היה באפשרותו להתקין עמודי עירוב, הביא חביות והניח תחת

החוטים במקומות האלו. במקרה זה החביות היו נופלות כמעט כל שבוע, כשהבדק היה מגיע ביום שישי או חמישי, היה צריך להיכנס ולהרים את החבית למקומה. במצב כזה קיים חשש גדול שמא החבית תיפול כבר באמצע שבת, או אפילו לפני שבת לאחר הבדיקה שלו. אך לא היה יכול לעשות יותר מזה, והוא סחב את הזמן במצב כזה. [ועוד יש לדון בכלל אם אפשר לעשות לחי באופן שהוא יכול ליפול בקלות, כיון שצריך שהלחי יהיה ראוי להעמיד דלת קלה. וא"כ גם כשהחבית עומדת, יתכן שאין להכשיר אותה אם אינה קשורה היטב עד שאינה יכולה ליפול].

במקומות אלו עשו השבוע עמודים חדשים, על מנת להביא את העירוב למינימום של כשרות נכונה, למנוע מחילול שבת, שלא יהיה ח"ו חוטים שאינם עושים עירוב. וכאמור עדיין יש צורך להוסיף עוד עמודים כדי להגיע לכשרות ראויה. ויהי רצון שזנכה לזכות את הרבים, ולא ייצא מכשול ח"ו מתח"י.

גם בעירובים טובים יש תיקונים

במחלקת העירובים השכונתיים נמשכת הפעילות לפקח ולתקן את העירובים שבפיקוח מוקד העירוב, יחד עם נתינת סיוע לכלל העירובים המבקשים להתייעץ בשאלות הלכתיות ובפתרונות יצירתיים, ולרכוש דברים הנצרכים להם. אחד מהעירובים שבפיקוח בשכונת זכרון מאיר במרכז העיר בני ברק, בעירוב זה אפשר לומר שהדברים יציבים יחסית, לאחר שהשקע

הרבה בתיקונו בצורה חזקה ונכונה, אך למרות זאת יש מידי פעם הפתעות, שמזכירות לבדקים שאין להזניח את הבדיקה מידי שבוע. וכן דברים שדורשים השקעה חדשה.

בשבוע זה הורידו מבנה ישן ברחוב רבי עקיבא, על מנת לבנות שם בנין חדש. הרבה אנשים ראו והתענינו מה בונים, ומאיפה הפועלים הערביים, אבל היו כמה שראו דברים אחרים, ושאלו מה עם העירוב שהיה קשור לבנין. מיד באותו יום התקשרו אברכים להודיע על הנזק שעשו לעירוב, והמתינו לראות איך יתקנו אותו. בערב שבת הגיע הבדק, ובדק איך כדאי לתקן, היו לו מגוון של אפשרויות, אבל הוא חיפש איזה תיקון הכי נכון לעשות, כיון שבמקום שנכנס הטרקטור גם חוט גבוה לא יחזיק מעמד. בסופו של דבר נאלצנו לעשות צורת הפתח זמנית ממש לשבת אחת, כי גם הגדרות של המתחם לא היו קבועות ומסודרות. הבאנו עמוד ולחי זמניים מהאוצר של מוקד העירוב, והרכבנו אותו לגדרות זמניים, והעירוב הוכשר לאותה שבת. הבדק הבין שהוא הולך להתמודד עכשיו מידי שבוע עם תיקונים, אבל בעז"ה בזכות השותפות של הציבור בתרומות שנותנים לנו לרכוש אמצעים רבים ומגוונים, יש לבדק את האפשרות לעשות אותם במהירות וביעילות.

תורת אביגדור

הגאון ר' אביגדור מילר זצ"ל

פרשת וארא תשפ"ד

לשמוע לעצת החכמים

תוכן

א' - החכם במצרים / א

ב' - חכימא דיהודאי / ג

ג' - חכמי הדור / ו

תשובה מפתיעה

וכאן עולה השאלה: איך זה קרה? כיצד יתכן דבר כזה? הלא בני ישראל היו משפחה אחת גדולה. מה הציל את בני לוי מהצרה הזו של שנות הסבל הארוכות?

הסכיתו ושמעו כעת לתשובה, כי היא עלולה להפתיע אתכם. התשובה היא שהיה להם סבא זקן שעדיין חי, סבא זקן ש"לא היה כל כך נחמד" אליהם.

מה היה הסיפור? כשבני ישראל החלו לפרות ולרבות, פרעה החל לדאוג, והוא אמר לאנשיו, ליועציו: "חייבים לעשות משהו בקשר למצב הזה. עוד מעט בני ישראל ישרצו בכל ארץ מצרים, והסוף יהיה 'וְעָלָה מִן הָאָרֶץ' - אנחנו נצטרך לעזוב. הארץ תהפוך לארץ העברים, והם יגרשו אותנו מכאן".

דור חכם

אלא שפרעה לא יכול היה לקום יום בהיר אחד עם גזירה חדשה: "הפסיקו ללדת" או משהו בדומה לזה. דבר כזה לא היה עובד; פעם, אנשים היו חכמים מדי עבור דברים מעין אלו. היום, שאנחנו חיים בדור טיפשי, אזי רעיונות טיפשיים מתקבלים גם הם, וכך המושג 'אפס גידול אוכלוסין' - ובמילים אחרות, להפסיק ללדת ילדים, הפך לפופולרי. בעולם עשו מזה רעש גדול, נכנסו לפאניקה, וטענו שילדים 'מזהמים' את הסביבה. כל ילד משתמש בכך וכך מים וכך וכך אוויר, כך וכך אנרגיה ודלק, וחייבים לעשות משהו בנוגע לזה. אבל באותם ימים אנשים ילדו ילדים; אף אחד לא חשב אחרת. המצרים של פעם לא הגיעו לרמת טירוף הדעת של הגויים של ימינו.

א' - החכם במצרים

השבט החופשי

בפרשת השבוע, אנחנו מוצאים שמשה ואהרן נכנסו ויצאו תדיר מפרעה, בשליחותו של ה', כדי לומר לפרעה להוציא את בני ישראל ממצרים. הם היו ניגשים לארמון עם מסר מה', נושאים ונותנים, ואז שבים לביתם. כעבור מספר ימים הם היו חוזרים שוב עם מסר נוסף, אולטימטום חדש. כך שוב ושוב, הלך ושוב.

רבים תמהו - ובצדק - האם משה ואהרן לא היו אמורים להיות עסוקים בעבודת פרך? מי נתן להם אישור להפסיק לעבוד ולגשת אל פרעה? מה קורה כאן? בני ישראל היו משועבדים ועבדו עבודת פרך - כיצד זה שמשה ואהרן היו פטורים מעבודה?

למען האמת יש כאן שאלה גדולה עוד יותר, כי לא רק משה ואהרן לא עבדו, אלא כפי שאנחנו יודעים (שמות רבה ה, טז), שבט לוי כולו היה פטור מעבודה! האין זה דבר מדהים? אנחנו נוטים לשכוח מכך כשאנחנו חושבים אודות 210 שנות השעבוד במצרים. שבט לוי מעולם לא השתעבד, אלא המשיך לחיות חיים תקינים ונורמטיביים כמימים ימימה. אני מתאר לעצמי שהם סבלו מרדיפות שגרתיות מצד שכניהם המצרים. אני מניח שהם כונו בכינויי גנאי. אולי היו גם תקיפות אלימות; מסתבר שמפעם לפעם זרקו עליהם אבנים. אבל עדיין, עד כמה ששבט לוי סבלו מהמצרים, זוהי עובדה מעניינת בהיסטוריה שלנו במצרים, שהיתה משפחה אחת ויחידה, משפחת בני לוי, שלא השתעבדה. הם לא היו נתונים למערכת עבודת הפרך של פרעה.

כדי שהתכנית הזו תהיה מושכת במיוחד עבור בני ישראל, פרעה אמר: "אנחנו ממשיכים את העבודה הנפלאה שהחלה על ידי אביכם הגדול יוסף, ה'צפנת פענח' שהוביל את מדינתנו במשך שנים רבות כל כך. תכנית הבניה אותה החל יוסף - תימשך על ידינו, ביתר שאת".

לבנת הזהב של פרעה

פרעה אפילו לקח לבנה מזהב ותלה אותה בשרשרת זהב סביב צווארו, וכך הוא יצא אל העם, כדי להודיע קבל עם ועדה שהמסע החל - המסע לבניית מצרים. כפי שבימינו, כשמתחילים בבנייתו של בית חולים או מוסד אחר, לעתים מושל המדינה מגיע להשתתף במעמד, וחופר חפירה סמלית באדמה באמצעות את חפירה. לפעמים זה קצת קשה. בחורף, האדמה קשה, והוא צריך לדחוף את האת בעזרת רגלו. הוא עושה קצת יחסי ציבור - מצלמים אותו ומפרסמים את התמונות בכל העיתונים.

פרעה הגיע עם לבנת הזהב תלויה בצווארו, כסמל לתכנית שאותה החלו, והוא עודד את הציבור: "כולנו יחד במשימה הזו! בואו, כל אחד יקח מעט חמר ויצור לבנה. בואו תהיו מבוני המדינה!" כך אמר. "נעשה זאת בשלום ובאחוה! אם משהו משתבש - אל תדאגו! אל תמתחו ביקורת! כל אחד יעשה כמיטב יכולתו, ויחד נבנה את מצרים".

לא היו שם צלמים, אבל כן היו נאומי כבוד ומחיאות כפים. כולם התרגשו לתרום את הלבנה הסמלית שלהם ביום הפתיחה, בדיוק כמו שעשה פרעה. כולם שמחו על כך שתורמו תרומה סמלית לתחילת הקמפיין. ובני ישראל הצטרפו אף הם. למה לא? אין בכך כל רע! "אנחנו בונים את ארצנו, הארץ שהיא כעת ביתנו. זה הדבר הנכון לעשות!"

הסבא הזקן

אולם היה אדם אחד שהרעיון הזה לא מצא חן בעיניו, אחד שאמר שזה לא הדבר הנכון לעשות. היה איש זקן, יהודי מבוגר ביותר, שצפה מהצד והבין לאן הדבר הזה הולך להוביל.

מי היה האיש? הקשיבו כעת להמשך הסיפור. בעוד כולם אצים-רצים להתנדב למבצע הבנייה הגדול, שבט לוי רצו גם הם להתנדב, כמו כולם. הם הכירו טובה למצרים לא פחות משאר השבטים, אבל להם היה משהו שלא היה לאף שבט אחר. היה להם סבא זקן, הלא הוא לוי בן יעקב, שעדיין היה בחיים. לוי היה אחרון האחים, ובעוד כל אחיו, שבטי י-ה, כבר הלכו לעולמם, הוא עדיין היה בחיים. והיתה לו את החכמה

ואז פרעה חשב על תכנית לשבור את בני ישראל באמצעות עבודת פרך. הם יהפכו לאנשים עייפים ותשושים, כאלה שאין להם כח וענין להוליד ילדים. אבל עדיין, הוא לא היה יכול פשוט לפקוד עליהם להיות עבדים. אין מציאות כזו - לשעבד אנשים ביום בהיר אחד. בני ישראל לא היו שבויי מלחמה, ופרעה לא היה רודן מטורף. הוא היה מלך שהתייחס לדעת הקהל. מה יגיד העם במצרים על מהלך שכזה? ומה יאמרו בשאר המדינות?

לכן הוא לא היה יכול לבוא ולהפוך אותם לעבדים בבת אחת; תכנית כזו פשוט לא היתה עובדת. היה עליו לחשוב על תכנית שתביא בהדרגתיות למצב הזה, שבו בני ישראל יהיו עם של עבדים. "הִבָּה נְתַחַכְמָה לו" פירשו שעלינו לפעול בערמה. תחילה הוא הכריז על תכנית בניה חדשה, משימה פטריוטית להקים מבני ענק שיביאו כבוד ותפארת למולדת, ויאדירו את שמה של מצרים בעולם כולו. והם אכן השיגו מטרה זו. עד היום, הפירמידות מיוחסות לתפארתה של מצרים העתיקה. פרעה החל אפוא בניסיון לפנות אל חוש הפטריוטיות של אזרחי מצרים.

האזרחים הנאמנים ביותר

ומי הראשון להתנדב בכל מה שקשור להבעת נאמנות למדינתם? בני ישראל. הם היו אסירי תודה למקלט שמצרים סיפקה להם בשנות הרעב. כשיעקב אביהם ביקש מקלט במצרים, פרעה קיבל בברכה אותו ואת משפחתו, ונתן להם את ארץ גושן. בני ישראל הרגישו שמוטל עליהם חוב של הכרת הטוב כלפי מצרים.

כך היה גם כאן, בארצות הברית, עד לא מזמן. עד לאחרונה, יהודים היו כל כך שבעי רצון ממדינת אמריקה, שהם נישקו את אדמתה. הם הגיעו מארצות אירופה וידעו להעריך את החופש שמדינה זו העניקה להם, ולכן, בכל נושא פטריוטי, היהודים היו הראשונים. בזמן המלחמה, כאשר הממשלה הנפיקה 'איגרות חוב מלחמה', היהודים התגייסו לטובת הענין, וערכו קמפיינים בבתי הכנסת. היהודים תלו דגלי ארה"ב מחוץ לבתיהם.

היום האקלים הציבורי כבר השתנה, ופטריוטיות כבר אינה דבר פופולרי. ברגע שרוח השטות החל לפעפע באמריקה, סולם הערכים השתנה לחלוטין, אבל עד לא מזמן, להיות יהודי טוב פירושו היה שאתה מכיר טובה למדינה כמו ארה"ב, ואתה נוטל חלק נלהב בכל המשימות הפטריוטיות שלה.

לא מספיק, למה הוא לא בנה עוד? אני לא מבין, הולכים לכסות את כל פני ארץ מצרים במחסנים? כמה דגן מצרים כבר מייצרת, גם בשנים מבורכות? משהו לא מריח טוב בסיפור הזה. יש כאן כוונות נסתרות".

לשאר השבטים לא היה את הסבא הזקן ש'יתאכזר' אליהם. הם לעגו להתנגדותו של לוי. אני בטוח שהם לא אמרו את זה בפה, אבל הם חשבו לעצמם: "הביטו ביהודי המיושן הזה; הוא פשוט לא מבין. הוא חי בעבר, ב'ארץ הישנה', עם המנהגים השבטיים שלו. בארץ כנען לא ידעו מה זה מחסנים - זה משהו חדש של העולם המפותח. צריך להביט קדימה, אל העתיד. צריך לתכנן קדימה; לא כמו שחיו בעבר, בארץ כנען. שם חיו מהיד לפה, ומה שגדל באותה שנה - אכלו, ואז בשנה הבאה רעבו. אבל המצרים, הם יודעים מה הם עושים. יש להם ראש על הכתפיים. הם אנשים מסודרים, מיושבים ומתורבתים. הם הרבה יותר מפותחים".

אז לכל הפטריוטים שביניכם - ואין כוונתי ללעוג לפטריוטיות - כפי שאמרתי מוקדם יותר, פטריוטיות היא מידה טובה, אבל רק אם היא לא נוגדת את עצת החכמים. אם ראשי הישיבות אומרים: "תהיה פטריוט", אז כך צריך לעשות. אבל כשהם אומרים לך: "תיזהר!" עלינו להקשיב לעצתם.

ב' - חכימא דיהודאי

מגן לבני עמו

כל זה מביא אותנו לסיפורו של אחד מגדולי אומתנו - התנא הקדוש רבי יהושע בן חנניה. מלבד העובדה שהוא היה אחד מגדולי הדור ואב בית הדין של הסנהדרין, הוא גם שימש כמגן של העם היהודי בוויכוחים שהתנהלו מול בני הכתות השונות שקמו בעם ישראל.

באותם ימים סוערים עבור כלל ישראל, בתקופה שאחר חורבן בית המקדש, קמו מספר כתות בעם. הנוצרים היו המשמעותיים שבהם, אולם היו גם אחרים. מתוך העוינות שהיתה להם לרוב מניין ובנין של העם שנשארו נאמנים לחכמי התורה, הכתות הללו נהגו להשמיץ ולהכתים את שמם של אחיהם היהודים בפני הממשלה הרומית.

הישנה, אותה ייבא מ'דער אלטע היים' ('הבית הישן'). הוא לא היה מצרי אמיתי. הוא לא דיבר מצרית רהוטה, והיה לו מבטא כבד. ומה שיותר חשוב - לא היה לו את ה'ראש' המצרי. היה לו ראש יהודי ישן וטוב, היו לו מסורות עתיקות, והוא הבין לאן הדברים הולכים.

כך קרה שהסבא הזקן הרס להם את כל התכניות. כשבני לוי רצו לצאת יחד עם בני המדינה, וליטול חלק במבצע הבניה הגדול, הוא "התאכזר" אליהם ואמר: "אל תלכו. אל תתערבו עם אומות העולם. זה לא בריא להתיידד עם גויים. אני רוצה שתישארו בבית ותשכחו מכל הסיפור הזה".¹

א' גוייש'ע שפראך

זה כמו משפחה יהודית אמריקאית, שמתגורר איתם סבא זקן שהגיע לכאן מאירופה. הוא למד בישיבות באירופה, התפלל בשטיבל'ך באירופה, ויש בו רוח אחרת - רוח האידישקייט של פעם. וכשהוא שומע את הילדים מדברים באנגלית, הוא מעיר להם: "קינדערל'ך, אל תדברו 'גוייש'; אצלנו לא מדברים בשפה של הגויים".

לפני שנים רבות, היה זה דבר פשוט - יהודים לא מדברים בשפת הגויים. כשהייתי בליטא, שהייתי במשך תקופה מסוימת בעיירה קטנה, ואף אחד בעיירה לא דיבר ליטאית. מי שעשה עסקים עם הגויים, למד את שפתם, אבל אחרת, כולם דיברו רק באידיש. אפילו הרשעים. באותם ימים היו כבר הרבה רשעים. לפני מלחמת העולם השנייה היו בקרב היהודים די והותר רשעים, אבל אפילו הרשעים לא דיברו בשפת המדינה. יהודי שדיבר בשפה זרה, הדבר נחשב לביזיון. אז הסבא הזקן אינו מסתיר את מורת רוחו מכך שהם משוחחים באנגלית.

הילדים מוחים: "אבל סבא, אנחנו חיים באמריקה, אנחנו חייבים לדעת אנגלית".

"אה", מנופף הסבא בביטול. "בכל אופן, אינם צריכים לדבר ב'גוייש' בתוך הבית".

כך קרה גם במצרים. שבט לוי טען לסבא: "אבל סבא! כולם הולכים. כולם נוטלים חלק במבצע הבנייה הגדול!" אבל הסבא הזקן ענה: "נו נו, אז כולם הולכים. אתם לא תלכו. מה שכולם עושים - אתם אל תעשו".

סתירת זקנים

"אני בכלל לא אוהב את כל הרעיון הזה", אמר לוי. "ככה פתאום, מחליטים שהולכים לבנות את מצרים? יוסף הצדיק כבר בנה מספיק מחסני תבואה. אם זה

1. א.ה. ע' ספורנו (ו, יד).

שמספק לך שומרים חמושים בסכינים שיגנו על שדותיך.

גדר קוצים שמרה שהפרות ישארו בתוך השדה או יישארו בחוץ - על פי בחירתו של בעל הבית. גדר כזו יעילה גם בתור שמירה מפני בני אדם. גדר קוצים עבה עושה את העבודה לא פחות טוב מגדר תיל.

זה מה שהשיב רבי יהושע חד-הלשון. הוא אמר: "המשל הזה מדויק ביותר. חכמי ישראל הם כמו קוצים המגינים על עמנו. 'טובם כְּחֶדְק' - זו תכליתם של הטובים ביותר בעם ישראל. הם כמו גדר של קוצים, ודואגים שההשפעות הזרות לא יכנסו פנימה, ושאותם אלו שעלולים לסטות החוצה, יישארו בפנים".

כאשר מנהיגנו נוהגים בצורה 'דוקרת' - כמו גדר קוצים, ואומרים לנו "לא" על זה, ו"לא" על זה, בכך הם שומרים עלינו שלא נסטה מהדרך הישרה, ואינם מניחים להשפעות זרות לחדור אלינו מבחוץ. הרי שאם נשמע בקולם ונהיה נאמנים להוראותיהם - זו הצלחתנו.

זו תפקידם של החכמים שבכל דור ודור; לא להחניף או אפילו לשתוק לנוכח אלו שסוטים מהדרך הכבושה - דרך התורה המסורה לנו מדור לדור, אלא לנהוג כמו גדר קוצים שאינה מאפשרת לנו לנטות הצידה. גם מי שינסה - יקבל דקירה. לולא החכמים ששומרים על הציבור, תמיד יהיו יחידים שינסו לפרוץ החוצה אל הרחוב. תמיד יש יהודים שומרי תורה ומצוות שעלולים לנסות ולקחת סיכון - והחכמים הם אלו ששומרים עליהם.

'מסע העידוד' שלא יצא לפועל

בשבוע שעבר התקשרה אלי נערה עם שאלה בהלכות יחוד. היא מתכוונת לנסוע, כחלק מקבוצה, ולשהות בשבת במקום מסוים שבו יש יהודים שאינם שומרי תורה ומצוות, והיתה לה שאלה טכנית בפרטי הדינים של הלכות יחוד, בנוגע למקום שהותה בשבת - האם יש שם מספיק גברים, או משהו מעין זה.

שאלתי אותה: "מדוע את מתכוונת לשהות בשבת בבית הזה? מה את בכלל עושה שם?"

אז היא מספרת לי שמטרת הנסיעה היא לעודד את רוחו של יהודי צעיר שחולה ל"ע. "זו מצוה", כך היא אומרת.

חשבתי לעצמי: "נערה חרדית, רוצה לנסוע לשבת כדי לעודד יהודי צעיר, וכל מה שמפריע לה זו רק

וכאשר היה צורך במישהו שיגן על אומתנו, עם ישראל פנה באופן טבעי לרבי יהושע בן חנניה. רבי יהושע היה איש מהיר מחשבה ובעל לשון חדה, וכן אדם אמיץ. הוא היה כל כך מוצלח ומיומן בוויכוחים אלו עד שהוא התמנה להיות זה שעמד להגנתו של עם ישראל מול כל אויביהם.

רבי יהושע בן חנניה היה נציגם של היהודים בכל מקום. הגמרא בבכורות (ח, ב) אף מספרת שהוא נסע לאתונה והתווכח עם הסנאט של אתונה; הוא ניצח אותם ללא קושי. הוא היה פותח את פיו ומשיב מנה אחת אפים - לרומאים, לנוצרים ולכל סוגי הכופרים. בזכות תפקידו זה זכה רבי יהושע לתואר מיוחד: 'חכימא דיהודאי' - חכם היהודים.

המפסיד המתוסכל

בכל פעם שהאפיקורסים נכנסו לוויכוח עם רבי יהושע בן חנניה, הם יצאו כשוטים גמורים. בדרך כלל זו היתה התוצאה. הם לא יכלו להתחרות עם אמרותיו המהירות והחריפות - מלבד העובדה שהאמת היתה לצידו. רבי יהושע נהג בהם ללא חמלה. הוא לעג לפרשנויות המטופשות שלהם והכלים אותם כהוגן.

הגמרא (עירובין קא, א) מספרת אודות ויכוח שהיה לרבי יהושע בן חנניה עם מין אחד, שבו הוא דיבר איתו בחריפות יוצאת דופן. לאחר שהפסיד בוויכוח, המפסיד הכריז - מן הסתם מתוך תסכול - שרבי יהושע הוא אדם בלתי נעים בעליל, וציטט את הפסוק הבא: "טובם כְּחֶדְק יֵשֶׁר מִמֶּסֶכָה" (מיכה ז, ד), שפירושו: "טובם" - הטובים שבהם. "כְּחֶדְק" - הם כמו קוצים. פירוש, הטובים ביותר מבין האומה היהודית, הוי אומר המנהיגים הרוחניים שלה, הם דוקרים ובלתי נעימים כמו קוצים. זה הטבע שלהם. הוא קבל על כך שבן שיחו, רבי יהושע בן חנניה, הוא חד מדי. "אתה מדי חד בשבילי. אתה מדי דוקר וכואב".

וזה היה נכון. רבי יהושע מוכרח היה להיות חד ודוקר כמו קוץ כאשר הגן על עם ה' ועל תורתו. הוא לא יכול לשבת בחיבוק ידים ולאפשר לאיזה 'חצי יהודי' או 'רבע יהודי' או 'יהודי באופן רשמי בלבד', לעקור את התורה. אבל הגמרא מספרת לנו שרבי יהושע עיין בפסוק הזה וראה בו משהו שונה לחלוטין.

גדר תיל טבעי

אתם יודעים, לקוצים יש תכלית. אין דבר בבריאה שהוא חסר תועלת, ולקוצים יש תפקיד חשוב. ומהו? להגן על השדות מפני בעלי חיים. זו היתה השיטה עד להמצאת גדר התיל - במקום ללכת ל'טמבור', היו שותלים גדר של קוצים. מדובר במוצר טבעי וזול,

שאפשר! מי שזקוק לנסוע לשם לצורך עבודתו, אז אין ברירה, אבל השתדלו לערוך את הקניות בשכונה שלכם. זה משתלם, גם אם תפסידו מכך כסף".

זהירות במקום העבודה

כמובן שאם אין ברירה אז אין ברירה, אבל אם יש ברירה, צריך לדעת שכשאשה מסתובבת, היא לוקחת על עצמה סיכון. גם אשה שיוצאת לעבוד כדי שבעלה יוכל לשבת וללמוד בכולל, גם זה צריך להיעשות בחכמה מרובה, וצריך לגדור גדרות קוצים גבוהים וחזקים. לא יתכן שאשה תהרוס את הנשמה שלה כדי שבעלה ילמד בכולל. האם ראוי לאשה לעבוד במשרד מעורב? האם היא צריכה לעבוד יחד עם חצופים ורשעים? זו שאלה מאוד עדינה, וצריך לנהוג בזהירות יתירה.

בידי נמצא מידע רב, המבוסס על הניסיון. אנשים מתקשרים אלי מדי יום ביומו. במכשיר הטלפון שלי, בשני קווי הטלפון שלי, מתקבלות בכל יום שאלות, ואני מודע היטב למה שקורה. לפעמים נשים יראות שמים שעובדות במשרדים כאלה, נחשפות לדברים בכלל לא טובים, והעובדה שהאשה אינה מתקלקלת אינה מספיקה, כי נשמתה נשאת מוכתמת. לכן, זה לא שווה את זה. זו דעתי האישית בלבד, אבל היא מבוססת על ניסיון מוצק. אל תתערבו עם הגויים. אל תתערבו!

וזה נוגע לא רק לנשים אלא גם לגברים. הגברים צריכים גם הם להיזהר מפני אווירה שלילית. אכן, לפעמים אין מנוס. גברים מוכרחים להביא פרנסה הביתה. אבל צריך לדעת שמי שמוכרח לבא במגע עם אנשים שפלים, חשוף להשפעות שליליות רבות.

להקשיב בקול הזקנים

כמובן שפיזית וגיאוגרפית, בלתי אפשרי לנעול את עצמנו בפנים כל הזמן, אבל יהודי שיש לו "טובים" - שיש לו אנשים טובים שעומדים על גביו, אם יש לו קשר עם הטובים, שיעמדו על גביו ויפקחו ויעירו וינזפו וישמשו כגדר של קוצים, אזי הוא יישאר בפנים, לכל הפחות מבחינה רוחנית.

אבל מה קורה למי שמתעלם מהסבא הדוקר? את זה אנחנו לומדים מפרשת השבוע. התוצאה היתה שנים על גבי שנים של שעבוד! זה מה שקרה לשבטים שלא ידעו להעריך את הקוצים של לוי.

כל אלו שהתנדבו ליטול חלק קטן בעבודה - הוי אומר, כל בני ישראל מלבד שבט לוי - נתפסו בחכתו של פרעה ונאלצו להמשיך לעבוד. זה לקח זמן, אבל

שאלה בהלכות יחוד? איך מעודדים את רוחו של איש צעיר וחולה?!

וכאן החלטתי לנהוג כמו גדר קוצים - כמובן שאיני נמנה על "טובים" - הטובים שבעם ישראל, אבל לדקור כמו קוץ אני יודע גם יודע - ואמרתי לה: "בשום פנים ואופן אסור לך ללכת לשם! יש פה שאלה חמורה בהרבה מאשר שאלה טכנית בהלכות יחוד. אסור לך בכלל ללכת לשם".

והיא צייתה. מדובר בבת 'בית יעקב' טובה, והיא קיבלה את דקירת הקוץ. והיא רק הרוויחה - בעולם הזה ובעולם הבא - מכך שלא השתתפה ב'מסע העידוד' הזה.

לחפש את ה"חדק"

למען האמת, לא נדרשה ממני חכמה כל כך גדולה כדי לתת לה את הדקירה הזו, אולם גדולי התורה האמיתיים - "טובים כְּחֶדֶק" - אחד מתפקידיהם הבלתי פוסקים הוא לשמש כגדר של קוצים - לשמור עלינו בפנים ולהגן עלינו מפני השפעות זרות.

זה התפקיד שלהם. ומה התפקיד שלנו? **לרצות את ה'חדק'** הזה, את ה'מסוכה' הזו. מי שהולך רק למקומות שבהם יש אנשים 'חלקים', נטולי קוצים מכל סוג שהוא, רק יפסיד מכך. נניח והחלטת להתפלל בבית כנסת גדול הממוקם בשכונה מודרנית כלשהי, שבשבת בבוקר מגיעים להתפלל שם חמש מאות איש. למה הם באים? מה מושך אותם לשם? כי האיש שמוסר שם דרשה הוא אדם נעים וחביב. אין בו שום קוצים. הוא אף פעם לא ידבר על כך שאסור להתגלח בתער, ושצריך לסלק מהבית את מכשיר הטלוויזיה.

רב אמיתי אומר את האמת בפנים - שמי שיש בביתו מכשיר טלוויזיה, יכול לשכוח מבית יהודי קדוש. למה לרמות את עצמך? לשמור על בית יהודי כשהמכשירים הללו נמצאים בבית, זה כמו לשמור על בית נקי, בזמן שצינור הניקוז מבית הכסא מוביל הישר אל סלון הבית. בכל פעם שמורידים את המים, התכולה נשפכת על רצפת הסלון. וזה בלשון המעטה.

סכנות מרכז העיר

גדרות הקוצים הם אפוא ההצלה שלנו. עלינו לשמור על בני משפחתנו בבית, בשכונה, שלא ירעו בשדות זרים. מחוץ לגדר קיימות סכנות רבות. ולכן אנהג כעת כמו קוץ ואומר לכם: "יהודים, היזהרו! אם אתם יכולים להימנע מללכת למנהטן, עשו כן. כיום מנהטן שורצת נוכלים ואינשי דלא מעלי, והם מנוסים מאוד בביצוע פשעים. ולכן תתרחקו משם עד כמה

אלא מה? כל יהודי, ולא משנה כמה הוא נבער וחסר ידע, חושב שהוא רואה את הדברים לא פחות טוב מכולם. מי שמתעסק עם בני אדם, יודע שזוהי עובדה קיימת. אין יהודי אחד, גם בור ועם הארץ ביותר, שאינו חושב שהוא מבין לפחות כמו כל אחד אחר.

אולם עלינו לדעת שהתורה אינה ענין פשוט כלל וכלל. אי אפשר ללמוד תורה על רגל אחת; זוהי משימה גדולה בעלת ענפים מרובים. אבל כמו בן נעורים, שדעתם של המבוגרים אינה עושה עליו רושם - הוא חושב שהוא יודע הכל - כך גם כל יהודי נבער וחצי נבער חושב שהוא יודע הכל. מי זקוק ל'מומחים' כשאת הכל אני כבר יודע בעצמי?

לך אל המומחים

השאלה הנשאלת היא, מדוע כשזה מגיע לענין רפואי, אותם אנשים בדיוק מסכימים שיש מומחים שמבינים יותר טוב מהם? הם הולכים למומחים בעלי ידע, ומוכנים לשלם על כך טבין ותקילין. ולהקשיב בציטנות לכל הוראה שלהם. ואילו כשזה מגיע לעניינים תורניים, להשקפת התורה ומדיניותה, הם מוכנים ללכת לכל אחד - ובדרך כלל לא לאף אחד. האם נושאים רוחניים חשובים פחות משמירה על בריאות הגוף?

התשובה היא - וזו האמת הפשוטה - שהתורה לא באמת חשובה בעיניהם. כשמדובר בגידול במות ח"ו, או מה שזה לא יהיה, הוא הולך למומחה, כי אכפת לו מזה. אבל כשמדובר בגידול בנשמה שלו, הוא חושב שהוא יוכל להסתדר גם בלי התורה. הוא חושב שהתורה אינה חשובה עבור חיו - זו האמת הפשוטה.

סיפורם של בני שבט לוי בא ללמד אותנו: "אל תעשו שום מהלך מבלי להיוועץ בזקנים! אחרת, אנו נוהגים ברשלנות!" משל למה הדבר דומה, לאדם שתעה בדרכו. הוא יושב כעת ברכב ואינו בטוח אם הוא אמור לנסוע ברחוב הזה או ברחוב ההוא. הוא לא מכיר את השכונה, ולא מדובר בשכונה הידידותית ביותר. מה אומר השכל הישר? לנסוע לתחנת הדלק הקרובה או לשאול את השוטר הראשון שיפגוש בדרכו, ולבקש מהם הכוונה. אדם שמתעלם מרעיון פשוט שכזה, מתנהג בפזיזות ובחוסר זהירות.

כן הוא הדבר בענייננו. להתעלם מדבר כה פשוט כמו לגשת לחכמי וזקני התורה, אלו שראויים יותר מכל להדריך ולייעץ, הוא חוסר זהירות משווע. וכל התוצאות השליליות שיגיעו מכך חלילה, בחייו ובחיי ילדיו ונכדיו, וכל הקהילה היהודית, יהיו אך ורק באשמתו.

בסוף, זה מה שקרה. בסוף הם סבלו סבל רב, ומצאו את עצמם סוחבים על כתפיהם משאות כבדים של חמר ולבנים, אבל כעת כבר היה מאוחר מדי. התכנית עבדה. המלכודת נפרשה והם נלכדו בתוכה. הם הצליחו לחמוק מבעד לגדר הקוצים - אך גילו שהדבר עמד בעוכרם.

ג' - חכמי הדור

סיפורים וציורים

והנה, הסיפורים הללו שהתורה מספרת לנו לא נועדו למטרות שעשוע. יתכן והם מעניינים, יתכן והם משעשעים, אבל לא זו המטרה שלהם. עלינו לדעת שכל מה שנכתב בתורה, גם אם זה בצורה של סיפור, הוא למעשה ציווי עבורנו. הקב"ה אומר לנו: "אתם מקשיבים? אני מספר לכם כעת משהו שאירע לשבט לוי, כדי שתלמדו מזה איך להגיע להצלחה בעולם הזה". ומהו הלימוד כאן? שעם ישראל מוכרח לשמוע בקול הזקנים.

כל סבא, כל סבתא. כל אדם זקן! אם יש בסביבה שלך מישהו שמוכן לומר לך דברים שאתה לא אוהב לשמוע, מישהו שיוכל לשמש כגדר של קוצים - זו הישועה שלך.

היהודים של פעם הבינו את העיקרון הזה. אני עוד זוכר כיצד בהיותי ילד בארה"ב, מפעם לפעם היה עוצר אותנו ברחוב יהודי זקן, מנופף באצבעו ואומר: "ילד, אל תעשה ככה!" והיינו שומעים בקולו. אשה זקנה היתה עוברת ברחוב ונוזפת בילד או ילדה על כך שהם משתוללים: "זיי ניט ווילד!" (לא להשתולל!) - ולא ענינו לה בחזרה. התייחסנו אליה בכבוד ונרגענו. לא רק בגלל שהתביישנו. ידענו שזהו תפקידם של הזקנים - להעיר לנו ולנזוף בנו כשיש צורך בכך.

על ימין שהוא שמאל

וזקני החכמים - על אחת כמה וכמה. התורה מצווה אותנו: "כִּי יִפְּלֵא מִמֶּךָ דְּבַר לְמִשְׁפָּט... וְקָמַת וְעָלִיתָ... וּבָאתָ אֶל הַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם וְאֶל הַשֹּׁפֵט... וְעָשִׂיתָ עַל פִּי הַדְּבָר אֲשֶׁר יִגִּידוּ לָךְ" (דברים יז, ח-יא). זקני הדור נקראים "עֵינֵי הָעֵדָה" - ומחויבים אנו להקשיב בקולם, גם אם נראה לנו שהם טועים. אם הם אומרים לפנות ימינה, עלינו לפנות ימינה, גם אם נראה לנו שצריך לפנות דוקא שמאלה, וכן להפך. החכמים מכוונים "עֵינֵי הָעֵדָה" בכל התורה כולה. הם העיניים שלנו.

יש לנו את הגאון רבי משה פיינשטיין המתגורר בשכונת 'איסט ברודווי'. הוא האיש! במונסי יש את הגאון רבי יעקב קמנצקי. בוילאמסבורג - האדמו"ר מסאטמר הוא בעל השפעה עצומה בכל מקום. יש ראש-ישיבה אחד ממש כאן בפלאטבוש שעומד כבר הרבה הרבה שנים בראשות ישיבה גדולה. בכל פעם שאני רואה אותו, אני חושב עצמי: "האיש הזה הוא אחד מחכמי הדור". הוא עניו גדול שבורח מן הכבוד, אבל הוא גדול בתורה.

אלו הם האנשים שבקולם מוטל עלינו לשמוע. הם אלו שמנהלים את ענייניהם של היהודים באמריקה. זכורני שפעם היו כמה רבנים מודרניים שמרדו בגאון רבי אהרן קוטלר. אחד אמר - הוא אמר את הדברים ברבים - "אם לא תפסיק להיות כל כך קיצוני, אנחנו נסרב לפעול למען ישיבת לייקווד". איזו חוצפה! הכלמתי את הרב הזה ברבים, כי יש כאן שאלה של להיות בכלל בן ישראל. איני יודע כמה זמן יהיה עליו לבלות בגיהנום עבור המשפט הזה! זו אפיקורסות. זה נוגד את כל התורה כולה. יהודי יודע היכן לחפש מנהיגות. "שָׂאֵל אֲבִיךָ וַיִּגְדֶּךָ זְקֵנֶיךָ וַיֹּאמְרוּ לָךְ". אי אפשר לשאול אף אחד אחר. אין מה לעשות. אי אפשר לברוח מהעיקרון התורני הגדול הזה.

מה אתה עושה כאן?

אנחנו סומכים רק על הגדולים. לא על רבנים קטנים, מרצים, שדרני רדיו, שדרני טלוויזיה; לא על רבני בית כנסת וכותבי טורים. בעיתון יש כל מיני חדלי-אישים - כותבים 'תלמידי חכמים' אפויים למחצה, 'סמכויות תורניות' בעיני עצמם, שמשיבים על כל מיני שאלות; שאלות חדשות. אנחנו לא מעוניינים בדעתכם! איננו מקבלים איש מלבד גדולי ישראל, חכמי התורה. זהו עיקרון שעליו עומדת כל התורה כולה. אם אינכם מוכנים לקבל את זה, אינכם חייבים, אבל אז אתם לא שייכים לכאן - זה הכל.

זה ההבדל בין יהודי לאינו-יהודי. יהודי שומע בקול הגדולים. חד וחלק. אין כאן שתי דרכים. מי שאינו שומע בקול הגדולים, אינו יהודי שומר תורה ומצוות. על זה אין בכלל על מה לדון. יש נושאים שעליהם אפשר להתווכח אתי ולטעון שזו "שיטת הרב מילר", אבל כשזה נוגע לשאלה של מנהיגות - יש רק כתובת אחת: גדולי ישראל.

זה לא אומר שצריך לגזול מהם את זמנם ולשבת אצלם במשך שעות - מדובר בתלמידי חכמים, לא בפסיכולוגים, והם יכולים לומר לכם בדקות ספורות את כל מה שעליכם לדעת. עם ישראל התברך בחכמים

קובעי המדיניות

ולא רק בענייני הלכה; בכל נושא של מדיניות ציבורית, גדולי ישראל הזקנים - כמה שיותר זקן, ככה יותר טוב - הם הראויים ביותר לתפקיד זה. כשצריך להגיע לידי החלטה בעניינים תורניים או במדיניות ציבורית, אנחנו פועלים אך ורק על פי הוראותיהם של גדולי התורה. אם הגדולים יורו לך לצאת לרחוב עבור מטרה מסוימת, אזי תפקידך לעשות כך. ואם הם לא הורו לך לצאת, אז תישאר בבית ואל תצא. אם הם מורים לך להצביע עבור מועמד פלוני, אז זהו זה. אם הם אומרים שחפץ פלוני או ספר פלוני או מכשיר פלוני אסור שיהיה בבית יהודי, אז אין על מה לדבר.

לפעמים יש שאלות מסוכנות, כאלו שאי אפשר לדון עליהם בפומבי מבלי לגרום נזק, עניינים חדשים שצריכים לדון בהם במתינות ובשיקול דעת, והנה באים להם כל מיני צעירים חמומי מוח, וממהרים להיכנס למקומות שבהם הגדולים מפחדים לדרוך, ולא רק שהם מביעים את דעתם בנושא, אלא הם אף מפרסמים אותו בקול רעש גדול, כביכול זו דעה תורנית לגיטימית.

כמובן שאם אתה רוצה לדעת איך לתקן את הרדיאטור התקול, אל תלך לגדולים. אבל אם יש לך שאלה הנוגעת למדיניות ציבורית - כל שאלה הנוגעת להנהגת הקהילות, או כיצד להתנהל מול בני אדם, בנושאים אקטואליים או בעיות אקטואליות, הם הכתובת. ואל תספרו לי סיפורים שהגדולים עסוקים בלימוד התורה, ושהמנהיגים הפוליטיים הם אלו שיודעים מה קורה בעולם. זוהי אמירה שאינה יכולה לעבור בשתיקה! גדולי ישראל הם אלו שצריכים לקבוע את המדיניות הציבורית!

"שאל אביך ויגדך"

אנשים לא מבינים את זה. הם חושבים שגדולי ישראל, לדוגמא - הגאון רבי יעקב קמנצקי או הגאון רבי משה פיינשטיין, נועדו עבור שאלות בהלכה - במיוחד כשמחפשים קולא. אפשר להרים טלפון, לשאול, ולקבל את ההיתר, ואז לנופף ולומר: "הרב אמר שזה מותר". זה כל מה שאתה צריך. אבל לשאול אותו בענייני ציבור? זה לא נחוץ, כך אתה חושב, כי יש לך ראש לא פחות טוב משלו.

אל תחשבו שיש תחומים שבהם יש לגדולים זכות להביע עמדה, ותחומים אחרים שבהם אין להם זכות לכך. לגדולי ישראל יש זכות להביע עמדה בכל נושא וענין, כי התורה היא המקור היחיד של חכמה אמיתית, והמקור הבסיסי לכל עצה טובה.

בואו נהיה מעשיים להעריך את הגדולים

בפרשת השבוע אנחנו לומדים כיצד בני שבט לוי ניצלו משעבוד מצרים בכך שדבקו בעצת הזקנים. חובתנו להבין שכאז כן היום - איננו הולכים אחר אידיאולוגיות חדשות או רעיונות מזדמנים, אלא רק אחר עצתם של הזקנים - עיני העדה. בכל יום, בתפילת שמונה עשרה, אנחנו מתפללים על צדיקי הדור שמנחים אותנו ומאירים את דרכנו. השבוע ננצל בלי נדר את ההזדמנות שמספקת לנו הברכה הזו, ונתבונן במשך שלושים שניות על חשיבותם של הצדיקים בחיינו, ונחשוב על דרכים כיצד לחזק את עצמנו בענין הציות לדבריהם ולעצתם.

שאלה:

הרב הזכיר בעבר את דברי חז"ל (שבת לב, א) ש"לעולם יבקש אדם רחמים עד שלא יחלה" - עלינו לבקש מה' שישלח לנו בריאות, בזמן שאנחנו בריאים. השאלה היא, כיצד זה מתיישב עם הכלל ש"לעולם אל יפתח אדם פיו לשטן" (ברכות יט, א)?

תשובה:

אכן, זהו כלל בהנהגתם של יהודים - שלא להזכיר דברים רעים שעלולים לקרות. לדוגמא, לא יאמר אדם לאשתו: "אם אחד מאיתנו יפטר, אני מתכוון לעבור להתגורר בארץ ישראל". ככה יהודים מדברים.

יש כאלה שאומרים תוך כדי לימודם דברים כמו: "נגיד ששור נוגח אותך והורג אותך. האם הוא חייב לשלם כופר?" זו צורת דיבור של הגויים. ככה לא מדברים יהודים. אך בכל הנוגע לתפילה, שם זה בדיוק להיפך. כאשר אנחנו מתפללים לה', זה לא נקרא 'לפתוח פה לשטן'. אנחנו מוצאים בכל מקום שכך ראוי להתפלל - כל אדם מבקש מהש"ת שיציל אותו "מדבר וחרב ורעב ויגון" - רשימה ארוכה של צרות ומכאובים. אנחנו פורקים בפני ה' את כל מה שמכביד לנו על הלב, ואיננו צריכים לחשוש כלל.

אולם כשלא מדובר בתפילה, איננו רוצים להזכיר דברים בלתי משמחים. גם כשאדם גורם לעצמו להרגיש בלתי שמח - גם זו אינה דרך טובה. יהודים מנסים תמיד לראות את הטוב, ולא להזכיר צרות ופורענויות.

יש אנשים עצבניים שאוהבים תמיד לחשוב על מה שעלול לקרות. לאדם כזה הקב"ה אומר: "אם אתה עושה שימוש לרעה בהזדמנות שנתתי לך להיות שמח ומאושר, אזי אביא עליך דברים באמת מצערים, וכך תוכל להיזכר בימים הטובים, שבהם הכל הלך כשורה".

לא כדאי אפוא לדבר על צרות ושאר דברים מצערים. אבל בתפילה - אז אפשר לבקש מה' את כל הדברים הטובים, ובכלל זה, לבקש ממנו שלא יביא עלינו שום צער ומכאוב.

נפלאים. זכה מי שמתגורר בברוקלין ויש תלמידי חכמים רבים שאפשר להיוועץ בהם. אל תבקשו ממני שמות. לא הייתי רוצה לצער אף יהודי חשוב בכך שאגרום להמוני בני אדם להתחיל להגיע אליו... אבל ברוך ה', יש חכמים רבים שמוטל עלינו לשמוע לעצתם.

לא אני המחליט

זה מה שהצלחתם של בני שבט לוי מלמדת אותנו; שעלינו לפעול לפי כלל אחד. השאלה האם הענין הזה ראוי או לא ראוי עבורנו - היא שאלה שלא אנחנו אמורים לענות עליה. בכל עצה שהיא - בין אם זו שאלה הנוגעת לעתידך, עתיד משפחתך, עתיד קהילתך, מדינתך או האומה שלך, חכמי הדור הם אלו הראויים לייעץ. זקני העם, בעלי הדעה המיושבת והמנוסה, להם יש את ניסיון התורה הנחוץ.

אכן, לא כולם כבר שקועים עמוק בדרכה של תורה, ויקח שנים רבות עד שאצליח להעביר את המסר הזה. אנשים מגיעים מהרחוב עם רעיונות של הרחוב, וטוענים שהרבנים צריכים להתעסק רק עם עניינים רבניים. מחוץ לנושאים רבניים, אין להם זכות דיבור. בפרט בימינו, הנוער סבור שהוא מסוגל לראות דברים טוב יותר מהגדולים. היום, כל חיים יענק'ל חושב שהוא יכול לקבל החלטות עבור כלל ישראל! נער צעיר מחליט מה כן ומה לא. אסור לנו לאפשר דברים כאלה! עלינו לחזור על הדברים, שוב ושוב, במשך שנים על גבי שנים, עד שזה יכנס לנו לראש - שאין דרך אחרת! השקפת התורה היא, שבכל נושא וענין עלינו לשאול את גדולי התורה, וגדולי התורה הם זקני הדור. רבני הקהילות צריכים גם הם לפנות לזקני הדור בכל שאלה; זהו הקיום של עם ה'.

אנחנו עם התורה, שצועד בדרכו של שבט לוי. זו דרכנו. זו דרכה של האומה היהודית, וזו תהיה דרכנו עד ביאת גואל צדק. לא נשתנה. למרות אמריקה, אנחנו לא נשתנה! אנחנו אומה שחיה על פי גדולי ישראל! התורה שולטת על כל תחום בחיינו, ולכן, אם ברצוננו להצליח בחיינו - לא רק כיהודים; אם אנחנו רוצים להצליח כבני אדם - עלינו להיוועץ במומחים. ומי הם המומחים של עם ישראל? גדולי ישראל. יש לנו גדולי תורה, זקני הדור, שמקבלים על עצמם לשמש כגדר הקוצים שלו אנחנו זקוקים. שהקב"ה יתן להם חיים ארוכים, ויוסיף עליהם עוד כהנה וכהנה.

שבת שלום ומבורך!

קדושת בתי מקדש מעט

בהכוונת הגאון הגדול רבי מנחם מנדל לובין שליט"א
רב בית הכנסת לדרמן ושכונת רמת אהרן ב"ב

גליון זה נועד לחזק את שמירת קדושת בית הכנסת ותפילותיו. המעיין בו בשעת התפילה הרי זה רח"ל כמעיד עדות שקר

" אבל עבירה זו סכנתה גדולה, כי בזה חומסים מעצמם במו ידיהם את כוח התפילה שבעת צרה "

ארץ שנראה כאילו נפטר מהאדון בלא רשות, מתקלקלת כל התפילה ומוטב שלא התפלל, דיותר טוב מי שלא נכנס למלך ממי שנכנס ולא התנהג בדרך ארץ והכבוד הראוי.

ומזה נבין, אם מזלזל בתפילה בכוונה ובהשתדלות להתפלל בכוונה, ובתפילה בציבור, ובכמה דיני תפילה, הרי מקטין את כל ערך התפילה לאין שיעור, ומה מאוד שיק' עליו הלשון מוטב שלא התפלל, ואמרו חז"ל בברכות ו' ב' כרום זלות לבני אדם, אלו דברים שעומדים ברומו של עולם ובני אדם מזלזלים בהם זה תפילה, וכתב בנפש החיים (ש"ב פ"ו) דעומדים ברומו של עולם ממש שעולות למעלה, וכמה קשה הפגם בזלזול בתפילה, וכתב "בו לדבר יחבל לו" [כלומר מי שמבזה דבר, יהיה הדבר ההוא לחבלה בשבילו].

ואמרו חז"ל בברכות ס"ב ב' במעשה דדוד שקרע את כנף המעיל של שאול, לפיכך נענש ב"י ויכסוהו בבגדים ולא יחם לו". ומכ"ש בתורה שאמרו ע"ז (סנהדרין צ"ט.) כי דבר ה' בזה, חז"ו כל שאפשר לו לעסוק בתורה ואינו עוסק וכו', וכן **אם אינו זכיר חז"ו משיחה בטלה במקום תורה ותפילה, וכן אם אינו שומר על נקיטת וזהירות בכבוד המקום של תורה ותפילה ונחשב חז"ו בבחינת בז לדבר, וכ"ה בענין מצות "ואת מקדשי תירא" שאמרו ע"כ חז"ל כל עיר שגגותיה גבוהין מביהכ"נ לסוף נחרבת (שבת יא.) וצריך להתחזק בכל זה, עכ"ד.**

למדנו מדבריו כי מי שאינו מכבד כראוי את התפילה, נחשב בז לדבר, ולכן מי שמזלזל חלילה בכבוד התפילה הרי זה מונע קבלת התפילה, שיחה בטלה יש בה משום זלזול בתפילה, ומאבדת היא כוחה של תפילה. ולא זו בלבד אלא שגם מי שאינו שומר על נקיטת המקום, גם הוא בכלל בז לדבר.

ובספר יערות דבש (ח"א דרוש ד') כתב וז"ל: אוי לנו שנאמר (איכה ג') סכותה בענן לך מעבור תפילה, **הענן הם האדים היוצאים מכח המדבר דברים בטלים, וביחוד בבית הכנסת, ומכ"ש בעת התפילה, הוא העולה בעב וענן ומונע לתפילה לעלות.**

ובספר ווי העומדים לבנו של השל"ה (עמוד העבודה פ"י) כתב: ומזה ילמוד כל איש ואשה שיושבים בבית הכנסת אף שלא בשעת התפילה שאין לדבר שום שיחה בטלה וכו' **ואין יעלה תפילותיהם למעלה והיא מלוכלכת במיני חטאים ואין קטגור נעשה סגור.**

הבא אל בית ה' עליו לדעת כללי המקום ולנהוג על פיהם, ובודאי אם רצונו שתפילתו תתקבל לרצון לפני אדון כל, יש עליו לנהוג כבוד ומורא ולא לשוח שיחה בטלה במקום התפילה ובודאי שלא בשעת התפילה.

וראה מה שכתב רבינו הגר"ח קניבסקי שליט"א (זצוק"ל) בספר אורחות יושר בהלכ' תפילה, שעל המתפלל לידע ולהזהר בהלכות תפילה, שאם לא כן יחשב חלילה כמזלזל בה, ואלו דבריו: והמזלזל בדינים אלו כאילו אין מאמין חז"ו שהקב"ה נמצא בבית הכנסת ועומד לפני המלך, וכאילו מבזה חז"ו את המלך, וכ"ש העושה כן תמיד בקביעות, מלבד חילול ה' שבוה, גורם שרבים ילמדו ממנו, וענשו כנגד כולם. וכן יזהר מאוד בכל דיני תפילה ותפילין ומלבוש כראוי, כי ע"פ דין חייב להתפלל בבגדים עליונים ולכסות כל גופו בצניעות כעומד לפני המלך, והוא דינא דגמרא, ואין שום מקום חז"ו לזלזל בזה ואפילו בקיץ, והוא מבזה את המלך, ולעמוד באימה ויראה.

כללו של דבר, חיוב גמור להיות בקי בשו"ע הלכ' תפילה, כי **הבא לשמש את המלך ואין יודע איך יתנהג, בודאי יגרשנו המלך, וכל המזלזל בזה עתידין לית את הדין.**

למדים אנו גם מדבריו, על חומרת הדבר לזלזל בתפילה, ושם אינו יודע כיצד לשמש את המלך בודאי יגרשנו המלך, ותפילותיו לא יתקבלו מאחר ויגורש מאת פני המלך חלילה. נורא הדבר למתבונן, אם רוצים אנו שתפילותינו יתקבלו לרצון, ושחלילה לא נגורש מאת פני המלך, ונזכה הלא לעמוד לפניו בתפילה בבתי הכנסת מקום שכנינו, עלינו להתחזק בכבוד המקום, בכבוד התפילה, שלא לשוח שיחת חולין ושיחה בטלה, וגם עלינו לידע הלכות תפילה, כל זאת כדי שלא נחשב כמזלזלים בתפילה ושלא נגורש חלילה מבית המלך.

דברי חיזוק מאת הגאון רבי מנחם קליין זצוק"ל, רב ביהכ"נ 'בית אהרן' ב"ב, זצ"ל:

להלן מאמר נפלא מהמשגיח דליקוד הגה"צ ר' מתתיהו סלומון שליט"א:
בשו"ע (קכ"ד ס"ז) **"לא ישיח שיחת חולין בשעה שהשליח צבור חוזר התפלה ואם שח הוא חוטא וגדול עוונו מנשוא וגו' וצריך להבינן מה כ"כ חמור בזה, אמנם שיחת חולין איסור חמור הוא, אבל מה חרי האף הגדול הזה שכתב המחבר "הוא חוטא וגדול עוונו מנשוא", מה שלא מצינו כן על חילול שבת, או על איסור עריות או אכילה ביום הכפורים, ומה ראה כאן המחבר להעתיק ביטוי זה [שמקורו מדברי רבינו יונה]. וכשנתבונן בדבר הרי שתגדל התמיהה יותר. מקור הביטוי "גדול עוונו מנשוא" הוא מפר' בראשית, לאחר שקין הרג את הבל אחיו, והקב"ה הוכיחו על כך וענשו, אמר קין "גדול עונוני מנשוא", ופירש שם רש"י בתמיהה, אתה טוען עליונים ותחתונים, ועונוני א"א לך לטעון. וכפי שנראה אכן הקב"ה קיבל טענתו נתפטר עמו, אף שהעבירה של קין היתה חמורה מאוד, שמלבד עצם עבירת הרציחה, הרי היה בזה הריסת בנינו של עולם, שליש מאבות יושבי תבל נכחד ברציחה זו, ובכל זאת התפטר עמו הקב"ה. מעתה כיצד פסק המחבר כדברי רבינו יונה שהשח שיחת חולין גדול עונוני מנשוא - ללא כל פשרה בדינו.**

ואכן ידוע מה שנתגלה לבעל התו"ט כי גזירות ת"ח ות"ט אשר כלל ישראל שתו את כוס התרעלה בשמדות והריגות נוראות, שכל זה בא להם מחמת שדיברו בתפילה בבתי כנסיות ובתי מדרשות. וכיצד ניתן להבינן עונשים נוראים כאלו שנהרגו רבבות מיישראל, בהם אנשים גדולים קדושים וטהורים, אנשים נשים וטף, במיתות משונות, וכל זאת בעון זה.

מוסיף המשגיח שליט"א, אמת כי עומק הדין מי יכילנו, וכאשר חז"ו חורה אפו של הקב"ה על כלל ישראל "משפטיך תהום רבה", ואין אתנו יודע עד מה, וכל עוד לא נתגלה טעמו של דבר ע"י נביא אין מי שיורה באצבע ויגלה לנו על מה עשה ה' ככה לעמו, א"א לומר על דבר מסויים כי הוא הדבר שבגיננו באה כל הצרה הזאת. אך מה שיש לתמוה הוא על כך שלאחר שכבר יצאה הגזירה מעם ה', נקבצו אז כל ישראל בכל מקומות מושבותיהם, ובתי הכנסיות מלאו במתפללים אשר עינו בצום נפשו וצעקו אל ה' מעומק לבם, ובכו והתחנונו אל ה' שישיר מהם רוע הגזירה, ומה טעם לא נתקבלו תפילותיהם וביכותיהם.

דבר זה יבואר בהקדם דברי הנביא מלאכי (א' ו'-ז') "כן יכבד אב ועבד אדוני ואם אב אני איה כבודי ואם אדונים אני איה מוראי אמר ה' צבאות לכם הכהנים בוזי שמי ואמרתם במה בזינו את שמך. מגישים על מזבחי לחם מגאל ואמרתם במה גאלנוך באמרכם שלחן ה' נבזה הוא". הקב"ה מוכיח את הכהנים שבוה שאמרו שולחן ה' נבזה (ע"ש ברש"י) אין עבודתם מקובלת לרצון לפני ה', שהרי אם אב אני איה כבודי, ואם אדונים אני איה מוראי. למדנו מזה שכאשר מבזים ומזלזלים בעבודת ה' אין היא מתקבלת לרצון.

אשר על כן כאשר מזלזלים בתפילה ושחים שיחה בטלה, אין התפילה יכולה לתת כוחה, כי אם אב אני איה כבודי, הרי אתם עצמכם אמרתם שולחן ה' נבזה הוא, ואין תוושעו על ידו, על תפילות כאלו לא נאמרה הבטחה לקבלם. ולכן גם כאשר נזעקו כל בית ישראל בתפילות ותחנונים מקירות לבבם, וצעקו ובכו אל ה' להצילם מרוע הגזירות, לא נתקבלו התפילות, היות ובתחילה לא נהגו כראוי בבתי כנסיות ושחו שיחות בטלות בתפילה. זהו שכתב המחבר שגדול עונוני מנשוא, כאשר מדברים שיחת חולין בחזרת הש"ץ, אף שגוף העבירה יתכן שאיננו חמור יותר מהעבירות החמורות, אבל עבירה זו סכנתה גדולה ואי אפשר לטעון אותה כלל, כי בזה חומסים מעצמם במו ידיהם את כוח התפילה שבעת צרה, עכתו"ד.

כיוצא בזה למדנו מדבריו המאפלים של מרן הגר"א קוטלר זצ"ל (משנת רבי אהרן ח"א עמ' ל"ב): בגמ' יומא (נ"ג ב') "המתפלל צריך שיפסיע ג' פסיעות לאחוריו, ואם לא עשה כן ראוי לו שלא התפלל", הרי דבחסרון מועט של דרך

בירורי הלכה

בענין חובת השמירה על כבוד ביהכ"נ, ומניעת קטן ועבו"ם מבזיון ביהכ"נ

כתב הפמ"ג (קנ"א א"א סק"א): **"ויש לגעור במי שמשיח שיחת חולין בביהכ"נ. והנה לגבי כל מצוות התורה אנו מזהירים בכך ממצות עשה דהוכח תוכיח,**

א איתא בבראשית רבה (פרשה ס"א ס' ז'): ביקש נ- אלכסנדרוס מוקדון לעלות לירושלים וכו', כיון שהרגיש גביעה בן קוסם הלך ועשה לו שתי אנפלאות ונתן בהם שתי אבנים טובות שוות שתי רבאות של כסף וכיון שהגיע להר הבית אמר לו אדוני המלך שלוף מנעלך ונעול לך שתי אנפלאות שהרצפה חלקה שלא תחליק רגליך. ובחי' הרד"ל שם (אות י"ח) ביאר דטעמו היה לפי שאסור להיכנס להר הבית במנעל. וכתב: אלא שצ"ע, כיון שאיסור זה משום מורא מקדש הוא ואין העכ"ם מצווין על כך, א"כ לכא' לא היו חייבין ישראל למנוע מזה. ע"כ.

אכן לכא' יש לתרץ כנ"ל, דכיון דאין כבוד ביהמ"ק שייכנסו אליו במנעלים, החיוב על ישראל להשיג בכך ולמחות במי שרוצה להיכנס בו במנעלים, אפי' אם הגוי עצמו אינו מחוייב בזה. ועד"ז מצינו בספר ח"ח (בבאמ"ח עשין ז'), שכתב שם שמי שמספרים לו לשה"ר נראה שעובר אמ"ע דמקדשי תיראו משום דודאי בהיכל המלך לא היה מניח לחבירו לספר לו דבר שאינו רצון המלך, ע"ש.

שו"ר שכ"ה הגר"ח זצ"ל (אגרות וכתבים דרך אמונה ח"א עמ' ק"ח, אות פ"ד) וז"ל: תנן בכלים פ"א מ"ח... ובמגילת תענית פ"ג תניא... וקשה איך נתן לו ליכנס בחיל ולא דאג אלא על המנעלים, וי"ל דלגוי אין לו איסור להיכנס דאי"ז מו' מצוות ואין מצווה על ומקדשי תיראו, ואין לומר שזה גזל... אלא שמוטל עלינו לא לתת לגוי ליכנס משום דמאיס וכמו שרץ שנמצא במקדש שחייב להוציאו וכו' ש' שאסור להכניסו ואם נכנס יש לגרוש וכו' כשיכול לגרוש אבל באלכסנדר מוקדון שייכנס בעצמו וא"א למנועו השתדל עכ"פ שלא ילך במנעלים עד שהגיעו לקה"ק כי שם סבר כיון שרואה שגם אנחנו אין נכנסין א"כ לא מפני שהוא ערל אין לו ליכנס יבין שלא ליכנס.

ב ויעוי' משנה ברורה (צ"ח סק"ג) שכתב: 'בש"ה (מס' תמיד נר מצוה אות ק"א) קורא תגר על המביאים ילדים לבהכ"נ והוסיף בשם המחצה"ש (והם דברי הש"ה עצמו שם): 'והיינו קטנים שעדיין לא הגיעו לחינוך, מטעם כי הילדים משחקים ומרקדים בביהכ"נ ומחללים קדושת ביהכ"נ וגם מבבלבים דעת המתפללים' וכו'. ויש לדקדק את לשון 'ומחללים קדושת ביהכ"נ' שיש כאן חפצא דחילול, ואע"פ שהקטנים לא הגיעו לחינוך אבל יש בזה קפיא משום שלמעשה יש כאן חילול הקודש.

ג והנה כתב הרמ"א (רפ"ב סעי' ג') שאסור לקרות בתורה בראש מגולה, וכתב המג"א (סק"ח, הובא במשנ"ב) דהיינו קטן אבל גדול בלא"ה אסור לילך בראש מגולה, וצ"ח לסי' קנ"א סעי' ו' שכתב השר"ע דאסור להיכנס לביהכ"נ בראש

מגולה. ובביאור כוונתו כתב המחצה"ש דר"ל שגם שם צ"ל דאיירי בקטן, דאילו גדול בלא"ה אסור. והנה דין זה הובא גם בס' צ"א סעי' ג' בזה"ל: יש למחות שלא ליכנס בביהכ"נ בגילוי הראש. ולדברי המחצה"ש ג"ד איירי בקטן, והיינו כנ"ל דאף דקטנים עצמם אינם בני מצוות [ואין אחרים מצווים על חינוכם] אבל כיון שיש בזה ביוזן לביהכ"נ החובה על כולם למנוע זאת.

אולם הלבושי שרד שם השיא את כוונת המג"א לענין אחר, וכן הבאה"ל (בסי' צ"א שם) כתב בזה תירוצים אחרים. ובאמת נראה דזה תלוי בכל דבר לפי ענינו, ויש דברים שיש בהם 'ביוזן', ואז החיוב על כל אחד לסלק ביוזן כזה מביהמ"ק ומביהכ"נ, אבל יש דברים שאינם ביוזן בחפצא אלא שהם הנהגת ביוזן מצד האדם, ובהם אין חיוב על כל אחד למנוע ביוזן זה אם לא במקום מצוות תוכחה, והכל לפי הענין.

ד ויעוי' בטור ס' תל"ג שהביא מהירושלמי דבתי כנסיות ומדרשות חייבין בבדיקה לפי שהתינוקות מכניסין בהם חמץ. [ולשון פסקי מהר"ח בפסחים: 'שכן נכנסין לה בשבתות ובראשי חדשים עם תינוקות ופיתו בידו']. ומבואר דמותר להביא קטנים לביהכ"נ ולהניח להם לאכול שם. והיינו כנ"ל דבזה ליכא 'ביוזן' לביהכ"נ והקטנים עצמם אינם בני מצוות.

ה ובאמת נראה דכל דבר שיש בו ביוזן עד שגם אחרים מצווים למנועו, בזה גם העכ"ם עצמם מצווים (וכן הקטנים אם הם בני דעת), דודאי גם לעכ"ם אסור לבזות את בית ה'. (ויעוי' בספר מצות היראה שדקדק מלשון החינוך מצוה תל"ג שמצות יראת ה' מחוייבים בה גם העכ"ם). ורק בדברים שהקפיא בהם מצד הגברא, בזה י"ל כדברי הרד"ל שאין העכ"ם מצווה. ולגבי הכנסת מנעלים י"ל דיש כאן ביוזן, וכמש"כ רש"י (יבמות ק"ב). דטעם האיסור לפי שהדרך להכניסם בטיט.

ו והנה כאשר עכ"ם נצרכים להיכנס לביהכ"נ (ללווי מבוגר או למלאכה), כמדו' לא שמענו שיקפידו עליהם שיכסו את ראשם, וכן השיב הגר"ח זצ"ל כשנשאל כך 'בהמות אי"צ לכסות ראשם', וצ"ל דזה ל"ח 'ביוזן', ויעוי' מש"כ לעיל מהמחצה"ש, ויעוי' בחת"ס נדרים ל: ויל"ע.

ז ויל"ע עוד בכל זה בדברי הפוסקים מה שדיברו מענין נתיצה ע"י עכ"ם, ואכ"מ. [ואגב, כשדברו פעם עם הגר"י ברטלר זצ"ל בענין אם עכ"ם מוזהר על נתיצה אמר, 'זמי טיטוס לא ייענש על שהחריב את ביהמ"ק?!' [דוק]. (הדברים נכתבו ע"י הרב חנוך כהן, כולל חזו"א)

קוראים כותבים

העוסקים בתורה... או לאוזניים שכן שומעות. רצוי לעורר על שתי נקודות בענין זה:

א לא יתכן שבביהכ"נ ובביהמ"ד ישווחו בפלאפון! זה חילול ה' ומנגד את ההרגשה הפשוטה ומתבקשת של "הכבוד לבית ה'" ושל "הניתוק של בית המדרש מהיות העולם שבחוץ".

ב עצם הדבר של להיכנס לבית כנסת עם פלאפון זמין, שכאמור גורם להיסח הדעת ללומדים והמתפללים, וחילול ה' כשפלאפון מצלצל באמצע התפילה. מהנסיון אין זה דבר קשה, ודרוש לזה שימת לב לכבות את הפלאפון לפני הכניסה לביהכ"נ ולכה"פ להעביר אותו למצב "שקט", והדבר פשוט הופך להרגל.

אסיים שוב בהודאה וברכה שיפוצו מעיינותיכם ותזכו עוד את הרבים. א.מ.

סיפור השבוע

בצעדים מהירים ביותר וביום שלישי שלאחרי נגמר השידוך במזל טוב. ודבר פלא שאבי אמה של הכלה הוא ממשפחת "הלר" המיוחסים בן אחר בן לבעל התויר"ט זיע"א. (הגר"ס דייטש שליט"א רב ור"מ דקהל "דעת שלום" לונדון)

מספר הר"ר מרדכי הגר בספרו 'שמחת מרדכי'. היו שני בחורים מבוגרים שהתפללו אצלנו בבית הכנסת שהגיעו כבר מזמן לפרקם ולא מצאו את זיווגם. שניהם היו בחורים מוצלחים ולא היה חסר להם דבר, ובלא שום סיבה הנראית לעין, התעכבו מלמצוא את שידוכם. הבחורים הללו היו מדברים בתפילה.

יום אחד נגשתי לבחורים האלה, אמרתי להם בואו ונעשה עסק. **אתם מפסיקים לדבר בתפילה למשך שלושה חודשים, ואם אתם לא מתארים אני נותן לכם אלף דולר.** בחור אחד הסכים וקיבל על עצמו שלא לדבר. נסעתי באותה תקופה למשך כחודש, כשחזרתי פגשתי אותו, והוא אמר לי שבשבת האחרונה לא החזיק מעמד ודיבר בזמן התפילה. אמרתי לו שאני אאריך לו את הזמן בעוד חודש, ומעכשיו שימשיך שלא לדבר. **ביום האחרון של החודש הנוסף הוא מצלצל אליי אני מתארת.** הבחור השני שלא הסכים לקבל על עצמו קבלה זו אמרתי לו, לאחר שתבדוק נושע בעקבות שהפסק לדבר בעת התפילה, **בא נעשה הסכם נוסף שאני אתן לך אלף ושימונה מאות דולר, אם אתה מקבל על עצמך להפסיק לדבר באם לא תתארת.** הוא סרב גם לזאת, וכך עברו עוד כמה שנים. אני בינתיים עברתי דירה למנהטן. יום אחד אני מקבל הודעה כתובה מהבחור הזה **'הפסקתי לדבר באמצע התפילה והתארת'.**

לעילוי נשמת מזכי הרבים הגה"צ רבי יהודה אריה בן רבי יעקב שכטר זצ"ל והגאון הגדול רבי עוזר בן רבי שלמה זלמן דחרי זצ"ל

ישר-כח לכל אלו שתרמו בעין יפה למען הרחבת הגליון, ישלם ה' בפעלם ויזכו בעז"ה לסייעתא דשמיא. עדיין מבקשים אנו מכל מי שנשא ליבו לבוא ולשאת בהוצאת והפצת הגליון באופן קבוע ובאופן חד-פעמי, נא לפנות לטלפון 0527176420, 0527101970 בשעות בין הסדרים ניתן להנציח לרפואה וישועה. לשליחת חומר ולקבלת הגליון: פקס: 15335748722
חדש! ניתן לתרום בברשים אשראי דרך דורים פלוס! קופת - אהלי תורה (בנשיאות הגר"ד לנדו שליט"א) קטגורית קדושת בתי מקדש מעט

ספרו נפלאותיך

עובדות ופנינים על התורה

וארא תשפ"ד

לחתבונ

"ויפן פרעה ויבוא אל ביתו ולא שת לבו גם לזאת" (ז כג).

יש להתבונן בהנהגתו של פרעה, כיצד אחר שמקבל מכות גדולות וקשות זו אחר זו, עומד הוא במרדו ואינו משנה את דרכו ואינו מכניע את עצמו, וכי אינו מפחד לקבל עוד מכות.

וביאר ר' ירוחם זצ"ל משיג ישיבת מיר, כי התורה מגלה לנו היסוד בזה בתיבות "ולא שת ליבו", בזה כתובה התשובה לדבר, חוסר שימת לב, אם לא שמים לב, יכולים לראות הרבה דברים, ולמרות זאת לא להתרגש ולא להתפעל, "וידעת היום והשבות אל לבבך" (דברים ד ט), לא די לדעת אלא צריך להשיב את הדבר אל הלב ולהתבונן בכך, וכפי שאמרנו בזה כי הפער בין אי הידיעה לידיעה, אינו גדול כמו הפער בין הידיעה להשבה אל הלב.

ולפי זה מבואר כי פרעה ראה הרבה אותות ומפותים, אך לא רצה להתבונן ולשים לב, ומכיון שלא שם לב לדבר אזי לא נשתנתה הנהגתו כלל ונשאר בקושי עורפו.

וכמו כן מבואר במכת ברד, שנאמר (ט כ-כא) "הירא את דבר ה' מעבדי פרעה הניס את עבדיו ואת מקנהו אל הבתים. ואשר לא שם ליבו אל דבר ה' ויעזוב את עבדיו ואת מקנהו בשדה", שהכל תלוי בשימת הלב וההתבוננות.

וזוהי החכמה שגילו לנו בעלי המוסר, שלא די 'לדעת', לא צריך 'להרגיש' את הדברים, ומי שרוצה באמת להתחזק, צריך לחזור ולחזור בהתפעלות ובשימת לב, ולהפנים את דברי המוסר, ועי"ז שייך לגדול ולהשתנות.

לא היה דם לפרעה

ט'. [ז', כ"ב-כ"ג] "ויעשו כן חרטמי מצרים בלטיהם ויחזק לב פרעה ולא שמע אליהם כאשר דבר ה'. ויפן פרעה ויבוא אל ביתו ולא שת ליבו גם לזאת".

וצ"ע, שמכיון שכתוב שפרעה חיזק את ליבו, מהו הכפילות שבא אל ביתו ולא שת ליבו לזאת.

ומחדש המשך חכמה דבר נפלא, שמכת דם לא הייתה בבית פרעה, דהנה איתא במדרש שממכת דם העשירו ישראל, שהמצרים יכלו לקנות ע"י כסף מים, וכיוון שפרעה גידל את משה בביתו א"כ רב השכר שנתן כבר למשה ולכן לא קיבל כלל את הדם לביתו.

ומובן הפסוק שכיון שבא לביתו וראה שאין שם דם כלל, זה גרם לו לא לשית ליבו כלל למכה.

ובמדרש משנת רבי אליעזר מצינו מקור לדברי המשך חכמה שכתוב שם כן, "את מוצא מכת דם לא לקה בה פרעה הרשע, שנ' ויפן פרעה ויבא אל ביתו. ולמה כן. מפני שלשה דברים. אחד שבא וחזר למוטב. ועוד, שהאריך לו הקדוש ברוך הוא, שגדל משה בביתו. ועוד, כדי שיתגדל בעיני המצרים, ובאחרונה הוא לוקה. והוא לא חישב כן, אלא ולא שת לבו גם לזאת, ונתגאה. וכיון שבאת מכת צפרדעים, אמר הקדוש ברוך הוא, לא תתחיל תחלה אלא בו, שנא' ובכה ובעמך".

הכרת הטוב לדומם

ויאמר ה' אל משה אמר אל אהרן קח מטך ונטה ידך על מימי מצרים על נהרתם על יאריהם ועל אגמיהם ועל כל מקוה מימיהם ויהיו דם והיה דם בכל ארץ מצרים ובעצים ובאבנים. [וארא ז, יט]

ופרש"י "אמר אל אהרן - לפי שהגין היאור על משה כשנשלך לתוכו, לפיכך לא לקה על ידו לא בדם ולא בצפרדעים, ולקה על ידי אהרן".

ושמעתי להקשות, הרי אהרן הכהן שתה מהיאור שכל השנים ולמה אינו מחויב בהכרת הטוב ליאור. וכן בוויאמר ה' אל משה אמל אל אהרן נטה את מטך והך את עפר הארץ, והיה לכנס בכל ארץ מצרים. פרש"י: "אמר אל אהרן": לא היה העפר כדאי ללקות על ידי משה, לפי שהגין עליו כשהרג את המצרי ויטמנהו בחול, ולקה על ידי אהרן. וגם זה קשה הרי אהרן דרך על הפר כל ימיו ונהנה מהעפר ולמה אין לזה הכרת הטוב.

ויתכן ע"פ מה שראיתי בשם הגר"י אבר שליט"א שהביא שביאר בזה רבי אליהו דסלר ב'מכתב מאלהו' [חלק ג', עמ' 100, מאמר "עד היכן מגיעה הכרת טובה"], יסוד גדול ומקיף בכחות הנפש של האדם מתגלה לנו בזה: כל מידות הנפש מושפעות ונפעלות ע"י הרגש, ולא רק ע"י השכל.

אדם אוהב לחשוב שהוא ייצור מאוד 'שכלי', אם השכל שלי מחליט או קובע משהו, או אם הבנתי דבר מסוים - זה לא משנה מה הרגש' אומר על זה. אומר הרב דסלר, המידות של הנפש אינן פועלות כך, הם מושפעות ונפעלות גם ע"י הרגש.

לכן, אם אין אנו מכירים טובה לדומם שנהננו ממנו, וכל שכן אם אנחנו מבזים אותו, נפגע הרגש, שאינו מגיב רק בהתאם לחוקי ההגיון.

השכל אמנם טוען לנו כאן: בוודאי שהיאור מעוניין להשתתף ביציאת מצרים ולעשות קידוש ה' / ובכלל - הוא בסך הכל דומם ולא מרגיש האם הכו אותו והוא הפך לדם. נכון, אלו חשבונות שכליות אמיתיות. אבל מבחינת הרגש - אם נתתי מכה עם המטה על היאור והפכתי אותו לדם, האדם מרגיש שהוא עשה מעשה פגיעה, מעשה של ביזוי.

הרגש של בעל מעלת החסד, שרוצה אך לתת ולהנות אחרים, אסיר תודה הוא לכל אשר הפיק ממנו הנאה, בכל צורה שהיא, ואפילו לדומם. והכלל הוא: פגיעה ברגש משפיעה באופן ישיר על המידות, וממילא נפגמת מידת הכרת הטוב.

מכה ליאור הינה 'מכה' ושינוי [לכן זה נקרא עשרת המכות]. ולכן, אם משה היה עושה זאת ליאור ולעפר, שהיטיבו עמו; אמנם בשכל הוא מבין שזה דבר חשוב וטוב, זה רצון ה' וזה חלק מתהליך יציאת מצרים. אבל הרגש שלו מרגיש שזה פגיעה בהכרת הטוב. הם הרי היטיבו עימי, איך אני יכול לפגוע בהם?

אף שהשכל צופה למרחקים - כחכם הרואה את הנולד - ודן על הכאת היאור לפי התכלית המסובבת על ידי זה, שהיא קדוש ה',

נוצר כאן פער עצום בין השכל והרגש של האדם, והאדם עצמו מורכב משני החלקים הללו: בשכלו, הוא מגיע להבנה, שכעת הוא יכול לעזור לדומם להיות שותף בקידוש ה'! אך מצד שני:

לא כן הרגש הניזון מהמתרחש בהוה, ומושפע ממה שהעיניים רואות בחוש - מעשה ההכאה גרידא.

הרי מסתבר, שמרים סיפרה והראתה לו, "כאן הסתרתי אותך בין קני הסוף וצפת בתוך התיבה על פני מימי היאור". וכל פעם שמשה היה עובר ליד היאור, מה הוא הרגיש? הרי במקום הזה רבים מבני גילו איבדו את חייהם, או שהכניסו אותם לקירות הפירמידות. והוא ניצל, כאן, במימי היאור הללו...

אם הוא מכה עכשיו את היאור וגורם לו להפוך לדם, הוא פוגע ברגשות שלו! הוא פוגע במידות שלו! כי הרגש לא עובד לפי כללי השכל. הוא מרגיש לפי הכללים שלו...

מצאנו, שאדם שנעשה לו (או לאבותיו) נס במקום מסוים, מברך באותו מקום "ברוך שעשה לי נס במקום הזה". הוא מודה לבורא על הנס שעשה

לו, אבל היכן הוא עושה את זה? - במקום של התרחשויות הנס. כי שם מתעורר שוב הרגש על ההצלה שלו.
לפני שנים, אחד מקרובי משפחתי עבר תאונה על גשר בניו-יורק. הוא נסע עם רכבו ומשאית העיפה אותו על מעקה הגשר... רכבו נתלה על הגשר, מתנדנד כמטוטלת, נסמך על שיווי המשקל של הרכב. סטייה קלה בשיווי המשקל והרכב נוחת לנהר. הוא נותר כך, לא יכול לפתוח את הדלת ואף אחד לא יכול לעזור לו. לאחר שעה-שעתיים הביאו גרר שחילץ אותו מהמקום.

איזו הרגשה הוא מרגיש בכל פעם שהוא עובר על הגשר הזה, במקום שהוא היה תלוי על סף תהום? לא משנים ההסברים השכליים - איך הוא נשאר תלוי ולא נפל לנהר, ומה גרם לשיווי משקל. הלב - מרגיש "כאן ניצלתי ממוות"!

זה מה שהרגיש משה, בכל פעם שהוא עבר ליד היאור. נכון, הקב"ה גלגל שהוא יהיה בתוך תיבה והשגיח שלא יכנס שם מים והוא לא ימות מרעב, ואח"כ שלח את בת פרעה שלקחה אותו לביתה. זה ה'סיפור השכלי'; הרגש - מרגיש את מה שהוא רואה בהווה, אומר הרב דסלר, היאור הוא שהציל אותי. ולכן, אם הוא מרים את ידו - מבחינה רגשית - הוא פוגע ביאור. אם ברגש הוא עושה מעשה פגיעה - זו פגיעה במידות של משה רבינו. ולכן, הקב"ה אומר לו לומר לאהרון להכות, כי אצלו לא תהיה פגיעה ברגש. הרי מבחינה שכלית הוא עושה טובה גדולה ליאור, ולאהרון במעשה הזה יש רק את הבחינה השכלית.

נמצא, שיכול להיות מעשה אחד, באותו מקום ואותו מצב, המוטל לפני שני אנשים: לאדם אחד זה מעשה הפוגע פגיעה אנושה במידות שלו, ולאדם השני זו מצוה גדולה ואולי אף חיזוק למידות שלו. לאהרון - הכאת היאור היא מצוה גדולה, לעזור ליאור להשתתף בקידוש שם שמיים הנעשה ביציאת מצרים, ואותה פעולה - אם היה עושה אותה משה - הייתה פוגעת לו במידות הנפש. משה צריך לחזק ולשמור על הרגש של הכרת הטוב, עכ"ד.

ומעתה נראה דאח"כ אהרן הכהן גם נהנה מהיאור וגם נהנה מהעפר, אבל ודאי שאי"ז סתירה להרגשות שלו להכות אותם, כי שאדם מתרגל וחי באופן קבוע מהדברים הללו אי"ז גורם לו רגשות חיוביים לדבר, וממילא אינו גם מבטל שהוא מכה אותם.

כיצד מכת דבר היתה שבעה ימים

שמעתי שהגה"צ ר' בינמין פינקל שליט"א הקשה, שהרי לחז"ל כל המכות שמשו שבעה ימים [כמבואר ברש"י לעיל ז', כ"ה בד"ה וימלא], והיאך זה שיך במכת דבר, הרי הבהמות מתו מיד ומה שיך שהדבר ישמש שבעה ימים? [וכן התקשה בזה החקקוני]. וישוב, שאף מי שהשאירו את הבהמות בביתם, ורצו אחר כמה ימים לשאוף אויר צח - מיד בצאתם מתו וכך זה שימש שבעה ימים. ולא הבנתי את הקושיא, שהרי ישנם הרבה חולים במחלות סופניות ועכ"ז לוקח זמן עד שמסתלקים מהעולם, וקבירות התאווה יוכיחו שהיו שמתו מיד נגיסה הראשונה והיו מתנוונים והולכים ל' יום [ומצאתי שכ"כ הרדב"ז בתשובה].

ושאלוני הא ניחא באדם שמתו ישר עונש גדול יותר כשמתמשך אך גבי בהמותיו מאי נפק"מ? ויישבתי שזה עונש כפול ומכופל למצריים הן לגוף והן לכיסם, שהרי כל שבעת הימים הוא מתרוצץ סביב בהמותו הגוססות ומשתדל להמציא להם תרופה וכשקצת מנמנם שומע פתאום געיה של פרה חולה ומזנק ממטתו... כך הוא סובל כל שבעה ובנוסף מזמין רופא בהמות ומבזבז כסף והכל לריק!!! (מחזה אברהם)

שיחיה זמן להתבונן

[ז', כ"ה] "וימלא שבעת ימים אחרי הכות ה' את היאר".
וכתב רש"י בד"ה "וימלא" וז"ל, "מנין שבעת ימים, שלא שב היאור לקדמותו, שהיתה המכה משמשת רביע חדש ושלושה חלקים היה מעיד ומתרה בהם". הנה בזמן מלחמת המפרץ היה פה בארץ הקודש ניסים מופלאים שנשלחו לפה ל"ט טילים, שכל אחד במשקל טון, וחוש ממחלל שבת בפרהסיא לא נהרג אף אחד, וטיל אחד שנשלח לערב הסעודית הרג עשרות חיילים אמריקנים שהיו שם, והיה זה ניסים עצומים, וציפינו שתהיה התעוררות גדולה לתשובה מחמת זה אך לא הייתה שום התעוררות. ואמר לי מו"ח הגה"צ ר' יצחק זילבר זצ"ל שיתכן וסיבת הדבר היא מחמת שהדבר היה מאד מהר, ובמצרים היה מכה ואז היה עוד שלש שבועות לעכל זאת ועוד מכה, ולכן זה השפיע על היהודים אבל כאן שהכל קרה במהירות לא השפיע. (מחזה אברהם)

כוח הצפרדע

איתא בילקוט שמעוני תהלים [רמז תתפ"ט] "אמרו על דוד המלך בשעה שסיים ספר תהלים זחה דעתו עליו, אמר לפניו רבש"ע, כלום יש דבר בעולם שאמר שירה כמותי, נזדמנה לו צפרדע אחת אמרה לו אל תזוח דעתך עליך שאני אומרת שירה יותר ממך, ועל כל שירה ושירה שאני אומרת, אני ממשלה עליה שלשת אלפים משל, שנאמר וידבר שלשת אלפים משל ויהי שירו חמשה ואלף".

וצ"ב העניין שצפרדע יותר משבחת מדוד המלך.

ושמעתי מידיד הגאון ר' יוסף שימל שליט"א שהביא בשם הגאון האדיר רבי שלמה פיישר זצ"ל דבר נפלא, שהנה כתוב בגמ' בסנהדרין [צ"ב:]: "תנו רבנן, בשעה שהפיל נבוכדנצר הרשע את חנניה מישאל ועזריה לכבשן האש, אמר לו הקדוש ברוך הוא ליחזקאל: לך והחיה מתים בבקעת דורא. כיון שהחיה אותן, באו עצמות וטפחו לו לאותו רשע על פניו. אמר: מה טיבן של אלו? אמרו לו: חבריהן של אלו מחייה מתים בבקעת דורא. פתח ואמר: אתוהי כמה רברבין ותמהוהי כמה תקיפין מלכותיה מלכות עלם ושלטנה עם דר ודר וגו'. אמר רבי יצחק: יוצק זהב רותח לתוך פיו של אותו רשע, שאילמלא (לא) בא מלאך וסטרנו על פיו ביקש לגנות כל שירות ותשבחות שאמר דוד בספר תהלים".

ומבואר שלאחר המעשה של חנניה מישאל ועזריה הלך יחזקאל והחיה מתים ונבוכדנצר פתח בשבח לה"י ואם לא היה סותר לו מלאך על פיו היה מגנה את שירות דוד, וכיוון שכל תחיתם ושירת נבוכדנצר באה מחמת מעשה חנניה מישאל ועזריה, והם עשו את המעשה שלהם בגלל שלמדו ק"ו מצפרדעים, וכדאיתא בגמ' בפסחים [נ"ג:]: "תא שמע, עוד זו דרש תודוס איש רומי, מה ראו חנניה מישאל ועזריה שמסרו עצמן על קדושת השם לכבשן האש, נשאו קל וחומר בעצמן מצפרדעין, ומה צפרדעין שאין מצווין על קדושת השם, כתיב בהו ובאו ועלו בביתך ובתנורך ובמשארותיך, אימתי משארות מצויות אצל תנור, הוי אומר בשעה שהתנור חם, אנו שמצוים על קדושת השם על אחת כמה וכמה", א"כ הצפרדע הם גמרו לכזה שירה נפלאה ולכן אמרה לו הצפרדע שאני אומרת שירה יותר ממך שבכוחי לומר יותר ממך שבלא המלאך היו משיגים מחמתי יותר מתהלים. ועי' בזה. (מחזה אברהם)

אתה יכול להתעלף

ושרץ היאר צפרדעים ועלו ובאו בביתך ובחדר משכבך ועל מטתך ובבית עבדך ובעמך ובתנורך ובמשארותיך. [וארא ז', כח]
ובגמ' בפסחים (נג, ב) איתא "תא שמע עוד זו דרש תודוס איש רומי מה ראו חנניה מישאל ועזריה שמסרו [עצמן] על קדושת השם לכבשן האש נשאו קל וחומר בעצמן מצפרדעים ומה צפרדעים שאין מצווין על קדושת השם כתיב בהו ובאו [ועלו] בביתך [וגו'] ובתנורך ובמשארותיך אימתי משארות מצויות אצל תנור הוי אומר בשעה שהתנור חם אנו שמצוין על קדושת השם על אחת כמה וכמה".

מספר מו"ח הגר"מ גולדשטיין: אמר"ר היה בסיביר חמש שנים. גם במצבים האלו חשבו רק על קיום המצוות איך לקיים מצוות שבת בתוך הגיהנם. בחורי הישיבה מסרו עצמם לשמור שבת באמצע המלחמה בתוככי מחנה העבודה ותפקידם היה לסחוב עצים ממקום למקום ביער וגם בשבת ומי שלא ציית לפקודות היו הורגים אותו על המקום, בשבת החליטו שבסחיבת העצים ילכו פחות פחות מד' אמות וחישבו כל הזמן חשבונות איך לא לחלל שבת, ושמעתי מאחד ששמע מאבי שהיה בקבוצה של 11 בחורים שהעבירו פחות פחות מד"א מפקח העבודה ראה את אבי ואמר לו באותה שבת צריכים משהו לא רק להביא עצים אלא גם שיחפור בורות כאן ביער תחפור בור והוציאו מהקבוצה ונתן לו כלי חפירה (כאן הרי א"א לחפור בור פחות פחות מד' אמות) וזה היה פיקוח נפשות ועמד וחשב לעצמו שעכשיו הוא ח"ו עומד לעשות חילול שבת דאורייתא, כל החיים שלי אני מוסר נפש על שבת וכאן בפעם הראשונה אני צריך לחלל שבת לא דרבנן אלא דאורייתא הוא הצטער כל כך ומרוב צער התעלף על המקום שם ביער. המפקח ראה זאת והסתכל עליו ואמר שהוא חלש מידי לחפירת בורות שיסתלק, והחזיר אותו לקבוצה שהיה בה שהיו סוחבים פחות פחות מד' אמות, וכך ניצל מחילול שבת. חשבתי שהלימוד ממעשה זה הוא, אדם נמצא בניסיון הרי הוא אומר "אני אנוס" מה כבר אפשר לעשות אונס גמור חייב לחלל שבת אבל לפעמים נשאר משהו שיכול לעשות "יכול להתעלף מתוך צער".

כניסת שבת ב"ב 4:33

יציאת שבת ב"ב 5:36

פרשת וארא

גיליון 84

שנה ב'

תשפ"ד

משלחן גבוה

חידושי תורה באגדה ובהלכה
מהרב הגאון ר' אלעזר יועץ קופל זצ"ל

פרשת וארא

כל אדם ראוי להיות צדיק כמושה רבינו

פרשת וארא פותחת בתשובת הקב"ה לטענת משה רבינו "למה הרעות לעם הזה למה זה שלחתני" (הכב), וע"כ מבשר השי"ת למשה על הגאולה ומצוה להתייבב לפני פרעה לצוותו "וישלח את בני ישראל מארצו" (ו,יא).

התורה מפסיקה ב"אלה ראשי בית אבותם..." (שם יד) עד הייחוס של משה ואהרן (ופרש"י מתוך שהוזקק ליחס שבטו של לוי עד משה ואהרן בשביל משה ואהרן, התחיל ליחסם דרך תולדותם מראובן).

שואלים המפרשים מדוע רק כעת התורה מפרטת את ייחוסו של משה, אחרי שכבר עמד לפני פרעה? לכאורה היה מן הראוי לפרט את ייחוסו בפרשת שמות כשהתורה מספרת את לידת משה "וילך איש מבית לוי ויקח את בת לוי (ב,א)? ומדוע בתחילה העלימה התורה את שמותם של אביו ואמו ולא ציינה שנולד לעמרם ויוכבד?

ונראה לבאר ע"פ מה שכתב הרמב"ם (הל' תשובה פ"ה ה"ב) "אל יעבור במחשבתך דבר זה שאומרים טפשי אומות העולם ורוב גולמי בני ישראל שהקב"ה גוזר על האדם מתחילת ברייתו להיות צדיק או רשע. אין הדבר כן, אלא כל אדם ואדם ראוי להיות צדיק כמושה רבינו או רשע כירבעם".

ולכאורה הרי משה רבינו נולד לעמרם שהיה גדול הדור (סוטה יב,א) ולאמו יוכבד הצדקת, ואכן כבר בלידתו נתמלא הבית כולו אורה, ובתיה ראתה שכינה עמו (שם ע"ב), וא"כ יש לתלות את מעלת משה מחמת שנולד צדיק, ולהורים צדיקים גדולי הדור.

לכן מעלימה התורה את שמות הוריו כמ"ש "איש מבית לוי ויקח את בת לוי", ורק לאחר שמספרת שאת כל שנות ילדותו גדל משה בבית פרעה הרשע בארץ מצרים שטופת זימה וע"ז, ולא גדל על ברכי התורה ויר"ש, ולאחר מכן נאלץ לברוח כשישים שנה בגלות (רמב"ן ב,כג) ואח"כ למדין, למרות כל זאת צמח מכח עבודתו ועמלו להיות אדם הגדול ביותר מכל הזמנים, והעפיל לפסגת הצדקות בבין אדם למקום ובבין אדם לחבירו.

רק לאחר שמכח עבודתו העצמית בחר בו הקב"ה להיות מנהיג ולהוציא את בני ישראל ממצרים, מגלה התורה את ייחוסו שנולד לעמרם ויוכבד מ"בית לוי" שהשרישו בו כוחות רוחניים, והוא על ידי עבודתו הוציאם מהכח אל הפועל (ועי' ש"מ סופ"ג דנדרים).

הסיבה שגרמה לפרעה להכביד את ליבו אחרי הברד

"ויאמר אליו משה כצאתי את העיר וגו' ואתה ועבדיך ידעתי כי טרם תיראון מפני ה' אלוהים. והפשתה והשערה נכתה כי השערה אביב והפשתה גבעול. והחטיטה והכסמת לא נכו כי אפילת הנה. ויצא משה מעם פרעה את העיר ויפרש כפיו אל ה' ויחדלו..." (ט,כט-לב).

התורה אומרת שהברד השחית את הפשתה והשעורה שהן קשות, ולא השחית את החיטה והכוסמת שהן רכות.

כל המתבונן משתומם מה השייכות של פסוקים אלו - מה עשה הברד לפשתה ולחיטה - בתוך הדברים של משה לפרעה? לכאורה היו צריכים להיכתב בסמוך לתיאור המכה לעיל אחר פסוק כ"ה? וכבר עמד בזה הרמב"ן.

עניני חינוך - כיצד לחנך ל"אמונה"

בחובת הלבבות (שער הבחינה פ"ה) מסביר, שאחד מחסדי ה', שעל ילדים באים מחלות ומקרים מכאיבים, ומזה הם לומדים ומכירים גם את צרות ומקרי העולם, ויידעו שהם תלויים בה' והוא ישלח דברו וירפאם, ולא במקרי הטבע.

הכרה זו - שכל מקרה הוא מושג ומכוון מאת השי"ת - יש להחדיר בילדים כמה שיותר מוקדם, כך יורש הדבר עמוק בליבם, ועי"ז בס"ד יקל עליהם לעמוד בניסיון בעת צרה, שלא תבוא.

העידת"ח אחד: רבינו יחזקאל לוינשטיין זצ"ל סיפר לי, שהוא הסביר לבנותיו שהקב"ה משגיח בעולם, והיה נותן להם פרס כאשר הן היו מצביעות לפניו על דבר שרואים בו את ההשגחה. על ידי כך היה מעודד אותן להתבונן סביב ולראות את ההשגחה. **וכתב הגה"צ ר"ח פרידלנדר זצ"ל:** "מותר וחובה עלינו להגיד לילד, שגם אנו איננו מבינים הכל. מותר שהילד ישאל שאלות, בלי שנוכל לתת לו מענה. כפי שמספר אב אחד על ילדתו, ששאלה על יהודי צדיק - מדוע הוא חולה, הרי הוא צדיק? מותר לענות, שאיננו מבינים הכל. יש להשי"ת חשבונות, שאיננו מבינים אותם, והוא היודע מה מגיע לכל אחד ואחד ומה טוב בעבוריו.

זהו יסוד היסודות בחינוך שלנו - הידיעה שאין אנו מבינים הכל ובכל זאת מציינים. על הילד לדעת, שגם ההורים אינם יודעים ואינם מבינים הכל, ובכ"ז מקבלים עליהם עול מלכות שמים בכל מצב שהוא".

ביאר האור החיים הק', שיתכוין להסמיך זה למה שאמר "טרם תיראון את ה'" לרמוז על הסיבה שסיבבה אותם להכביד את ליבם. דהנה אמרו בתנחומא (הובא ברש"י) "כי אפילות" פלאי פלאות נעשו להם שלא לקו באש המתלקחת בברד.

וכראות פרעה כי לא שלטה מכת הברד בחיטה ובכוסמת, שלא כפי הטבע, לא תלה כי ה' הפליא אלא תלה כי אין שליטת אלוהי ישראל בכל אלא בשיתוף ח"ו, וזה היה מקום להכביד את ליבו.

לזה אמר משה "ידעתי כי טרם תיראון" וטעמו "כי הפשתה והחיטה.. לא נוכו". ובאמת עשה ה' פלא זה כדי לחזק לב פרעה.

רבי עקיבא איגר (דרו"ח עה"ת) ביאר, שזה המשך התוכחה של משה לפרעה "ידעתי כי טרם תיראון מפני ה'..." וכפרש"י שלא יאמין ויחזור ויתחרט עוד הפעם, ורמז לו שגאותו היא שתגרום לו זאת. וראוי לו שילמד ממכת ברד שהפשתה והשערה נפגעו כיון שהיו קשים, ואילו החיטה והכוסמת שהיו קטנות ורכות לא נפגעו, **כי מי שמקשה ליבו "גאות האדם תשפילנו"** (משלי כ"ט) ויבוא שבר לגאונו, ולהיפך הענווה תגביהנו וירום כבודו.

לעילוי נשמת רבי אלעזר יועץ בן ר' אברהם יהודה זצ"ל

נלב"ע י"ד אדר ב' תשפ"ב ת.נ.צ.ב.ה

משמיע לאזניו' בתפלה וברכות

"וַיִּצְעַק מֹשֶׁה אֶל יְהוָה עַל הָעַמִּי הַזֶּה הַצֹּפְרֵדָּעִים אֲשֶׁר שָׁם לְפָרְעָה" (ח', ה')

'משמיע לאזניו' א. בברכות ב. בקר"ש ג. באמירת בשכמ"ו ד. בשמו"ע ה. בקריאת המגילה ו. בהגדה של פסח

איסור 'מגביה קולו בתפלתו' א. בשמו"ע ב. בפסוקי דזמרה ג. כשרוצה להשמיע לאזניו ד. יחיד המתפלל שלא בשעת תפילה

הרע"א בתשובה ל' (ד"ה "נלענ"ד") דחה ראייה זו די"ל שמכיון שלכתחילה צריך להשמיע לאוזניו, א"כ י"ל דנהי דכתיבה כדיבור מ"מ קולו לא נשמע. הרי דנקט שגם בכתיבה כדיבור יש חסרון שלא משמיע לאוזניו.

משמיע לאזניו בבשכמ"ו ובקריאת המגילה ובהגדה של פסח

בק"ש אפילו באמירת 'ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד' כתבו **הבן איש חי** ("ורא" אות י"א) והכפ החיים סימן ס"א ס"ק מ"ז שצריך להשמיע לאוזניו.

מצינו חידוש שדין זה שישמיע לאוזניו הוא לעיכובא בקריאת מגילת אסתר, שאם לא השמיע לאוזניו לא יצא משום פרסומי ניסא לדעת המחבר כמבואר במשנה ברורה סימן תרפ"ט, ה'. לכן מי שלא שמע איזה תיבה מהקורא ומשלימה בעצמו צריך להקפיד להשמיע לאוזניו (שעה"צ ס"ק ז').

לפ"ז כתב במוע"ז ח"ז סימן ק"פ שה"ה במצות הגדה בליל ט"ו שזה לפרסם הנס יש להשמיע לאוזניו.

מדוע משה לא חשש מהמגביה קולו בתפלתו ה"ז מנביאי הבעל

ברכות (כד:) אמרו שהמשמיע קולו בתפלתו הרי"ז מקטני אמנה, והמגביה קולו בתפלתו הרי"ז מנביאי הבעל. לפי"ז צ"ב היאך הותר למשה להגביה קולו בתפלתו?

א. האליהו רבא (סימן ק"א, ד') כתב שהאיסור להגביה קולו בתפלתו אינו אלא בתפלת שמונה עשרה בלחש, ומה שמצינו בחנה שהתפללה בלחש כתב הנצי"ב ב"העמק שאלה" קמ"ה, ג' זה משום שכללה בקשתה בתפלת שמו"ע.

אלא שהמג"א והפמ"ג שהביא המשנה ברורה להלכה בסימן ק"א נקטו שאפילו בפסוקי דזמרה אין ראוי להרים את הקול כי השם שומע בלחש.

ב. השערי תשובה סימן ק"א ס"ק ג' כתב שמהמקראות בחנה מוכח שגם יחיד המתפלל על צרתו שלא בשעת התפלה אסור לו להגביה קולו, ולשיטתם הדרא קושיא לדוכתא איך מצינו שמשה הגביה קולו כשהתפלל.

לפמשי"כ השפתי חכמים שמשה נאלץ להגביה קולו ע"מ לקיים דינא דתפלה שצריך להשמיע לאוזניו, אתי שפיר שלא היה בזה חשש שנראה כנביאי הבעל.

בעת צרה א"א להתפלל בנחת מחמת צערו ולפיכך צועק

המבי"ט בספרו "בית אלוקים" (שער התפלה פ"ו) התקשה ממה שמצינו בכמה מקומות שתפלתם של בני"ה היתה בצעקה כדכתיב "ויצעקו בני"ה אל ה'" ויצעקו ותעל שועתם אל האלוקים" בהרמת קול, ואילו חז"ל אמרו שאל יגביה אדם קולו בתפלתו?

ותירץ כי התפלות הסדורות בכל יום שלא בעת צרה בהם אין ראוי לאומרם בקול כיון שיכול לכוון בלחש, אבל התפלות שמתפללים בעת הצרה והצער אי אפשר שיתפלל אדם בנחת מחמת צערו ולבו הסוער מעוצמת נוראות הבקשה ומתפרצת הצעקה בקול רם שמכיר ויודע שאין מי שיצילהו אלא השי"ת. וכן היתה תפלת משה על הצפרדעים.

במכת צפרדע היה רעש לפיכך היה צריך משה לצעוק אל ה'

צ"ב מדוע דווקא במכת צפרדע נאמר 'ויצעק משה' ובשאר המכות נאמר 'ויעתר משה'?

א. הספורנו מבאר שבגמ' יומא (סט:) אמרו על מה שרצו לבטל את היצר ושישאר רק מקצתו "דפלגא ברקיעא לא יהיב", כלומר שבקשה שהיא לחצאין לא מתקבלת. לכן כאן שמשה רבינו ביקש שרק הצפרדעים אשר באו בדרך מכה על פרעה יסורו ולא אלו שהיו כבר ביאור קודם המכה כדכתיב "רק ביאור תשארה", לכן הוצרך משה בהסרת מכה זו לצעוק אל ה'.

ב. השפתי חכמים כתב שמכיון שהמתפלל צריך להשמיע לאוזניו מה שמוציא מפיו וכאן היו הצפרדעים מרעישים, לכן הוצרך להרים קולו בתפלתו כדי שישמיע לאוזניו.

'משמיע לאזניו' דווקא או בקול ש'ראוי' להשמיע לאזניו

בשו"ע (או"ח סימן קפ"ה, ב' ור"ו, ג') נפסק שהמברך ברהמ"ז ושאר ברכות וכן בתפלה (בסימן ק"א, ב') צריך לכתחילה להשמיע לאוזניו. ויש לדון האם צריך בפועל שישמע או שזה שיעור בדיבור שיוכל לשמוע וא"צ שבפועל ישמע, ונפקא מינה כשאומר בקול ויש רעש שמונעו מלשמוע?

מדברי השפתי חכמים הנ"ל מוכח שבפועל צריך להשמיע לאוזניו ולא מספיק שיאמר בקול באופן שלולי הרעשים יכול לשמוע באוזניו. במשנה בתרומות (פ"א מ"ב) מבואר שחרש המדבר ואינו שומע לא יתרום משום שאינו שומע הברכה אפילו שאומרה בקול גדול, ויש לחלק דחרש גרע טפי דלא ראוי לשמיעה.

הכפ החיים (סימן ס"ב ס"ק ז') הביא בשם החדש לאברהם שהסתפק בזה אם צריך להגביה קולו בק"ש כשיש רעש, וכ"כ החזו"א בסימן י"ד ס"ק א'-ב'.

הנצי"ב ב"העמק שאלה" (סימן קמ"ג, ו') כתב לחלק שדווקא בקריאת שמע צריך להשמיע לאוזניו בפועל אבל בתפלה אין צריך.

נפק"מ אם יש חסרון 'משמיע לאזניו' בכתיבה

ולכאנ' איכא נפק"מ לכתובה דהנה גדולי האחרונים דנו אם כתיבה כדיבור בספירת העומר ובאילם כשכותב ברכה. ויל"ע אם לשיטות שכתובה כדיבור יש חסרון שלא משמיע לאוזניו, או שדין זה נאמר רק בדיבור ממש?

אם הדין שצריך להשמיע לאוזניו הוא דין בדיבור שכזה דיבור שלא השמיע לאוזניו חסר בעיקר הדיבור, א"כ י"ל שכ"ז כשמדבר אז בעינן שיהא דיבור כזה שמשמיע לאוזניו אבל כשכותב בזה לא בעינן שישמיע לאוזניו.

אבל לפמשי"כ השפתי חכמים שגם כשהוציא הדברים בפיו בקול שהיה ראוי לשמוע באוזניו ורק משום שיש רעש אינו שומע באוזניו גם ככה"ג יש חסרון, א"כ מוכח שאי"ז דין בדיבור אלא דין נוסף שצריך להשמיע לאוזניו וזה שייך גם בכתיבה שחסר עדיין הדין שבפועל ישמיע לאוזניו.

בשו"ת רבי עקיבא איגר סימן כ"ט (ד"ה "אין") הוכיח שכתובה לאו כדיבור ממתניתין דתרומות דחמשה לא יתרומו ואחד מהם אלם וטעמא משום שאינו יכול לברך, ואם כתיבה כדיבור הרי יכול לברך ע"י כתיבה?!

לתרומות להחזקת הגיליון אפשר לפנות בעמדות 'גדרים פלוס'
לפי החיפוש 'גיליונות משולחן גבוה'
וכן בהנצחה ע"ג הגיליון ניתן לפנות
במייל mg036198046@gmail.com או בטל' 0548419094

עבודת ימי השובבי"ם

להכיר ולהעריך את המתנה הנפלאה של ימי השובבי"ם

עיקר עבודת ימי השובבי"ם בימינו הוא על ידי תשובה מאהבה, ואחד האופנים של תשובה מאהבה הוא להרגיש את הקירבה העצומה שלנו לאבינו שבשמים, וזה על ידי שמעריך ומחשיב את המתנה הנפלאה של ימי השובבי"ם. כשבן מקבל מתנה מאביו ומתחיל להבין ולהרגיש את המתנה, זה מביא קשר של קירבה, ככל שיותר מרגישים את המתנה של השובבי"ם זה מביא קירבה. ה' יתברך רוצה שנשנן בלי הפסקה את המתנה הגדולה של שובבי"ם, כל יום כל לילה. בדורות החלשים אבינו שבשמים פותח לנו דלתות וחתיכות חדשות, והביא לנו ברוב רחמיו את ימי השובבי"ם, שמונה שבועות בוערים וקדושים עד מאוד, ימי תיקון לכל עניני טהרה, ימים של קירוב לאבינו שבשמים באופן של למעלה מן הטבע ולמעלה מן הזמן, וממילא כיון שכל הזמן הזה הוא כולו מיקשה אחת של גילוי אהבה מאבינו שבשמים, כל כולו גילוי של אהבה מקלקלת את השורה, הרי שהזמן הזה מסוגל ביותר לעסוק ולעמול בענין אהבת ה'. ובבחינות מסוימות ימי השובבי"ם יותר מסוגלים מיום הכיפורים, שאפילו ענינים קשים שביום הכיפורים קשה להתנקות מהם בימי השובבי"ם אפשר לתקן יותר, ימי השובבי"ם מסוגלים ביותר לתיקון הברית (וכן ברית הלשון) שהוא ענין שקשה מאוד להטהר ממנו, ושובבי"ם הוא כל כולו ים של רחמים ומסוגל לזה מאוד, כמו שאיתא מהאר"י הקדוש שבימי השובבי"ם מאיר ביתר שאת וביתר עוז הבת קול של שובו בנים שובבי"ם, אפי' בן שובב יכול להתקרב בימים אלו. אבינו שבשמים מבקש מיהודי: אהוב אותי כמו שאני אוהב אותך, ובכל יום מימי השובבי"ם יהודי מוקף ומסובב לגמרי באור האהבה הזה.

לכל יחיד ויחיד מוכן מלמעלה מהפכות ממש, אפשר להתהפך לגמרי, רוחצים אותנו מכל העבר כדי שנוכל לעשות להבא רצון ה' יתברך בשלימות בכל העניינים. בכל שנה בשובבי"ם כל נשמה סופגת כוחות של טהרה בלי סוף, טהרת העיניים, הפה, ויהודי יכול לעשות בעצמו מהפכות של ממש, ורצון ה' יתברך הוא שנוכח ששובבי"ם הוא זמן של מהפכות, של הזדככות, התרוממות והתקרבות למעלה מכל הגדרים של טבע וזמן. זמן של אהבה, זמן של אחריו נרצח, זמן של לכתך אחרי במדבר, וזהו היסוד הראשון: לזכור שהימים הם ימים של מהפכות ממש, כל יחיד יכול להתהפך ולהגיע לדברים שאין לו השגה, וכל שנה בשובבי"ם יכול כל אחד להגיע למדרגות חדשות שאין לו השגה בהם ומעולם לא חשב שיכול להשיג כאלה מדרגות חדשות של התמדה, גיעה, מדרגות חדשות של תפילה, השגות חדשות בשבת קודש וי"ט, במידות, בטהרה, השגות חדשות באמונה וביחסון, בחיזוק באהבת ה', בשמחה, בכל חלקי העבודה במחשבה דיבור ומעשה, זהו היסוד הראשון.

היסוד השני לזכור שכל יום וכל לילה של שובבי"ם יש לו את הכח שלו והסגולה שלו, ולא לדחות מיום אחד לשני, ולכן צריך להשתדל מאוד למלא כל יום וכל לילה כרצונו יתברך. הקב"ה רוצה שכל ההנהגה כולה מהרגע שפותחים את העיניים עד שעולים לישון הכל יהיה בחיזוק, שה"בכל דרכיך דעהו" של שובבי"ם יהיה באופן אחר ומרומם, הברכות, ההשכמה, הבין אדם לחבירו, העדינות, האמונה. הקביעות בספרי מוסר, כל פרטי עבודת ה' יהיו יותר גבוהים ומרוממים. והעיקר לדעת שרצון ה' הוא: שלא נסיה דעת מהשובבי"ם (בהמשך יתבאר שזה ע"י שבת, תורה, תפילה ועוד), אלא נחיה עם השובבי"ם. היסוד השלישי שצריך לזכור שהיצר הרע מפתה תמיד ואומר: כבר היה הרבה שובבי"ם ולא הצלחת לעשות מהפכות כמו שרצית ומדוע אתה מדמה שבשנה זו תצליח? וזוהי הוא מכניס קרידות, ואין לנו שמץ כמה כח הביא לנו השובבי"ם של שנה שעברה, והכח של השובבי"ם מלווה אותנו לכל השנה, ואין להתפתות לפיתוי היצר. היסוד הרביעי לזכור: שבשמים מוכן לכל אחד שפע עצום לימי השובבי"ם. כי טבע הדברים כשיהודי יודע וזוכר שמוכן לו כל השפע והכל מחכה וממתין לו, זה נותן חיזוק עצום וחשק לזכות בכל השפע הזה. ומה שהיצר מפתה תמיד ששובבי"ם זה דבר ענק אבל זה לא שייך לי, זה שקר וכזב, וכל אחד יכול ממש לתקן ולפעול בדיוק כמו בדורות הראשונים. (ר' צבי מאיר זילברברג).

לחזק את הקשר והקירבה לאבינו שבשמים ע"י ריבוי תפילות פרטיות

עיקר עבודת ימי השובבי"ם היא לחזק את הרגשת הקירבה לאבינו שבשמים, ועל ידי זה להגיע לתשובה מאהבה. ואחד האופנים להגיע לתשובה מאהבה הוא על ידי שיהודי מחזק בליבו את ההרגשה הפשוטה שרוצה להיות קרוב לאבינו שבשמים, כמו שכן רוצה להיות קרוב לאביו. ורצון אבינו שבשמים מכל יהודי שלא ירגיש חס ושלום זר עם ה' יתברך אלא אדרבא ישתוקק בכל ליבו ונפשו להתקרב לאבינו שבשמים.

על ידי הפך הטהרה וכן על ידי עבירות נעשים מחיצות וחומות בין יהודי לאביו שבשמים, וימי השובבי"ם הם זמן מסוגל לשבור את כל המחיצות הללו ולחזור ולהתרפק על אבינו שבשמים. והיצר מנסה כל הזמן להרחיק אותנו מאבינו שבשמים, שלא נרגיש חס ושלום את ה' יתברך. כל אחד ואחד יש לו זמנים ומצבים שאינו מרגיש כל כך את ההשגחה הפרטית, אבל האמת היא שאבינו שבשמים נמצא עימנו בכל עת ובכל מצב, וכל ההרגשות הללו הם מפתויי היצר. עיקר הנקודה שהקב"ה רוצה מאיתנו: שנרגיש את הקירבה, את האהבה אליו. ולכן מעיקרי העבודה בשובבי"ם הוא לשבור את כל המחיצות ולצאת מבית האסורים, וזה על ידי קחו "עמכם" דברים, שזה לשפוך את הנפש לה', לדבר לה' דיבורים חמים היוצאים מן הלב כבן המתחטא לפני אביו, כשיהודי מדבר דיבורי ריצוי ופיוס זה שובר את כל המחיצות. אבינו שבשמים רוצה מאיתנו בפרט בימי השובבי"ם שיהיה לנו זמנים מיוחדים וקבועים כדי לשפוך לפניו את נפשינו, והיצר הרע דוחה את האדם מיום ליום, וחבל כי כל יום יש לו את הכח והסגולה שלו. והעיקר הוא: לדבר דיבורים בינו לבין קונו, בשמונה עשרה או בכל זמן אחר ביום,

לדבר עם אבינו שבשמים על העבר, על ההווה ועל העתיד, לצעוק טאטא, טאטא, עצם הצעקה והזעקה שיהודי זועק מקירות ליבו: טאטא טאטא, זה עצמו שובר את כל המחיצות ואת כל החומות. אצל כל יהודי יש חומות מהעבר, חומות מבין אדם לחבירו, מבין אדם למקום, ממידות רעות, מתאוות מרצונות שליליים וחומות קטנות וגדולות, חומות ברוחניות ובגשמיות שמונעים ומפריעים ליהודי מלהתקרב למלך שזה אבינו שבשמים, וכשיהודי מתחנן מבקש לאביו: הצילני ותקרב אותי אליך, אני רוצה להיות מתמיד ולהתפלל בכוונה ולחשוב עליך כל היום, אז מתגלה שכל המחיצות היו אחיות עיניים. כשיהודי מתחנן ואומר לקב"ה: אנחנו אוהבים אותך ואתה אוהב אותנו, רק אתה ידוע את כל העבר שלי, רק אתה ידוע מה עברתי בשנה שעברה, הכל גלוי וידוע לפניך, טאטא רק אתה ידוע עד כמה שרצוני לעשות רצונך, אז נופלים כל המחיצות והיהודי נהיה קרוב לה' יתברך.

צריך לומר ולצעוק: אל תשליך אותי, אני רוצה להיות קרוב, החזירנו בתשובה שלימה לפניך. כשעומדים לפני החומה ומתחננים ומבקשים ולא עוזבים בסוף זה ממוטט את החומה. וכן לומר: טאטא רק אתה ידוע כמה שאני רוצה לעשות רצונך, רק אתה ידוע כמה היצר הרע בוער כאש. והיסוד הוא שבימי השובבים"ה' יתברך רוצה שנתקרב אליו על ידי דיבורים ופיוסים, ונדע שאף אחד לא יכול לעזור לנו חוץ מאינו שבשמים. (ר' צבי מאיר זילברברג)

עסק התורה הוא התיקון המעולה ביותר בימי השובבים"ה

אחד מעיקרי העבודה בדורות הקודמים בימי השובבים"ה היה על ידי תעניות וסיגופים, אבל אחר כך כשנתמעטו הלבבות והמוחות, מובא בשם צדיקים שבדורות החלשים לא יתענו, אבל ה' יתברך נתן לנו מתנה אחרת והיא כח התורה, על ידי התורה אפשר לעורר את כל ההשפעות. מכיון שהקב"ה סובב שכוחות הגוף והנפש נחלשו ואי אפשר לצום, לכן הכניס הקב"ה בתוך התורה הקדושה כוחות חדשים שלא היו באמת בדורות הקודמים, כל דף גמרא, בירור הלכה, שעת לימוד ברציפות, ב' שעות ברציפות, חמש שעות ברציפות, יש להם כח יותר חזק מהדורות הקודמים, כל הכוחות של תעניות, כל הכוחות של הסיגופים, כל התיקונים, הכל מונח בתורה הקדושה, הפוך בה והפוך בה דכולא בה.

תורה יש לה את הכח של טהרה, של קדושה, של התקרבות, תורה רוחצת את העבר, התורה נמשלה לאש. כל התורה זה שמותיו של הקב"ה, שיהודי נטהר על ידי התורה, שמותיו של הקב"ה מטהרים אותו, ואיתא מהאגלי טל שרצון ה' יתברך בכל שנה כשמגיעים ימי השובבים"ה, שכל יחיד יתחזק בכל מצב ובכל גיל, בין אברך בין מי שלומד עם אחרים, בין בעל בית שקובע עיתים לתורה, להוסיף בכל הפרטים של התורה הקדושה, כגון יגיעת התורה ותענית דיבור בשעת הלימוד ולימוד ברצף וכו'.

חז"ל הקדושים אומרים שהתורה הקדושה היא שמותיו של הקב"ה, ורצון ה' יתברך שנשריש עמוק עמוק בנפשותינו שכל דברי חז"ל הקדושים שנאמרו על קדושת התורה התכוונו גם לתורה שאני לומד, הדף גמ' שאני לומד, השעה ברציפות שאני לומד, כל תיבה בתורה שאני זוכה ללמוד, כל חלק התורה שיהודי לומד, יש לזה את הכוחות והסגולה והאור של שמותיו של הקב"ה. ואיתא מר' צדוק שבכל מילה בתורה כביכול אנו קוראים לה' יתברך, אמר אב"י, אמר רבא, כל מילה בתורה הוא כמו שאנחנו צועקים טאטא, ועל ידי זה אנו מתקרבים לקב"ה מאוד מאוד, כידוע מחז"ל שהקריאה לשני בשמו מביא קירבה, כל חמש דקות של תורה, כל שעה של תורה, שתי שעות של תורה, כל רציפות, מקרב את היהודי מאוד לאביו שבשמים. כל שטיקל תורה כל כולו ספוג ומלא אהבת ה', ספוג ומלא בקירבת ה', כל דף גמרא מאיר הרגשה חדשה של קירבה, כל תוס', כל שטיקל תורה יש לו את הקירבה ואהבה לה' יתברך, התורה הקדושה מביאה את הכלל של "על כל פשעים תכסה אהבה".

וממילא כשמגיעים ימי השובבים"ה, רצון אבינו שבשמים שכל יחיד ויחיד יוסיף בלימוד התורה. מה יעשה אדם והתחייב מיתה לשמים ל"ע? חז"ל הקדושים אומרים אם היה רגיל ללמוד דף אחד ילמוד שני דפים, אפילו על דברים קשים שחייב מיתה בידי שמים. ולכאורה אינו מובן הרי מה שיכול ללמוד חייב ללמוד ומה שאינו יכול הרי אינו יכול, אלא התשובה היא כשמגיעים ימי השובבים"ה הקב"ה נותן כוחות חדשים, כיון שהתורה היא עיקר התשובה, כמו שאנו אומרים "השיבנו אבינו לתורתך" שבוה מתחילה ברכת התשובה, ובאמת קודם לכן לא היה יכול ללמוד יותר אבל עכשיו שהוא עוסק בתשובה הוא מקבל כוחות חדשים, כוחות בוערים, ממילא מקבל כח להוסיף בלימוד התורה, כל יחיד ויחיד, בכל יום ויום ינסה להוסיף משהו, בפרט בהתמדה, בקדושת התורה, חזרה על הלימוד ולימוד התורה ברציפות. ידוע מה שכתבו מהיסוד העבודה על המעלה של 5 שעות רצופות, של 3 שעות רצופות, להוסיף ברציפות, כל יחיד ויחיד לפי מצבו להוסיף ברציפות, להוסיף בזכרון של תורה, בלחזור על התורה, בדביקות התורה, להוסיף בקדושת התורה. כל פעם שיושבים ללמוד יש ג' עבודות: התמדה, זיכרון, והכנה דהיינו ליכור לפני שלומדים את קדושת התורה, שכשהאדם לומד הוא נדבק בקב"ה ומכניס את השכינה בתוכו והוא נעשה מרכבה לשכינה הקדושה (עיי' ב"ח סימן מ"ז שהאריך בזה), ובימים קדושים אלו רצונו יתברך שנתחזק בהם יותר ויותר.

ואיתא מהישמח משה ועוד צדיקים, שכשיהודי אומר לפני הלימוד לשם יחוד ומכין את עצמו ומבקש: שתורה זו תהא נחת רוח לה' יתברך, שתורה זו תרחוץ אותו מהעבר, שהתורה תכין לי כלים להבא, שהתורה תהיה הכלי לקבל את האור והקדושה של השובבים"ה, שאוכל ללמוד סדר זה ברציפות, ביגיעה, בדביקות בתורה, ואחר כך לומדים תורה (אחרי כל הבקשות האלו), תורה זו עולה מיד למעלה. ה' יתברך רוצה שניקח את עצמינו בכל הכוחות, כל הענין של תעניות וסיגופים הוא בחינה של שבירת חלק הגשמיות והנפש הבהמית, אמנם היום על ידי יגיעת התורה אפשר לשבור את עצמו, אסור להתאמץ יותר מהכוחות שלנו, ואסור גם פחות מהכוחות שלנו, אבל משהו קטן לשבור בשביל הקב"ה יותר מהיכולת שלנו זה כולם יכולים, תורה מתשת כוחו של אדם, יגיעה, זה רוחץ, זה מרומם את היהודי, זה מהפך ממש. (ר' צבי מאיר זילברברג)

תיקון הברית ע"י תורה בעיון

איתא בזוהר הקדוש (פרשת ויחי) שעל חטא שז"ל אינו מועיל תשובה משום דתשובה הוא בלב כדכתיב "ולבבו יבין ושב וכו'". ופגם שבזרע הוא במוח והרי הקלקול למעלה ממקום התיקון, ועל כן עיון התורה שהוא במוח, וכל שכן מי שמחדש חידושים הרי התיקון גם כן במוח. ואיתא בזוהר הקדוש דבגלות האחרונה יתקיים בהם "וימרו את חייהם בעבודה קשה" - זו קושיא. "בחומר" - הוא קל וחומר. "ובלבנים" - הוא ליבון הלכה. "ובכל עבודה בשדה" - הוא ברייתא. "את כל עבודתם אשר עבדו בהם בפרך" - הוא תיקון, הרי לנו שכמו שהיה התיקון במצרים מפגם הוצאת שז"ל על ידי שיעבוד ועבודה גופנית, כן כך נעשה התיקון על ידי יגיעה ועיון בלימוד התורה, והטעם מפני שהתיקון הוא במוח. (אגלי טל בהקדמה)

ורואים מהאגלי טל ג"כ שכל אחד נגזר עליו יסורים ולא שייך להתחמק מזה, רק שהאדם יכול להחליט איזה יסורים יבואו עליו, ואם כל אחד יקבל על עצמו יסורים של תורה דהיינו של עמל התורה ויגיעה, זה יחסוך ויבטל ממנו יסורים אחרים ל"ע. (המשגיח הגה"צ ר' בנימין פינקל בשם הברכת פרץ)

ויש לומר עוד שמלבד ענין חולשת הדורות המונע מלעשות סיגופים ותעניות הרי באמת התיקון של כח התורה מסוגל יותר לפגמים אלו (עוונות ידועים) מאשר סיגופים ותעניות. דהנה מבואר בספרים הקדושים (ראשית חכמה) דבכל חטא נפגם רק האבר שהאדם חטא בו ולכן די בתשובה תתאה לתקן החטא, אבל פגמים אלו (שז"ל) פוגמים את כל קומת האדם, כמאמר חז"ל עין רואה והלב חומד וכלי המעשה גומרים, תחילת הפגם הוא במוח הדעת, וזהו עין רואה. שהעין קשורה למוח שממנו מתחיל הפגם. ואח"כ הלב חומד, שהוא פגם בתשוקת הלב, ואח"כ כלי המעשה גורמים, נמצא שכל קומת האדם נפגמת, ולפגמים אלו צריך תיקון לכל קומת האדם. לפי זה סיגופים ותעניות שאינם מייסרים אלא את חלק הגוף עדיין לא מספיקים, ורק כח התורה הוא התיקון לזה. שכח התורה הוא ראשית כל במוח, להשקיע כל המוח בתורה, וצריך יהיה לו בכל יום שיעור קבוע ללמוד תורה בעיון שאז יהיה כל מוחו שקוע רק בזה, שיהיה עסוק רק בתורה וזוהי טהרת המוח מטומאתו. וכמו כן התורה היא תיקון לתשוקת הלב, שבתורה צריך לעסוק גם בלב, כמו שאנו מבקשים "ותן בליבנו בינה", עד שהלב יהיה לב של תורה, ועל ידי זה תשוקות ליבו משועבדות לתורה, וזה מתקן את פגמי תשוקת הלב חומד. וכן תיקון האברים הוא על ידי זה שכל האברים משתתפים בלימוד התורה, בבחינת כל עצמותי תאמרנה ה' מי כמוך. ועל כן כח התורה הוא התיקון המושלם יותר מאשר סיגופים ותעניות, כיון שזה מקיף את כל חלקי הגוף. אכן התנאי לכל זה הוא: אין דברי תורה מתקיימים אלא במי שממית עצמו עליה, דאף שבכל התורה הכלל הוא וחי בהם ולא שימות בהם, נקטו חז"ל כאן הלשון שצריך שימית עצמו עליה. והביאור בזה מפני שהתורה נועדה לבנות את היהודי מחדש לגמרי, שהיא תרופת פלא לכל תחלואי הרע שבאדם, וכל זמן שהאדם אינו בן תורה, ואינו דבוק לחלוטין בתורה, הרי עדיין שולט בו הרע, ורק אחר שממית עצמו עליה, רק אז יכול לעקור לגמרי את הרע ממנו. ולכן גם התיקונים הגבוהים ביותר לעניי הפגמים הקשים ביותר, הם על ידי היגיעה שמתייגע בלימוד התורה שבעל פה וחדושי תורה, והיינו שכח התורה מזכך אפילו את העניינים והפגמים שאין בידו לתקנם, משום שע"י התורה הוא מתעלה מכל מציאות הרע לגמרי לעילא ולעילא. (נתיבות שלום פרשת ויחי)

תיקון היסוד - חיבור שמים וארץ

והנה מופץ בציבור ששובבי"ם הוא תיקון מידת ה"יסוד". כידוע שמידת היסוד מוזכרת בפסוק "כי כל בשמים ובארץ", וכתוב בזוהר דהפירוש הוא "דאחיד שמאי בארעא", דהיינו לחבר שמים לארץ, "השמים" זה הנשמה שמגיעה מלמעלה, ו"ארעא" זה הגוף הגשמי שנברא מהאדמה, והעבודה היא לחבר אותם ("דאחיד") שהגוף יהיה עם הנשמה ולא יתפרק ממנה. והנה כשהאדם מגביר את כח הגוף במעשים גשמיים שהם מחזקים את כח הגשמי של הגוף, אז הגוף נהיה בהמה, אמנם אם הגוף עושה רק מה שהנשמה מרשה, אז הוא פחות מגושם ואז מתחזקת נשמתו. ובוזה תלוי עיקר מהות האדם, כי להיות בהמה זה הגריעותא הכי גדולה שיכולה להיות, ואם הוא הפוך אז הוא כמלאך ומתעלה להיות החפצא הכי משובח בבריאה. והזמן שהאדם יכול לשנות את כל מהותו, הוא באותו זמן שבני ישראל שינו את עצמם שזה בין פרשת שמות לפרשת תצוה (בשנה מעוברת). ולכן כל אדם שרוצה להיות יותר כמלאך ופחות כבהמה, מוטל עליו לשנות את עצמו דוקא בשבועות האלו, ואין זה דוקא למי שחטא אלא גם צריך גמור צריך כל הזמן להיות קדוש ורוחני יותר.

על פי מה שכתבנו נבין שכל מה שהאדם עושה עם גופו בלי "תיאום" עם הנשמה זה גורם לו להפוך ליותר "בהמה", וזה אף באכילה, שינה וכו', אבל הדבר הכי גרוע הוא בענייני קדושה, שבעניינים אלו מרגיש כל גופו את תאוות הגשמיים ואין בזה שום תועלת לנשמה, ולכן צריך הרבה לתקנו. ולכן נהגו לצום בשובבי"ם כי בכך החלישו את הגוף (וכמו שהיה לבני"י במצרים עבודת פרך) ואז הוא פחות בהמה, אבל בדור שלנו קשה לצום (חוץ מי שבאמת יכול), וא"כ אין זה רצון ה' שנעבוד בצורה כזו, ומתבקש מאיתנו לעבוד בצורה אחרת, אבל צריך לדעת שעצם העבודה בפנימיות לא השתנתה, כי עדיין צריך לעבוד בצורה של חיבור הגוף והנשמה ולהחליש את הגוף, והדרך היא ע"י שמחברים את הגוף והנשמה ב"עשה טוב". ולמשל: באוכל, אין לצום מאוכל, אלא צריך שהגוף יאכל עם הנשמה כמו שנבאר א"ה.

לפני שנביא דוגמאות, נציין שודאי לא שוללים את עבודת השובבי"ם של פעם, ועדיין יש הרבה סוגים של החלשת הגוף שאפשר לעשות, כגון ע"י תענית הראב"ד (להשאיר קצת אוכל בסוף), לדבר פחות באמצע הלימוד, ובדאי לא לשכוח שאסור לעשות מעשים שממש מגבירים את כח הגוף (ובפרט בענייני קדושה כגון ראייה וכו'), כי זה ממש הורס. אבל השינוי העיקרי צריך להיות ע"י חיבור הנשמה למצבים בהם אי אפשר לבטל את הצורך להשתמש עם הגוף שלו. הלכה למעשה בתורה - ראשון ראשון חשוב והוא לימוד התורה, ובו יש את היחוד של שמים וארץ הכי חזק, כי הרי האדם לומד תורת ה' הקדושה והטהורה עם הגוף הגשמי והמוח הגשמי שלו, והגוף

מתאמץ ועמל כדי להבין את התורה או לחדש בו חידושי תורה, וזה המקום שבו הגוף נהיה כלי להכיל בו תורה. ולכן יש בו את עיקר התיקון ויש להשקיע בחיבור של האדם לתורה ע"י "שקיעות" בתורה והתאמצות בתורה, ובהירות בתורה. הלכה למעשה באכילה - לפני האכילה יש לחבר את הגוף לנשמה ולחשוב: שאני אוכל כדי לקיים רצון ה' כי הוא רוצה שאני יהיה בריא, וכן ע"י האוכל אני יכול להוסיף עוד בעבודת ה' ולימוד התורה, ואם יחשוב כך יש כאן חיבור של גוף ונשמה ומתהפך מבהמה לאדם ולמלאך, משום שאין כאן מעשה בהמה אלא מעשה של רצון ה'. ובפרט אם יחשוב שהאוכל הגשמי הוא בעצם לא אוכל אל רק היכי תימצי להביא חיים לבן אדם, כי הרי אם לא יאכל ימות ל"ע, נמצא שכל אוכל שאוכל (אפ' סוכריה, קולה) זה מביא חיים ישירות מהקב"ה, ונמצא שהאוכל הגשמי ממש מחיה את האדם (פלא פלאים, אוכל גשמי מביא רוחניות לאדם דהיינו מביא חיים לאדם). ובסוד ושורש העבודה מובא שאחד מהתיקונים של שובב"ם הוא כוונה בברכות הנהגין, ובודאי הכוונה היא כי על ידי שהאדם אוכל כמו שביארנו לעיל יש כאן חיבור נשמה עם גוף. וכן יחשוב בשעת האכילה: על החסד שהקב"ה עשה איתנו שיש לנו אוכל טעים שרצה שנהנה ממנו ונכיר אותו שעשה במיוחד בשבילנו אוכל טעים, וכמה ניסים עד שהאוכל הגיע לשולחן. ואיך מערכת האדם עובדת תוך כדי האכילה כגון עיכול פירוק הויטמינים כל אחד למקומו, הלעיסה, שיניים חותכות ואז טוחנות וכו' ניסים ע"ג ניסים, ובכך מחבר את הדבר הגשמי (אוכל) לרצון ה' ורוחניות. הלכה למעשה בשנה - יחשוב שהולך לשון כדי לקבל כח לעבוד את ה' מחר, ויחשוב: שמפקיד רוחו ביד ה' שיתקן אותו לעבודת המחר, ולנקות אותו מלכלוכי היום, וכן יחשוב איזה נס זה שאדם הולך לישון עייף וקם חדש ורענן, ממש הכרה בה' וניסים ניסים. וכן כשמטייל או משחק (לפי הצורך) יכוון חיבור נשמה לגוף, שאני עושה מעשים אלו כדי להוסיף בריאות וחשק לעבודת ה', וכן אדם שעובד יכוון חסד עם המשפחה, ושטורח כדי לגדל דורות, ולהאכיל את בניו, ומקיים מצוה שהתחייב בכתובה וכו' וכו', וכך כל השעות עבודה נהפכות לרצון ה' אחד גדול, ונהיה חיבור של גוף ונשמה, וזהו התיקון של שובב"ם (הרב קלמן לוי).

מהות יהודי - לא לעשות דברים שהקב"ה לא אוהב (הרב פינקוס)

גלות מצרים היה לה תפקיד בעצם יצירת עם ישראל, כמפורש בפסוק שגלות מצרים היתה "כור הברזל", כלומר שבני ישראל עברו תהליך זיכור כשם שהכור מוכך את הברזל, והיות שאנחנו קוראים את הזיכור בפרשיות השבוע (שובב"ם ת"ת), אז זה זמן שמסוגל לזיכור עם ישראל. כדי לעמוד על תכלית הזיכור נקדים ונברר את השאלה: מהו יהודי? ומה עשה אותנו לעם יהודי? התשובה השטחית היא: שיהודי הינו אדם שמתפלל שלוש תפילות ביום, שומר שבת, אוכל כשר, לומד תורה, יש לו מזוזה וציצית והוא מניח תפילין, כל זה עושה אותנו ליהודים, אך זו אינה תשובה נכונה, שהרי גם לפני מתן תורה היינו יהודים. הקב"ה הכניס את עם ישראל למצרים לעבור תהליך של זיכור ב"כור הברזל", וכבר באותה שעה הם היו "עם ה'", עוד לפני התורה והמצוות, דהיינו כבר היה קיים עם יהודי עוד לפני התורה והמצוות, וגם לאחר הזיכור היו הרבה שלא יצאו ממצרים, הקב"ה אסף מתוך כל המיליונים שש מאות אלף איש אשר מהם קיים את העם היהודי, וכאן השאלה נשאלת מהו יהודי? המציאות של עם ישראל התחילה במצרים, בתהליך הזיכור שעברו בכור הברזל. כדי להיות "יהודי" במציאות, עלינו ללכת באותה דרך בה נהיינו ליהודים במצרים. על כל אחד מאיתנו לשאול את עצמו: אמנם אני מקיים מצוות, לומד תורה וכו', אך האם באמת אני "יהודי"? אם הייתי נמצא בגלות מצרים, האם הייתי יוצא משם? כלומר האם עברתי את תהליך הזיכור או לא? התשובה היא: מציאות היהודי פירושו היותו ראוי להיות קשור עם הקב"ה, להיות אדם "יהודי" פירושו שישנה התאמה, כביכול, בינו לבין הקב"ה. מה שהיה במצרים הוא זיכור על מנת שתהיה לנו התאמה לקב"ה. המציאות של יהודי היא שיש לו משיכה לקב"ה, ורק אלו שהיתה להם משיכה לקב"ה ורצו לצאת ממצרים, הם יצאו ונעשו "עם ישראל".

יהודי המרגיש שהתורה דוקרת אותו - זה לא יהודי, הנהגת יהודי נעשית אך ורק באופן של "אהבה ואחווה, שלום ורעות", כך צריך להסתכל על יהדות: איזה שידוך יפה, כביכול, אנו וה' יתברך! התורה מתאימה לנו, המצוות מתאימות לנו והכל יפה! נכון, לפעמים ישנם קצת קשיים אך סו"ס הקב"ה היא ה"געשמאק" שלי. אך על מנת להגיע למציאות היהודי, הכניסנו הקב"ה לכור הברזל, כי צריך לעבור זיכור - "לשפשף את העצמות", רק כך מגיעים למציאות של יהודי. ונסביר כיצד משפשפים את העצמות: עלינו לאהוב את מה שהקב"ה אוהב, ומה שהוא לא אוהב אנחנו גם לא אוהבים, כרתנו עם הקב"ה ברית של דם, כלומר שנחיה את חייו עמו ביחד. ולכן צריך להתחיל לשפשף את העצמות כמו ששיפשפו במצרים ולהפסיק עם הדברים שהקב"ה לא אוהב. למשל אם הקב"ה לא אוהב חדשות, פוליטיקה, ספורט, פטפוטי סרק, דברים בטלים, אז אנחנו גם לא אוהבים.

הקב"ה גם לא אוהב אוכל, לכן אנחנו צריכים לאכול כזאת צורה שהקב"ה אוהב, דהיינו לא לאכול כמו בהמה, אלא כוונה בברכות, לכוון שיהיה לנו כח ללמוד וכו' וכו'.

ולחיות ככה זה פשוט לשפשף את העצמות, בחור שלמד כל היום, מרגיש שהוא רוצה לפטפט ולבלות כמה שעות בלילה בפטפוטי סרק, העבודה המוטלת עליו לעלות לישון, זה בשבילו שפשוף עצמות, אבל זה בדיק הענין, רק ככה נהפכים להיות יהודים. אם נמשיך ללמוד תורה ולקיים מצוות אבל חסר לנו בקשר עם הקב"ה, אז זאת אומרת שחסר לנו במהות היהודי ואנחנו לא יהודים ח"ו, ואם היינו במצרים לא היינו נגאלים ח"ו.

בדורות שלנו הקב"ה מעדיף "תעניות מפוליטיקה", "תעניות מפטפוטי סרק ודברים בטלים", "תעניות מעיתונים ומכשירים מסוכנים", "תעניות מספורט", יותר מאשר תעניות וסיגופים מאוכל, וזה פשוט וברור. למסקנא עבודת השובב"ם היא: מה שהקב"ה אוהב אנחנו אוהבים, ומה שהוא לא אוהב אנחנו גם לא אוהבים, וכל זה נעשה אך ורק ע"י שפשוף עצמות.

לעטר בריא יקירא

ממשנתו של מרן אדמו"ר שליט"א

מבית
לעטר
לעטרות
מוסדות דז'יקוב

מת גוי האם מותר בהנאה

שוה ממון לא נחשב הנאה, גם זה צ"ע דהכא אין זה ראייה אלא השתמשות דמשתמש במת כדי ללמוד ע"י מנין אבריו, ולימוד ודאי הוי דבר השוה ממון, וכיצוד בזה כ' המל"מ ז"ל בפ"ח מכלי המקדש ה"ו דאע"י דמראה אין בו משום מעילה אבל הנוטל נר של הקדש להאיר לו הדרך איכא מעילה דאין זה הנאת מראה אלא השתמשות יעו"ש, וצ"ע.

עוד מצאתי דהשבות יעקב ז"ל בתשו' ח"א סי' פ"ט כ' וז"ל דאף דמת אסור בהנאה ועורו כבשרו בין במת ישראל בין במת עכו"ם מ"מ היינו עכו"ם שאינו קנוי לך משא"כ בעכו"ם ועבד הקנין לך קנין הגוף וכ"כ התוס' להדיא בב"ק דף י' ע"א ד"ה שהשור וכו', הרי מבורר בפשוטו דעת התוס' להחיה בהנאה ממת היינו שהוא קנוי לו משא"כ באין קנוי לו ודאי דאסור בהנאה, ויעו"ש שכ' דמהאי טעמא שרי ליהנות מגוים שמתו במלחמה נגד מלכות גוי, דע"י קנין מלחמה קנוים הם למלכות.

והנה לא ביאר השב"י ז"ל מאי קולא איכא במה שהגוי קנוי לו, ומדבריו ז"ל נראה דס"ל דבר מחודש מאד דאסור הנאה ממת היינו משום לתא דגזול, דאסור לגזול מאדם גם לאחר מותו, [עיי' בדברי המנח"ם ז"ל בהל' יציא ומתנה סי' ל"א דעת רש"י והרשב"א ז"ל דאפשר לזכות למת ויש קנין למת] ולפי' כיון דקנוי לישראל הוי כשורו וחמורו וגם לאחר מיתה ממונו הוא, ולפי"ז נראה דגם לישראל אחר מותר ליהנות ממנו אם אדמו מסכים שיהנה מעבדו.

והשתא לפי"ז לדבריו ז"ל יש ליישב ב' הקושיות הנ"ל, דהקושיא מסנהריב יש ליישב דכיון דסנהריב וסייעתו באו להחליש נגד מלכות ישראל וישראל כבשוה א"כ איכא חזקת מלחמה והם קנוים לישראל, [אלא דיש לגמגם בזה דלא הוי שם כיבוש מלחמה אלא שהמלך המיתם והוי כמו כל מיתה בידי מלאך המות] וכן הקושיא מהך דבכורות נמי יש ליישב למאי דכ' החת"ס ז"ל דמיייר בשפחה הקנויה בהנאה. וכיון דבדברי השב"י ז"ל צ"ע דא"כ אם המת הסכים מחייו שיהנו מגופו לאחר מיתה ה"י מן הדין שמותר ליהנות ממנו לאחר מיתתו דאין כאן גזל, ומסתיתמת הפוסקים ז"ל לא שמענו להחיות בכח"ל.

ונלע"ד בע"ה ליישב הקושיות הנ"ל בהמצאה נפלאה ואף כי מחודש הוא מאד מ"מ לא אמנע מלכתוב. ונהה התוס' בע"כ כ"ט ב' ד"ה כפרה, אהא דאמרי' התם דהא דמת אסור בהנאה לפי' גז"ש מעגלה ערופה ואמרי' "התם

ושונרי, ומוכח דמת גוי מותר בהנאה דאל"כ אסור להאכילם לכלב וחתול. יעו"ש והנה קשיא לי בזה עוד ב' קושיות חמורות דיש להוכיח מהתם דמת גוי מותר בהנאה. א' הנה בסנהדרין צ"ד ב' אמרי' "אמר ר' יוחנן יבא סנהריב וסייעתו ויעשה אבוס לחזקיהו וסייעתו" ופי' רש"י ז"ל שם בד"ה ויעשה וז"ל "שיהיו כולם פגרים ויאכילו סוסייהם ובהמתם בתוך עצמות הפגרים כעין אבוס" ומוכח להדיא דמת גוי מותר בהנאה דאל"כ היאך מותר להשתמש בעצמותיהם ולעשות אבוס.

והוי מצינו ליישב דלעשות מעצמות אדם אבוס הוי הנאה שלא כדרך דאינו אסור מדאורייתא ונימא דאסור הנאה ממת היינו רק כדרך הנאתו, מיהו הא ליתא, דנחי דהמל"מ ז"ל שם ס"ל דהנאה שלא כדרך מותר במת היינו מה"ת אבל מדרבנן אסור לכו"ע, והגרעק"א ז"ל בגליון לשו"ע יור"ד הנ"ל ציין לדברי הגינת ורדים ז"ל [הקדמון] ביו"ד כלל א' סימן ד' דכ' דאסור ליהנות ממת גם שלא כדרך הנאה, ותו דנראה דשימוש בעצמות לאבוס הוי הנאה כדרך.

ב' תו קשיא לי מזה דאמרי' בבכורות מ"ה א' א"ר יהודה אמר שמואל מעשה בתלמידיו של ר' ישמעאל ששלקו זונה אחת שנתחייבה שריפה למלך בדקו ומצאו בה מאהים וחמשים ושנים אמר להם שמא באשה בדקתם שהוספי לה הכתוב שני צירים ושני דלתות, ותקשי ה"י מותר להם למנות האברים, הא הוי השתמשות במת והנאה ממת, והרי מת אסור בהנאה.

ומצאתי ת"ל דהחת"ס ז"ל בתשו' יור"ד סי' של"ו כ' וז"ל "והאי שפחה דנתחייבה שריפה למלכות ושלקוה במס' בכורות מ"ה ע"א האי שפחה עמלקית היתה דמותרת בהנאה או אפי' שפחה כנענית של ישראל ותליא בפי' הראשונים בכונת תוס' דמס' ב"ק י' ע"א סוף ד"ה שהשור וכו' ועיין מ"ל פי"ד מאכל עו"ש". והנה התינוח להסוברים דמת גוי מותר בהנאה אבל להסוברים דמת גוי אסור בהנאה וכ"ש עבד ושפחה מתיים דאסור בהנאה הדק"ל.

שור' דהחזו"א ז"ל באהלות סי' כ"ב סק"ב הביא דברי החת"ס ז"ל הנ"ל, וכ' דכיון דאין כאן אלא ראייה בעלמא וריאיה זו אינה נמכרת בשכר אינה נחשבת הנאה, וכ' דמוכרה הוא להסוברים דמת גוי מותר בהנאה וכדברינו הנ"ל.

מיהו צ"ע גדר הדבר, דבדאי דבר שדרך הנאתו הוא בריאה וכוון תמונה וכד' אסור באיסורי הנאה, ואי כונתו ז"ל דהנאה מגוף האדם לא הוי בריאה והוי הנאה שלא כדרך, הא איתנין לעיל מדברי המל"מ מהנור"ד ז"ל דאסור ליהנות ממת גם שלא כדרך הנאה ע"פ מדרבנן, ואי כונתו ז"ל דאיסור הנאה היינו רק דבבר השוה ממון, אבל מה שאינו

בפרשתינו כתבה תורתנו הקדושה אצבע אלקים הוא, ובסנהדרין צ"ה ב' גבי נס דהכאת סנהריב וחיילותיו אמרי' "במה הכם וכו' רבי יהושע אומר באצבע הכם, שנאמר ויאמרו החרטומים את פרעה אצבע אלקים היא, היא אצבע שעתידיה ליפרע מסנהריב", ע"כ נכתוב ענין להלכה שיש ללמוד מחיילותיו של סנהריב.

בע"כ ל"ט ב' אמרי' "ומת גופי' מנלן אתאי שם מעגלה ערופה, כתיב הכא ותמת שם מרים וכתוב התם וערפו שם את העגלה בנחל, מה להלן אסור בהנאה אף כאן נמי אסור בהנאה", וכן פסק הרמב"ם ז"ל בפ"ד מהל' אבל הכ"א "המת אסור בהנאה כולו, חוץ משעריו שהוא מותר בהנאה מפני שאינו גופי", וכ"פ מרן המחבר ז"ל ביו"ד סי' שמ"ט ס"א.

והנה התוס' בבבא קמא י' א' ד"ה שהשור הק' למאי בעי' דרשא דשור ולא אדם' תיפו'ל דמאמר' התם דשור פסולי המוקדשין שנפל לבור פטור דבעי' 'והמת יהיה לו' שיהי' מותר ליהנות מהמת וא"כ אדם נמי כיון דאסור ליהנות ממת לא קרינן בי' 'והמת יהיה לו' ותי' התוס' וז"ל "לא קשיא מידי, למאי דפרישית לעיל דשור ולא אדם איצטרך לעבד ולנכרי הקנוי לישראל שנפל לבור דההוא שרי בהנאה", והנה התוס' לא ביאר מנלן דבגוי ליכא איסור הנאה, אבל מדברי הרמב"ן ז"ל בכתובות סי' א' ד"ה אוציא, נראה דהיינו טעמא משום דגז"ל לאסור בהנאה ילפי' ממרים שהיתה ישראל. ולית לן מקור לגוי.

והמל"מ ז"ל בפ"ד מהל' אבל הכ"א האריך בזה והביא פלוגתא עצומה של רבנן קמאי ז"ל האם מת גוי מותר בהנאה או אסור, ולהלכה דעת מרן המחבר ז"ל ביו"ד סי' שמ"ט ס"א דמת גוי אסור בהנאה יעו"ש, ובכ"ז שם הביא דמ"ז מ' מקור לזה מתשו' הרשב"א ז"ל, והגר"א ז"ל בשו"ע שם בביאורו הכריע דמותר בהנאה. והפתחי תשובה ז"ל הביא מדברי אבן השם ז"ל דכ' דמת גוי אסור בהנאה רק מדרבנן יעו"ש.

והנה הרמב"ן ז"ל בכתובות שם רמז דבמסכת שבת בפ' המצניע איכא ראי' דמת גוי מותר בהנאה וסתם ולא ביאר, והרשב"א ז"ל בתשו' סוף סי' תקנ"ח כ' דכונת הרמב"ן ז"ל לדברי הירושלמי בפ' המצניע סוף הלכה ה' [שהביא המנ"ם ז"ל בסוף דבריו שם] דהנמצא מת גוי מרה"ר לרה"ר להאכילו לכלבו חייב גם לדעת ר' שמעון דהוי מלאכה הצריכה לגופה יעו"ש, ומוכח דמותר להאכיל מת גוי לכלבו ואינו אסור בהנאה.

והנה הגאון מוה"ר אריה יהודה לייב ז"ל בר' דהצמח צדק ז"ל [הקדמון] בתשו' צ"צ סי' ג' הביא ראי' עצומה דמת גוי מותר בהנאה, מהא דאמרי' בסנהדרין י"ט דדוד קידש את מיכל במאה ערלות פלשתים ואמרי' התם דשאל סבר דלא חזי למידי ודוד סבר חזו לכלבי

מנולן, אמרי דבי רבי ינאי כפרה כתיב בה כקדשים, והתוס' שם כ' וז"ל "תימה בפי' דכריות דרשינן וערפו שם תהא קבורתה, וז"ל דאיצטריך תרשייהו דאי משום דכתיב כפרה הוה אמרי' לאחר עריפתה מותרת דאין לך דבר שנעשית מצותה ומועלין בו, ואם מוערפו, הוה אמינא אינה אסורה עד לאחר מיתה לכך איצטריך כפרה כתיב כקדשים דמיתסר אף מוחיים". והעולה מדברי התוס' דאיסור הנאה דעגלה ערופה לאחר עריפתה ילפי' מדכתיב וערפו שם תהא קבורתה.

והנה בגוף הלימוד דעגלה ערופה אסורה בהנאה מהא דטעון קבורה צ"ע נהי נמי דמצינן למילף מזה דאסור להנות הנאה המכלה אותו דשוב לא יוכל לקברו, מ"מ מנולן למילף מזה דגם הנאה שאינה של כילוי אסור נימא דיהנה מזה ואח"כ יקברו, ובע"כ למימר דכל הנאה הוי סתירה למצות קבורתו. דהנאה הוי ממה שלא נקבר.

והנה המחלוק' ז"ל במצוה קמ"ו אות י"א כ' דעגלה ערופה ליתא כלל חיוב קבורה מדאורייתא, והא דדרשינן שם תהא קבורתה לא אתי אלא למימר דאסור בהנאה גם לאחר עריפה, ובעי' לומר תתם דחיוב קבורה בעגלה ערופה הדר ילפי' ממת דאין גוש' להצאין יעוש', אבל במצוה תק"ל את כ' דייק מדברי רש"י והרמב"ם ז"ל שם דנקברת במקום עריפתה, דחיוב קבורה עגלה ערופה הוי חיוב תורה.

ומעתה לפי' נלע"ד בע"ה דבר נפלא, דכיון דאיסור הנאה ממת ילפי' מעגלה ערופה, א"כ י"ל דמעגלה ערופה ילפינן דכל שטעון קבורה אסור בהנאה וכו', וא"כ ה"ה מת דטעון קבורה ממילא הוא דאסור ליהנות ממנו, דכל הנאה הוי סתירה למצות קבורה, ונמצא לפי' דאין איסור הנאה דמת דומה לשאר איסורי הנאה, דהתם נאסר הדבר בהנאה, אבל במת יסוד האיסור היינו משום מצות הקבורה.

ובזה יש לבאר בע"ה באופן נפלא הא דאמרי' בסנהדרין מ"ז ב' דקבר המת נמי אסור בהנאה וכן תכייני המת וכל הנקבר עמו, וכ' רש"י ז"ל שם בד"ה אמרו וז"ל "משום דמת וכל הנך הנקבר בו איסורי הנאה ניתנו, דגמר שם מעגלה ערופה כדלקמן", והגרע"א ז"ל בתשו' קמא סי' מ"ה כ' להוכיח דדעת רש"י ז"ל דקבר המת אסור בהנאה מה"ת, והחזו"א ז"ל ב"יור"ד סי' ר"ט סוס"ק י"א הוכיח מדברי הרמב"ם ז"ל בפ"י מ"אכל הכ"כ, דכל הכלים שזורקין על המת על המיטה הנקברת עמו אסורין, גזירה אטו הכריכי המת, ומוכח דתכריכי המת אסורין בהנאה מה"ת, דאל"כ הוי גזירה לגזירה. אולם מהרש"ם ז"ל בתשו' יור"ד סי' ר' כ' בדעת הרמב"ם ז"ל דאסור בהנאה רק מדרבנן יעוש', וחמנ"ס ז"ל בקר"ס נסתפק אי הוי מתוך התורה או מדרבנן.

והנה צ"ע טובא בדברי רש"י ז"ל דאיסורין נלמד משום הגז"ש דילפי' שם' מת מעגלה ערופה, וצ"ע הא בעגלה ערופה לא מצינו אלא איסור הנאה מהעגלה עצמה, ולדברינו ניהא מאד, דכיון דילפי' דההנאה ממת הוי ביטול מצות קבורה, אי"כ כיון דילפי' התם בסנהדרין מדכתיב מותו, מוכח את עפרה' דקבר הוי צורך המת, א"כ כל

הנקבר עם המת וכל הנעשה לצורך קבורתו הוי בכלל הגז"ש דשם שם' מעגלה ערופה. וה"ה ארון ותכריכי דהוי צורך קבורתו אסורין בהנאה. אע"ג דמדאורייתא ליכא חיוב לעשות תכריכין למת, מ"מ לבתר דחז"ל תקנו כן ולבשר דנהגו כן ה"ז נכלל ממילא בקבורת המת ונאסר בהנאה, ואין זה איסור הנאה נפרד אלא ממילא נכלל בגז"ש דשם שם' מעגלה ערופה, ומש"כ החזו"א ז"ל דהוי מה"ת אין הכונה דהוי איסור תורה אלא כונתו ז"ל דאין זה איסור הנאה נוסף שאסרו חז"ל ליהנות מתכריכי המת אלא מדרבנן זה נכלל בגז"ש דשם שם' וממילא שייך לגזור במלבושים שזורקים על המת אטו הכריכי המת דתכריכין גופייהו אסורין מעיקר הדין ולא מגזירה חדשה ולפי' לא הוי גזירה לגזירה. והנה לדברינו נמצא דאיסור הנאה ממת גם הנאה שלא כדרך אסור מה"ת [והיינו גם אם לא נמצא טעמא דהגז"ל ז"ל הנ"ל דלא כתיבא בי' אכילה], דאין זה משום דמת אסור בהנאה אלא משום דההנאה ממת הוי ביטול מצות קבורה, ובוזה מה לי הנאה כדרך מה לי הנאה שלא כדרך.

ומעתה אי כנים אנו בדברינו, הנה לענין גוי מת אי מותר בהנאה רמאי עלן לבקר האם מת גוי טעון קבורה או לא, והנה הרמב"ם ז"ל בפ"י לתורה בפר' כי תצא עה"פ ולא תטמא את אדמתך כ' וז"ל "ולא תטמא את אדמתך. על דעת רבותינו איננו טעם כלבד, בעבור שלא תטמא את אדמתך, שא"כ יהיה מותר בחוצה לארץ, אבל הוא לאו שני. והנה המלין התלוי או אפילו המת בארץ עובר בשני לאוין ועשה, ובחוצה לארץ בעשה ולא תעשה אחד, שהוא למד מן התלוי, כאשר פירשתי. ומן הלאו הזה קבר יהושע מלכי כנען ביום, אף על פי שאין בתליתין הקלה שהזכירו רבותינו במגדף ועובד ע"ז, אבל היה בהם משום טומאת הארץ, או שחשש לקללת אלהים מן המשל של שני האחים, כאשר פירשתי". והנה לתי' קמא דהאיסור משום טומאת הארץ נראה דאין זה משום חיוב קבורה אלא משום שלא לטמאות את הארץ ויתכן דלפי' מותר להוציא מת גוי לחו"ל ולא לקברו, אבל לתי' בתרא דמשל דב' האחים שייך נמי במת גוי א"כ שפיר ילפי' מזה דאיכא חיוב קבורה בגוי.

והמנח"ח ז"ל במצוה תקל"ז נסתפק בגוי עובד ע"ז שהומת ע"י ב"ד האם אסור להלינו ואיכא מצוה לקבורו וכו' דמדברי רש"י ז"ל שהביא שם המשל באח המלך שנחלה, נראה דזה שייך רק במת ישראל, והביא מדברי הרמב"ם ז"ל דגם במת גוי שייך חך משל יעוש'. מיהו מדברי הרמב"ם ז"ל לא נראה דהכריע בזה אלא ספיקו מספק"ל.

אמנם מדברי הרמב"ם ז"ל בספר המצוות עשה רל"א דכ' "המצוה הרל"א היא שצונו לקבור הרוגי בית דין ביום שייחרגו והוא אמרו יתעלה (עש) כי קבור תקברנו ביום ההוא. ולשון ספרי כי קבור תקברנו מצות עשה, והוא הדין בשאר המתיים. כלומר שייקבר כל מת מישראל ביום מותו", מוכח דרק במתי ישראל איכא מצות קבורה מה"ת.

ומעתה לפי' ז"ל, לדעת הרמב"ם ז"ל דגם בגוי איכא חיוב קבורה א"כ ה"ה דאיכא איסור הנאה וכדמצינו לענין מת ישראל, אבל לדעת הרמב"ם ז"ל דליכא חיוב קבורה בגוי ה"ה דליכא איסור הנאה. והדברים מדויקים ת"ל עד להפליא, דהנה הרמב"ם ז"ל בפ"ה מערכין הי"ז כ' "וכן האומר ראש עבד זה וכו' הקדש למזבח או שאמר ראשי הקדש למזבח אינו חייב אלא בדמי ראשו ורואין כמה ישוה אותו אבר אילו היה נמכר ויביא בדמיו קרבן" וז"ל הרמב"ם ז"ל השיג וז"ל "וכי מה ישוה אדם כאשר יוסר ראשו ואפי' לכלבים אינו ראויו שהרי אסור הנאה הוא, וכן אסור בהנאה אלא ישראל דומיא דמריים, ראויו שהרי אסור הנאה הוא אילו לא היה קשה אלא מעבד הוה מתרצינן דבעבד שלא קבל עליו מצות עסקינן דעכו"ם הוא ואינו אסור בהנאה אלא ישראל דומיא דמריים, הא קמן דעת הרמב"ם ז"ל דמת גוי מותר בהנאה וא"ש היטב למאי דהוכחנו דדעת הרמב"ם ז"ל דמת גוי אינו טעון קבורה.

וכן הוא מדויק מאד בדעת הרמב"ם ז"ל, דהנה המנח"ח ז"ל ב"הל' אבל הנ"ל אסיק דהרמב"ם ז"ל ספיקו מספק"ל האם מת גוי מותר בהנאה או לא יעוש', ולהנ"ל ניהא מאד, דהא הרמב"ם ז"ל נסתפק בפ' לתורה האם איכא מצות קבורה בגוי, דלגיסא קמייאת שם דאיכא בי' רק האיסור ד"ולא תטמא את אדמתך" הרי בחו"ל ליכא מצות קבורה וגם בא"י אין זה מצות קבורה אלא שלא לטמא את הארץ, ואתאי ספק זה כספק זה, והוא כ"פ ת"ל.

מיהו יש לסתור דברינו דנהי דליכא חיוב תורה לקבור גוי, מ"מ האם מדרבנן מצינו בגיטין ס"א א' אמרי' "וקוברין מתי נכרים עם מתי ישראל מפני דרכי שלום" ורש"י ז"ל פ' תתם דהוכחנו דקוברין מתי נכרים עם מצינו הרגונים עם ישראל, אבל הרשב"א והר"ן ז"ל שם פי' דגם במצא מת עכו"ם לבד חייב לקבורו ולטפל עמו מפני דרכי שלום וכו' מפני המחבר ז"ל ב"יור"ד סי' שס"ז ס"א.

והשתא יש להסתפק בגדר החיוב דדרכי שלום האם הכונה דמשום דרכי שלום תיקנו חז"ל חיוב קבורה בגוי או דילמא ליכא כלל חיוב קבורה אלא חיוב שלא לעורר איבת הגוים עלינו, ונפק"מ להנ"ל, דאם נימא דהוי חיוב קבורה א"כ י"ל דאיכא נמי איסור הנאה במת גוי מדרבנן, אבל אם ילפי' מצות קבורה אלא מצות דרכי שלום י"ל דאינו אסור בהנאה.

ואם נימא כגיסא קמייאת דהוי חיוב קבורה מדרבנן, נרויח בזה לבאר דעת האבן עזר ז"ל בס"ל כ' שביאי הפתחי תשובה ז"ל ב"יור"ד סי' שמו"ט דמת גוי אסור בהנאה רק מדרבנן יעוש', ובפשוטו צ"ע מהיכי תינה דהוי איסור רק מדרבנן דבדברי רבנן קמאי ז"ל מצינו או איסור גמור מה"ת או היתר גמור, ולהנ"ל ניהא מאד, דכיון דלדעת הרשב"א והר"ן ז"ל הנ"ל דטעון קבורה מדרבנן א"כ אסור ליהנות ממומדרבנן, וא"ש.

ואם כנים אנו בע"ה בזה יש לבאר

היטב הא הירושלמי בפ' המצניע ס"ל דמת גוי מותר בהנאה וכנ"ל, דגם בזה י"ל להירושלמי ז"ל לטעמי' אזיל, דהנה בירושלמי בפ' מנזיר ה"א אמרי' לענין היתר לכהן לטמאות למת מצוה "אית דבעי מישמעניה מן הדא כי קללת אלקים תלוי, את שהוא מוזהר על קללת השם מוזהר הוא על מת מצוה וכו' התיבון הרי גוים" ופי' הקרבן העדה ז"ל "התיבון הרי עכו"ם שמוזהרין על קללת השם שהיא אחת ממצות בני נח ואפ"ה אין מצוה בקבורתו", הא קמן דליכא מצוה לקבור מת גוי, וא"ש היטב הא דס"ל להירושלמי דמת גוי מותר בהנאה [נאליס עי' בדברי הפני משה ז"ל שם ולפי"ו אין להוכיח דליכא מצות קבורה בנזי].

אמנם אם כן יש להק' מדברי התוס' בבב' ק"א י' הנ"ל בריש המאמר דכתבו התוס' דעבד מת מותר בהנאה, והנה לדברינו טעמא דמותר ליהנות מגוי מת היינו משום דאינו טעון קבורה, הרי מוכח מזה דעבד אינו טעון קבורה דא"כ הרי אסור בהנאה, והנה בדברי התוס' נחתכו המל"מ והקצוה"ח ז"ל באיזה עבד קמיירי, לדעת המל"מ ז"ל בפ"י מהל' אבל הכ"א לכונת המל"מ לעבד כנעני שמל וטבל, אבל דעת הקצוה"ח ז"ל בס"י ת"י סק"א דהתוס' מיירי בעבד דלא מל וטבל אלא קנוי למעשה דידי.

והשתא התינח לדעת הקצוה"ח ז"ל כיון דלא מל וטבל י"ל דאינו חייב קבורה דהוי גוי לכל דבריו, אבל לדעת המל"מ ז"ל דמיירי בעבד שמל וטבל צ"ע אמאי אין טעון קבורה, והראוני לדברי הגר"י ענגיל ז"ל בספרו בית האוצר מערכת א-ד כלל ח' אות ב' ד"ה ובגוף, ושם הביא בשם תלמידיו שהוכיח מדברי הר"ן ז"ל בנדרים י"ח ב' ד"ה את עבדיו שפי' הא דאמר' התם "עבדיו ושפחותיו הכנענים למנחותא עבידו" וז"ל "ואיכא דגרסי למנחותא כלומר שאין עומדין לאכילה אלא לנחירה בעלמא שכשהו מניחין אותן ואין אדם אוכל" ומוכח דאינו טעוני' קבורה. והגר"י ענגיל ז"ל הוכיח התם מדברי הירושלמי בפ"י דנדרים סוף ה"ג דקתני התם דעבדו ושפחתו אינו יכול להאכילן לכלבים יעו"ש הרי מוכח דאסורין בהנאה וטעונין קבורה, והנה דבריו ז"ל הן סייעתא גדולה לטעם שכתבנו דכל שטעון קבורה אסור בהנאה, דאל"כ אין הוכחה כלל מהירושלמי דנהי דאסורין בהנאה מ"מ מכלל דטעונין קבורה.

אלא דגוף הוכחתו מהירושלמי אינו מוכרח דהוי דין תורה דיל' דהוי מדרבנן משום דרכי שלו וכנ"ל מדברי הגמ' בגיטין והא דקאמר הירושלמי דאסור להאכילן לכלבים תליא בספקתו הנ"ל לענין דרכי שלו, דאי דרכי שלו הוי חייב קבורה א"כ ממילא אסור בהנאה מדרבנן, ולהך גיטא

דרכי שלו' אינו חייב קבורה י"ל כונת הירושלמי דאין זה משום דאסור בהנאה אלא משום דמדרבנן צריך לקברו משום דרכי שלו'.

ובע"כ לתרץ כן דברי הירושלמי דאל"כ קשיא מדברי הירושלמי אהא דכ' התוס' בבב' ק"ה הנ"ל דעבד מת מותר בהנאה, אלא בע"כ דהתוס' הרי קאי אדאורייתא דהא כ' דלהכי בעי' קרא דשור ולא אדם, ומדאורייתא אין העבד טעון קבורה וממילא מותר בהנאה, והירושלמי מיירי מדרבנן דטעון קבורה מדרבנן.

מיהו עכ"פ מהא דכ' התוס' דעבד מת מותר בהנאה, ולדעת המל"מ ז"ל דמיירי במל וטבל, יהי' מוכח דעבד מת אינו טעון קבורה מה"ה, וא"ש היטב למאי דהבאנו לעיל מדברי הירושלמי דמת גוי מותר בהנאה ואינו טעון קבורה, וס"ל להתוס' דעבד כיון דאינו בר ישראל גמור דינו כגוי דאינו טעון קבורה, [ומצני' דוהמנהג בדברי התוס' בנזיר ס"א ב' ד"ה אי חזי, דעבד דינו כגוי דאינו טעון קבורה ופי' דברי הגר"ע ז"ל בגולה ש"ש].

והנה אי כנים אנו בע"ה במש"כ דעבד חייב קבורה מדרבנן, מקום יש ליישב הא דהוי קשיא לי אהא דס"ל להמל"מ ז"ל הנ"ל דעבד שמל וטבל מותר בהנאה, דאמר' בכתובות ע"ט ב' "דתינא ולד בהמת מלוג לבעל ולד שפחה מלוג לאשה וכו' אלא רבנן אי חיישי למיתה אפי' ולד בהמת מלוג נמי לא ואי לא חיישי למיתה אפילו ולד שפחה מלוג נמי לעולם חיישי למיתה ושאני בהמה דאיכא עורה", ומוכח להדיא דעור השפחה אסור בהנאה.

ולהנ"ל ניחא, די"ל דהתם הוי מדרבנן, ובסוף המאמר כתבנו בע"ה בשם הרמב"ן ז"ל דעור אדם נמי טעון קבורה, וכיון דטעון קבורה מדרבנן משום דרכי שלו' ממילא אסור בהנאה מדרבנן, ולפיכך תיקנו חז"ל דולד שפחת מלוג לאשה.

והנה מדאתי' בע"ה להכי דאיסור הנאה תליא בחיוב קבורה הבא נבא ליישב קו' הגאון מהר"א ז"ל מקידוש דוד בערלות פלשתיים וב' הקושיות שהקשינו לעיל על דתוס' דסנחריב ומוהך דבכורות.

[א] דהנה בקו' מהר"א ז"ל מהך דפלשתיים דאמר' דערלות שלהם חזי לכלבי ושונרי, הנה לדברינו ניחא מאד, דהנה התוס' יו"ט ז"ל בפ"י דשבת מ"ה ומנחת חינוך ז"ל במצות תקל"ז את ב' נסתפקו האם איכא מצות קבורה בפחות מכזית מן המת, [נאליס' בכזית מן המת, אפי"ג דהתי"ט והמנח"ח ז"ל הג"ל פשיט"ל דאיכא מצות קבורה, מ"מ המל"מ ז"ל בפ"י דמאכל חכ"א ד"ה אשר ע"כ והחז"ק ז"ל באהלות סכ"ג סק"ג נסתפקו בזה דשמו רק בראשו ורובו של מת איכא מצות קבורה].

ומעתה להך גיטא דליכא מצות קבורה בפחות מכזית מן המת, א"כ לדברינו ליכא נמי בזה איסור הנאה, וכיון דסתם ערלה

הוא פחותה מכזית א"כ גם להך גיטא דמת גוי אסור בהנאה היינו דוקא משום דאיכא חיוב קבורה אבל בליכא חיוב קבורה מותר בהנאה, וא"ש. וליכא למימר דכיון דכל הערלות יחד הוי טפי מכזית חייב לקבורן, דזה אינו, דמסתברא דכיון דכל ערלה בפנ"ה הוי פחות מכזית מאותו פלשתי ליכא חיוב קבורה בזה. [ויש לדון מהא דאמר' ביטא פ"א א' דכחצי זית ממת זה וחצי זית ממת אחר מצטרפין לענין טומאה וי"ל ואכ"מ].

אמנם אחי' י"ל דכיון דדוד הסיר את ערלתו לאחר שהמתים וכדמוכח מדברי הכתוב [בשמואל א' ח'] וי' בפלשתיים מאתים איש ויבא דוד את ערלתיהם' והרי כשהמתים כבר נתחייבו בקבורה, וא"כ גם אך חתך ערלתם לא פקע חובת קבורה ושוב אסור בהנאה, מיהו י"ל דכשהביא ערלותיהם לשאול המלך כבר לא ה' גופם קיים וכיון דלא נשאר אלא פחות מכזית פקע חובת קבורה.

ובאמת גוף הדין לא בריא לי דשפיר י"ל דמי שחתך פחות מכזית מן המת אפי"ג דשאר הגוף טעון קבורה מ"מ אותו פחות מכזית שחתך אינו טעון קבורה. מיהו נראה בע"ה הוכחה כוננה דגם אם חתך פחות מכזית מהמת חייב קבורה, דהנה הר"ן ז"ל בחי' לחולין ככ"א א' ב"ה שמה, הביא בשם הרמב"ן ז"ל דעור אדם גם לאחר שהפשיטוהו מן המת טעון קבורה יעו"ש, והשתא לדעת המל"מ ז"ל הנ"ל דגם כזית מן המת אינו טעון קבורה צ"ע היאך יפרנס דברי הרמב"ן ז"ל דגם לאחר שהופשט העור טעון קבורה, אלא בע"כ דכיון דהופשט מהגוף שנתחייב בקבורה תו לא פקע.

[ב] ולענין הקושיא דאקשינן מהך דסנחריב, נראה בע"ה לתרץ דמדאמר ר' יוחנן שחיילות סנחריב יעשו אבוס לישאל מוכח דהיתה הגזירה עליהם שלא יתנו לקבורה, ולהנ"ל ניחא מאד דרק בגוי דאיכא מצוה לקבורו איכא איסור הנאה, אבל גוים שאין מצוה לקבורם ליכא איסור הנאה, ולפיכך כיון דלא יתנו לקבורה ה' מותר ליהנות מהם ולעשותם אבוס לבהמות ישראל.

[ג] ולענין הקושיא מהך דבכורות בזונה שמנו אבריה, נראה בע"ה לתרץ, דהא אמר' התם דהזונה נתחייבה שריפה למלך יעו"ש, וכיון דנתחייבה שריפה למלך משום דינא דמלכותא, הרי לא עמדה ליקבר אלא לישרף, וכיון דלא עמדה ליקבר י"ל דשוב ליכא איסור הנאה דלה"ל היאסור הנאה היינו משום דבזמן שנהנה מבעל מצות קבורתו, אבל מי שדנוהו המלכות בשריפה ולא לקבורה שוב אינו מבטל מצות קבורתו דבלא"ה אינו עומד ליקבר. [ונם בלא דינא דמלכותא, יש לדון במי שידעי' לו שלא יקבר דמותר ליהנות מנפשו דאינו מבטל הקבורה].

פרשת וארא

דיני בציעת הפת בשבת

סעודת ליל שבת

א. מצוה לבצוע בכל סעודה של שבת על שתי ככרות שלימות, זכר למן שנאמר בו (שמות טז כג) 'לקטו לחם משנה', וגם הנשים מחויבות בלחם משנה, שגם הן היו בנס המן (מ"ז סק"א).
ב. חלה שנפלו ממנה מעט חתיכות ופירורים, נחשבת ללחם שלם (חוט שני ח"ד פפ"ה סק"כ), וכן המפריד שני לחמים זה מזה והם שלמים, גם אם ניכר שהיו דבוקים, הם נחשבים לשלמים, ואם נדבק קצת מלחם אחד למשנהו, טוב להסירו כדי שיראה שלם (שו"ע אור"ח קס"ג ס"ג). אולם לכתחילה טוב שהלחמים יהיו שלמים לגמרי, ולכן לא יסיר את התווית הדבוקה בלחם אלא אחרי בציעתו, כדי שהלחם יהיה שלם בשעת הברכה (ש"כ פנ"ה ס"ק ח).

סעודת יום שבת

א. כך הוא סדר בציעת הפת, בתחילה עושה סימן עם הסכין במקום שרוצה לחתוך (מ"ז רע"ד סק"ה), ותופס את שתי החלות בעשר אצבעותיו (שו"ע קס"ד ס"ד), ומברך ברכת המוציא, ובשעה שמזכיר את שם השם מגביהן מעט (מ"ז קס"ג ס"ג), ולאחר גמר הברכה בוצע את החלה, בליל שבת בוצע על התחתונה וביום בוצע על העליונה (שו"ע ורמ"א רע"ד ס"א), ועל פי המקובלים טובלה במלח ג' פעמים (מ"ז קס"ג ס"ק ל"ג), ויאכל כזית בתוך זמן אכילת פרס [2-4 דקות (ש"כ פנ"ד לא)], ולכתחילה טוב שלא יפסיק בדיבור עד גמר אכילת כזית (מ"ז קס"ג סק"ה), ותוך כדי אכילתו יחתוך עוד פרוסת חלה גדולה יותר מהפרוסה שלו וישגרנה לאשתו [ובכך מקיים מה שאמרו בגמרא (יבמות סג:) 'ומכבדה יותר מגופו', והוא סגולה לעשירות (משנת חסידים ליל שבת פ"ד)], ואח"כ יחתוך ויחלק לשאר המסובים, ולא יתן מפרוסת המוציא בידיהם אלא יניח על השלחן והם יקחו מהשולחן (ע"פ שו"ע קס"ד ס"ה, קובץ מבית לוי ח"ו עמ' מח). ב. לכתחילה ראוי לבצוע גם את החלה השניה ולאכול ממנה כזית (מ"ז רע"ד סק"ד).

סעודה שלישית

א. מותר לצרף ללחם משנה לחם קפוא שרק עכשיו הוציאוהו מתא ההקפאה (ש"כ פנ"ה ס"ק יב, ועיי"ש הע' לט שם מחמירים), כיון שבדוחק אפשר לאכול אף בעודו קפוא (חוט שני ח"ד פפ"ה ס"ק יט). הלוקח מצות ללחם משנה יקפיד שתהיינה שלמות ולא שבורות או סדוקות, ומצה שנשברה מעט ולמראית העין נראת שלמה, כשרה ללחם משנה (ש"כ פנ"ה ס"ה). ב. כתבו בספרים הקדושים (קצ' ה"ק פ"ע אות ז ועוד) אכילת הפירורים הנושרים על השלחן מבציעת המוציא היא סגולה לקדושה ולזיכרון.

כף זכות

"והוי דן את כל האדם לכף זכות"

גליון מס. 73 | טבת תשפ"ד | יו"ל ע"י מערכת 'קובץ גליונות' | k.gilyonot@gmail.com

קפיצה קטנה של זכות

כעת כבר לא יכולתי לעצור בעצמי. השארתי את הילדים עם הטרמפולינה בחצר, ונכנסתי הביתה כשאני משתדל להשתלט על זעמי הנאה. התקשרתי לר' שלום ונדרתי לו על הממתנה עד שהואיל לענות, וכאשר ענה, שפכתי עליו את מרי ליבי, בדיבור מהיר וצפוף סיפרתי לו כמה אנו שומרים על המתנפת, כיצד אני מסרב לכל אדם המבקש להשאיל אותו, ועל כך שרק מפני כבודו הערסתי אליו הסכמתי לבקשתו. וכעת – אמרתי – משתדל להשתלט על כעסי, החזרתם לי את הטרמפולינה בצורה מחודדת! מלוכלכת כולה בכרץ חודר לא קטן פעור בה!

"אנהנו?" תהי ר' שלום באוזני, "מה פתאום? כנראה הבאת אותה אלינו כשהיא קרועה ומלוכלכת, אולי אחד הילדים השתמש בה בלי רשותך וקרע אותה?"

"גם את הקופסה לא איבדתם?" שאלתי אותו בצניות, "אולי רק הלמתי שהבאתי לכם את הטרמפולינה ארוזה בתוך הקופסה המקורית שלה ולא בתוך שקית ניילון שחורה?"

"אני לא יודע על מה אתה מדבר", הוא אמר לי, והשתדל להיות סבלני, "אבל אנחנו חוזרנו לך אותה בדיוק כפי שקיבלנו אותה. אני חושב שכדאי שתברר מול הילדים שלך את פשר העניין... כי אצלינו שמרו עליה מכל משמר."

"אתה משקר", אמרתי לו, וזעף על האשמה שהטח בילדי, "ואני די משוכנע שאתה מודע לשקר שאתה משמיע, קיבלתם טרמפולינה בת חמש עשרה, שמורה כמו חדשה, והחזרתם לנו סמרטוט מלוכלך!"

ידעתי שגם אם ייקרה לטרמפולינה משהו – לעולם לא אעז לפרות את צ'ק הערבון שיופקר ביד, אבל כיון שהערסתי לר' שלום הייתה גדולה כל כך, אילצתי את עצמי להסכים למלא את בקשתו, כשאני משכנע את עצמי ש'מחסד לא מפסידים' וששוחזפת כעסקיו של ר' שלום שווה את הסיכון הכרוך בהשאלתה...

כמוצאי שבת הגיע כבוד צעיר לקחת את הקופסה ובה המתנפת והמנוע המיוחד שלו. הסברתי לו ארוכות את כל כללי השימוש עליהם אנו מקפידים, וכאשר הבנתי כי המכשיר עתיד לעבור עוד מספר ידדים עד שיגיע לכדי שימוש, הצטרפתי שלא כתבתי אותם על דף. ועוד יותר מכך, הצטרפתי שהסכמתי בכלל לרעיון...

ביום חמישי, באחת בצהריים, דפק שליה בדלת והנחית על הסף את הטרמפולינה. לא בתוך הקופסה המקורית, אלא בתוך שקית ניילון שחורה, מכשרת רעות, וביקש חזרה את צ'ק הפיקדון.

על אף שאובדן הקופסה כאב לי, מילאתי את בקשתו והחזרתי לו את הצ'ק שקיבלתי. שהרי רק אדם קטנני במיוחד יעשה עסק מקופסת קרטון...

אבל כאשר הגיעו הילדים ורצו שאנפת עבורם את הטרמפולינה, גיליתי שהקופסה הייתה רק ההתחלה. הטרמפולינה הייתה מלוכלכת בכרץ בצורה מחפירה... ברמה כזו שאינה מאפשרת לילדים לקפץ בתוכה מבלי להתלכלך.

ניסיתי להתעלות מעל עצמי, הבאתי את צינור הגינה וניקיתי אותה, כשאני מנסה לא לכעוס על ר' שלום שאילץ אותי לתת לו את ההפץ הארוך ביותר כמשפחתנו והחזיר אותו בצורה כזו.

ואז, בעודי מנקה את הפלסטיק הצבעוני – גיליתי כי בחלקה האחורי של הטרמפולינה ישנו חור.

לכל משפחה יש הפץ כזה: פריט מיוחד שאין לכל אחד. סוג של הפץ שאנשים זקוקים לו, אבל בדרך כלל אינם מפרגנים אותו לעצמם. לפעמים זהו בוקסה גדולה ואיכותית, סולם באורך שישה מטרים, או גרטרנד ניד, מכשיר פקס, מכונת תפירה, או... מתנפת גדולה ומרשים, 'טרמפולינה' בלשון העם.

בטרמפולינה שלנו זכינו בהגדלה לפני חמש עשרה שנים, קיבלנו אותה בשמחה גדולה, ושמרנו עליה מכל משמר בתוך אריות הקרטון המקורית שלה, ורק בראש חודש או כיום הולדת, היינו מוציאים אותה ממקומה, מנפחים אותה ברוכ טקס, ומאפשרים לילדים ולחבריהם לקפץ ולהשתולל להנאתם.

כיוון שהטרמפולינה הזו גדולה יקרה מאוד, ואני רואה סיכוי לכך שביום מן הימים נכל להרשות לעצמינו לקנות אחת נוספת, אנו מקפידים לשמור עליה מכל משמר, ובמשך השנים סירבתי בעקשנות לבקשות מצד גננות, מדריכות בקייטנה ושאר ידידים שביקשו לשאול אותה ליום או יומיים. אבל כאשר פנה אלי ר' שלום (שם בדוי כמובן) יהודי יקר שאני מעריך מאוד אותו ואת פעילות החסד שלו, וביקש ממני לשאול את הטרמפולינה ליום אחד, לצורך פעילות שהם עושים לילדי הארבען שלהם – לא הדגשתי נעים לסרב.

ניסיתי להסביר לו בעדינות שאנו שומרים על הטרמפולינה כבר שנים רבות ולא מוציאים אותה מן הבית, שעלולה גבהה מאוד, ועוד דיבורי דחייה עדינים, אבל הוא היה כה טרוד ברצונו לשמח את ילדי הארבען, שלא הצליח להקשיב לנאמר בין המילים, וניסה לפתור את כל הבעיות באופן מעשי, כשהוא מבטיח להפקיד ביד צ'ק ערבון אישי שלו למקרה שהטרמפולינה תתקלקל ולשמור עליה מכל משמר.

ומה דעתכם? כיצד ניתן לדון את המקרה לכף זכות? אלו פרטים חסרים ישפכו אור על הסיפור?

את רעיונותיכם אתם מוזמנים לשלוח אלינו למייל k.gilyonot@gmail.com עד יום ראשון הקרוב.

בגליון הבא יובא סופו של הסיפור.

יש לכם סיפור אמיתי ומעניין שיכול להתפרסם במדור (בטשטוש פרטים)? נשמח לשמוע אותו!

שלחו את הסיפור בקצרה, וציינו מספר טלפון לחזרה.

בין כל שולחי הפתרונות תערוך מדי שבוע הגרלה מיוחדת על דיסק און קי חדש בשווי 100 ש"ח בחסות רשת חנויות "גל פז"

כתובת הסניפים: ירושלים מלכי ישראל 11

בני ברק רח' רבי עקיבא 89 | קריית ספר שדה חמד 1

מן הפתרונות שהתקבלו במערכת לסיפור משבוע שעבר

ולכן האם שחששה שאינה אוהבת אותה מספיק התאמצה תמיד להדגיש את אוהבתה אליה.

יכול להיות שהיה לה איזה שהוא עניין מסוים שהייתה צריכה לקבל יותר יחס, והיה לה בעיות בפרנסה שהיא נתנה לה יותר כסף לנישואי הבת.

תשובות התקבלו מאת הקוראים:

משפחת גרינבוים, משפחת הרסקין מודיעין עילית, יוסי ב', משה י. בני ברק, ישראל חיים בלומנטל, ועוד.

ניחשו נכונה את הפתרון: הקוראים צ.ר. וג.קליי

כיוון שלכנים הורשה האם יותר כסף מאשר לבנות, פייסה את ביתה על ידי נתינות מכובדות כל חייה.

היתה לאם עוד בת שנפטרה בגיל צעיר, וגשורה לה רק הבת הזאת ולכן פינקה אותה במיוחד.

האמא פונקה על ידי הוריה, וקבלה יותר עזרה מאשר האחים, ולכן חשבה שכך נהוג אצל כולם – להעניק יותר עזרה לבנות.

המתנות לא הגיעו מהאמא, אלא מאחת הדודות (או ידידה ערדית של האם) שאהבה את הבת במיוחד.

ההורים תרמו לכן כספים כל ימי חייו דרך הכולל, מבלי שיידע על כך, וסך כל התמיכה הייתה דומה לתמיכה שקיבלה הבת.

ההורים היו נשואים כזיווג שני, והבת הייתה רק ביתו של האב,

פתרון התעלומה משבוע שעבר

תקציר:

לאחר פטירת אימו מגלה נחום כי ארון הבגדים של אמו מלא בארגוני נדוניה עבור נכדתה האחת – בת אחותו, ואילו עבור ביתו, בת אותו הגיל, אין שם אלא רק קרטון קטן אחד. כיצד ניתן להבין את העניין ולדון את האם לכף זכות?

שנים חלפו, נחמי, נכדתי הבכורה הגיעה לגיל שבע עשרה, ויום אחד אני מקבל טלפון מכני המתגורר בקרבת מקום: "אבא", הוא אומר, "אולי יש לכם מקום בארון? קיבלנו מתנה שתי שמיכות פוך וחשבנו לשמור אותה לנדוניה של נחמי, אבל אנחנו לא מצליחים להחזיק אותן לשום מקום".

הרגשתי שאחני מצלצלות כאילו עבר בי זרם חשמלי. הארגונים! ארזי הנדוניה היוקרתית שהרסו את חיי... תחרשה מפחידה של 'דה-

זה-ו' עלתה בי, "יש לנו מקום", אמרתי לאיטי, "אבל אני אדבר איתך אחר כך, אני חייב לעשות שיחה דחופה עכשיו".

לאחר שנים ארוכות בהן לא הייתי מתקשר אלא כדי לאחל 'פסח כשר ושמוח' שנה טובה! 'מזל טוב' הופתעה אחותי לשמוע אותי בסתם יום של חול. שאלתי הפתיעה אותי עוד יותר: "כן", היא אמרה, "שמרתי ארגונים של נדוניה שקניתי לבנות אצל אמא, למה נזכרת לשאול?"

נכון עד עומק נשמתי סיפרתי לה על הארגונים שראיתי בכיתה של אמא, שכוע לאחר פטירתה, ועל הרגשות הקשים שהדבר עורר בי, והיא נדהמה.

"זה היה כדויק להיפך!" אמרה, "אמא תמיד אוהבה אותך יותר משאהבה אותי, את כל פרטי הנדוניה לבת שלי – קניתי מכספי,

והיא לא השתתפה בגרוש, אבל פרטי נדוניה לבת שלך, היא קנתה בעצמה, וצירפה פרט לפרט במסירות, דואגת שכיוון שאדם אינכם מכינים נדוניה מראש, תאלצו להצטמצם ולא תוכלו לקנות לה הכל... אם משהו מבינו היה צריך לקנא ברעהו, זה אני כן, ולא הפוך!"

לו הייתי שומע את המילים הללו עשור קודם – כנראה שהיה בהם כדי להביא נחמה לליבי, אבל עכשיו? עכשיו הן רק הסכו לי כאב. מוכיחות לי כמה שוטה הייתי שלא דנתי את אימי הטובה לכף זכות, וכיצד איבדתי כמו ידי שנים של שמחה ומשפחתיות...

והלואי שבפרסום הדברים הללו תהיה ראשיתו של תיקון.

סיפורים מן הקוראים

אמי היתה מאושפזת בבית חולים איכילוב כשבועיים. יום אחד כשעמדתי במסדרון ליד חדרה של אמי, הבחנתי בחולה חדשה שהגיעה למחלקה בליוד ביתה, וכיוון שלא היה מקום במחלקה – הושארה במסדרון ליד חדרה של אמי.

לא חלף רגע ואני רואה את הבת נפרדת מאימה בתנועת יד של נשיקה, אומרת שלום ומתכוננת ללכת. הייתי מזועזעת, רק הגיעה וכבר הולכת, אפילו לא עוזרת לאמה להתאקלם במקום החדש! איך היא מסוגלת להשאיר אותה כך לבד במסדרון, איפה הכיבוד הודים, אפילו חיבוק או נשיקה לא נתנה לה!

מיהרתי לתפוס אותה ולספר לה מותך ניסיוני כאן בבית החולים, שהחולה יכולה לקרוא לאחות מספר רב של פעמים עד שהאחות מתפנה, וכמה שחשוב שמשוהו יהיה ליד החולה כדי לעזור לו בצרכיו הבסיסיים.

עיניה של הבת התמלאו דמעות: "את צודקת", היא אמרה, "הלואי שיכולתי, אני חולה במחלה ואין לי נוגדנים. זה מסוכן בשבילי להיות בבית חולים..." לתשובה כזאת לא ציפיתי, התביישתי מכל המחשבות הרעות שהציפו אותי עליה. ברכתי אותה שתבריא במהרה, ואמרתי לה שאשתדל גם לדאוג לאמה.

מספר פעמים ראיתי שכאשר שבת הביתה לסעודה שלישית – אחד משכני, אברך נעים ורציני – יצא מביתו ומיהר לכיוון בית הכנסת האזורי בצעדים מהירים של אדם הממהר להגיע לתפילה ברגע האחרון. כיוון שאיננו משתייכים לקהילות החסידים האוכלים סעודה שלישית בבית הכנסת, תהיתי איך יספיק עוד לחזור לביתו בזמן וליטול ידיים לסעודה שלישית לפני השקיעה.

ניסיתי לחשוב אולי הוא סועד אצל הוריו או ידידים, אך לאחר שראיתי אותו מתפלל תפילת ערבית של מוצש"ק במניין שליד הבית, וכל האפשרויות לזון לכף זכות, החלטתי לגשת אליו ולשוחח איתו על כך. לשאלתי הסביר לי בחיוך שמקפיד להתפלל מנחה בשעה אחת וחצי בצהריים, ואף סועד סעודה שלישית בשעה מוקדמת, ולאחר מכן הוא יוצא לשמוע שיחה בשיבה שנמצאת לא הרחק מאיתנו. ומה שראיתינו פעם אחת יוצא מביתו כרגיל ואחר כך משותף בתפילת ערבית סמוך לבית – היה כיוון שלאחר שהגיע לשיבה התברר לו כי השיחה התבטלה, ושם רגלית לביתו.

זקן המשגיחים בארה"ב

הגאון הצדיק רבי מתתיהו חיים סלומון זצוק"ל

מ. ברגר

עולם התורה והמוסר בארה"ב וברחבי העולם כולו, התעטף באבל ויגון קודר, עם הישמע הבשורה הנוראה על כי לוקח ארון הקודש שהיה העמוד לפני המחנה תחילה באנגליה ולאחר מכן כיובל שנים בארה"ב, הגאון הצדיק רבי מתתיהו חיים סלומון זצוק"ל בעל ה'מתנת חיים', ומנהלה הרוחני של ישיבת בימ"ד גבוה לייקווד המעטירה בארה"ב, ומלפנים מנהל רוחני דישיבת גייטסהד המעטירה באנגליה, מזקני המשגיחים בדורנו, ומגדולי התורה והיראה בדור האחרון שהעמיד תורה ודעת כל ימיו במסירות רבה, והתייסר בשנים האחרונות, ושלשום בשעת לילה מאוחרת נדם לבו והשיב את נשמתו ליוצרה בשנתו הפ"ו.

עריסתו של המשגיח זצוק"ל בחנוכה תר"צ בעיר גייטסהד שבאנגליה, כבנו השני לאביו רבי יעקב סלומון זצ"ל ולאמו מרת עטל ע"ה, שהיו נכבדי הקהל וירא שמים מרבים, ובהכנסו לבריתו של אאע"ה נקרא בשם 'מתתיהו' עקב לידתו בחנוכה, בו ניצחו המכבים את היונים, והוא בכל ימיו נלחם כנגד המתיוונים ודומיהם בכל פעליו הרבים במקומות מושבותיו.

בבחרותו למד בישיבת גייטסהד המעטירה שם דבק ברבותיו, וקיבל מהם את יסודות התורה בעומק העיון והרבות דעת במרחבי התלמוד כולו. בהיותו כבן ט"ז נסתלק מעמו לפתע אביו בהיותו צעיר לימים, והוא באמונתו היוקדת קיבל עליו דין שמים באהבה, וסייע לאמו בגידול אחיו ואחיותיו הקטנים ממנו, וכעבור תקופה, הציע לו ראש הישיבה הגאון רבי אריה לייב גורביץ זצוק"ל - חתנו של מרן המשגיח הגאון הצדיק רבי אליהו לופיאן זצוק"ל בעל ה'לב אליהו' לעלות לארה"ק ללמוד בישיבת "כפר חסידים" ברכסים, בצילו של מרן המשגיח רבי אליהו זצוק"ל, והוא שש על ההזדמנות שתהא לו לקבל הימנו אורחות לקח.

מיד עם הגיע הנער לישיבה בכפר חסידים, שנודעה אז בייחודיותה, הכירו עד מהרה הכל את מקומו המיוחד ככוכב זוהר אשר עתידו לפניו להאיר בכל תפוצות ישראל, והוא התלבט לצד עומק תורתו ושקדנותו המופלגת, בהיותו דמות של עובד ד' אמיתי יחד עם כשרונותיו העצומים שסייעו בעדו לגדול ולצמוח עד מאד, ובראותו את גודל עבודת ד' שראה במורו ורבו מרן הגר"א לופיאן זצוק"ל, הוא נקשר בו עמוקות וקיבל מלא חופניו בדרכו העולה בית ד', אותה שירש לדרכיו העצמיות, וממנה הנחיל עומק תורתו ומוסריו לרבים כל ימיו. במשך כשנה הוא למד בישיבת כפר חסידים, ושם למד בחברותא עם גדולי התלמידים באותה תקופה, שתיארו כולם כמה היה גדול בכל מכמני העליה, הן בתורה והן ביראה צרופה, והן בעבודת המידות המופלאה שלו שהיתה להם לעיניים בכל הליכותיהם.

דוגמא אחת מיני רבים היה מספר, שבאחד הפעמים הבחין בתפילת שמונה עשרה בה האריך רבו מרן הגר"א לופיאן זצוק"ל, שהיו לו פתקאות רבות שבהן היו רשומים שמות של חולים שיש להתפלל עליהם, ואמנם בתפילת שמונה עשרה בברכת שמע קולנו היה רבי אליהו מתפלל על הזקוקים לישועה, ותיאר שנוכח לראות כמה פעמים שהיה קורא איזו פתקה ולא מחזירה למקומה אלא תוחבה בסוף הסידור, וכך בסוף הסידור הצטברו כמה פתקאות, וביקש להבין בשל סקרנותו, מדוע רבו מבדיל בין פתקים אלו לאחרים, וגילה שהפתקאות שנתחבו לסוף הסידור, הכילו רשימות חולים שכבר לא היה מקום להתפלל עליהם יותר, חלקם מחמת שנתרפאו כבר, וחלקם שכבר נלקחו לבית דין של מעלה ושבקו חיים לכל חי. עוד תיאר לימים, שזוכר הוא כיצד בימי חורפו עסקן ירושלמי ניסה לשכנע את רבי אליהו זצוק"ל שיש להעלות את עצמות מרנא הגר"א מוילנא לארץ הקודש, בטענו שבזכות כך תזורז הגאולה או נזכה לתחיית המתים וכיוצ"ב, השיבו רבי אליהו בחדות לשונו החביבה, 'שמא אדרבה בזכות קבורתו בחו"ל יבואו כל מתי חו"ל לארץ הקודש בתחיית המתים', והוא תיאר שכשהיה בחור שמע את הדברים והתפעל מכך, אך לימים כשהיה במסע שליחות לשפוך שיח בקברו בוילנא, מצא קודם לכן שכך אמרו חז"ל לגבי משה רבינו והוא מדרש מפורש במדבר רבה [חוקת י] שאמר הקב"ה למשה שלא יכנס לארץ כמו דור המדבר, תהא בצידן ותבוא עמהם, והיה רגיל לומר שמסוגל הוא המקום לסייע לבני חו"ל הם בחייהם וק"ו לאחר מיתתם שיזכו לעלות לארה"ק בתחיית המתים עם רבינו מרנא הגרא זיע"א.

כל ימיו היה מספר בערגה ובהתפעלות על שזכה לחסות בצילו של המשגיח רבי אל"ה, והיה מתבטא: 'כל כך הרבה ניתן היה ללמוד רק מלהביט על רבי אליהו בעת שמילא את תפקידו כמשגיח', וכך נהג בעצמו כל ימיו.

מסכת הרבצת התורה

לאחר מכן הוא שב ללמוד בישיבת גייטסהד, ושם למד בחברותא זמן רב עם הגר"א דינר שליט"א, שאחיו לימים היה גיסו, וקשרי התורה ביניהם היו לאות ומופת בעיני כל רואיהם, והוא מתאר שכבר אז נודע כארי שבחבורה בכל מעלות התורה והיראה.

עם הגיעו לפרקו דיברו אודותיו נכבדות, והוא זכה להכנס בשנת תשכ"א לביתו של רבי אברהם צבי פאלק זצ"ל שהיה מנכבדי וחשובי העיר מנטשסטער, כשנשא לאשה את בתו מרת מרים ע"ה, שהיתה מצאצאי מרן ה'פני יהושע' זיע"א כשאביה בן אחר בן להפנ"י. גם לאחר נישואיו במנטשסטער, הוא עבר לדור בגייטסהד כשביקש להמשיך חוק לימודיו בכולל הרבנים והמשיך חוק לימודיו במסגרת הישיבה והכולל, ונודע כאחד האריות שבה, וכבר אז ניכרו עליו ניצני גדלותו, הן בעומק העיון ובלימודו כל העת, והן בעבודת גדלות האדם ביראה ובדעת, כשהיה מקבל גדול שכל דבר שרק שמע הפנים לעבודתו, ולאורה חנך את תלמידיו הרבים כל ימיו.

מאוחר יותר בשנת תשכ"ט ביקשו המשגיח דגייטסהד הגאון הצדיק רבי משה שוואב זצוק"ל לכהן כמשגיח בישיבת גייטסהד לצידו בישיבה, ובעידודו הגדול של ראש הישיבה הגר"א ל גורביץ זצוק"ל, הוא החל לכהן כמנהל רוחני בישיבת גייטסהד, שעד מהרה נודע בכוחו הגדול לישא מדברותיו בישיבה, ולחנך כל תלמיד ותלמיד כאילו הוא בנו יחידו, בהתמסרותו אליו בכל כוחותיו. לאחר פטירתו של המשגיח הגה"צ ר"מ שוואב זצוק"ל בשנת תשל"ט, הוא התמנה למשגיח במקומו, וכיהן במשך כשלושים שנה במסירות לגדל כל אחד ואחד לפי רוחו וטבעו. ביתו של המשגיח ורעייתו הרבנית מרים ע"ה היה פתוח לרווחה לכל אדם, והרבנית ע"ה הייתה מקבל כל אחד בסבר פנים יפות, וביתם אף היה כתובת למשולחים מחד, ולכל מיני אנשים קשי יום, כשהיא טיפלה בכולם במסירות, והרבנית ע"ה נפטרה בשנת תשע"ז.

לצד זאת נשא המשגיח זצוק"ל בעול הנהגת אנגליה בפרט ואירופה בכללותה, בספרו את הסיפור המיוחד ששמע מכלי ראשון ששמע מרבה של אנגליה מרן הגר"י אברמסקי זצוק"ל שהגיע לכהן פאר כרב הקהילה, והיה זה כשמצב האידישקייט בארץ היה ירוד מאד, והיה חשש גדול לאחרית הקהילה, מרן הגאון רבי חיים עוזר גרודזינסקי זצוק"ל שלח מברק להגר"י אברמסקי, והסביר לו המצב שחייבים להציל היהדות בה, ואי אפשר לשלוח כל אחד להציל, כי אפשר להיסחף, וחושב שהוא היחיד שמתאים ויש לו את הכוחות ללמד ולהחזיק את הציבור להחיות עם רב, ואין חשש שזה יזיק לו, ובתנאי אחד שלא יגלה לשום אדם שהוא נשלח ע"י לשם, כי אסור לו לשלוח רב כה נערץ לקהילה כזו חלשה, ובאחרית ימיו סיפר לדועו הגר"א פלצינסקי זצוק"ל זאת, באומרו, 'עכשיו הבנת כמה זמן אפשר לשמור ולא לספר', והגר"א פ' זצוק"ל שמר את הדברים בליבו ולימים סיפרם להמשגיח זצוק"ל כשנוכח כי הוא ממלא מקומו של מרן הגר"י אברמסקי זצוק"ל יחד עם רבני העיר בהנהגת התורה והיראה באנגליה.

כך, כשהוא היה מדברנא דאומתיה שהשכיל בדרשותיו חוצבי הלהבות, להלהיב עמך בית ישראל בכל אתר ואתר לגדול ולצמוח בשלימות הראויה, ואף כשנסתלק ראש הישיבה הגר"א ל גורביץ זצוק"ל הוא פנה בעצת מרן הגר"א מ' שך זצוק"ל למחותנו הגר"נ קנופלט שליט"א, שיבא לכהן כראש ישיבה לצד בנו מ"מ הגר"א גורביץ שליט"א, אלא שבאותה עת הוא כיהן בראשות ישיבת אור ישראל ולא רצה לעזוב את מקומו זה, ומאוחר יותר אכן הקים את ישיבת מנטשסטער, שאף בה השפיע רבי נתן מיכולותיו הרבים כל שנותיו.

באחד השנים התרחשו אסונות רבים בעיר גייטסהד. אנשים צעירים הלכו לעולמם, ילדים שנפטרו, ועוד צרות רבות, והעיר כולה פשוט הייתה בפחד - מה תהיה הצרה הבאה. באותו שנה הרקיעו התפילות בראש השנה שחקים, כולם התחננו וביקשו מהקב"ה שיאמר לצרותיהם די. ביום כיפור היה מאורע נורא הוד, כל בני העיר התפללו בהיכל הגדול של הישיבה. בתפילת מוסף של היום הקדוש עבר לפני התיבה המשגיח הגה"צ רבי מתתיהו סלומון זצוק"ל וכל התפילה הייתה בבכי, ובפרט ב'ונתנה תוקף', לא היה אחד בכל היכל הישיבה שלא בכה, כי האסונות הקיפו את כל העיר כולה. המשגיח זצוק"ל מגיע למילות הפיט' ותשובה ותפילה וצדקה מעבירים את רוע הגזירה, וזעק בכל הכוחות בצעקות שכל העיר שמעה זאת, עד שיצא לו דם מהגרון ונטף על המחזור של החזן, העומדים לידו ראו שהדם נזל על המילים 'רוע הגזירה'. התפילה המיוחדת הסתיימה והציבור יצא במוצאי יום כיפור בהרגשה אחרת, שהתפללו לד' והוא שמע לתפילותיהם. בשנה הבאה לא היה שום אסון בקהילה המקומית, בשונה מהשנה הקודמת. אף אחד לא נפטר טרם עיתו ופשוט אירעו בו רק שמחות. תושבי העיר אמרו, שהכל היה בזכות ה'מעבירים את רוע הגזירה' של רבי מתתיהו. המחזור נמצא עד היום בישיבת גייטסהד, וניתן לראות עדיין את כתמי הדם שמכסים את 'רוע הגזירה'.

לפני כחצי יובל שנים, בשנת תשנ"ח כשמשגיח ישיבת לייקווד הגאון הצדיק רבי נתן ואכטפויגל זצוק"ל נחלש מעט, ביקשו ראשי הישיבה להביא משגיח בעל שיעור קומה שיוכל לסייעו ובהמשך למלא את מקומו, וכידוע רבי נתן חלש גם על הקמת הכוללים והקירוב הגדול שנעשה בקהילות השונות הסמוכות לישיבה וברחבי ארה"ב, כולה, ולא מצאו טוב מכך מאשר רבי מתתיהו זצוק"ל, והוא שהיה מאד קרוב למרן הגר"א מ' שך זצוק"ל אליו היה רגיל להכנס כל

אימת שהגיע לביקוריו בארה"ק בקרב בני משפחתו וכדומה, נועץ בו אם עליו לעזוב את ערש הולדתו ומקום התורה בו השקיע כל מרצו רבות בשנים באנגליה, ולסור למלאת מקומו בישיבת לייקווד, ומרן הגרא"מ שך זצוק"ל שהכיר היטב את שתי המקומות, אמר לו ברורות, כי ב"ה באנגליה הוא הצליח יחד עם רבני המקום ליצור מגדלור של תורה שממנו תצא תורה עוד רבות בשנים, ואילו בארה"ב לבטח דמותו תוכל להאיר את אור התורה והיראה ברחבי הארץ כולה, וזו שליחות שאין לה תמורה, הוא שהיה מקורב לראשי ישיבת לייקווד, אכן היה עמהם בקשר שיוכלו לנצל את כוחו הגדול להאיר עולם ומלואו בארה"ב כולה, וכך יוכל למלא מקום קודמו הגר"נ ואכטפויגל זצוק"ל, ולאחר סילוקו בכ' כסלו תשנ"ט הוא מילא את מקומו כמשגיח בישיבה בכל זרועותיה, ובד בבד בכל מפעלי התורה ובמיוחד בהתמסרותו להנהגת הישיבה בצוותא חדא עם ראשיה.

באחת ההזדמנויות שח בגילוי לב, בכנס זיכרון למשגיח הגר"נ ואכטפויגל זצוק"ל, בנקודה שבלטה בדמותו של רבי נתן, 'פעם שוחחנו יחד והתבטא באוזני, 'האש של המוסר ראיתי בקעלם, אבל האש של תורה ראיתי אצל רבי אהרן', אש שורפת כל מה שבדרכה, וככל ששורפת כך מתגברת, אדם שהאמת היא נר לרגליו אין שום מניעה המפריעה לו לעבור בדרכו למחוז חפצו, אש התורה או אש המוסר הבוררת בו שורפת כל מכשול המונח לפניו, והוסיף לומר שאם חפצים אנו לדעת מה ראה מרן הגר"א קוטלר זצוק"ל במשגיח שמסר לידינו את הנהגת המוסר והאחריות להשפיע יראת שמים בישיבה, מסתבר שראה בו 'אש', ורק מי שיש בו אש של מוסר יכול להשריש לימוד המוסר באמריקה כולה כפי שפעל כל ימיו. כמה נאים הדברים למי שאמרם למשגיח זצוק"ל שהיה אש להבה בכל אורחותיו.

עם היותו מנהל רוחני שנשא את לב הישיבה על שכמו כל הימים, עד מהרה הוא בעמלו הקשה והמפרך, בהיותו תל תלפיות שהכל פונים אליו, וקולו נשמע ברמה בכל מקום ועיר, הוא הצליח לההדיר ולהעצים כח התורה בארה"ב כולה, והיה לאות ומופת בהנהגת בן תורה בכל הליכותיו, כשהוא חיזק את הצעירים בארה"ב שהלכו בעקבותיו ונהרו אחיו באש ובמים.

החזק במוסר על תרף

מיני אז ועד ימיו האחרונים, עיקר השפעתו היתה בתורת המוסר ועבודת ד', לצד שיחותיו המאלפות בישיבה, אותם נשא ברמה, והשמיע תדיר את השקפתו הצרופה, הוא ביסס והרחיב תורת המוסר בכל מקום בו דרכו כפות רגליו, והיה מחזק ומעודד בכל מקום כמה חשוב הוא הדבר לעבודת האדם.

באחד משיחותיו היטיב לתאר זאת, באומרו ששמע ממורו ורבו הגרא"ל גורביץ זצוק"ל שכל ענין פעולת המגיד ותוע' לת לימוד המוסר בא מפורש בתורתנו הקדושה על הנאמר בפרשתנו 'ויאמר ד' אל משה ראה נתתיך אלקים לפרעה, ואהרן אחיך יהיה נביאך, אתה תדבר את כל אשר אצוך ואהרן אחיך ידבר אל פרעה וישלח את בני ישראל מארצו', וביאר רש"י 'אתה תדבר פעם כל שליחות ושליחות כפי ששמעת מפי, ואהרן אחיך ימליצנה ויטעימנה באזני פרעה', וביאר, שנגד פרעה שהוא יצר הרע לא מועיל להודיעו עצם הידיעה בלבד, אלא צריך להטעים הדברים מעין משל ומליצה, כדי שיכנסו לאזני השומעים ויקבלו אותם, והמהרש"ל הוסיף שיטעימנה פעמיים ושלש עד שיעשו רושם כי כך הוא תכסיסי המלחמה נגד היצר שצריך לשנן הדברים באופן שיתרשם מהם עד שיכנסו אל לב האדם, וזהו ממש סוד לימוד המוסר שחידש האור ישראל מרן הגר"י סלנטר זצוק"ל לשנן הדברים בשפתים דולקות.

במשך עשרות שנים נהג המשגיח זצוק"ל כאורח קבע, לבא לארץ הקודש לשלושה שבועות, ויחד עם ידידי נפשו מי מות הישיבה, היו נוסעים יחד לישיבה בכפר חסידים, ללמוד בישיבה יומם ולילה כבחורים צעירים בלי היסח הדעת ממש. המשגיח הגאון הגדול רבי דב יפה זצוק"ל היה תמיד מעורר את בני הישיבה הצעירים שעליהם ללמוד מגדולי ישראל אלו כיצד נראית שקיעות בלימוד.

המשגיח נודע כאחד מהמנהיגים הגדולים ביותר בציבור החרדי בארה"ב, דמותו הקרינה אור על כל החוגים ברחבי ארה"ב כולה, המשגיח היה משתתף בכל הכינוסים הגדולים שנערכו בראשותו לצד ראשי הישיבות והאדמו"רים. המשגיח זצוק"ל אף עמד בראש היוזמים של הכינוס הגדול 'כלל ישראל', כנגד סכנות פגעי הטכנולוגיה שהתקיים לפני עשור בארה"ב יחד עם כ"ק האדמו"ר מסקולען זצוק"ל.

במשך השנים העמיד אלפי תלמידים בדרך התורה והמוסר, שיחותיו היו לשם דבר, המשגיח היה מגיע כאמור לבקר תדיר בארץ הקודש, ושוהה מספר שבועות במהלכם היה מוסר שיחות בהיכלי התורה. שיחותיו ודברי תורתו בענינים רבים פורסמו בעשור האחרון בספרו 'מתנת חיים' שנודע כאחד מספרי היסוד בעבודת היראה והדעת.

קשריו עם גדולי התורה

קשר מיוחד היה למשגיח זצוק"ל עם מרן ראש הישיבה מרן הגרא"מ שך זצוק"ל אליו היה מגיע תדיר בכל ביקורו בארץ, והוא אף היה זה שביקש למנותו למשגיח בישיבת בית מדרש גבוה. בהמשך היה מקורב מאד למרן ראש

הישיבה הגראי"ל שטינמן זצוק"ל, שאף כתב לו מכתב מיוחד ונדיר על כח השפעתו הטהורה לגדל צעירים בכל מקור מות בהם ישא מדברותיו. ואף בביקורו הנודע בארה"ב התארח בביתו ושוחחו במשך שעה ארוכה ביחידות על עניני ההשקפה וההנהגה הנוגעת לאורחותיהם של בני חו"ל בארה"ב והסביבה כולה. באותו מפגש נשא מדברותיו לאחר מכן באומרו, שחשב איך אפשר לעבוד יותר את הקב"ה, וראה כמה הגראי"ל זצוק"ל בחביבותו לשב"ק הראה, שלא לעשות כ'מצוות אנשים מלומדה', והוסיף, שהבין מדבריו, שההכנה לכבוד יום השבת חשובה יותר מההכנה לשאר המצוות, כי בלעדיה לא ניתן לקבל שבת כראוי, ולכן התפעל לראות את אותו זקן כשהכין את עצמו בערב שבת כדי לקבל קדושת השבת לכשתבוא, ועשה זאת על ידי דבר שחידש מעצמו לקחת שתי חבילות הדסים אחת כנגד זכור ואחת כנגד שמור, והראה בעליל חביבות יום השבת בעיניו על ידי שחיבה בעצמו, ועל ידי החידוש בהכנה יזכה כל אחד ואחד לקבל את קדושת השבת באופן מושלם יותר.

קשר מיוחד היה לו אף עם מרן הגרי"ש אלישיב זצוק"ל, ובאחד הכינוסים ללב לאחים, שפעילותם היתה קרובה אליו עד מאד, התבטא וסיפר על מסע בפעילות לב לאחים שערך בארה"ק, וסיפר, שבערב האחרון לביקורו בארה"ק, נכנס לביתו של עמוד ההוראה מרן הגרי"ש אלישיב זצוק"ל, ובין הדברים שאלו לאיזה סוג צדקה ניתן לשייך את הכסף הניתן ל'לב לאחים', והשיבו מרן כמין מירא, 'כולהו איתניהו בהו', הצדקה הניתנת ללב לאחים יש בה חסד, הצלת נפשות והחזקת תורה, הכל נמצא בזה, וציון בדרשתו 'אני רק שליח להביא את המסר של מרנן ורבנן גדולי ישראל'.

הוא גם היה קשור עד מאד עם מו"ר הגרא"ל גורביץ זצוק"ל, ובאחד מסיומי סדר קדשים שהתקיימו באנגליה לאחר סילוקו, אמר כי כשרואים אושרו של רבי לייב בהשלמת סדר קדשים ע"י הבחורים, ראו שמחה אמיתית מהי, וביאר, שגמרא בשבת מסופר שאביי אמר שאם רואה ת"ח שמסיים מסכת עשה יו"ט, וביאר רש"י שאביי היה ראש ישיבה לעשות סעודה לכל תלמידיו בסיום מסכת, ותיאר, שרק ראש ישיבה כהגרא"ל שמעריך את יגיעתו של כל אחד ומי עריך את ההשגה בתורה של כל תלמיד, הוא רואה בעצמו כמה שמחתו גדולה היא שתלמידיו ואברכי הכולל סיימו סדר קדשים ביגיעה רבה.

אחרי הפיגוע הנורא שאירע בבניי התאומים בארה"ב, התעוררו רבים שיש צורך להעמיד שמירה בכל המקומות הציבוריים, המשגיח זצוק"ל נסע לארה"ק ושאל את מרן הגר"ח קניבסקי זצוק"ל האם זה מחובתם להביא שומר לבניין הישיבה בלייקווד, תגובתו המיידית היתה שמקום תורה אינו צריך שמירה, וכשעמד המשגיח לצאת מהחדר, קרא לו מרן הגר"ח ושאלו, האם מדברים אצלכם בפלאפונים בביהמ"ד, כי אם כן חייבים להביא שמירה, והסביר זאת המשגיח זצוק"ל בדרשתו, שאם בית המדרש הוא מקום מוגן מהשפעות חיצוניות זרות, ובאים לשם כדי להיות מנותקים מהר"ח חוב אכן אין צורך בשמירה, כי המקום שמור מצד עצמו ואינו צריך שמירה אחרת, אבל אם נשארים מחוברים לרחוב והמחיצות אינן מבדילות אותו מהעולם החיצון סגולת המקום אינה מגינה.

בהנהגת הדור בארה"ב, הוא בשנים האחרונות הנחיל את מורשתם של גדולי ארה"ב, כך לדוגמא בכינוס של ארגון 'שובו' שהיה רגיל להיות ממוסרי לקחיו הרבים התבטא באומרו, שהוא מקריא את צוואתו הלא כתובה של מנהיג הארגון ראש ישיבת תורה ודעת ויו"ר מועצה"ת דאמריקה הגאון הגדול ר"א פאם זצוק"ל, באומרו, 'אנחנו זוכרים איך הרב פאם התחנן להקב"ה שיעזור ליהודים להתקרב אליו, ראינו את צערו ואת כאבו כשחייב את הנשמות שה' גיעו ממרחקים, אני בטוח שההצלחה של 'שובו' קשורה לתפילות שהתפלל בזמן שהיה כאן בארץ החיים, ויותר מכך כשהוא עומד ליד כסא הכבוד'.

ככלל, פיעמה בליבו עבודת הקירוב, בה ראה משוש כל חייו, לקרב עוד ועוד יהודים לאבינו שבשמים דרך לימוד התורה וייקרתה, הוא נשא בעול מפעל החינוך הנודע תורה ומסורה, שאת דברותיו השמיע קביעות בין כינוסיה, וגך במסגרות אגודת ישראל, ובמיוחד בארגון 'לב לאחים' שהיה קרוב עד מאד לליבו, ובביקוריו בארה"ק היה נוהג לה' תרשם אישית מהנעשה בתוככי הפעילות המקודשת, ובשנת תשס"א כשהגיע לבקר פעלם, והיה בכפר חסידים הוא נראה נרגש, לפני עשרות שנים למד כאן בישיבה הנמצאת בסמוך והזכרונות התרפקו על הלב, וכשפגש בילד טוב שקשה להבחין שרק לפני שנה הוא למד בבית ספר שהטיף לחינוך אחר, והקשר שלו עם המחנך נראה קרוב מאד, התברר לו, כי המחנך היה המורה שלו עוד בבית הספר החילוני, ומאז לפני מספר שנים עשה את התפנית הגדולה של חייו וכיום הוא בן תורה ומלמד את התלמיד שכה אהבו אזלימוד תורה, עיניו של המשגיח זצוק"ל התעטפו בדמע והוא הגיב בהערה של קורת רוח 'תלמיד שגלה מגלים רבו עמו', רק שכאן זה על דרך החיוב העליון ביותר.

וכשנשא דברותיו לפני מאות ילדי הקירוב, הדברים יוצאים מהלב וסיפר מה שמע מהגר"ש גרינמן תלמיד מרן הח"ח וגסו של מרן החזו"א זצוק"ל, היה זה אחרי המלחמה, המצב הכלכלי בישיבות אירופה היה בכי רע, מוסדות התורה הגיעו לפת לחם והתעורר חשש מפני סגירתן, ראשי הישיבות התכנסו לטכס עצה, בתום ישיבה ממושכת לא נמצא פתרון, מרן הח"ח ישב בראש מורכן, ניכר עליו שהוא מודאג מוטרד ועצוב, כל הנוכחים פרשו למנוחת לילה, ורק מרן הח"ח לא יכול היה להירדם, שקוע בהרהורים נותר לשבת על מיטתו, הגר"ש גרינמן התקשה אף הוא

להרדם, לפתע נצנץ במוחו רעיון, אם אדם יתרום את שכר הנחת תפילין של יום אחד לזכותו של הישיבות, אם ימיר מתן השכר לתמורה עבור הישיבות בעוה"ז זה יספיק ללא ספק לקיומן של הישיבות, הוא מיהר לחדרו של מרן הח"ח, כשנכנס לחדרו מצאו יושב ומהורהר, הוא שח באוזניו על הרעיון, והוסיף אני אנדב שכר תפילין של יום אחד למען הישיבות, מרן הח"ח הקשיב וחיך בנעימות, הקב"ה לא יקבל זאת מידך, לתמיחת הגר"ש גרינמן השיב במשל, אם ילד קטן מוצא שטר של כסף גדול הוא אינו מבין את ערכו, הוא רק יודע שהוא מסוגל לקנות בו צעצוע, כאשר הילד ימהר לחנות הצעצועים, בעל החנות ההגון ימהר לשלוח אותו חזרה לאביו, לא קונים צעצוע בכסף כזה, כך יאמר לו אם היית יודע ערכה של מצוות הנחת תפילין מהו באמת שכרה, לא היית מציע לנדב זאת, זה הרבה יותר מפרנסתן של כל הישיבות, אמר מרן הח"ח לגר"ש גרינמן, בשלב הזה פנה המשגיח זצוק"ל לנערים וקולו נרגש, 'אתם בחרתם בחיים שמלאים מצוות כרימון, את שכרם אי אפשר כלל לחשב, ברוך אלוהינו שבראנו לכבודו וחיי עולם נטע בתוכנו', ועין לא נותרה שם יבשה גם בתפילת מנחה שלאחריה.

מלבד זאת הוא עמד בעוז למען מפעל הקירוב ברוסיה עוד מימי ברית המועצות, ואף היה נשיא ירחי כלה ברחבי אירופה גולה, והיה שותף פעיל למסע לחזק הקהילות שם, ואף נסע לאירופה לא אחת לחזק הקהילות השונות, ולמסע בקברי צדיקי עליון, שם שיינע והתפלל למען הכלל והפרט.

אשכבתיה דרבי

בשנים האחרונות המשגיח זצוק"ל חלה ונחלש, והיה מאושפז לעיתים תכופות במצב קשה מאד, ורבים מכל קצוות תבל התפללו לרפואתו והחלמתו, אך רוחו המשיכה לחופף מעל ישיבת לייקווד ועולם התורה בארה"ב. המשגיח היה מתנייד בעזרת כסא גלגלים, ולמרות זאת לא ויתר ונהג להגיע להיכל הישיבה כסדר ולמסור את שיחתו השבועית. תפילות רבים נישאו לרפואתו בשנים האחרונות, אך בשעת ליל למגינת לב לאחר דום לב השיב המשגיח את נשמתו הטהורה ליצורה. קולות השבר מהיכל ישיבת לייקווד נשמעו ברמה באיזור כולו, ובמיוחד כשהובאה מיטתו לחדרו בישיבה, שם הגיעו המוני התלמידים להיפרד מרבים.

מסע הלוויה יצא בשעה 12:00 בצהריים שעון ארה"ב, מהיכל ישיבת 'בית מדרש גבוה' לייקווד בניו ג'רזי, בהשתתפות גדולי התורה, ראשי ישיבות ומרביצי תורה, אדמו"רים ורבנים, ועמך בית ישראל אלפים רבים שבאו מכל רחבי ארה"ב, בראשות גדולי האדמו"רים, רבנים וראשי ישיבות. לאחר מכן הוטס ארונו של המשגיח לקבורה בארץ הקודש.

מסע הלוויה

רבבות ליוו למנוחות את זקן המשגיחים בארה"ב הגאון הצדיק רבי מתתיהו חיים סלומון זצוק"ל כבר משעות הבוקר המאוחרות כשנכנסה מיטתו להיכל בית המדרש 'בית יצחק' בניין הערצקה במוסדות הישיבה בלייקווד, בה הרביץ תורה ויראה למעלה מחצי יובל שנים, החלו להישמע זעקות שבר מקול פינה, רבים קרעו את דש בגדיהם כתלמיד בפני רבו המובהק, והתעטפו באבל ויגון על סילוקו של האי צדיקא פרישא, שהיה העמוד לפני המחנה ברוממותם של בני התורה בארה"ב בדור האחרון.

לאחר פרקי תהלים, החלו מסכת ההספדים, בהספדו של ראש הישיבה הגאון הגדול רבי מלכיאל קוטלר שליט"א, שקונן בקול נהי, כיצד לוקח ארון האלוקים מעמנו, כי אמרנו בצילו נחיה, והוא הגבר אשר העמידה קרן אורו של המוסר והיראה בישיבה הקד', והיה מסור בלב ונפש לרומם את התלמידים כל אחד כפי מעלתו, ולבטח צריכים כולנו להתחזק בדרכיו שהנחיל בישיבה הקד' כל ימיו. ראש הישיבה הגאון הגדול רבי ירוחם אולשין שליט"א קונן כי רבי מתתיהו זצוק"ל היה האדם השלם, והיה עבד ד' כל ימיו, שמסר נפשו להחיות עם רב בעבודת אמיתית להשי"ת, כפי שהוא היה חי כל ימיו, ולכן הדברים נתקבלו על לב שומעיו הרבים. ראש הישיבה הגאון הגדול רבי דוד שוסטל שליט"א ספד על איש משכיל שידע להנחיל את תורת המוסר לדור הזה בכל כוחותיו. הגאון הגדול רבי אליהו ברודני שליט"א ראש ישיבת מיר וחבר מועצה"ת קונן כי ארה"ב התורתית חייבת את חייה הרוחניים לרבי מתתיהו זצוק"ל שהיה עמוד האש כולו להבה למען הרבות כבוד שמים בעולם. מחותנו הגאון הגדול רבי יצחק סורוצקין שליט"א קונן על המסירות נפש המופלגת שלו לכל דבר שבקדושה, ותיאר כיצד רומם קרן הקדושה כנגד סכנות פגעי הטכנולוגיה במסירות בל תתואר.

כן הספידוהו הגאונים: רבי מרדכי יוסף קרנובסקי שליט"א משגיח ישיבת גייטסהעד שזעק כי אנגליה כולה חייבת לרבי מתתיהו את תורת גדלותה ורוממותה, בהיותו האיש על העדה שרומם קרן התורה והדעת במסירות רבה. רבי שמואל ישעיה קלר שליט"א ראש ישיבת טעלז בשיקאגו קונן על היותו מדברנא מאומתיה, שהעלה קול המוסר בהדרתו בכל רחבי ארה"ב, ריעו רבי אליהו דב ואכטפויגל שליט"א ראש ישיבת זכרון משה, קונן על היותו האדם השלם שכל ימיו היה עבד להשי"ת והרבה כבוד שמים בכל מפעלותיו הכבירים בכל תפוצות ישראל. רבי אברהם

גורביץ שליט"א ראש ישיבת גייטסהעד קונן על היותו האיש על העדה שהרים קרן התורה והמוסר באנגליה כולה ובישיבתו בפרט, והיותו מסור בלב ונפש לכל דבר שבקדושה. רבי אפרים וקסמן שליט"א ראש ישיבת מאור התורה קונן על היותו ירא שמים מרבים שהכל ראו כמה דברותיו היו מתנות חיים לדור שהוצרך לכך עד מאד. חתנו הגדול רבי בנימין ג'יקובס שליט"א ר"מ ישיבת קרן התורה בלייקווד קונן על היותו אבי המשפחה שהראה לכולם כיצד כל אחד יכול לגדול בכוחותיו אם יבקש לעשות רצון קונו בשלימות כל ימיו, כפי שהוא נהג כל ימיו במסירות נפש בלתי תתואר. ולאחר אמירת הקדיש ליוו רבבות את ארונו לשדה התעופה להמשך המסע.

בארץ הקודש נחת ארונו בשעה 4.46 כאשר במטוס שהו קבוצה נכבדה של בני משפחה ותלמידים שהגיעו מארה"ב להלוויה בארץ, ובשדה התעופה נתב"ג המתין קהל רב, ולאחר אמירת פרקי תהילים ותפילת "אחינו כל בית ישראל" ברגש רב, ספד נרגשות ריעו הגאון רבי אליעזר דינר שליט"א, בקוראו 'צר לי עליך אחי נעמת לי מאד'.

בישיבת מיר התאספו קהל אלפים רבים, והמסע נפתח באמירת תהלים מפי חתנו הגדול הגאון רבי בנימין ג'יקובס שליט"א, שלאחריהם פתח את מסכת ההספדים הגאון הגדול רבי יצחק אזרחי שליט"א מראשי הישיבה, שקרא עליו איך נפלו גבורים ואבדו כלי מלחמה, בהיותו גדול שידע להשתמש בכלי המלחמה לרומם את בני התורה בכל מקור מות מושבותם. ריעו הגאון רבי חיים עוזר גורביץ שליט"א מראשי ישיבת גייטסהעד הפליג במעלותיו כהאיש על העדה שלמרות רום גדלותו ידע להלך כנגד רוחו של כל אחד ואחד. הגאון רבי צבי קושלבסקי שליט"א ראש ישיבת היכל התורה קונן על היותו עמוד התורה שלא מש מאהלה כל ימיו, וכשראה כי הקב"ה ייעדו להיות האיש שירומם קרן המוסר בעולם, הוא התמסר לכך בכל כוחותיו. מרן הגאון רבי משה הלל הירש שליט"א פתח בהספדו כי מאז הגי' עו לארה"ב, היה הדבר לפלא, כיצד בזמן קצר הצליח להשפיע מהודו על כל יהדות ארה"ב ועולם התורה שבה, והכל נשמעו לדבריו כי היה שלם במעלותיו והכל עשה למען שמו יתברך, וציין במיוחד את מלחמתו המיוחדת כנגד הטיכ' נולוגיה כשראה בעיניו הצופיות כמה הסכנה לעולם התורה מכך איומה, והצליח במסירות נפש לרומם קרן הקדושה והרוממות של בני התורה בארה"ב כולה. גיסו הג"ר צבי גולדבלום שליט"א קונן כי למרות היותו גדול במידות ובעונה, נתקיים בו שכל העולם כולו ראה מעשיו המושלמים והדברים שיצאו מליבו הטהור הגיעו לכל אדם. הגאון הגדול רבי משה שטרנבוך שליט"א קונן מביתו, באומרו, שמעשיו של הנפטר מכריזין עליו כמה הירבה כבוד שמים בעולם, וכל חפצו היה לעשות רצון קונו בשלימות. מרן הגאון רבי מאיר צבי ברגמן שליט"א קונן שמי שאינו מזדעזע אחר סילוקו של המשגיח זצוק"ל הוא בחשש אפיקורס, שאומרים מאי אהני לן רבנן, הוא היה ממגיני הדור ממש, ונבקשו שיהיה שליח ציבור לפני הקב"ה שירחם על עמו ישראל בצרתינו. הגאון הגדול רבי דוד כהן שליט"א פתח בקול נהי אבי אבי רכב ישראל ופרשיו, כמה הוא היה המעוד לפני המחנה שהיה רכב ישראל שנסע על שכמו עולה של תורה וקרנה של המוסר, שהצליח לחולל מהפך עצום בכך ברחבי ארה"ב כולה ובישיבתו בפרט, והצליח במסירות נפש לעמוד לימין המלחמה בכלי המשחית, כשעמד בעוז ולא ויתר למרות הקשיים שהיו מנת חלקו, כי ראה שאין לו דבר זולת כבוד שמים בכך. חתנו הגאון רבי חנוך פערקובסקי שליט"א מר"י בית התלמוד בארה"ב קונן על היותו אבי המשפחה של מרות עיסוקיו הרבים היה להם כאב וכאם לכל אורחותיהם כל הימים. בנו הג"ר יעקב יהודה שליט"א קונן על היותו גדול בכל מכמני העליה ומסר נפשו להעמיד תורה ויראה בכל מקומות הרבצת תורתו. המשגיח הגאון הצדיק רבי דן סגל שליט"א קונן בקול נהי, באומרו, ראה הקב"ה שצדיקים מועטין עמד ושתלן בכל דור ודור, ורבי מתתיהו זצוק"ל היה מהיחידים שנשתלו בדור זה כדי לרומם מעלתם של בני התורה במיוחד בארה"ב, כשהוא צהליח להחביל עליהם חיי מהותיות ולקדשם בקדושות ישראל ולקרבתם לעבודת הקב"ה וללימוד המוסר בכל כוחותיו במסירות נפש ממש. חתנו הג"ר משה סורוצקין שליט"א קונן על היותו איש הגבורה שבמסירות נפש נלחם על פעליו עד שערי מות, כשכל מגמתו להרבות כבוד שמים אף שהיקשו עליו בכך. בנו הצעיר רבי מאיר שליט"א נפרד ממנו בבקשת מחילה בשם המשפחה וכל התלמידים, ולאחמ"כ נערך קבלת עומ"ש מפי המשגיח הגאון הצדיק רבי דן סגל שליט"א, ולאחמ"כ אלפים ליווה להר המנוחות.

הגאון זצוק"ל הותיר אחריו את אחיו ואחיותיו שיחי', וזרע ברך ד' הרבנים הגאונים: בניו: רבי יעקב יהודה שליט"א מרבני תפארת יעקב בגייטסהעד, רבי חזקיהו משה שליט"א מרבני ישיבת סונדרלנד, רבי מאיר שליט"א ראש כולל במודיעין עילית. וחתניו: רבי בנימין ג'יקובס שליט"א ר"מ ישיבת קרן התורה בארה"ב, רבי חנוך פערקובסקי שליט"א מרבני ישיבת בית התלמוד ארה"ב, רבי איסר זלמן וינברג שליט"א מרבני לייקווד, רבי משה סורוצקין מגיד שיעור בירושלים, רבי משה יהודה הלפרין שליט"א מרבני ישיבה לצעירים לייקווד, ורבי יצחק קנופלר שליט"א ראש כולל בירושלים, נכדים ונינים הממשיכים במורשתו לתפארה.

ת.נ.צ.ב.ה.

הספד רבינו מרן ראש הישיבה הגרמ"ה הירש שליט"א

בהלוית מרן המשיגיה הגאון הצדיק רבי מתתיהו חיים סולומון זצוק"ל

ועלינו להתבונן מאין זכה לכל זאת? מאין זכה לסייעתא דשמיא גדולה כזו?

אך הענין הוא כמו שאנו רואים בפרשתו, אנו למדים ממשה רבינו ענין מהלך ההנהגה, בראש וראשונה בולט בכל הנהגתו ההנהגה של "אחריות", בכל מקום שראה עוולה היה עומד על המשמר כדי לתקנו, הוא ראה עוולה שאחד מכה את רעהו - הוא לא החריש אלא ראה צורך לתקן זאת, הוא ראה עוולה שאנשים מתגרים עם בנות יתרו, שוב היה עומד לצידם להושיעם, מי ביקש זאת מידו? אלא זהו הנהגה! אחריות לתקן עוולות תיכף ומיד!

עוד זאת אומרים חז"ל (מרדש רבה א, כז) 'וְיָהִי בַּיָּמִים הָהֵם וַיַּגְדֵּל מֹשֶׁה וַיֵּצֵא אֶל אֶחָיו וַיֵּרָא בְּסִבְלָתָם, שְׂהָיָה רֹאֶה בְּסִבְלוֹתָם וּבֹכָה וְאֹמֵר, חָכָל לִי עֲלֵיכֶם מִי יִתֵּן מוֹתִי עֲלֵיכֶם', משה רבינו הרי היה נסיך בארמונו של פרעה, ועל אף גדולתו יצא להרגיש ולעזור לכלל ישראל, זה היה מהותו של משה רבינו, הוא היה מרגיש את סבלם וצערם!

ועוד נקודה עמוקה מבארים חז"ל (שם) "כְּתִיב (שמות ג, ד): 'וַיֵּרָא ה' כִּי סָר לְרֵאוֹת, רָאָה הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּמִשְׁה שְׂסָר מַעֲסָקָיו לְרֵאוֹת בְּסִבְלוֹתָם, לְפִיכָה (שמות ג, ד): 'וַיֵּקְרָא אֵלָיו אֱלֹהִים מִתּוֹךְ הַסָּנָה'.

ומפני כך "אמר הקדוש ברוך הוא, אתה הנחת עסקיך והלכת לראות בצערן של ישראל, ונהגת בך מנהג אחים, אני מניח את העליונים ואת

בדרשות הר"ן מבואר (דרוש השנימי) שכמו שבזמן שבית המקדש היה קיים היתה השראת השכינה בבית המקדש וממנה התפשטה לכל כלל ישראל, כמו בן בזמן הנביאים היה על ידם השראת השכינה ומהם נתפשט לכלל ישראל, וה"ה בכל דור ודור כאשר יש חכם וצדיק בדור, אז על ידו בא השראת השכינה ומתפשטת לכלל ישראל, ואפילו אם אינו אומר מאומה, אך השכינה שורה עליו ומתפשטת לכל עם ישראל.

ובכן כעת אשר מורנו רבי מתתיהו זכר צדיק לברכה נסתלק מעמנו, נסתלק מכל ישראל המציאות של השראת שכינה שהיתה על ידו, ומוכרחים ללמוד מעשיו וללכת בדרכיו כדי לשוב ולהשרות את השכינה בישראל.

דבר פלא ראינו אצל רבי מתתיהו זצ"ל, הרי בדרך כלל כאשר אחד בא ממדינה זרה למקום חדש, לוקח זמן מה

עד שהוא מתרגל למקום החדש ועד שאנשי המקום מתרגלים אליו ומכירים במעשיו, אמנם רבי מתתיהו זצ"ל בא מאנגליה לאמריקה, ותיכף מיד בביאתו היה מהפך גדול בישיבה, יותר מאלף בחורים עלו ובאו לשמוע שיחותיו ודברותיו שהשמיע מידי שבוע, הנשמע כדבר הזה.

זאת ועוד היו באים אליו אנשים להתייעץ ולפרוש לפניו את בעיותיהם וספיקותיהם, והאמת יאמר שלא רק בישיבה היה כדבר הזה, אלא מיד היה מגדולי אמריקה ובכל העיר ובכל רחבי אמריקה, התקבלו דבריו לפני כולם.

הַתְּחִתּוֹנִים וְאֶדְבָר עִמָּךְ, שִׁמְפְנִי כֵךְ זֹכָה לִקְבֻלַּת הַתּוֹרָה עַל יְדוֹ.

כבחינה הזאת ראינו עין בעין אצל המשגיח מורנו רבי מתתיהו זצ"ל, 'וירא ה' כי סר לראות' - הוא פנה מכל עסקיו ומסר עצמו לגמרי למען הכלל! למען הישיבה; למען כל אחד ואחד בפרט; ולכלל ישראל בכלל! ולכן היה לו סייעתא דשמיא גדולה!

לפני כחמש עשרה שנה הלכתי עמו בעת אשר דרוש דרש בפני הבתי ספר של "לב לאחים", ותחת אחד השיחים הוא שח לפני שכאשר בא לאמריקה סבר בדעתו שכאן יהיה לו מנוחה קימעה, אכן צריך להיות בישיבה - למסור שיחות ולחזק את הבחורים, אך יהיה לו זמן פנוי מעט לעצמו, אמנם הוא נוכח לראות למעשה שלא מיניה ולא מקצתיה... הוא היה מסור לגמרי למען הכלל...

בהמשך הלא כתיב (שמות ג, ה) 'ויסתר משה פניו כי ירא מהביט אל האלקים' כי מגודל ענוותנותו סבר שאינו ראוי לגילוי שכינה, אוצרים חז"ל: 'שהקב"ה אמר למשה, "אני באתי להראות את פני אליך ואני כבדתני" בזה

שהסתיר פניו באמרו שאינו ראוי לכך, מפני זכה לקבל התורה ולקרני ההוד!

שמע גדולתו של רבי מתתיהו זצ"ל היה הולך בכל המדינות, היה גדול וחשוב אצל כל אחד ואחד, אך הוא ניצל כל זאת אך ורק לכבוד שמים גרידא! כולנו זוכרים את הכוחות הכבירים

שהכניס במלחמת אש קודש נגד פגעי הטכנולוגיה! הקידוש שם שמים שיצא מכל זה! והגם שהיו אנשים שניסו להניעו מפעליו ואף זלזלו בו, אך הוא היה חזק ונלחם בכל תוקף ובכל עוז! עשרות אלפי איש באו והתקבצו לשמוע דבר ה' להינצל מפגעי הזמן! הוא עשה מהפך שלם בכל ההבטה על הטכנולוגיה בכל רחבי אמריקה! אלפי אנשים זרקו את הטכנולוגיה!

במלחמת קודש זה הוא הירבה כבוד שמים במדריגה כבירה ביותר! וזאת מלבד כל פעליו האחרים שהיו לשם שמים!

כל זה בא מגודל האחריות שהיה לו, להרגיש את הכבוד שמים בכל מהלך החיים - זה היה כל חייו של רבי מתתיהו זצ"ל, ועתה שצדיק כזה נלקח מאתנו הרי החוב מוטל על כולנו - מצד חיוב הכרת הטוב שפעל למען הכלל - ללכת בדרכיו וללמוד ממעשיו, כי כאשר הולכים בדרכיו זה גורם לעליית נשמתו בגג מרומים, ובזה משלמים לו קצת על כל פעליו שפעל למענינו.

ויהי רצון שיהיה מליץ יושר למשפחתו

הכבודה, לישיבה הקדושה ולכל כלל ישראל הצריכים ישועה גדולה בכל מקום ממש, עדי נזכה לקיום מאמר הכתוב (ישעיה כה, ח) 'ובלע המות לנצח ומחה ה' אלקים דמעה מעל כל פנים' ונאמר אמן.

וארטים לפרשת השבוע

ו. ו. ח. והוצאתי והצלתי וגאלתי ולקחתי ו- והבאתי. ידוע שד' כוסות הן כנגד ארבע לשונות של גאולה, והוצאתי והצלתי וגאלתי ולקחתי. וקשה הרי יש לשון חמישית, והבאתי. ולמה לא תיקנו כוס כנגדה? וי"ל שהיוהבאתי מתייחס לירושת הארץ כמו שכתוב כאן והבאתי אתכם אל הארץ וגו' ונתתי אותה לכם מורשה. והנה עדיין לא קיבלנו את הארץ מורשה כי מפני חטאינו גלינו מארצנו, ולזה נזכה רק כשיבוא משיח צדקנו בבי"א, ומטעם זה אנחנו מוזהרים 'כוס של אליהו ולא שותים אותה ככוס חמישית' אלא רק כשאלהיו יבשר על הגאולה. להורות נתן.

ו. יב. הן בני ישראל לא שמעו אלי ואיך ישמעני פרעה. וברש"י זה אחד מעשרה ק"ו שבתורה. יש כאן ק"ו אם בני ישראל לא שמעו מה יש לי לומר להם מהקב"ה איך פרעה ישמע? וקשה ביותר, הלא מקרא מפורש הוא כי לא שמעו אליו בני ישראל מקוצר רוח ומעבודה קשה, ואי"כ יש לפרוך את הק"ו מה לבני ישראל שהיו בקוצר רוח ובעבודה קשה. ויש לומר שפרעה היה בקוצר רוח יותר מישראל, כי הרי פרעה כל היום התאפק שלא לצאת. מרבי ברוך מדרכי אזרחי.

ו. יב. ואיך ישמעני פרעה ואני ערל שפתים. יש להקשות הא כבר לעיל ד' אמר משה לקב"ה לא איש דברים אנכי כי כבד פה וכבד לשון אנכי, ואמר לו הקב"ה אהרן יהיה לך לפה, ואי"כ מדוע כאן חזר שוב משה על הבעייה אחרי שהקב"ה כבר הבטיחו שיהיה בסדר? וי"ל דמצינו ברמב"ם פ"ז מיסוה"ת דנביא צריך להיות שלם בגופו, ואי"כ לעיל משה טען שאין הוא איש דברים כי הוא לא מדבר טוב ואיך ידבר לפני פרעה, וכעת הוא טען שיש לו מום שהוא ערל שפתים ואי"כ הוא לא יכול להיות נביא ולא יתייחסו לנבואתו, ע"ז א"ל הקב"ה בפסוק הבא וידבר ה' אל משה ואהרן ויצוום אל בניי ופרעה, והיינו שהנבואה באה גם לאהרן ושוב לא יטילו דופי בנבואתו של משה. מגד יוסף.

ו. כה. ואלעזר בן אהרן לקח מבנות פוטיאל אשה. הטעם שכתב מבנות פוטיאל שמשמע שלקח כמה בנות ולא אחת, הוא משום שמבואר בבי"ק. שאלעזר נשא אשה ומתה. והרי אלעזר היה כהן גדול שאסור לו לשהות ללא אשה, ולפי"ז י"ל שנשא אחות אשתו. דודאי ראובן.

ז. יא. יב. ויעשו גם הם חרטומי מצרים בלהטיהם כן. וישליכו איש מטהו ויהיו לתנינים. ולהלן בפסוק כב במכת דם כתוב ויעשו כן חרטומי מצרים בלהטיהם. יש לשים לב לשניוי הלשון, דאילו בהשלכת המטה נאמר בלהטיהם, ובמכת דם נאמר בלהטיהם וי"ל עפ"מ דאיתא בסנהדרין סז: בלהטיהם אלו מעשה שדים. בלהטיהם אלו מעשה כשפים. ויש להבין למה במקל והתנין הם עשו זאת במעשה כשפים, ואילו בדם הם עשו במעשה שדים? וי"ל, אומר הבית הלוי, דאיתא בסנהדרין שם שאין השד שולט בדבר הפחות משעורה, כי יותר משעורה הוא יכול להביא ממקום אחר, נמצא שמעשה השד הוא להביא לכאן משהו ממקום אחר. מאידך, כשפים זה אחיזת עיניים, והיינו לעשות כאילו הדבר הנמצא כאן התהפך למשהו אחר. ואיתא שם בגמ' שאחיזת עיניים (כשפים) זה דבר שבטל כשמגיע למים, ולכן בהפיכת המטה לתנין הם עשו במעשה כשפים כי זה הספיק להם. אבל מכת דם שהיה על המים לא יכלו לעשות בכשפים כי מים מבטלים כשפים, לכך הוצרכו לעשות ע"י שדים.

ז. יז. הנה אנכי מכה במטה אשר בידי על המים אשר בידך, איך יכה במטה אם לא בידו? וכע"ז יש להקשות להלן בפרשת בשלח יז ה' ומוטך

אשר הכית בו את היאור קח בידך, וגם שם קשה איך יקח אם לא בידו, ואי"כ המילה 'בידך' היא מיותרת? וי"ל, אומר ע"כ רבי שמשון מאוסטרופלי, ששם הוי"ה, כשהוא נכתב כסדר, מורה על רחמים, ובלא"ה הוא מורה על דין. ואי"כ כשמשה נדרש להכות את היאור כדי להופכו לדם הוא נצרך לדין, והנה על המטה של משה נכתב שם הוי"ה ובכדי שיעשה דינים היה עליו להפוך את המטה מצד עליון שבו היה כתוב שם הוי"ה לצד תחתון כדי להפוך את שם הוי"ה שלא יהיה כתוב כסדרו ועי"כ יהיה דין על היאור ויהפך לדם, ולכן כאן היכה במטה אשר בידו והיינו החלק שתמיד בידו, אתו הוא היכה את היאור בשביל שיהיה על היאור דין ע"י שהמטה הפוך ושם הוי"ה לא יהיה כסדר. אבל בפרשת בשלח, ששם רצה משה שיהיה רחמים ולא דין, כי רצה להכות על הצור להוציא מים לישראל, שם אמר הקב"ה ומוטך אשר הכית בו את היאור תקח בידך, היינו שהצד שבו היכה את היאור יקח הפעם ביד כדי שיהיה שם הוי"ה ישר ועי"ז יהיה רחמים.

ז. יח. והדגה אשר ביאור תמות. איתא בנדרים נא: הנודר מהדגה אסור בקטנים ומותר בגדולים, ולאביי שם ס"ל שגם בלשון התורה דג שונה מדגה ודגה היא רק דג קטן. ומקשינן שם בגמ' מהכא דכתיב והדגה אשר ביאור תמות והרי כאן מתו גם הגדולים למרות שכתוב דגה. והגמ' נשארה בקושיה על אביי. ובצפנת פענח יישב את דברי אביי דהכא מתו רק הדגים הקטנים, כי כידוע היאור נחפר ע"י המצרים כדמשמע בכמה מקומות בשי"ס שיאור זה מה שנחפר ביד אדם (ועיין ב"ק פא. בתוס' שם) והנה בירושלמי גיטין ה' ט איתא שמי שיש לו דגים במימיו זוכה בהם רק קטנים אבל גדולים לא, ואי"כ י"ל שהדגים הקטנים היו שייכים למצרים כי זכו בהם אז נענשו, אבל הדגים הגדולים שלא שייכים למצרים לא נענשו ולא מתו וזוהי דעת אביי. צפנת פענח.

ז. כז. הנה אנכי נוגף כל גבולך בצפרדעים. ובמדרש: שהיתה מריבה בין מצרים לכוש על הגבול, היכן בדיוק עובר הגבול, וכעת בצפרדע הקב"ה התריע שיתמלא כל הגבול בצפרדעים והנה כשזה קרה הוכר הגבול בין מצרים לכוש לרעת מצרים, ע"כ המדרש. אותו מדרש בדיוק יש גם במכת ארבה שגם שם כתוב **ארבה בגבולך**, וכתוב שם במדרש שזה היה בדיוק על הגבול להוכיח למצרים שהגבול שרבו עליו שייך ל'כוש'. ויש להבין למה צריך פעמיים להראות דבר שכבר הוכרע בצפרדע? וי"ל ע"פ ביב"ב נו. שיש צמח שקוראים לו חצב, והוא מיוחד מאוד בזה שהשורשים שלו חודרים בדיוק ישר עד למטה ומשמש לסימון גבולות, ובו יהושע סימן את גבולות השבטים ע"כ. והנה אחר מכת צפרדע שמו את החצב' הזה להראות הגבול בין כוש למצרים כפי שהתברר ע"י הצפרדע, כי גדר בלבד לא תועיל שהרי אפשר להזיזה בלילה, משא"כ צמח א"י להוציא ולהשרישו בין לילה. אבל לאחר זמן הגיעה מכת ברד שהשחית את כל הצומח, כולל את החצב שסימן את הגבול, לכן הוצרכו שוב לראות איפה עובר הגבול ואת זה ניתן היה לראות במכת ארבה. ולפי"ז מובן מה שדוד המלך אומר בתהלים שבר ברד עץ גבולם, דהיינו החצב.

ח. ח. ויצעק משה אל ה' על דבר הצפרדעים. יש להקשות מה הטעם בכל המכות כתוב ויעתר, ואילו בצפרדע כתוב ויצעק? וי"ל, אומר השפתי חכמים, כיוון שבצפרדעים היה רעש גדול שהם קרקרו חזק כמבואר בחז"ל (רש"י ז' כט), ולכן כדי להשמיע לאוזניו כדין כל תפילה שצריך לתחילה שישמיע לאוזניו (שו"ע או"ח קא) הוצרך לצעוק.

ח. ב. ותעל הצפרדע. הגמ' בסנהדרין סז: מביאה מחלוקת מה בדיוק היה במכת צפרדע. לשיטת רבי עקיבא היתה צפרדע אחת שמילאה את כל מצרים וכמו שרש"י ביאר כאן שהיכו אותה כולם ויצאו ממנה נחילים של צפרדעים, וא"ל ראב"ע עקיבא מה לך אצל הגדה, לך לנגעים ואהלות וצפרדע אחת היתה ששרקה להם והם באו, ע"כ דברי הגמ'. יש להקשות א. מה הרבותא בדברי ראב"ע, ועוד מה אמר כלך לנגעים ואהלות? בבואר דברי הגמ' נאמרו בזה הרבה פירושים אנו נביא את חלקם: **בספר מים יחזקאל** הביא לבאר את הדברים כדלהלן: הנה מצינו שנגע אחד שפרח בכל בשרו הוא טהור ויקרא יג יב. ואילו כשבאו עליו כמה נגעים שכיסו את כל בשרו הוא טמא, ומצינו שמכות מצרים נקראים נגעים כדכתיב יא א עוד נגע אחד אביא על פרעה ועל מצרים ואי"כ אמר ראב"ע שאם כדברי ר"ע שאחד מתפשט לכל המקומות זה לא מיקרי נגע, ורק אם נאמר שצפרדע אחת הביאה מהרבה מקומות רק אז זה נגע, לכן הוא אמר לר"ע יש סתירה לדברך מנגעים ואהלות. **בספר גנא דפלפלי** הביא לבאר כך: התורה אומרת לנו אדם כי ימות באהל כל אשר באהל יטמא, ובחולין נחלקו רבי עקיבא ורבי ישמעאל בעובר שמת במעי אמו האם מטמא באהל או לא, דלרבי עקיבא מטמא. ובתורת כהנים פרשת תזריע מצינו שדעת רבי עקיבא שאמנם עובר מיקרי אדם וכנ"ל אבל בבי"א עובר שנוולד עם נגע טהור, כי כתוב בתורה אדם כי יהיה בעור בשרו ויהיה משמע שנראה בעובר הוא מוצנע. וזה מה שאמר ראב"ע איך אתה אומר שהצפרדע שעלתה היא היתה מלאה בצפרדעים לפי"ד היה לכתוב ויעל הצפרדעים כי מה שבתוך הבטן ג"כ חשיב, וכמו שמצינו בנגעים ואהלות וכנ"ל, ולכן אומר ראב"ע שצפרדע אחת היתה ששרקה לכולם שיבואו. **עו"ל אומר רבי נתן גשטטנער** ביאור נפלא. הנה מצינו בפסחים ג: שחנניה מישאל ועזריה מסרו נפשם על קידוש השם כי נשאו ק"ו מהצפרדעים שאפי' שלא היו חייבים, מסרו נפשם. עי"ש בתוס' דהעלם שעשה נבוכדנצר היה אנטרדא לכבוד עצמו ולא לע"ז ולא היו חייבים למסור נפשם על זה, והם מסרו נפשם רק בגלל הק"ו. ובעניין זה האם שרי למסור נפש על שאר מצוות הוא מחלוקת ראשונים. לדעת תוס' בע"ז כז אדם רשאי להחמיר ע"ע בכל המצוות למסור הנפש, ולדעת הרמב"ם ה' א' מיסודי התורה א"א רשאי למסור עצמו למיתה אלא בגי' עבירות. ולדעת הרמב"ם י"ל שס"ל בבואר דברי הגמ' שם ע"פ רשב"א בפסחים שם שפירוש הגמ' היא מה ראו חנניה וכו' שסמכו על הנס ד"ז למדו מהצפרדעים שסמכו על הקב"ה ולא מתו, אבל ברור שהיו חייבים למסור נפשם כי זה ע"ז ועוד שפרהסיה הווי ואפי' במצווה קלה נאמר בזה יהרג ואל יעבור, וי"ל דבזה גופא נחלקו ר"ע וראב"ע, דאם היה זה צפרדע אחת ששרקה לכולם א"כ כל הצפרדעים לא נולדו בדרך נס אלא בדרך הטבע, ועי"כ כשמסרו נפשם על קידוש ה' יכלו לסמוך על הנס ולבטוח שינצלו כי למה שיקפחו חייהן בשביל המצווה, וזה למדו מהם חנניה וכו' כשמסרו נפשם על קדושת שמו, אבל לר"ע שצפרדע אחת הייתה אי"כ הצפרדעים יצאו ממנה בדרך נס ונבראו רק לצורך הכאת מצרים, אי"כ אין לומר שהצפרעים בטחו בנס שישארו בחיים דמהיכי תיתי כי כל בריאתן היתה רק בשביל עניין זה של הכאת המצרים בלבד, ולפי"ז מהם בלבד למדו חנניה וכו' שרשאי למות אפי' על מצווה קלה, וזוהי דעת ר"ע שרשאי להחמיר ע"ע למות וכדעת תוס' ולראב"ע אינו רשאי וכדעת הרמב"ם. ולפי"ז מובן עוד מקומות שמצינו שר"ע ג"כ מסר נפשו על לימוד התורה בגזירת מלכות הרשעה שלא יעסקו בתורה' ובסיפור עם פפוס ברכות סא: וכן בעירובין כא:

שר"ע מסר נפשו על נט"י לסעודה כי הכל הוא ר"ע לשיטתו.

ח טו. אצבע אלקים היא. פירש"י שאין השד שולט בפחות משעורה. והק' במדרש (שכל טוב) הגם שלא יכלו במעשה שדים למה לא עשו זה במעשה כישוף, ותירץ לפי שהיו הכינים בגובה 2 אמות ועמדו על הכינים ולא על האדמה וא"י לעשות כישוף א"י עומדים על הארץ. וקשה א"י למה אמרו אצבע אלקים היא שיאמרו למשה מה שאתה הצלחת לעשות כינים ואנחנו לא כי אתה עמדת על הארץ ואנחנו עכשיו על הכינים ואילו היינו אנחנו ראשונים אתה לא היית יכול. וי"ל שהרי כתבו הראשונים (רבנו בחי זיב וספורנו זכג) שכישוף אינו משנה את תכונת הדבר אלא רק עושה אותו שידמה לדבר אחר, וממילא כאן אילו משה עשה זאת בכישוף נמצא שלכינים יש תכונה של חול ורק צורתם ככינים וממילא החרטומים עומדים על הארץ ומזה שלא הצליחו סימן שמשע עשה כינים אמיתיים שלא בכישוף ולכן אמרו אצבע אלקים. רמ"מ שפירא בספרו הגדה של פסח.

ט ג. הנה יד ה' היתה במקנך אשר בשדה בסוסים בחמורים בגמלים בבקר ובצאן דבר כבד מאוד. מכת דבר ממבט ראשון היא נראית מכה מאוד קלה, בס"ה הקב"ה השמיד להם את כל הבהמות, וכן משמע לכאורה במדרשים שלא האריכו בזה כ"י. אלא שההתבוננות בפסוק מראה שהתורה האריכה בזה מעבר לכל מכה שהתורה היתה יכולה לכתוב במקנך לבד שזה כולל את כל בעלי החיים, ולשם מה הוצרכה התורה לפרט. וגם הפסוק מסיים דבר כבד מאוד, משמע שהמכה היתה כבדה, וכן איתא בחז"ל 'ביד חזקה' זה הדבר, משמע שדבר זה

המכה הכי חזקה ששם נראה יד ה' יותר מהכל, וצ"ע מדוע? וי"ל שכשמתבוננים רואים שהמכה היתה קשה מאוד למצרים, היא פגעה והחריבה וקלקלה את כל אורחות החיים של המצרים וכפי שמבואר בפסוק. דבר ראשון זה פגע בסוסים, שהיו משמשים לרכיבה (ולחמחשת הדבר נתאר לעצמנו מה קורה כשכל כלי הרכב במדינה מפסיקים לנוע ביום אחד). נמשך הלאה, חמורים. החמורים הם האמצעי לביצוע ההובלות. ביום אחד משתבשת האפשרות להוביל תבילות ומטענים וכל המסחר מושבת. הלאה: גמלים. הגמלים משמשים ככלי תחבורה למרחקים (כמו אניות ומטוסים). הלאה: בקר. הפגיעה בבקר משבשת לא רק את אספקת החלב לשתייה והבשר לאכילה. עם הבקר היו גם חורשים ועושים את שאר עבודות השדה - והנה מגיעה מכת דבר וכל הפעילות במדינה נעצרת, כמו הפסקת חשמל כללית שמשביתה את כל המפעלים. ובנוסף לכל אלו הדבר פוגע גם בצאן. מהצאן היו עושים את החוטים והבגדים וכלת הופסק כל הייצור של הבגדים והחוטים. אכן, 'ביד חזקה' זה הדבר. כי הדבר שיבש למצרים את עמוד השדרה הכלכלי והמחיה שלהם. האיחוד בחידוד.

ט יד. כי בפעם הזאת הנני שולח את כל מגפותי אל ליבך. מבואר במכת ברד שזה מופנה אל הלב בשונה מכל המכות האחרות. והטעם בזה הוא משום שלא נבראו רעמים אלא לפשט עקמומיות שבלב, ולכן בברד שה' נתן קולות וברקים זה היה שבביל לפשט עקמומיות הלב של פרעה וכמו שאמר אח"כ ה' הצדיק ואני ועמי הרשעים. רבי אהרן כהן חתן הח"ח.

מאמרי מוסר וסיפורים מענייני הפרשה

ט כז. וישלח פרעה. בכל המכות כתוב 'ויקרא למשה ואהרן' חוץ ממכת ברד דכתיב 'וישלח פרעה'. והיינו משום שבכל המכות קרא להם על ידי עבדיו ויד עבד כיד רבו, ולכך כתיב ויקרא, אבל בברד ששום מצרי לא היה יכול לצאת החוצה מוכרח היה לשלוח על ידי ישראל שהיו אצלו, כי להם לא הזיק הברד. טעמא דקרא.

ט כט. כצאתי את העיר אפרוש כפי אל ה'. וברש"י: בתוך העיר לא התפלל כי היתה מלאה בגילולים. וקשה הא משה התפלל במכת כינים (ח ח) ובערב (ח כז) ושם לא כתוב שיצא מחוץ לעיר, והא העיר היתה מלאה בגילולים? וי"ל, אומר ה'חנכות התורה', שהעבודה זרה של מצרים היתה כבש. (דהא כששחטו את הפסח כעסו עליהם המצרים כי זה היה אלוהי מצרים) וכבש דרכו תמיד לרעות מחוץ לעיר, ולכן בכל המכות לא חשש משה להתפלל בעיר, כי הכבשים, שהם הע"ז של מצרים היו מחוץ לעיר, אבל בברד שכתוב הירא את דבר ה' הניס את מקונו, וא"כ באותו הזמן לא מכת ברד היו מצרים שהכניסו את אלוהיהם לעיר להגין עליהם מהברד, לכן הוצרך משה לצאת מחוץ לעיר.

ט לד. וירא פרעה כי חדל המטר וגו' ויוסף לחטא. יש לעיין למה רק במכת ברד נאמר ויוסף לחטא ולא בצפרדע ובערוב שגם אז פרעה חזר מהבטחתו? וי"ל שבברד זה המקום היחיד שפרעה אמר ולא תוסיפון לעמוד והיינו שהבטיח ש**מיד** הוא ישחרר את עם ישראל, משא"כ בכל המכות הוא אמר שישחרר אך ל"א מתי ויכול לומר אני אשחרר עוד שנה. רבי אייזיק אוזנבד.

במכתבך אפילו מילה אחת של תודה. הלא כי תבין כי לא מאשר אני צריך לתודתך אני מוכיח, אך מאהבתי אותך, האם תהיה כפוי טובה?... הזהר לחזק רק את רגש הכרת הטוב, והיה זה לאושרך תמיד...". והמשיב רעה תחת טובה כתוב במשלי לא תסור רעה מביתו, ואמרו חז"ל אין לך קשה מלפני הקב"ה יותר מכפיות טובה, ומזה הטעם נטרד אדם הראשון מגן עדן, ובעירות דבש כתב ששורש כל המידות הרעות מקורן בכפיות טובה. ובחינוך כתב שכפיות טובה היא מידה רעה ומאוסה בתכלית לפני אלוקים ואדם. ובלב אליהו כתב שהדרך להכיר את ה' אדם זה לפי מידת הכרת הטוב שלו. והרב מבריסק היה אומר מי שהוא לא מכיר טובה הוא לא רק מושחת אלא הוא לא בן אדם. וכע"ז מובא ברמב"ן פרשת האזינו שמי שאינו מוכיר טובה למי שגמלו טוב הוא קרוי נבל. וידוע המידה המגונה של כפיות טובה שבגלל שעשית לי אני נהיה שונא שלך כמו שמצינו אצל דתן ואבירם שמשע הצילם מהמצרי ולמחרת הלשינו עליו למלך, וידוע מה שאומרים שמי שעוזר לשני כשאין לשני מידות מתוקנות צריך שגם יתן לו אבנים שיוכל לזרוק עליו אח"כ. והטעם לזה מצינו בחז"ל שיש כאלו שכופרים בטובה של השני מסיבות שמעדיפים לשכוח את החולשות שלהם מהעבר. ובוודאי זה מידה מגונה מאוד שהקב"ה שונא את הכופרים בטובה שמובא בפוסקים שלכפויי טובה אין עניין למחול. ולהלן נביא מספר סיפורים מגדולי ישראל איך הקפידו בעניין הזה של הכרת הטוב, נתאמץ להביא סיפורים שלא הבאנו בעבר.

מסופר על רבי אליהו לופיאן שפעמים היה עורך שיחות מוסר מחוץ לשיבה בחיק הטבע, ופעמים רבות ראו אותו כשהוא קם מנקה את האבנים שישב עליהם. וכאשר שאלו אותו לפשר הדבר? ענה, נהניתי מהאבנים, אני צריך לנקותם. ואם לא יכיר טובה לאבן, בהמשך ירגיל עצמו שלא להכיר טובה לבן אדם, ומשם הדרך קצרה גם לא להכיר טובה למי שאמר והיה העולם. **מעשה**

הכרת הטוב:

מצינו בפרשה במכות מצרים הקשורות ליאור או לעפר הארץ, צווה הקב"ה למשה שיימנע מלעשות אותן, אלא יאמר לאהרן שיטה את ידו על מימי היאור או יכה על עפר הארץ, וזאת משום שמשע נעזר ביאור כאשר אמו הצפינה אותו שם בתיבה, ועפר הארץ הגן עליו כשהרג את המצרי. למדו מכאן חז"ל מדת ק"ו, אם לדומם נצטווה משה להכיר טובה, לאדם החי על אחת כמה וכמה שמצווים אנו להכיר טובה. וביאורו כבר בעלי המוסר, שמכאן אנו לומדים שמדת הכרת הטוב אינה רק משום שמן היושר להשיב טובה למי שמטיב עמנו, כי אם כן הרי היאור והעפר הדוממים, אינם חשים בטובה שעושה עמם משה, כאשר לא הוא המכה אלא אהרן, הם הרי כלל אינם מצפים להחזרת טובה מצדו של משה, אלא הכרת הטוב היא מעלה עבור מכיר הטובה, כי בזאת הוא קובע בנפשו מדות טובות. והכופר בטובתו של חברו סופו שיכפור בטובתו של הקב"ה. יש הרבה פעמים שאדם אומר מה לי להכיר טובה לפלוני הלא הוא לא עשה זאת בשבילי אלא בשבילו, זו לא טענה, אלא אם אדם עשה בשבילך משהו אתה כבר נהיה מחויב אליו ומחויב לו הכרת הטוב. וכעין שמצאנו בחז"ל גם שצריך להוכיר טובה גם למי שלא מתכוון להנות אותך כמו שמובא גיבמות סג. שאשתו של רבי חייא היתה מצערת אותו והוא היה משקיע רבות לקנות לה דברים. שאלו רב למה אתה עושה זאת הלא היא מצערת אותך? ענה רבי חייא בכ"א כיון שמגדלות בנינו ומצילות אותנו מהחטא אז מחובת הכרת הטוב אני קונה לה מתנות. והנה אשת רבי חייא בודאי לא התקשטה בשביל לעשות לו טוב כי הלא היא ציערה אותו והיא התקשטה בשביל עצמה ובכ"א כיון שסו"י רבי חייא נהנה מזה הוא פייסה במתנות, רואים כאן שעניין הכרת הטוב הוא אפי" כשאין כוונה לכך. והכרת הטוב היא היסוד בעבודת ה', ועד כדי כך רגש של הכרת הטוב אמור להיות גדול עד שהגמי' אומרת לא

שהיה עם המשגית הרב דסלר בפתח תקוה התקיימה חתונה של בחור משיבת פונביץ, בחזרה ארגנו אוטובוס לבני ברק, נסיעה לא ארוכה. עלו לאוטובוס, והנה המשגית הרב דסלר עלה אחריהם גם כן לאוטובוס הבחור שישב ליד הדלת נעמד, ופינה את מקומו לרב דסלר. הרב התיישב, הוא הודה לבחור, אני מודה לך מאד, תזכה למצוות, אני אכן צריך לך. הנהג החל בנסיעה, רק נסעו כמה מאות מטרים, הרב דסלר הסתובב אל הבחור שנעמד לא רחוק, ברוך תהיה, נתת לי את מקומך, אה... ממש החיית אותי. יישר כוחך. נוסעים חמש דקות נוספות, והרב הסתובב בשלישית, באמת אני ממש לא יודע כיצד להכיר לך טובה, שיהיה לך למצוות, תבורך, החייתני. הבחור תמה לעצמו, מה הוא רוצה ממני? מה נטפל אלי? אם עוד פעם יחזור להכיר טובה ויברך, אני כבר אענה לו, משהו. כך היה באמת, לפני שירדו, המשגית תפס אותו בשני ידיו, ובהתרגשות, אמר לו: הכרת הטוב יש לי אליך, תודה רבה... הבחור הגיב: המשגית! אני חושב שלאחר כל כך הרבה ברכות ואיחולים לא יהיה לי שכר על המצוה. הרב דסלר לקח את דבריו לתשומת לבו, פניו הרצינו, הרהר שניה, והגיב: מה אתה רוצה שאני אהיה מושחת? הרי אני חייב הכרת הטוב. נסיעה של רבע שעה, בחור צעיר לעומת אדם מבוגר וזקן, מורו ורבו, ועם זאת, הרב חייב לתלמידו הכרת הטוב, עד כדי כך, שחש כמושחת אם לא יתנהג כך. **רבי חיים קניבסקי** בבואו לנחם את משפחת רבי מיכל יהודה ליפקוביץ סיפר: כי פעם אחת בא אליו רבי מיכל יהודה, וביקש לשאול ממנו ספר אחד, וכך סיפר רבי מיכל יודא: אבי ז"ל היה יהודי ירא שמים, אך לא 'כלי קדש' כלומר: הוא לא שימש כרב או כראש ישיבה וכדומה. הוא היה אומר לי, על אדם מסוים, אתה רואה, הנה הוא כמוני, אינו תלמיד חכם, ולפרנסתו עובד בתור סנדלר, ואף על פי כן יש לו בן תלמיד חכם... וגם אתה, אף שאין לך אבא תלמיד חכם, אבל אל תרתה, תלמד היטב, תתמיד ותשקיע עד שתצמח ותהיה תלמיד חכם... והנה המשיך רבי מיכל יהודה זצ"ל את סיפורו באזני רבי חיים, לאחרונה שמעתי שאותו בן שעל 'חשבונותי קיבלתי מוסר, ושהיה לי לדוגמא, חיבר ספר בשם 'ברית איתן', ושמעתי שהוא נמצא ברשותך, ובכן כהכרת הטוב למחבר ברצוני ללמוד בספר הזה, ועל כן מבקש אני שתשאילנה לי. וסיפר רבי חיים שבשובו לביתו, אחר ההלויה של רבי מיכל יהודה התיישב ולמד בספר הזה, כי עלה בדעתו שגם הוא חייב הכרת הטוב, לאותו אדם, שבזכותו היה רבו רבי מיכל יהודה מתחזק בלימוד.

מעשה שהיה בבחור צעיר כבן שלוש עשרה, שלמד בישיבה לבחורים מצויינים באירופה. בחור זה היה הצעיר שבחבורה, בני הישיבה למדו בבית כנסת ישן בעיר, ואכלו אצל בעלי בתים אשר נהגו לסעוד על שולחנם יום פה ויום שם, ולעיתים לא הוזמנו לשום בית, ונותרו רעבים, מקום הלינה היה בבית הכנסת בו היו בחורים שתפסו את הספסלים, ואילו הנער הצעיר נאלץ לישון על הרצפה. בקיץ עוד היה הדבר נסבל, אולם בלילות החורף, כשהקור היה עז, וסופות שלגים השתוללו בחוץ, המצב היה קשה מאוד ממש בלתי נסבל. אף במשך היום סבל הבחור, היות וכמעט כל הלילה נדדה שנתו מעיניו. יום אחד קיבל מכתב מדודו, אחי אמו שהיה נפח ומסגר, דודו ביקש להזמין לבוא אליו, וללמוד מקצוע, מאחר ולא היו לדוד ילדים, הבטיח לאחייו, כי אם ילמד את המקצוע ויכנס לעסקיו, כל רכושו יוענק לו לאחר מותו. מלחמה פנימית קשה התחוללה בנפש הבחור, ולבסוף החליט לקבל את הצעת דודו, ולעזוב את הישיבה, אך החליט כי יעשה זאת רק למחרת, זה יהיה הלילה האחרון שאלון על

הרצפה הקפואה, חשב הבחור בליבו. ויהי בחצות הלילה, לפתע הופיעה אשה בפתח בית הכנסת, היחיד שנותר ער היה הבחור הצעיר, האישה ניגשה אל הבחור, וסיפרה: זה עתה קמתי מהשבעה על בעלי, נותרתי לבדי גלמודה בלי ילדים, בעלי היה בעל בית חרושת לשמיכות, והואיל ונשאר מספר שמיכות בביתנו, אני מעוניינת לתת אותן לבחור ישיבה. מאז סיפר אותו בחור, השניה הפסיקה להיות סיבה להפרעה בלימודיו, הוא המשיך ללמוד ולהתעלות בישיבה בזכות אותה שמיכה, לימים הפך אותו בחור להיות גדול הדור שרבים יונקים מתורתו, ה"ה הרב שך אותה גברת חשבה, כי היא נותנת לבחור הישיבה שמיכה, אך האמת היא שזה לא היה בגדר שמיכה, אלא מעיל לספר תורה. בשנת תשל"ו ביום חורפי וגשום במיוחד, כשהקור היה גדול פנה הרב שך לנכדו, שיומין ידיו עם רכב עבדו לנסוע ללוויה בבית החיים הישן בחיפה, כל ניסיון לשכנעו, שיום זה לא נוח ליציאה מבחינת מזג האוויר עלו בתוהו, נכדו של הרב ציפה שאם כבוד הרב כה הטריח עצמו, מדובר בלוויה לאדם גדול, ויהיה שם קהל רב. אולם להפתעתו, הלוויה הייתה של אלמנה גלמודה ובדדה, בקושי ליוו את מיטתה כמנין אנשים, הרב שך עמד בגשם במשך כל זמן ההלוויה, ולאחר סתימת הגולל אמר קדיש. בחזרתם לעבר המכונית, עצר הרב מלכת, ונשאר על עומדו בעוד הגשם יורד בשטף, והרוח הקרה מנשבת בכל עוז, לא הועילו כל שכונוי הנכד להזיזו ממקומו, לאחר דקות ארוכות המשיך הרב לכיוון הרכב ונכנס לרכב כשהוא ספוג ונוטף מים. במשך כל הנסיעה בחזרה לבני ברק שמר הרב על שתיקה ולא ענה לשאלות הנכד, בהגיעם לבית הרב, ולאחר שהחליף את בגדיו הרטובים וחימים עצמו, נענה לבקשת הנכד והסביר את מעשיו. הייתה זו האישה שהצילה את חיי, בזכותה נותרתי בישיבה, משך שנים עקבתי אחריה, וכשנודע לי על פטירתה הרגשתי חובה גדולה ללכת ללוויה. לשאלת הנכד מדוע לאחר הלוויה השתהה הרב בגשם השוטף דקות ארוכות? השיב הרב: רציתי להרגיש, ולזכור, את הקור והסבל הנורא שהיה לי אז באותם ימים קשים, כדי שאוכל להעריך את הכרת הטוב אשר חב אני לאשה זו.

מנהג מיוחד היה לו לרבי ישראל זאב גוסטמן ראש ישיבת נצח ישראל, שבעצמו היה משקה את הפרחים והצמחים מסביב לישיבה, פעם הרהיב אחד מתלמידיו עוז בנפשו ושאלו לפשר מנהגו זה? על כך השיב ר' ישראל זאב בסיפור נפלא. חב אני הכרת הטוב כלפי צמחים ופרחים, ומעשה שהיה כך היה. כאשר כיהנתי כדיין בבית דינו של רבי חיים עוזר גרודזנסקי בוויילנא, הייתי מטייל עמו מפעם לפעם בגן הציבורי. באחד הטיולים הללו הארכנו משום מה ונכנסנו עמוק יותר לתוך הגן, ולפתע החל ר' חיים עוזר, להראות לי כל מיני צמחים והסביר את מעלותיו וחסרונותיו של כל צמח, וסגולותיו של כל פרח, אתה רואה? מזה תזהר! לעולם אל תאכל מעלי השיח הזה משום שהם רעילים! הבטתי בו בתדהמה. לא הייתי ידוע בתור אחד שנוהג לאכול שיחים לארוחת בוקר. לא הבנתי מה הוא רוצה ממני. אבל ר' חיים עוזר המשיך לשיח אחר. את השיח הזה אתה יכול לאכול בשקט, אם זה לא ירוק כדאי לך לאכול. זכור את זה היטב! הבנתי שר' חיים עוזר לא מדבר סתם, והתחלתי לשתף איתו פעולה. איך אוכלים שיח? שאלתי. הוא הסביר לי מה עושים בעלים, כיצד טוחנים אותם באצבעות, עד דק, ומערבבים במים, הוא הסביר לי כיצד מחממים את העלים באש, ובשמש, והסביר לי איזה חומרים יש בתוכם. נדהמתי מבקיאותו. הוא אף נתן לי סימנים מזהים, מהו צמח רעיל ומהו בריא ומזין, אפשר לומר שעברתי קורס קצר לזיהוי

הצומח בלי לדעת מדוע זה נחוץ. שלשה חדשים לאחר מכן כבשו הגרמנים את העיירה, ואני הצלחתי בחסדי ד' לברוח ליער עם מספר בחורים, כעבור יום אחד חשנו רעב איום, ואז הבנתי לראשונה היטב מהו הצורך שראה ר' חיים עוזר בשעתו ללמדנו תורת השיחים. התחלתי לבחון את העצים ובתוך כדי הליכה, אמרתי לחברי את זה תקטפו, בזה אל תגעו, הם הביטו בי כמשוגע, אך לבסוף רקחתי לי מרקחת, והגשתי להם לאכול הם אכלו שבעו ואפילו הרגישו שנכנסו בהם כוחות חדשים. רק אז הבנתי בדיוק למה התכוון ר' חיים עוזר, שכן רק בזכות זו נשארתי בחיים, כי ידעתי היטב להישמר מצמחים מזיקים, ולקיים את עצמי על ידי צמחים מחזקים ומזינים. ואז סיפרתי להם בזכות מי אני בקי בכל תורת הצמחים. מהצמחים האלה ניזונו כל ימי המלחמה, ובי"ה עליתי לארץ ויש לי תלמידים כאלה חביבים, כל כך חביבים, שבדאי לא יגזלו ממני את מצות הכרת הטוב לבורא העולם, ולצמחים שהצמח, שהצילו את חיי. האם אינכם חושבים שלהשקות צמחים זה הכרת הטוב ראויה? מחמת זה אני נוהג להשקות מדי יום את הצמחים בגינה בעצמי לעשבים שעל ידם ניצלתי ממות.

לרגל שמחה בבית משפחת רבי שלמה זלמן אויערבך שהתקיימה ביום השבת באחת משכונות ירושלים, סדרו בעלי השמחה דירה ללינה עבור רבינו. במוצאי שבת עזב רבינו את הדירה, עוד טרם שבו אליה בעליה. למחרת ביום ראשון עם בוקר, קבלו בעלי הדירה המארחת טלפון מפתיע, מדבר שלמה זלמן אויערבך. אני מבקש להודות לכם על האירוח בשבת היתה לנו הנאה וכו'. הוא לא הסתפק בהבעת התודה של בני משפחתו בעלי השמחה ששאלו את הדירה מבעליה, אלא כנהנה ישיר, טרח גם הוא עצמו להתקשר ולהכיר תודה. אך בכך לא אמר די, כחלוף מספר שבועות, פגש במארח, שוב הודה לו בחום, ואף ציטט באזניו את מדרש חז"ל (מד"ר שמות ד' ב') כל הפותח פתח לחבירו נפשו הוא חייב לו. **כשחלה רבי אליעזר פרלמוטר** בעל אבן משה ונטה למוות התקבצו אליו בניו להתברך ממנו טרם מותו. ובעיני בנו היה הדבר מוזר לילך בעת כזאת לחתונה, אף על פי שהגביר עשה להם טובות גדולות, ואמר לו: הלא אתה רואה במו עיניך את מצבו של אבי, ואיך אוכל לעזוב אותו בשעה זו? בתוך כך הגיעו הדברים לאביו השוכב ומוטל על ערש דוי, וכשנודע לו תוכן השיחה, קרא לבנו הרב הני"ל ויתר בניו ואמר להם: דעו בני, שלהיות כפוי טובה, זו המידה המגונה ביותר, והלא תדעו, שהנכבד הזה, עשה עמכם ועמנו טובות מרובות, לא על מנת ליהנות מהן, או עבור כבוד, אלא מתוך תום לב, ולכן צריכים כולנו להכיר לו טובה. על כן תיסעו יחד לחתונה, ואם יתרצה להניח לכם לחזור מיד אחר החופה מה טוב, אבל אם יפציר בכם לשהות עד גמר החתונה, עשו כן, ותמלאו כל חפצו ובקשתו.

בשנת תרע"א החפץ חיים שהה לבדו בבית המרחץ והתעלף, וכמעט לא נותרה בו רוח חיים. לאושרו, בא הבלן למקום, ולאחר מאמצים רבים הצליח להצילו. אין לתאר כמה החפץ חיים הכיר טובה לבלן הזה במשך כל ימיו, הוא העמיד אותו בבית הכנסת על ידו ונימוץ עמו בכל הזדמנות. בכל חג ובשמחת תורה, היה שותה איתו לחיים, מנשק אותו במצחו ומברכו שיאריך ימים יותר ממנו. ונתקיימה ברכתו, ונפטר חדשים אחדים לאחר פטירת החפץ חיים מתוך דברי חיים להגאון הצדיק רבי יוסף חיים אליהו שליט"א

דיעות חשובות וכן דברים מגדולי ישראל ערוך בדרך של שו"ת

וכדו' ועד הדורות האחרונים לא השתמשו בשם משפחה, לאחר גירוש ספרד החלו המגורשים לקרא לעצמם שמות ולפני שלוש מאות שנה התחילו במדינות אשכנז להיקרא בשמות משפחה לאחר שחוייבו ע"י הממשלה לקרוא בשמות משפחה.

שאלה: מה החיסרון להגיע מאוחר לתפילה, אם בסופו של דבר מספיקים איכשהו את התפילה במניין? **תשובה:** עיין ביארות יושר' בהרחבה בגדולשכר המתפלל עם הציבור וכמה גרוע לדלג, שמהפך הצינורות. ואפי' כשמשלים אח"כ הוא איסור. והותר רק במקום הכרח גדול. ותפילת הציבור עיקרה להתחיל עם הציבור, ועל המתפלל עם הציבור כתוב שמובטח לו שיענה אפי' אם לא כיוון. ומסופר על עשיר גדול שהיה מאחר ותמיד טען מה קרה אם איחרתי הרי סו"ס הגעתי ואני משלים את התפילה אח"כ. עד שיום אחד נשרפו כל אוצרותיו, כי מכבי האש איחרו במספר דקות, וכשהוא צעק עליהם, הם ענו מה זה משנה העיקר שהגענו... ואז הוא הבין שזה מה שהוא טוען תמיד בתפילה, העיקר הגעתי, ומאז חזר למוטב. והרב שטינמן היה אומר שצריך ללמוד מאנשים כפריים, שאין בהם תבונה כ"כ, והצפ"כ הם זרזים למלאכתם להשכים בבוקר בעלות השחר, לחולק את הזבל על פני השדות, וכן כשרואים שענן גדול מגיע הם זרזים בעמל רוחם להכניס הכל לבית הגרנות. ואם כל זה הוא לחיי שעה, ק"י לעניינינו לתפילה כמה אדם צריך להיות זריז ולא להתכרבל מתחת הפוך החם עוד 5 דקות ולהפסיד את עיקרי התפילה.

שאלה: במכת ערוב הקב"ה נהג מידה כנגד מידה והרג החיות במצרים כל אחד לפי מה שעשה ליהודים. איזה נקמה קיבלו המצרים שהעבירו את הנשים היהודיות שהרדמו את ילדיהם כשהם משוררות לפניה? **תשובה:** החיד"א במדבר קדמות מביא שיש דג בים שקורים לה סירנה חציה העליון הוא גוף אישה וחציה התחתון הוא כתבנית דג. והיא נמצאת במקומות מסוכנים בים וכשעוברת ספינה היא משוררת ומרדימה את כולם ואז היא טורפת בהם, והיא הגיעה למצרים הרדימה את המצרים שהתעללו בנשות ישראל והורו להם לשרר לילדיהם ואז טרפה אותם באכזריות.

שאלה: יש תופעה מאוד מעניינת. ישנם אנשים בעלי חסד ומידות שנותנים הרבה לקרובים אליהם, ולמרות זאת ישנם עניינים מאוד מסוימים שזה כלול בטרחה (וניקוב בכרטיסיה כמו שקוראים לזה), שבעניינים הללו הם עוזרים לכל העולם, מלבד לאנשים הקרובים אליהם מאוד. ודווקא להם הם ממעטים לעזור או אפילו נמנעים לגמרי מלעזור, וקורה גם שהם אפילו מתלוננים על זה שהם מבקשים מהם עזרה, למה? **תשובה:** וודאי שזה לא נובע מחוסר אהבה, אלא להפך, זה בא מהבנה שהחבר/הקרוב, יכול יותר להבין אותי שקשה לי הדבר. מאידך הרחוק יותר שמבקש, אם תאמר לו שזה קשה, הוא מיד יהפוך להיות שונה שלך ויאמר שאתה אכזרי ואנוכי ולעולם הוא לא יבין, ודווקא מהקרוב בגלל שהוא קרוב הוא מצפה שיבין אותו למה הוא לא יכול.

שאלה: למה כדאי להיות חזק מול הילדים, דהיינו לדעת להגיד 'לא'! **תשובה:** כי אחרת לילד אין בטחון, כי הוא רואה שההורה נכנע מול בקשותיו אז הוא מסיק לעצמו בתת מודע שיש לו הורים חלשים שאינם יכולים עליו, וממילא כשיבוא לידי בעייה אין מי שיציל אותו כי אפי' הוא מנצח את ההורים, וכך נהיה לו פחד וחוסר בטחון. וכן כשהוא רוצה לא ללכת ללימודים הוא יכול, ואין מי שיכול למנוע זאת ממנו כי הוא מתעקש ומצלח. ורק אם הילד יודע שכשהורה אומר לא! אז לא, וכשאומר שהוא יפסיד אז הוא

תחת שלטון ירדני כולל בעיר העתיקה. וכן הגולן, כששלטו שם הסורים היתה סכנה גדולה לכל יושבי הגליל כי הגולן הוא בגובה והסורים זרקו פצצות על יושבי הגליל. וידוע שהבית ישראל כמה ימים קודם ביקר בחצור וברך שהערבים יסתלקו משם, דבר שלא היה מציאות באופן טבעי, ואכן לאחר מספר שבועות התקיימה הברכה. המקום המרכזי שכבשו היה חצי האי סיני, שהוא שטח גדול **פי שלוש מכל מדינת ישראל**, לאחר מ"כ הוקמו שם עשרות יישובים והגדול בהם היה הישוב ימית שנבנה בתכנון מושקע מאוד, והיה עיר עם מיטב הטכנולוגיות וגרו שם אלפים רבים. כעבור כחמש עשרה שנים, היה הסכם שלום עם המצרים והוצרכו לפנות את חצי האי סיני, ומאז יש שקט בגבול המצרי שבעבר היה הגבול המסוכן ביותר.

שאלה: מה יכול לפטור אדם מגזירות רעות? **תשובה:** בפרשתנו ו' יג כתוב ויצום אל בני ישראל כותב השפתי חכמים שניהגו כבוד בפרעה. והטעם לזה מבאר החת"ס שאם היו מבזים את פרעה לא היה אפשר להביא על פרעה את המכות כי בזיון מכפר, וידוע שהחפץ חיים היה בוכה ומתפלל שיהיו לו בזיונות וא"כ כשקורה לאדם בזיון שלא יצטער ויידע שזאת מתכפרים לו עוונות ובאים לו ישועות גדולות.

שאלה: עם מי לא כדאי להתווכח? **תשובה:** יש אנשים שלא כדאי להתווכח איתם. והם אלו שיעשו הכל להוכיח שהם צדקו, וגם כשבוודאי הם לא צודקים, אתה תמיד תצטרך בסוף להודות להם שהם צודקים, רק בגלל שאם לא תודה הם לא ירפו וישגעו אותך עד חורמה. איתם לא כדאי להיכנס לוויכוח, כי לא משנה אם אתה צודק או לא, הם תמיד צודקים.

שאלה: האם מותר להשתמש בכתבי הקודש כגון תפילין ומוזות לשמירה ע"י שיניחם בראשותיו של חולה? **תשובה:** האור זרוע כותב שכאשר אדם משתמש בשמות הקדושים לא במקום שמצווה על כך זה סכנה והדבר עלול להזיק יותר מאשר להועיל. וכעין זה כתב במהרש"א שהעושה מזוזה לכוונת שימור אין לו שמירה אלא סכין היא בעיניו.

שאלה: כידוע החרדים בארץ הם הציבור הכי נרדף שיש, האם בחלק שבתוך היהודים יש פתרון לנרדפות שלנו? **תשובה:** כמה שאתה יותר יהודי אתה יותר בגלות ואין לזה פתרון כל עוד לא הגיע המשיח, ונבאר את הדברים, הנה היהודים נרדפים כעת ע"י כל העולם כולל אמריקה שלא נותנת ליהודים לעשות את המינימום שצריך לעשות לחמאס למרות מה שהחמאס עשה בנו לא יאומן א"א לתאר את זה איך כל העולם רודף אותנו רק כי אנו יהודים, והנה הציבור המסורתי כאן בארץ נרדף בזלזול רב ע"י השמאל שהוא השולט האמיתי דרך התקשורת והבית משפט ועושה כטוב בעיניו בלי למצמץ עיין ערך פסיקות בית המשפט בשבוע האחרון, ובנוסף הציבור החרדי סובל רות מהמדינה שלא סופרת אותם כלל וכלל ועל כל פרוטה שמגיע להם ביושר צריך להתחנן וגם אז מגיע אחוז בודד מהמגיע לנו, ובנוסף כמה שאנו יותר בני תורה אנו יותר ויותר נרדפים ע"י הרשויות ולא מקבלים את המגיע לנו כלל וכלל, אז אנחנו בגלות אמיתית וצריך להתפלל על הגאולה במהרה בימינו וידע כל פעול כי אתה פעלתו...

שאלה: בפרשתנו למשפחות לבית אבותם, ממתן התחילו שמות המשפחה? **תשובה:** במפרשים על הפרשה ובראשם הרמב"ן מבארים שמא יציאת מצרים החל המנהג להציב ראשי משפחות וכל יוצאי יריכו מתייחסים אחרי. בעבר הרחוק רק משפחות בודדות ומיוחסות קראו לעצמם בשמות משפחה כמו אבן עזרא

שאלה: כמה מגונה היא מידת העקשנות ואיך שייד להתגבר עליה? **תשובה:** בפרשה מסופר בהרחבה על מידת העקשנות של פרעה שלא לשמוע בקול ה' ולהוציא את בני ישראל ממצרים, גם במחיר של מכות קשות. ולמרות שבמכות האחרונות הקב"ה הקשה את לבו אבל במכות הראשונות הוא בעצמו הקשה את לבו. ורואים כאן את גודל הגנות של מידת העקשנות עד כדי כך שאדם מוכן לסבול ולהמיט מכות נוראות על כל עמו העיקר להמשיך בעקשנותו ולא להיכנע. והאריך בזה המשגיח רבי יחזקאל לוינשטיין באור ישראל בכרך על אמונה. אמנם כבר כתבו בספרים שמידת העקשנות היא מידה רעה עד מאד בדברים של בין אדם לחברו אבל העקשנות בעניינים של תורה ויר"ש היא מידה טובה עד מאד כמו שאמרנו גדולי המוסר שרק העקשן יצליח וזהו יסוד ההצלחה. **בנועם אלימלך** בתוספת לצעטיל קטן שלו כתב סגולה להינצל מעקשנות וז"ל: מי שנולד בטבע של עקשנות ישבר את טבעו מ' יום רצופים לעשות דוקא להיפך ממה שיעלה במחשבתו.

שאלה: בפרשתנו ויקח אהרן את אלישבע בת עמינדב אחות נחשון. בב"ב קי. הביא ראה מפיסוק זה שהנושא אישה יבדוק באחיה. איך ובמה בודקים? **תשובה:** הסטיפלער בקריינא דאגרתא ח"ב יח. כתב שכשיש **גם** אחים כשרים מסתברא שבכ"ה"ג ל"א חז"ל להיזהר. הרב שטינמן תמיד היה אומר שאפילו שכל האחים מקולקלים צריך לבדוק הטעם ובכל מקרה צריך שאלת חכם. הרב שך ב'מכתבים ומאמרים' ח"ו הביא שאם הקלקול הוא במידות יש לחשוש, אבל אם הקלקול של האחים הוא בדעות והשקפות פסולות, דהיינו שהם ירדו מהדרך, ע"ז לא נאמר יבדוק באחיה. בגלל שהיום יש מוסדות לימוד לבנות ושם הם מקבלים את ההשקפה הנכונה.

שאלה: השבוע חל ראש חודש שבט, איזה עניינים ישנם בחודש שבט? **תשובה:** כיוון שחודש שבט זה ראש השנה לאילן אז חודש זה הוא מסוגל לכל הפירות גם הילדים שהם פירות האדם לתפילה עליהם שיעשו לו הרבה נחת וילכו בדרך הישר ויקבלו טעם בלימוד. עוד מובא בספרים ובראשם הבני יששכר והאבני נזר שחודש זה הוא מסוגל לחדש חידושים נפלאים יותר מכל השנה. כמובא מובא בספרים שחודש זה הוא מסוגל לרפואה.

שאלה: בפרשתנו וגם אני שמעתי את נאקת בני ישראל מה גרם שהקב"ה נענה לבני ישראל? **תשובה:** השל"ה כותב כלל גדול - בקשות ותפילות המלוות בדמעות בוקעות ועולות בלי מחיצות עד כסא הכבוד ומפיקות רצון ממנו יתברך. כי ברית כרותה ששערי דמעות לא ננעלו. והסטיפלער אחז שדמעות זה לא דווקא בפועל אלא כ"א כפי יכולתו, ויש שמזילים דמעה ויש שמתפללים בלב נשבר, העיקר זה להתפלל לא מהשפה ולחוץ אלא מהלב ולהבין ולהרגיש שרק הקב"ה יכול להושיע. ויש להוסיף שאמנם הקב"ה בוחן כליות ולב, בכ"א צריך לבקש את הבקשות בפה כי בהוצאת התיבות מפיו זה מעורר את רחמי השם, וכן המלאכים שמכניסים את התפילות לפני הקב"ה הם אינם יודעים מחשבות אלא דיבור.

שאלה: מה היה המצב לפני חתימת הסכם השלום עם מצרים? **תשובה:** במלחמת ששת הימים לפני כחמישים וחמש שנים, נלחמו מדינות ערב (סוריה ירדן מצרים ועוד מדינות ערביות) עם מדינת ישראל, ומדינת ישראל כבשה אז את הגדה המערבית לכיוון מזרח וכן את הגולן בצפון, ואת סיני בדרום. הכיבוש של ירושלים היה חשוב מאוד, ומאז ועד היום אנו זוכים להתפלל בכותל המערבי ובקבר רחל וכן לגור באזורים רבים בירושלים שקודם לכן היו

יפסיד ולא יתאפשר לעולם לשנות את דעתו, או אז הוא ירגיש בטוח, ויש לו על מי להישען, וירגיש שיש לו גב חזק, ודבר זה ינסוך בו בטחון וכוח, והוא לא יעשה מעשים רעים כי הוא יודע שהוא יפסיד באמת, ורק ילד להורים כאלו יכול להיות 'סמוך ובטוח'.

שאלה: העולם אומר שהרקע לחינוך הוא ידידות עם הילדים, על איזה ידידות מדובר? **תשובה:** ידידות היא שאני נותן גם ברגע שזה על חשבוני ואני צריך לתת משלי, ואם אני מגיע לזה, אז אני יודע מתי הידיד צריך שישמעו אותו ומתי הוא צריך מילה טובה ועידוד, ובאותו הזמן אני מנתק טלפונים, אני לא עייף, ולא עסוק,

חידות

חידות שינון הפרשה לפי סדר הא' ב': א. אשת אהרון אלישבע.

ב. באיזה מכה היה אש? **ברד.** **ג.** באיזה ארץ לא ירד ברד? **גשן.** **ד.**

איזה בעל חיים מת הראשון במכות? **דג** אשר ביאור. **ה.** איך פרעה

ביקש ממשה ואהרון שיתפללו? **העתיירו.** **ו.** איך התורה כותבת

שאהרון היכה? **ויך את המים.** **ז.** מה לא יכלו לעשות במצרים?

זבח. **ח.** איך אספו את הצפרדעים? **חמרים חמרים.** **ט.** "ואתה

ועבדיך ידעתי כי ____ תיראון מפני ד' אלוקים" **טרם.** **י.** אשת

עמרם - **יוכבד.** **כ.** באיזה מכה אמרו החרטומים אצבע אלוקים

היא? **כינים.** **ל.** את מה ד' הקשה? **לב פרעה.** **מ.** במה אהרון היכה?

מטה. **נ.** ד' אמר למשה אחיך אהרון יהיה - **נביאך.** **ס.** איזה חיה

פתחה את דלתות המצרים? **סילוניית.** **ע.** מה היה משה? **ערל**

שפתיים. **פ.** במכת שחין, מה זרק משה לשמים? **פיח כבשן.** **צ.** מי

נכנס לתנורים? **צפרדעים.** **ק.** למה בניי לא שמעו אל משה? **מ-**

קוצר רוח ועבודה קשה. **ר.** "וסרו הצפרדעים ממך

ומבתיך....ומעמד ____ ביאור תשארנה" **רק ש.** בן כמה משה

בדברו אל פרעה? **שמונים שנה.** **ת.** איך נקרא נחש בפרשה? **תנין.**

חידות על פרשת שבוע: **א.** 3 אברים המוזכרים בפסוק אחד

בפרשה? **ב.** 3 בעלי חיים שכתובים בפסוק אחד בפרשה? **ג.** תיבה

בפרשה בת עשר אותיות, והיא התיבה הארוכה בתורה? **ד.** היכן

בפרשה סבא ונכד שחיו בדיוק אותו מספר שנים (כתוב בפרשה)?

ה. למי בפרשה שם זהה לעיר עתיקה בישראל? **ו.** איזה אברים או

חלקי גוף מוזכרים בפרשה?

חידות תורניות: **ז.** היכן מצינו אילן בן עשר שנים ובכ"ז אסור

מחמת ערלה? **ח.** איך יתכן יהודי חרדי שנמצא בסכנת נפשות

ואסור לחלל עליו שבת? **ט.** כיצד יתכן אדם שאוכל קצת צריך

לברך וכשאוכל יותר לא צריך לברך? **י.** איזה דבר התירו בשבת

משום שאם תאסור נמצא שאתה אוסר משהו שהותר מעיקר

הדין? **יא.** מה הקשר בין כניסת ויציאת שבת, לתפילין? **יב.** מתי

יש מצווה לשרוף כלי המותר בהנאה?

חידות לשאל את הילדים: **יג.** מי מתענה כל פעם ביום הולדתו?

יד. איזה שני מיני ירק יש בשמם את אותה האות פעמים ברצף?

טו. איזה שני סוגי פירות שמם שווה, מלבד אות אחת ששונה? **טז.**

איזה חודש שמו כשם זכר, ואיזה חודש שמו כשם נקבה? **יז.** היכן

יש בכל בית מקום עם שלושה חורים? **יח.** איזה דבר לא נהנים

ממנו לא באכילה לא בשתיה לא בריח ולא בראיה, לא נתפס ולא

שאלה בחושן משפט: אישה נשואה שהמעסיק ביקש ממנה לוותר על חלק משכרה בשביל היותו במצוקה והסכימה, אך בעלה מתנגד בכל תוקף, האם מחילתה מועילה או לא? **תשובה:** הדבר תלוי במחלוקת הפוסקים האם מעשה ידיה של האישה שייך לבעל ישירות או שהאישה זוכה ומזכה לבעל וא"כ יכולה למחול קודם שזכתה. מתוך מנחת שלום העלון המיוחד שו"ת בענייני ממונות יוצא מידי שבע.

אלא רק עם הבן שלי, ואני אשב אתו עד 5 בבוקר בכיף ובסבלנות כדי לשמוע אותו ולעזור לו לצאת מהסבך, ואם אני מרגיש את הצורך לזה, אז אני גם לא עייף ויש לי בשביל זה את כל הכוח. ואיזה אושר ושמחה יש לאדם שהוא מצליח ליצור מצב כזה שהבן מרגיש שהאבא שלו הוא החבר הכי טוב שלו ומוכן להקריב בשבילו (וזכינו).

שאלה: איך בזמנינו צריך להתנהג עם הילדים בתוכחה? **תשובה:** רבי מיכל יהודה ליפקוביץ היה נוהג לומר שבזמנינו תוכחות קשות אינן נשמעות ומי שאין טבעו לדבר ברכות וממהר לכעוס אסור לו להוכיח.

נראה ומברכים עליו. **יט.** מה אנשים קונים בשביל לאכול אבל לא

אוכלים אותו מעולם? **כ.** מי נהיה כחול בקור ולבן כשפונד?

כא. **חידה לבוגרים:** מה, (פסיק) זאת מילה עם 2 אותיות,

ולפעמים זה עם 6 אותיות, והרבה פעמים זה עם 9 אותיות,

ולעיתים רחוקות זה עם 12 אותיות?

תשובות: **א.** יב יא. **ב.** ט ג. **ד.** ו טז. **כ.** לוי ונכדו עמרם. **ה.** חברון.

ו. זרוע, יד, לב, כף יד, עיניים, אצבע, שפתיים. **ז.** שו"ע יו"ד רצד

– אילן הנמוך מטפח לעולם אסור משום ערלה מפני מראית העין.

ח. ביאור הלכה שכט – המחוייב מיתת ב"ד. **ט.** שו"ע ומשנ"ב

קסח ח ס"ק מב. אם אכל מזונות בסעודה לקינוח מברך מזונות

ואם אכל מהם הרבה נפטר כבר בהמוציא. **י.** כתב בב"י סו"ס שא

ד"ה מסתפג אדם, שמותר להתנגב בשבת שאם תאסור משום

סחיטה נמצא שאסרת רחיצה במים קרים שהתירו חכמים. **יא.**

מנהג רבינו תם. **יב.** רמ"א או"ח תמה ג, מי שלא מצא חמץ

בבדיקת חמץ ישרוף הכלי שלקח לבדיקה. **יג.** מי שנולד ביו"כ או

בט"ב. **יד.** בטטה ומלפפון. **טו.** לימון מילון, תפוז תפוח. **טז.** ניסן

וסיון. **יז.** שקע. **יח.** ברכת הרעמים. **יט.** כף ומזלג. **כ.** עור

השפתיים. **כא.** במילה 'מה' יש 2 אותיות, במילה 'לפעמים', יש 6

אותיות, ב'הרבה פעמים' יש 9 אותיות, וב'לעיתים רחוקות' יש 12

אותיות.

חידון משמעויות מילים: י' משמעויות למילה ערב

א. ערב - "משליח בך ובעבדיך ובעמדך ובבתיך את הערב" רש"י:

ערבוביה (שמות ח' יז).

ב. ערב - "את הערב" רשב"ם: מיני זאבים שנקראים ערוב.

ג. ערב - ערב לחוב. "המלוה את חברו על ידי ערב לא יפרע מן

הערב" (ב"ב קעג.).

ד. ערב - החוט הרוחבי שבאריג. "או בשתי או בערב" (ויקרא יג

יח).

ה. ערב - תחילת הלילה. "ויהי ערב ויהי בוקר".

ו. ערב - מדינות ערב. "נראו לו כערבים".

ז. ערב - לפני. ערב שבת. ערב פסח. ערב החתונה.

ח. ערב - נעים. ערב לחד. קול ערב.

ט. ערב - שותף. "המנהל ביקש לערב את ההורים בבעייה".

י. ערב - צירוף. עירוב תבשילין.

לראותם

לראות את גדולי ישראל

עלון מס. 155 | פר' וארא תשפ"ד | יו"ל ע"י מערכת "קובץ גליונות" | k.gilyonot@gmail.com

דבינו מודן ראש הישיבה הגרמ"ה הירש שליט"א נושא את הנאום המרכזי במעמד סיומי מסכתות שנלמדו ע"י מאות אברכי כולל יום וערב "מפעלי התורה – זכרון איידל" במודיעין עילית

מודן הגאון רבי חיים פיינשטיין שליט"א במשא חיוזק מיוחד בישיבת אמרי משה בעיה"ק לדגל היארצייט לבעל ה'אמרי משה' זצ"ל מבריסק

שמחת בית ארחות תורה: שמחת אירוסים ראש הישיבה מודן הגרמ"ה דיסקין שליט"א

מעמד הכנסת ס"ת לישיבת 'היכל מורדכי' ברמת אלחנן, בהשתתפות מודן עמוד ההודאה הגר"י זילברשטיין שליט"א, כאשר מעמד סיום כתיבת האותיות ויצאת התהלוכה התקיימה בבית בנו חביבו הגרא"י זילברשטיין שליט"א. במעמד סיפר ראש הישיבה הגר"י לבקוביץ שליט"א דבר פלא, כי לפני למעלה מחצי שנה כאשר אחוז באמצע כתיבת הס"ת, ובא לדבר עם מודן שליט"א אודות מעמד ההכנסת ס"ת, התבטא באופן פלא ואמר לו: 'הם זורקים עלינו טילים, ואנחנו מורבים זכויות בכתיבת ספר תורה!', כאשר באמת מעמד ההכנסת ס"ת עצמו התקיים בשיאה של המלחמה. מודן שליט"א נשא מדברותיו, והרחיב על כך כי תלמוד תורה כנגד כולם, ובוהו אנו נוצחין במלחמה, לאחר מכן אף כתב אות בס"ת, ואף רקד ופיוז לכבודה של תורה יחד עם הס"ת ובעלי השמחה

מעמד סיום הש"ס העשירי שנלמד בצוותא ע"י בני קהילת מנץ אברכים בראשות הגאון ר' אברהם נפתלי וייג שליט"א בבית וגן

המשא המרכזי מרבנו הגדול מרן גאון ישראל רבי דב לנדא שליט"א

הגאון ר' חזקיהו משקובסקי שליט"א במעמד

מכתב קודש מרבנו מרן ראש הישיבה
רבי משה הלל הירש שליט"א למעמד

זקן המשגיחים בארה"ב הגאון הצדיק רבי מתתיהו חיים סולומון זצוק"ל

עם מרן הגרש"י בורשטיין זצוק"ל

עם מרן המשגיח הגר"א חרש זצוק"ל

עם ראש ישיבת דרכי משה הגאון הגדול
רבי חיים שנקר שליט"א

בבית מדרן רה"י הגר"ד פוברסקי תלמידיו ת"ת אהל תורה
במעמד תחילת לימוד משניות בכתה ב'

מדרן פוסה"ד הגר"מ שטרנבוך שליט"א בסיום כתיבת ספר תורה
לקהילת אחדות ישראל בארגנטינה בראשות הרב דניאל אופנהיימר

מדרן הגר"מ גריינמן בשיחת חיזוק מיוחדת בשיבת 'תורת מרדכי' במודיעין עילית,
בראשות הגר"מ דודק

מעמד הוצאת קובץ חבורות 'עומקא דבי
מדרשא' בשיבת 'בית מדרש עליון'
בהשתתפות רה"י מדרן הגר"י אונגריש שליט"א

לאחר ביקורו השבועי של מדרן הגר"י זילברשטיין שליט"א בתלמוד תורה 'אהל תורה' שבנשיאותו, המתני לו בהתרגשות רבה תלמידיו ביתה ב',
שהתחילו - לראשונה בחייהם - בלימוד המשניות. לאחר שהמנהל המסוד הרב ישראל זולף שליט"א בחן אותם והתלמידים הפגינו בקיאות רבה,
אמר רבינו: "בעת באו לכאן מלאכים ודשמו את הדברים, ומסדו את זה להקב"ח..."

חנוכת הבית וקביעת מזוזות בבית הוראה החדש של הגאון ד' ישראל יצחק זילברמן שליט"א רב שכונת נזה יעקב מרכז
בהשתתפות מדרן ראש ישיבת חברון הגאון רבי דוד כהן שליט"א, בני קהילת 'חניכי הישיבות' ובני השכונה

שיעורי 'מכון תורת הקרבנות' לכהנים לויים וישראלים בעיר בני ברק

שיעור לישראלים ביהכנ"ס 'חניכי הישיבות רמב"ם'

שיעור לכהנים ביהכנ"ס 'דרכי אי"ש'

שיעור לישראלים ביהכנ"ס 'משכנות יעקב',
דברי פתיחה מהמרא דאתרא הגר"י אולמן שליט"א

שיעור לישראלים ביהכנ"ס 'נחלת משה',
דברי פתיחה מהגר"א גרבוז שליט"א

נמצאים אנו בתקופה שאויבי ישראל מרימים ראש, וכולם מרגישים שאנו בסיום התקופה של עקבתא דמשיחא, והקב"ה עומד להביא את משיח צדקנו, ולתקן עולם במלכות ד'.

מתוך הציפייה הגדולה לבנין בית המקדש, התעוררו רבים בארץ ובחו"ל להתכונן לעבודת המקדש על ידי לימוד ההלכות. לאחר שנרשמו בס"ד קרוב ל-2000 איש, הוחלט לקיים סדרות שיעורים בהלכות המעשיות, כדי לתת אפשרות גם לאלו שאינם לומדים סדר קדשים, לדעת את המעשה אשר יעשו כאשר נזכה לגאולה.

בשבועות האחרונים שקדו רבני מכון תורת הקרבנות על תוכנית שיעורים מסודרת, לכהנים בהלכות העבודה, ללויים בדינים השוייכים להם, ולישראלים בדיני הבאת הקרבן הנוגעים לכל אחד. ובס"ד נפתחו למעלה מ-10 סדרות שיעורים בארץ, ועוד שלשה סדרות שיעורים בליקווד.

ב"ה השתתפו בשיעורים מאות רבות של לומדים, כאשר במקומות המרכזיים נשאו דברי פתיחה גדולי הרבנים שליט"א, אשר חלקם מלווים את פעילות המכון מזה שנים.

לאחר ההצלחה בסדרות השיעורים, הננו להודיע כי ניתן להקים שיעורים נוספים בכל רחבי הארץ לכהנים לויים וישראלים - בהלכות בית המקדש והקרבנות.

המעוניין להקים/למסוד/או להשתתף בשיעור,

יש להשאיר הודעה בקו השיעורים: 03-5081813 שלוחה 6,

או בפקס: 077-4704935 או: 18429433@gmail.com

שיעור ללויים ביהכנ"ס 'הליגמן', דברי פתיחה מהגר"מ משולמו שליט"א

בס"ד

עיונים בתפלה וביסודות התפלה ע"פ חז"ל ראשונים ואחרונים המביאים את האדם לחיבור בין האדם לתפלתו.

סדרת "יקר מפז"

ברכת המזון 15 ש

אשכנז - ספרד
עדות המזרח

שבת קודש 20 ש

לכה דודי 5 ש

שלוש רגלים
וראשי חדשים

חדש!

עכשיו בחנויות

ניתן להשיג גם אצל המחבר 0533121628

שמות יצא לאור בא, בשלח ותר, משפטים, תרומה, תצות כ' תש"א ויקרא מקור

ואלה

הספרים

המבחרים

על חמש

שמות

להתענג על פרשיות שמות עם מיטב ספרי הדרוש והמדרש, דרשות, שיחות מוסר, ביאורים מופלאים על פרד"ס התורה

חדש!

להאיר

מאמרים קצרים, פנים, מרגליות אצרות השקפה משוחזרות של הרב יצחק מאיר צוקר

חדש!

ישובו של מקרא

ביאורים יסודיים על התורה ועל פירוש רש"י

חדש!

הנפש היהודית

לימוד הנפש ובניית האישיות מתוך הפרשה מאת הרב משה בויאר

חדש!

שיח יהודה

פנים והערות בהלכה ובאגדה מתורתו של הגר"א רפפורט

להתהלך

עיון מעמיק בדרך המחשבה משעור הרב אורי הלצמן

חדש!

פניו בית הלוי

דרשות השונות לכל נפש מלות בסיסיות השנוות ולקחי מוסר מאת הרב אברהם עטייה

חדש!

אדרת כהן

פני חכמה ומוסר רעיונות עמוקים ופלאים משוחזרים של רבי נתן כהן

חדש!

באר רפאל

חידושים ופנים מתוקים מאת רבי אברהם בנימין

חדש!

שש באמרתך

פנים אמורה ספרים ולקחים מאוצרותיו של הרב נחאל אלרקין

פרשן

ביאורים פורשנים ומקורות לתרגום אונקלוס מאת הרב רפאל בנימין פוזן

נפלאותיך אשיחה

פנים חכמה, דברי הלכה והתעוררות מהגר"י זילברשטיין

מתוק האור נ' כרכים

הסדרה שבכשה את חלבוש מאוצרותיו של הרב שלמה זונשטיין

דורש טוב ב' כרכים

מיטב הדרשות והארות של גדולי הדרשים בדורינו

נאה דורש

וארטיס קצרים רעיונות וספרים מנדולי המנדלים בדורינו

אהל משה

חידושים ביאורים והארות מאת הגר"ם שיערמן

מנחת אשר

שיעורים מופלאים ושיחות מוסר מאת הגר"א יום

יחי ראובן

מתקנות וראות שמים משוחזרות של רבי ראובן קרנשטיין

ופריו מתוק

שאלות אקסוליות וחשובות מחכמות משולחות של הגר"י זילברשטיין

דורש ציון

פנים משלים וספרים על פרד"ס התורה מאוצרותיו של הגר"צ מוצסי

שבת לכל המשפחה

דבר תורה, סיפור, ציור ואיור שעות של אוכלת לכל נל

תפארת משמון

פנים דעות חכמה ומוסר משוחזרות של הגר"ש פיקוס

אריה שאג

דרשות חובבות לבבות מאת רבי אריה שטר

ללמדך

סיפורים מופלאים המיישבים את המכשלות מאת הרב מרדכי פרידלנדר

מיק מרגליות

פנים מאירים ושיעורים מאוצרותיו של הגר"א מרגליות

הוצאה והפצה: "יפה נוף" ניתן להשיג בחנויות הספרים המובחרות

• ירושלים: מכלי ישראל 17 // ירימיה פינת ברגדיס // צומת בר אינן 1 // נבעת שאול 28 // בית ון הפסגה 50 // בית הדפוס 32 // נה עקב: פלג 1 פינת פרדס חדש • בית: דרכי איש 5 בחניה (מול שטיבלך קארן) • מודיעין עיני-קרת ספר: אבנן 26 // שדי חמד 1 // הרב מפועיבז' 1 • ברכפלד: רבי יהודה הנשיא 4 • בית שמש: חפציבה-בן איש חי 29 // חזון איש 17 // רמה א-נחל שרון 31 מעל שווק מהדרין • בני ברק: רבי עקיבא 130 // אהרונביץ 19 מול מרכז רענון // ברטנורא 3 // רבי עקיבא 43 // עזרא 45 חדש! המכבים 63 פרדס כץ • אשדוד: ענק הספרים • יוסי בן חנניה 10 רובע ז' • פתח תקוה: קהילות יעקב 4 וני דור // הסתדרות 2 פינת רושניד • אלעד: רבי יהודה הנשיא 90 • לוד: הרב אבישיב 8 שכונת בני אינן (אריכות) • קריית מוצקין: רבי יצחק (בני) קרעטשניף) • רכסים: סבין 39 (בנה ביתך) • נתניה: הארץ 86 • אופקים: חפץ חיים מול בית הכנסת אורח משה. חדש • טבריה: שפע חיים 4

טלפון: 1-599-581-581 // אתר: YEFE.CO.IL חפשו: יפה נוף פלדהיים // משלוחים בכל רחבי הארץ